

Verward van geest en ander ongerief

Dit werk is tot stand gekomen met financiële steun van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), de Vereniging Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, het Huizinga Instituut, Onderzoekschool voor Cultuurgeschiedenis, de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam en de Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit Maastricht.

Verward van geest en ander ongerief

Psychiatrie en geestelijke gezondheidszorg
in Nederland (1870-2005)

Harry Oosterhuis

Marijke Gijswijt-Hofstra

III

© 2008 Bohn Stafleu van Loghum, onderdeel van Springer Uitgeverij, Houten
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of openige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of opnamen, hetzij op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912ⁿ het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Samensteller(s) en uitgever zijn zich volledig bewust van hun taak een betrouwbare uitgave te verzorgen. Niettemin kunnen zij geen aansprakelijkheid aanvaarden voor drukfouten en andere onjuistheden die eventueel in deze uitgave voorkomen.

De uitgever heeft alles in het werk gesteld voor de afbeeldingen in deze uitgave bij de rechthebbenden toestemming voor publicatie te verkrijgen. Zo veel mogelijk is de bron vermeld in de lijst van illustraties. Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op auteursrecht, kunnen zich melden bij de uitgever.

NUR 870

Ontwerp omslag en binnenwerk:
Bottenheft, Marijenkampen/Arnhem

Bohn Stafleu van Loghum
Het Spoor 2
Postbus 246
3990 GA Houten

www.bsl.nl

Inhoud band III

Archivalia 1277

Bibliografie 1279

Bijlagen 1399

Bijlage 1a

Chronologisch overzicht van krankzinnigengestichten
en psychiatrische inrichtingen in Nederland 1884-1940 1401

Bijlage 1b

Chronologisch overzicht van psychiatrische inrichtingen
in Nederland 1940-2000 1409

Bijlage 2

Chronologisch overzicht van idiotengestichten en
zwakzinnigeninrichtingen in Nederland 1884-1940 1413

Bijlage 3

Chronologisch overzicht van sanatoria en herstellingsoorden
voor zenuwlijders in Nederland 1884-1940 1417

Bijlage 4

Overzicht van naamsveranderingen en fusies van
psychiatrische inrichtingen/ziekenhuizen in Nederland 1945-2005,
alfabetisch naar plaatsnaam gerangschikt 1425

Inleiding bij de bijlagen 5a tot en met 5d 1433

Bijlage 5a

Verpleegden in gestichten en psychiatrische inrichtingen,
inclusief zwakzinnigeninrichtingen, in Nederland 1884-1964 1435

Bijlage 5b

Verpleegden in gestichten en psychiatrische inrichtingen,
exclusief zwakzinnigeninrichtingen, in Nederland 1940-1997 1441

Bijlage 5c

Verpleegden in psychiatrische inrichtingen en psychiatrische
ziekenhuizen in Nederland 1969-2000, gebaseerd op CBS 1445

Bijlage 5d

Verpleegden in algemeen psychiatrische ziekenhuizen (APZ)
in Nederland 1980-1996, gebaseerd op GGZ in getallen 1447

Bijlage 6

Aantallen en soorten voorzieningen ambulante geestelijke
gezondheidszorg 1936-1994 1449

Bijlage 7

Aantallen leden en werkplekken psychiatrische beroepsgroep
1900-2000 (door Peter van Drunen) 1451

Lijst met illustraties 1457

Lijst met figuren en tabellen 1465

Afkorting 1467

Personenregister 1469

Zakenregister 1479

Over de auteurs 1505

Archivalia

- Banning, C. (1954). Opening Katholiek Medisch Opvoedkundig Bureau voor Twente. *Archief van de Geneeskundige Hoofdingspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid*. Lezingen dr. Banning. Nationaal Archief, Den Haag, nr. 5.005.5034: 436.
- Centraal Orgaan Nascholing en Opleiding in de GGZ (1993). Notitienummer B-CONO 93/74. Archief G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.
- Centraal Orgaan Opleidingen Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundigen (1994). *Advies inzake de opleiding tot sociaal psychiatrisch verpleegkundige*. Archief CONO/COOV G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.
- Dröes, J. (1990). Het proceskarakter van deinstitutionalisering. Ongepubliceerde voordracht gehouden op het congres *Aspekten van deinstitutionalisering te Rotterdam*, 15 en 16 oktober 1990. Archief G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.
- Engelhard, C.F. (1952). Voordracht [zonder titel] voor de Nederlandse Vereniging van Gestichtsartsen, 26 januari 1952. *Archief Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (en Neurologie)*, Utrecht.
- Esser, P.H. (1952). De psycholoog in de Psychiatrische Inrichting. Voordracht voor de Nederlandse Vereniging van Gestichtsartsen, 26 januari. *Archief Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (en Neurologie)*, Utrecht.
- Hall, M. van (1986). Toespraak over het WVC leerlingenplan tijdens een bijeenkomst met hoofden van B-opleidingen, d.d. 10 en 11 maart 1986 in respectievelijk Utrecht en de Flevohof. Stuk in *Archief Commissie Opleiding Ziekenverpleging B bij convocatie voor de vergadering van 4 februari 1986*. Archief G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.
- Hoop, J.H. van der en H.G. van der Waals (1930). *Huishoudelijk reglement der Nederlandse Vereeniging voor Psychotherapie*. *Archief Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie*, Utrecht.
- Kaptijn, A. (s.a. [c. 1990]). *Herinneringen bij het ouder worden*. Urk: ongepubliceerd manuscript, 41 pagina's. Archief G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.
- Leeuw, M.G.C. de en C. Raben (1999). *Beroepencluster verpleging*. Nota voor de Centrale Werkgroep Beroepencluster verpleging in het kader van het Centraal Orgaan Nascholingen Opleiding. Utrecht: Centraal Orgaan Opleiding en Nascholing. Archief G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.
- Notulen (hoofd)bestuursvergaderingen NVPN 1915-1973. *Archief Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (en Neurologie)*, Utrecht.
- Piebenga, P.J. en A.B.G. Aukes (1948). *Verhouding geneesheer-directeur en econoom*. Gestencild verslag bijeenkomst NVGA d.d. 13 februari 1948. *Archief Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (en Neurologie)*, Utrecht.

- Raa, M.J. ten (s.a.). Journaal over het verblijf van patiënten en personeel van Duin & Bosch op het Groot Graffel te Warnsveld 1942-1945. Nationaal Archief Noord-Holland, Haarlem: Archief directie Duin & Bosch, inventarisnummer 243.
- Raben, C. (2002). Ontwikkeling van de verpleegkunde in de GGz. Lezing op Eerste Nationaal Congres GGz verpleegkunde in De Reehorst te Ede, 31 mei 2002. Opgenomen in de congresmap. Archief G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.
- Richartz, M. (s.a.). De kernidentiteit van de psychiater en de opleiding in het spanningsveld tussen persoonlijkheidsvorming en training van kennis en vaardigheden. Archief Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (en Neurologie), Utrecht.
- Rooijmans, H.G.M. (s.a.). Proefschriften van psychiaters i.o.: toevoeging aan bijlage 1 van Schnabel 1982a en vanaf 1983. Ongepubliceerd.
- Spek, P.A.F. van der (1966). Toekomstlijnen voor de verpleging, Lezing op de vergadering van de Katholieke Vereniging van Inrichtingen voor behandeling en verpleging van geestelijke gestoorden in Voorburg te Vught, 26 mei 1966. Archief G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.
- Stegge, C. aan de (1996). De psychiatrisch verpleegkundige op de voorgrond. Lezing in Congresbundel van STIP/NVPV Congres 'Psychiatrisch verpleegkundigen over zorgvernieuwing', 25 januari 1996 te Ede, 2-9. Archief G.J.C. aan de Stegge, Bunnik.

Bibliografie

- A
- Aarsen, R. (1980). Psychotherapie tussen geloof en wetenschap. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 35, 1029-1030.
- Aarsen, R. (1985). De I.M.P.-en op het laatste moment: psychotherapie in de extramurale GGZ anno 1981: een historische verkenning. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Abbo-Tilstra, B. (2002). Om de súnens fan it Fryske folk. Tuberculose en haar bestrijding bij bevolking en veestapel in Fryslân, 1890-1940. Leeuwarden: Fryske Akademy.
- Abbott, A. (1988). *The System of Professions. An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Abma, R. (1997). Jeugd en geestelijke volksgezondheid. In G. Hutschemaekers, C. Hosman en P. van Lieshout (red.), *Geestelijke volksgezondheid. Geschiedenis van het denken en stand van zaken* (pp. 15-32). Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghem.
- Abma, R. (1979). Psychologie en katholicisme. Een episode uit de geschiedenis van de Nijmeegse psychologie. *Psychologie & Maatschappij* 3, 35-65.
- Abma, R. (1981/1982). De katholieken en het psy-complex. *Grafiet* 11, 156-197.
- Abma, R. (1983). Psychiese hulp: wat mankeert er aan? Inleiding bij het themagedeelte. *Psychologie & Maatschappij* 7, 5-12.
- Abma, R. (1995). Back to normal - Opkomst en ondergang van de psy-kritiek. In R. Abma et al., *Het verlangen naar openheid. Over de psychologisering van het alledaagse* (pp.75-83). Amsterdam: De Balie.
- Abma, R. (2005a). Werk maken van ziekteverzuim. Bespreking van Symposium Psychische problemen en werk, Amsterdam (10 juni 2005); Symposium Arbeid en psyche (22 juni 2005). <http://www.uu.nl/uupublish/defaculteit/organisatie/capaciteitsgroep/alemenesocialew/> (geraadpleegd op 18-2-2005)
- Abma, R. (2005b). The Disability Insurance Act (DIA) and the Psychologization Process in the Netherlands. Paper presented at the 24th annual conference of ESHHS Moscow, 15 sept. 2005. <http://www.uu.nl/uupublish/defaculteit/organisatie/capaciteitsgroep/alemenesocialew/> (geraadpleegd op 18-2-2005)
- Abma, R. (2006). Zielsverwantschap. De historische verhouding tussen psychologie en psychiatrie. In J.E. Hovens en H.J.G.M. van Megen (red.), *Handboek psychologische psychiatrie* (pp. 15-24). Utrecht: De Tijdstroom.

- Abma, R. et al. (1995). *Het verlangen naar openheid. Over de psychologisering van het alledaagse*. Amsterdam: De Balie.
- Abma, R. en I. Weijers (2005). *Met gezag en deskundigheid. De historie van het beroep psychiater in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Abraham, E. (1991). 'Mijn man wil partnerruil maar ik wil liever aan mezelf werken'. Partners in onderhandeling. In P. van Lieshout en D. de Ridder (red.), *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977* (pp. 95-114). Nijmegen: SUN.
- Abrahams, F. (1995). Interview met hoogleraar biologische psychiatrie R.H. van den Hoofdakker, NRC Handelsblad, 2 december, Zaterdags Bijvoegsel, 6.
- Achterhuis, H. (1979). *De markt van welzijn en geluk: een kritiek van de andragogie*. Baarn: Ambo.
- Adrianus, Br. et al. (1961). *Psychiatrische verpleegkunde*. Heiloo: Stichting St. Willibrord.
- Aert, J.F.M. van et al. (1988). *Basis voor kwaliteit. Herstructureringsplan voor de basisopleidingen in de verpleegkundige sector*. Utrecht: Den Treekgroep.
- Aerts, R. (1998). Alles in verhouding. De burgerlijkheid van Nederland. In R. Aerts en H. te Velde (red.), *De stijl van de burger. Over Nederlandse burgerlijke cultuur vanaf de middeleeuwen* (pp. 272-300). Kampen: Kok Agora.
- Aerts, R. en H. te Velde (red.) (1998). *De stijl van de burger. Over Nederlandse burgerlijke cultuur vanaf de middeleeuwen*. Kampen: Kok Agora.
- Aghina M.J. en G.M.J. Tielens (red.) (2000 [1973]). *Verplegen verplicht*. Baarn: Werkgroep 2000/Wereldvenster.
- Akkerman, T. en S. Stuurman (red.) (1985). *De zondige Rivière van het katholicisme. Een lokale studie over feminisme en ontzuiling*. Amsterdam: Sua.
- Akkermans, C. (1998). Oplossing en opgave. Werk in het Amsterdamse gemeentelijk sociaal-psychiatrisch programma van de jaren dertig. *Psychologie & Maatschappij* 22, 343-352.
- Akkermans, C. (2001). Gemeentelijke zorg voor geestelijke gezondheid. De sociaal-psychiatrische dienst van de Amsterdamse GG&GD, 1933-1988. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 644-658.
- Akkermans, C. (2006). *Aanspoelen aan de Achtergracht. Maatschappelijke ontwikkelingen, cliëntele-vorming en de psychiatrische patiënten van de Amsterdamse GG & GD (1933-1988)*. Amsterdam: Aksant.
- Albersnagel, F.A. (1989). Psychotherapie: van scholenstrijd naar eclecticisme en integratie? Een beschouwing met het accent op ontwikkelingen in de gedragstherapie. *Psychologie & Maatschappij* 13, 5-18.
- Alberts, G. (2001). *Wiskunde en wederopbouw. Deskundigen en hun prometheïsche huiver*. Gewina 24, 242-258.
- Algemene Vereniging van Verpleegkundigen en Verzorgenden (2004). *Regeling Specialismen Verpleegkunde*. Nederlandse Staatscourant, 23 december, 60.
- Algra, H. (1983). *Franeker, stad met historie*. Franeker: T. Wever.
- Alphen, P.J.M. van (1982). *Functies en functioneren van een PAAZ: een voornamelijk beschrijvende studie over een Psychiatrische Afdeling van een Algemeen Ziekenhuis als mede een regionaal onderzoek naar de verwijsmotivatie van huisartsen voor psychiatrie*. Proefschrift Radbouduniversiteit Nijmegen. Echt: Valkenburg Offset.
- Alphen, P.J.M. van (1988). De PAAZ in de jaren negentig. *Medisch Contact* 43, 691-693.
- Andel, A.H. van (1896). *Toespraak zonder titel voor de Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie*. *Psychiatrische Bladen* 14, 124-134.
- Andel, A.H. van (1901). *Les établissements pour le traitement des maladies mentales et des affections nerveuses des Pays-Bas, des colonies Néerlandaises et de la Belgique en 1900*. Leiden, Antwerpen: Van Doesburgh/De Nederlandsche Boekhandel.

- Andel, H. van (1960). Wijzigingen en verschuivingen in structuur en werkmethode in de psychiatrische inrichting. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 15, 5-14.
- Andel, H. van (1963). Over de samenwerking tussen sociaal-psychiatrische dienst en inrichting. *Voordrachtenreeks van de Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Dienstverband* 5, 67-73.
- Andel, H. van (1983). De ontwikkeling van het management binnen instituten voor intramurale gezondheidszorg. In G. Schrijvers en J.M. Boot (red.), *Een halve eeuw gezondheidszorg: 1950-2000* (pp. 169-193). Lochem, Poperinge: De Tijdstroom.
- Andela, M. en A. Luiten (1986). Ervaringen van 1300 Riagg-cliënten. Het onderzoek van de consumentenbond. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 12, 1225-1237.
- Angel, K., E. Jones en M. Neve (red.) (2003). *European Psychiatry on the Eve of War: Aubrey Lewis, the Maudsley Hospital, and the Rockefeller Foundation in the 1930s*. Londen: The Wellcome Trust Centre for the History of Medicine at UCL.
- Anoniem (1922). Ervaringen over den 8-urendag bij het verplegend personeel in de krankzinnigengestichten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 26, 394-406.
- Anstadt, S. (1987). De familie van de geestelijk gestoorde. In Stichting Antonia Wilhelmina Fonds, *De mantel een zorg. De plaats en de rol van de naaste van de patiënt in de GGZ* (pp. 11-21). Lochem, Gent: De Tijdstroom.
- Antonia Wilhelmina Fonds (1957). *Gezinsverpleging van geestelijk gestoorde*. 17^e Conferentie, 5 oktober 1957. [Utrecht]: Antonia Wilhelmina Fonds.
- Ariëns Kappers, C.U. (1917). Johannes Nicolaas Ramaer. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 21, 185-191.
- Arnoldus, M. (1992). *Na een eeuw eindelijk een verpleegkundige diagnose?* Deventer: Verpleegkundige staf APZ Brinkgreven.
- Asmus, F. en R. Schoevers (1995). De rol van de psychiater bij zelfdoding. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 131-143.
- Augusteijn, R. (2006). Het belang van de GGZ vanuit provinciaal perspectief. In P.-H. Zwanikken, C. aan de Stegge en G. Herrmann (red.), *Een passie voor verplegen. Liber Amicorum voor Joke Zwanikken-Leenders* (pp. 20-31). 's-Hertogenbosch: Biblio-VanGerwen.

B

- Baakman, N.A.A. (1987). De veranderde legitimaties van het Nederlandse ziekenhuisbouwbeleid 1945-1985. *Mens en Maatschappij* 62, 340-357.
- Baan, P.A.H. (1957). *Psychiatrie in de maatschappij*. Groningen, Djakarta: J.B. Wolters.
- Baan, P.A.H. (1958). De moderne ontwikkeling en problematiek van de psychiatrische behandeling en de daarvan te verwachten invloed op organisatie, bouw, uitbreiding en inrichting van psychiatrische klinieken in Nederland. *Het ziekenhuiswezen* 31, 344-349.
- Baarda, R.P. (1986). *Overheid en intramurale geestelijke gezondheidszorg in Nederland. Een overzicht van de ontwikkelingen in de periode 1945-1975*. Doctoraalscriptie Sociale Geschiedenis, Rijksuniversiteit Leiden.
- Baars, J. en D. Kal (red.) (1995). *Het uitzicht van Sisyphus. Maatschappelijke contexten van geestelijke (on)gezondheid*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Baay, J.H. (1956). Toelichting op het Rapport over enige aspecten van het Verpleegsterstekort in Nederland. *Het ziekenhuiswezen* 29, 399-401.
- Bakker, B. (2003). *Te gek om los te lopen. Misverstanden in de psychiatrie*. Amsterdam, Antwerpen: De Arbeiderspers.
- Bakker, C.Th. (1999a). *Een krankzinnigengesticht zonder franje. Maasoord 1909-1945*. In

- C.Th. Bakker, G. Blok en J. Vijselaar, *Delta. Negentig jaar psychiatrie aan de Oude Maas* (pp. 13-30). Utrecht: Matrijs.
- Bakker, C.Th. (1999b). 'De Heer van 't Kyveland'. Frederik Jacob Tolsma, geneesheer-directeur Maasoord/Deltaziekenhuis 1951-1974. In C.Th. Bakker, G. Blok en J. Vijselaar, *Delta. Negentig jaar psychiatrie aan de Oude Maas* (pp. 67-120). Utrecht: Matrijs.
- Bakker, C.Th. (2002a). Een eigen stichting. In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 17-54). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C.Th. (2002b). De broeders van St. Willibrord (1930-1950). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 55-97). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C.Th. (2002c). Intermezzo (1940-1945). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 127-132). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C.Th. (2002d). De broeders en de nieuwe tijd (1950-1970). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 199-238). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C.Th. (2002e). St. Willibrordus-stichting wordt Psychiatrisch Centrum St. Willibrord (1959-1970). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 239-271). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C.Th., G. Blok en J. Vijselaar (1999). *Delta. Negentig jaar psychiatrie aan de Oude Maas*. Utrecht: Matrijs.
- Bakker, C.Th. en N. de Boer (2002a). St. Willibrord en de voor- en nazorg (1930-1960). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 172-198). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C.Th. en N. de Boer (2002b). Psychiatrisch centrum in beweging (1970-1992). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 272-310). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C. Th. en L. de Goei (2002a). Een bron van zorg en goede werken. *Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord*. Amsterdam: SUN.
- Bakker, C. Th. en L. de Goei (2002b). 'Een nieuwen komeet aan den sterrenhemel'. De insulinecomakuur (1930-1940). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 98-126). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C.Th. en L. de Goei (2002c). Vaessen, katholieke 'arts voor psychotherapie' (1942-1960). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord* (pp. 133-171). Amsterdam: SUN.
- Bakker, C.Th. en H. van der Velden (2004a). Geld en gekte. *Verkenningen in de financiering van de GGZ in de twintigste eeuw*. Ongepubliceerd onderzoeksrapport. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Bakker, C.Th. en H. van der Velden (2004b). Vestzak-broekzak in Noord-Holland. Provinciale financiering van zorg voor krankzinnigen en geesteszieken in het interbellum. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 59, 1030-1042.
- Bakker, C.Th. en H. van der Velden (2005). Genezen van de financiële zorgen. In A. Kluyvel et al. (red.), *Genezen. Opstellen bij het afscheid van*

- Marijke Gijswijt-Hofstra (pp. 68-79). Amsterdam: Pallas Publications – Amsterdam University Press.
- Bakker, C.Th. en H. van der Velden (monografie in voorbereiding).
- Bakker, H. (1993). Geschiedenis van de sociale psychiatrie in Overijssel. In J. Vijselaar (red.), *Over de IJssel, over de schreef. De geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Overijssel en van het Psychiatrisch Ziekenhuis Brinkgreven in het bijzonder* (pp. 59-75). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Bakker, H., L. de Goei en J. Vijselaar (1994). *Thuis opgenomen. Uit de geschiedenis van de sociale psychiatrie in Nederland*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Bakker, K. (1990). Moderne jeugd tussen verwildering en emancipatie. *Pedagogiek en modernisering. Comenius* 10, 409-422.
- Bakker, N. (1995). *Kind en karakter. Nederlandse pedagogen over opvoeding in het gezin 1845-1925*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Bakker, N. (2000). The meaning of fear. Emotional standards for children in the Netherlands, 1850-1950: Was there a Western transformation? *Journal of Social History* 34, 369-391.
- Bakker, P. (1999c). Psychotherapie als basisberoep. Een historische vergissing. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 399-401.
- Bakker, W., P. Deege en R. Wijsbek (1991). Psychotherapeuten in opleiding: roeping of beroep? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 818-821.
- Bakker-van der Kooij, C. (1983). De maatschappelijke positie van verpleegsters in de periode 1880-1940. *Tijdschrift voor Geschiedenis* 90, 454-475.
- Bambang Oetomo, R. (1970). *Van asyl tot revalidatiecentrum. De opkomst en doorwerking van de resocialiseringsgedachte in Nederlandse psychiatrische inrichtingen*. Groningen, Leiden: Wolters-Noordhoff, Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde TNO.
- Bambang Oetomo, R. (1974). Patiënt, arts en verplegende, hun onderlinge betrekkingen toen en nu. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 16, 387-413.
- Bangma, K.L. en H. de Groot (1993). De vraag naar RIAGG-diensten. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 637-642.
- Bank, J. (1984). De Wiardi Beckman Stichting in haar publikaties 1945-1983. In J. Bank et al. (red.), *Het vijfde jaarboek voor het democratisch socialisme* (pp. 160-187). Amsterdam: Dr. Wiardi Beckman Stichting.
- Banning, C. (2005). Private keuzes gaan consumptie van zorg bepalen. *NRC-Handelsblad* 29-12-2005, 18.
- Barneveld, P.D. (1982). De rijksinrichting 'Veldzicht' in Avereest'. *Balans* 13, 1-5.
- Barneveld, P.D. (1991). TBR of TBS - Enkele ontwikkelingen na 1945. In F. Koenraadt (red.), *Ziek of schuldig? Twee eeuwen forensische psychiatrie en psychologie* (pp. 229-243). Arnhem, Amsterdam: Gouda Quint, Rodopi.
- Barnhoorn, J.A.J. (1932). Moeilijkheden bij de praktische uitvoering der Psychopathenwet. *Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap* 5 (tweede serie), 30-44.
- Barnhoorn, J.A.J. (1940a). Mededeelingen over de toepassing van de convulsiotherapie door middel van electroshock. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 84, 290-300.
- Barnhoorn, J.A.J. (1940b). De moderne psychiatrische inrichting en de nieuwere behandelingsmethode van geestesziekten. *Overdruk uit Ons ziekenhuis, geciteerd in Bakker en De Goei 2002b*, 417.
- Barnhoorn, J.A.J. (1941). Convulsiotherapie door middel van electro-shock. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 45, 279-287.
- Barnhoorn, J.A.J. (1946). De geestelijke volksgezondheid in het leger I, II en III. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 1, 17-25, 57-72, 85-89.
- Barnhoorn, J.A.J. (1954). Psychiatrische en sociaal-psychiatrische beschouwingen over ge-

- slachtsziektenbestrijding, prostitutie en promiscuïteit. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 9, 138-151.
- Barnhoorn, J.A.J. (1955). Sociale psychiatrie, geestelijke hygiëne, geestelijke gezondheidszorg en geestelijke volksgezondheid. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 10, 1-40.
- Barnhoorn, J.A.J. (1958). *Psychologische achtergronden. Sociaal-psychiatrische casuïstiek*. Leiden: H.E. Stenfert Kroese.
- Barnhoorn, J.A.J. (1960). *Individueel maatschappelijk werk en geestelijke gezondheidszorg. Een verhandeling over de techniek van de benadering, de diagnostiek en de gesprekstherapie in het individueel maatschappelijk werk op geestelijk-hygiënische grondslag*. Leiden: H.E. Stenfert Kroese.
- Barnhoorn, J.A.J. et al. (1941). *Het vraagstuk der homosexualiteit*. Roermond, Maaseik: Romen.
- Baro, F., A. Prims en P. de Schouwer (1985). Belgium: psychiatric care in a pluralist system. In S.P. Mangen (red.), *Mental Health Care in the European Community* (pp. 42-54). Londen etc.: Croom Helm.
- Bartels, A.J.H. (1953). *Geestelijke Volksgezondheid in Amsterdam*. R.K. Artsenblad 9, 359-362.
- Bartels, A.J.H. (1966). *Eros bezien vanuit overheidsstandpunt*. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 21, 419-424.
- Bastiaans, J. en J.J. Groen (1970). The Present Development of Psychiatry and its Consequences for the Training of Future Psychiatrists. *Psychiatria, Neurologia, Neurochirurgia* 73, 405-411.
- Bauduin, D. (red.) (1983). *Ontzuilde zorg, ontzielde zorg? Institutionele aspecten van de relatie levensbeschouwing en geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Bauduin, D. (red.) (1985). *Andermans eigenbelang: morele dilemma's in de geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Bauduin, D. (red.) (1991). *Herzuiling in de GGz?, Meningen en discussie over de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheidszorg in de jaren negentig*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Bauduin, D.M.J. (1989). De waarde van verschillen. Hedendaagse visies op het voorkomen van psychische stoornissen bij vrouwen in vergelijking met mannen. In L. de Goei (red.), *Ongeregeld zenuwleven. Historische opvattingen over de relatie tussen vrouwen en waanzin* (pp. 58-82). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Bauduin, D.M.J. [et al.] (1990). *Genetica en psychiatrie: een risico? Nieuwe genetisch-technische ontwikkelingen nader beschouwd*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Bauer, M. et al. (2001). Psychiatric reform in Germany. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 104 (suppl. 410), 27-34.
- Baumeister, R.F. (1987). How the self became a problem: a psychological review of historical research. *Journal of Personality and Social Psychology* 52, 163-176.
- Bax, E.H. (1988). *Modernization and cleavage in Dutch society. A study of long term economic and social change*. Groningen: proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Becker, J.W. (1985). Deconfessionalisering, ontzuiling en anomie. *Sociale wetenschappen* 4, 269-332.
- Becker, P. en R.F. Wetzell (2006). Introduction. In P. Becker en R.F. Wetzell (red.), *Criminals and their Scientists. The History of Criminology in International Perspective* (pp. 1-22). Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Becker, T. en J.L. Vázquez-Barquero (2001). The European perspective of psychiatric reform. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 104 (suppl. 410), 8-14.
- Beek, H. van de (1991). *Tussen zorgen en behandelen. Ontwikkelingen in de sociaal-psychiatrische hulp-*

- verlening. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Beek, H. van de en G. Hutschemaekers (1992). De psychiatrische polikliniek voor het voetlicht. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 47, 939-954.
- Beek, H. van de en G. Hutschemaekers (1993). Tien jaar RIAGG-volwassenenzorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 150-165.
- Beek, H. van de en P. van Lieshout (1992). De waarde van casemanagement voor de Nederlandse psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 34, 365-373.
- Beek, J.L.M. van der (1983a). Algemene ziekenhuispsychiatrie I: Verleden en heden. *Medisch Contact* 38, 629-630.
- Beek, J.L.M. van der (1983b). Algemene ziekenhuispsychiatrie. Slot: Heden en toekomst. *Medisch Contact* 38, 650-652.
- Beenackers, A.A.J.M. (1982). Discriminerende hulpverlening: een voorkeur voor relatieproblemen. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 24, 36-48.
- Beenackers, A.A.J.M. (1995). RIAGG-dossiers nader bekeken. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 609-619.
- Beer, M. de en G. Hutschemaekers (1996). *Vraag en aanbod in de Riagg-ouderenzorg. Een praktijkstudie vanuit het perspectief van cliënten, hulpverleners en verwijzers: een samenvatting.* Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Beijerman, W. (1924). Jaarverslag van de Groep Gestichtsartsen van de Ambtenaren-Organisatie in de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst. 1923-1924. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 28, 504-509.
- Beijers, H. (2001). Vermaatschappelijking: stilstaan bij de verandering. Herijking van de psychiatrie en het belang van sociaal en cultureel herstel. In R.F. Koning et al. (red.), *Vermaatschappelijking, een geval apart.* Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep (p. 68-76). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Beijers, H., H. Henkens en K. Klein Ikkink (red.) (1992). *Psychiatrie als sociale kwestie. Deinstitutionalisering in de geestelijke gezondheidszorg.* Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Beltman, H. (2001). *Buigen of barsten? Hoofdstukken uit de geschiedenis van de zorg aan mensen met een verstandelijke handicap in Nederland 1945-2000.* Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Belzen, J.A. van (1987). H.C. Rümke en de psychoanalyse. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 529-544.
- Belzen, J.A. van (1988a). Tussen Kraepelin en Jaspers. Rümke als fenomenologisch psychiater. In *Fenomenologie en psychiatrie. Essays van H.C. Rümke* (pp. 7-58). Kampen: Kok.
- Belzen, J.A. van (1988b). *Gezondheid, ziekte en psychiatrie volgens H.C. Rümke.* Zeist: Kerckebosch.
- Belzen, J.A. van (1988c). *Zicht op synthese? H.C. Rümke's streven naar integratie in psychiatrie en geestelijke gezondheidszorg.* Proefschrift Universiteit van Utrecht.
- Belzen, J.A. van (1988d). Psychiater tussen praktijk en wetenschap. De fenomenologische psychologie en psychiatrie volgens H.C. Rümke. *Psychologie & Maatschappij* 12, 45-59.
- Belzen, J.A. van (1988e). Bijdrage tot de geschiedschrijving van de Nederlandse psychologie: de Gereformeerde Psychologische Studievereniging, 1922-1964. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie* 43, 319-327.
- Belzen, J.A. van (1989). *Psychopathologie en religie. Ideeën, behandeling en verzorging in de gereformeerde psychiatrie, 1880-1940.* Kampen: Kok.
- Belzen, J.A. van (1990). Van der Horst en zijn antropologische psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 507-523.

- Belzen, J.A. van (1991). *Rümke, religie en godsdienst-psychologie. Achtergronden en vooronderstellingen*. Kampen: Kok.
- Belzen, J.A. van (1992). 'De eeuw der psychologie', ook in de theologie? *Nederlands Theologisch Tijdschrift* 41, 320-333.
- Belzen, J.A. van (1994). *Portretten en landschappen. Tekeningen uit de geschiedenis van de Nederlandse psychiatrie*. Baarn: Ambo.
- Belzen, J.A. van (red.) (1995). *Zorg voor de ziel. Een selectie uit de verslagen van het Theologisch-Psychiatrisch Gezelschap, 1945-1953*. Rotterdam: Erasmus Publishing.
- Belzen, J.A. van (2004). *Religie, melancholie en zelf. Een historische en psychologische studie over een psychiatrisch ego-document uit de negentiende eeuw*. [Kampen]: Kok.
- Belzen, J. van en A. Uleyn (red.) (1986). *Rümke over geestelijke gezondheid en levensbeschouwing*. Baarn: Ambo.
- Belzen, J.A. van en R.H.J. ter Meulen (1988). In de ban van de ziel. L. Bouman en het ontstaan van de 'psychologische' psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 30, 255-269.
- Belzen, J.A. van en J. Vijselaar (1991). The historiography of Dutch psychiatry and mental health care. *History of Psychiatry* 2, 281-288.
- Belzen, J.A. van en J. Vijselaar (1994). 'Een bloeiende historiografie in gevaar.' Over de geschiedschrijving van de Nederlandse psychiatrie. In J.A. van Belzen, *Portretten en landschappen. Tekeningen uit de geschiedenis van de Nederlandse psychiatrie* (pp. 134-146). Baarn: Ambo.
- Bemmelen, J.M. van (1933). Voor- en nadeelen van een wettelijke regeling der sterilisatie en castratie. *Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap*, 33-52.
- Bemmelen, J.M. van (1957). *Vijftig jaar strafrecht. Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap. Gedenkboek 1907-1957* (pp. 7-22). Amsterdam: F. van Rossen.
- Bensing, J. (1986). Wat mankeert de RIAGG? Een standpunt vanuit de eerstelijnsgezondheidszorg? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 41, 1211-1224.
- Berg, A. van den en J. Hartog (1999). Honderd jaar ongelijkheid. Inkomensverschillen sinds het einde van de negentiende eeuw. In R. van der Bie en P. Dehing (red.), *Nationaal goed. Feiten en cijfers over onze samenleving 1800-1999* (pp. 109-124). Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Berg, A. van den, J. Klungers en C. aan de Stegge (1997 [1993]). *Functieprofiel psychiatrisch verpleegkundige*. Dwingeloo: Kavanah.
- Berg van den, A. en N. Peeters-van den Bekerom (1996). *Verpleegkundige vakgroepen in Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen*. Ermelo: Vereniging Stafffunctionarissen in Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen STIP.
- Berg, J.H. van den (1955). *Over neurotiserende factoren*. Nijkerk: Callenbach.
- Berg, J.H. van den (1969). *Medische macht en medische ethiek*. Nijkerk: Callenbach.
- Berg, J.H. van den (1970). *Dieptepsychologie*. Nijkerk: Callenbach.
- Berg, J.Th.J. van den (2001). De grote lijn in de Nederlandse politiek van de twintigste eeuw. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 35-44). Amsterdam: Aksant.
- Berg, L. van den (1989). *Rijp voor Paviljoen III. Krankzinnig in Amsterdam vanaf 1565*. Amsterdam: Rob Stolk bv.
- Bergen, L. van (2005). *Van Genezen in Geloof tot Geloof in Genezen. De medische faculteit van de Vrije Universiteit 1880-2000*. Diemen: Veen Magazines.
- Berger, W. en J. Janssen (1980). De katholieken en hun psychologie. De geschiedenis van een problematische relatie. *Annalen van het Thijmgenootschap* 2, 25-41.

- Bergh, J.C. van den (1922). *Bijdrage tot de kennis van geestichtspatiënten*. Utrecht: L.E. Bosch en Zoon.
- Bergh, J. van den et al. (1970). *Verbeter de mensen, verander de wereld. Een verkenning van het welzijnsvraagstuk vanuit de geestelijke gezondheidszorg*. Deventer: Kluwer.
- Berghmans, R. (1992). *Om bestwil. Paternalisme in de psychiatrie. Een gezondheidsethische studie*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Berkel, D.A.M. van (1990). *Moederschap tussen zielzorg en psychohygiëne. Katholieke deskundigen over voortplanting en opvoeding 1945-1970*. Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Berten, P. (1985). *De psychotherapie en haar verloren dimensie*. Tijdschrift voor Psychiatrie 27, 5-15.
- Bestuur Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie (1894). *Brief aan Minister van Binnenlandse Zaken d.d. 16 december 1893*. Psychiatische Bladen 12, 40-41.
- Beumer, F.J.A. (1991). *Psychiatrie en inspectie*. In A.C. de Graaf en F.J.A. Beumer (red.), *Van oppertoezicht naar Staatstoezicht: 150 jaar krankzinnigenwetgeving en de inspectie 1841-1991* (pp. 35-55). Zevenhuizen: Peter's Pen.
- Beunders, H. (2002). *Publieke tranen. De drijfveren van de emotiecultuur*. Amsterdam, Antwerpen: Contact.
- Beus, J.W. de (1989). *Oorsprong en wederkeer van de liberalen*. In J.W. de Beus, J.A.A. van Doorn en P.B. Lehning, *De ideologische driehoek. Nederlandse politiek in historisch perspectief* (pp. 61-111). Meppel: Boom.
- Beus, J.W. de, J.A.A. van Doorn en P.B. Lehning (1989). *De ideologische driehoek. Nederlandse politiek in historisch perspectief*. Meppel: Boom.
- Beusekom, G. van (1971). *Te gek? Het loop wel los! De follow-up van het kongres*. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 26, 439-445.
- Beusekom-Fretz, G. van (1973). *De democratisering van het geluk*. Deventer: Van Loghnum Slaterus.
- Beyerman, W. (1928a). *De sociale psychiatrie in het buitenland en haar toepassing buiten de groote steden*. Psychiatische en Neurologische Bladen 32, 26-34.
- Beyerman, W. (1928b). *Verzorging van zenuw- en zielszieken in de maatschappij*. Amsterdam: Nosokómos.
- Bieger, Ph.P. (1962). *Rehabilitatie van de militair in het Herstellings- en Oefencentrum te Zeist*. Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid 17, 219-223.
- Biemond, A. (1971). *Enkele facetten van de ontwikkeling der neurologie in de afgelopen 100 jaar (1871-1971)*. In W.G. Sillevius Smitt, F.C. Stam en A. Biemond (red.), *Feestbundel ter gelegenheid van het 100 jarig bestaan van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie* (pp. 39-56). Utrecht: NVPN.
- Bierenbroodspot, P. (1969). *De therapeutische gemeenschap en het traditionele psychiatrische ziekenhuis*. Meppel: Boom.
- Bierenbroodspot, P. (1971). *Waarom vernieuwing van de psychiatrische kliniek met 'gedonder' te paard gaat*. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 26, 540-545.
- Bierenbroodspot, P. (1973). *Is de psychiatrische inrichting nog veranderbaar?* Maandblad Geestelijke volksgezondheid 28, 114-121.
- Bierenbroodspot, P. (1974). *De therapeutische gemeenschap en de maatschappij van morgen*. Tijdschrift voor Psychiatrie 16, 86-98.
- Bierkens, P.B. (1970). *Grandeur et terreur der psychologie*. Dux 37, 305-311.
- Bierkens, P.B. (1989). *Seksuologie en hulpverlening*. In J. van Vugt et al., *Nadenken over seksualiteit* (pp. 110-130). Hilversum: Verloren.
- Biesheuvel, J.M.A. (1972). *In de bovenkooi*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Bijker, H.G. (1994). *De doelmatigheid en effectiviteit van het spreidingsbeleid inzake klinische psychiatrische voorzieningen met behulp van de Wet Ziekenhuisvoorzieningen*. Assen: Van Gorcum.

- Bijl, N.P.Y.M. de (2000). *Toelating tot het beroepsmatig verrichten van geneeskundige handelingen. Bescherming en keuzevrijheid van de patiënt*. Utrecht: Juridische Bibliotheek Universiteit Utrecht, Koninklijke Vermande.
- Bijl, R. (1993). Hoe schrikbarend is de toekomst van de RIAGG? (3). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 51-54.
- Bijl, R., F. Lemmens en J. van de Wijgert (1996). Werken in de GGZ. Geestelijke gezondheid, arbeidsomstandigheden en verzuim van werknemers. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 1001-1015.
- Bijl, R.V. en A. Ravelli (1998). Psychiatrische morbiditeit, zorggebruik en zorgbehoefte. Resultaten van de Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen* 76, 446-457.
- Bijl, R.V., G. van Zessen en A. Ravelli (1997). Psychiatrische morbiditeit onder volwassenen in Nederland: het NEMESIS-onderzoek. II. Prevalentie van psychiatrische stoornissen. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 141, 2453-2460.
- Bijlsma, A. (1954). Ervaringen met opzet en werkwijze van het katholiek bureau voor huwelijksaangelegenheden te Heerlen. *R.K. Artsenblad* 33, 122-126.
- Billekens, A.-J. et al. (2005). *100 jaar psychiatrie in Venray. Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius*. Zutphen: Walburg Pers.
- Binneveld, H. (1995). *Om de geest van Jan Soldaat. Beknopte geschiedenis van de militaire psychiatrie*. Rotterdam: Erasmus Publishing.
- Binneveld, H. (1998). The Battle Against Peace-Keeping Frustrations: Psychiatrists and Psychologists in the Dutch Army. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (pp. 241-256). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Binneveld, H. (2001). Nederland en de oorlogsneurosen. In H. Binneveld et al. (red.), *Leven naast de catastrofe. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog* (pp.37-49). Publicaties van de Faculteit der historische en kunstwetenschappen. Maatschappijgeschiedenis XXXVI; Hilversum: Verloren.
- Binneveld, H. en R. Wolf. (1985). *Een Huis Met Vele Woningen. 100 jaar katholieke psychiatrie Voorburg 1885-1985*. Vught: Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis Voorburg.
- Binneveld, J.M.W. (1982). De ontwikkeling van de institutionele zorg voor krankzinnigen in Nederland in de 19de eeuw. In J.M.W. Binneveld et al., *Een psychiatrisch verleden. Uit de geschiedenis van de psychiatrie* (pp. 94-119). Baarn: Ambo.
- Binneveld, J.M.W. (1985). *Filantropie, repressie en medische zorg. Geschiedenis van de inrichtingspsychiatrie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Binneveld, J.M.W. en M.J. van Lieburg (1979). *Psychiatric reform in the Netherlands in the 19th century*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Blankestijn, C. (1965). Een protestantse visie op positie en functie van consultatiebureaus voor seksualiteit en gezinsvorming. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 20, 235-246.
- Blankstein, H. (1976). Psychotherapie als vorm van agogisch handelen. *Tijdschrift voor psychotherapie* 2, 101-110.
- Blankstein, H. et al. (red.) (1986). *Inzage en terugzien. 20 jaar Pompekliniek*. Nijmegen: Pompekliniek.
- Blasius, D. (1984). Confinement and reform: The asylum in Germany before 1860. In P. Spierenburg (red.), *The emergence of carceral institutions: prisons, galleys and lunatic asylums 1550-1900* (pp. 148-164). Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

- Blasius, D. (1994). 'Einfache Seelenstörung'. *Geschichte der deutschen Psychiatrie 1800-1945*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Blauw, C.G. (1954). Casework in een consultatiebureau voor levens- en gezinsmoeilijkheden. *Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk* 8, 97-101.
- Blécourt, W. de (1990). *Termen van toverij. De veranderende betekenis van toverij in Noordoost-Nederland tussen de 16de en 20ste eeuw*. Nijmegen: SUN.
- Blécourt, W. de (1999). *Het Amazonenleger. Irreguliere genezeressen in Nederland 1850-1930*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Blécourt, W. de en C. Osborne (2004). *Medicine, Mediation and Meaning*. In W. de Blécourt en C. Osborne (red.), *Cultural Approaches to the History of Medicine. Mediating Medicine in Early Modern and Modern Europe* (pp. 1-10). Houndmills, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Blécourt, W. de en G. van Vegchel (red.) (1993). *De medische markt. Themanummer Focaal*. *Tijdschrift voor antropologie* nr 21.
- Bleeker, J.A.C. et al. (1987). Chronische inrichtingspatiënten in de Bijlmer. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 1331-1343.
- Bless, H. (1935). *Pastoraal Psychiatrie*. Roermond en Maaseik: J.J. Romen & zonen.
- Bless, H. (1948). *De katholieke Bureaux voor Huwelijksvoorlichting*. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 3, 56-64.
- Blok, G. (1997a). *Proefmaatschappij in de duinen. De invoering van de actievere therapie, 1918-1940*. In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849 tot 1994* (pp. 121-150). Hilversum: Verloren.
- Blok, G. (1997b). 'Situaties welke primitiviteit iedere beschrijving tart...' *De provinciale ziekenhuizen tijdens de tweede wereldoorlog*. In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849 tot 1994* (pp. 151-165). Hilversum: Verloren.
- Blok, G. (1997c). 'Onze kleine wereld'. *De provinciale ziekenhuizen in het tijdvak 1945-1965*. In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849 tot 1994* (pp. 166-191). Hilversum: Verloren.
- Blok, G. (1997d). *Enkele reis op z'n retour. Santpoort en het Amsterdamse Model*. In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849 tot 1994* (pp. 238-267). Hilversum: Verloren.
- Blok, G. (1998a). *Opname in het Derde Rijk 1940-1945*. In G. Blok en J. Vijselaar, *Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997* (pp. 131-138). Nijmegen: SUN.
- Blok, G. (1998b). *Wetenschap en wederopbouw 1945-1965*. In G. Blok en J. Vijselaar, *Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997* (pp. 147-186). Nijmegen: SUN.
- Blok, G. (1998c). *In een stroomversnelling 1965-1982*. In G. Blok en J. Vijselaar, *Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997* (pp. 191-240). Nijmegen: SUN.
- Blok, G. (1998d). *Van praatcultuur tot Prozac 1982-1997*. In G. Blok en J. Vijselaar, *Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997* (pp. 247-280). Nijmegen: SUN.
- Blok, G. (1998e). 'Messiah of the Schizophrenics': Jan Foudraïne and Anti-Psychiatry in Holland. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (pp. 151-168). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.

- Blok, G. (2000). De stem van de kritische patiënt. De geschiedenis van de psychiatrie in ego-documenten. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 4/11, 37-39.
- Blok, G. (2003). 'Tall, Spanking People': The Idealisation of Adolescents in a Dutch Psychotherapeutic Community. In M. Gijswijt-Hofstra en H. Marland (red.), *Cultures of Child Health in Britain and the Netherlands in the Twentieth Century* (pp. 265-285). Amsterdam, New York: Rodopi.
- Blok, G. (2004). Baas in eigen brein. 'Antipsychiatrie' in Nederland, 1965-1985. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds.
- Blok, G. (2006). Meiden die snijden. Het copycat-effect van de zelfhaat. *NRCHandelsblad*, 7 april, 30.
- Blok, G. (2007). Van 'zedelijke verheffing' tot 'harm reduction'. Verslavingszorg in Arnhem en Nijmegen, 1900-2000. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 152-191). Utrecht: Matrijs.
- Blok, G. (s.a.a [1999]). Een droominstituut. In G. Blok en J. Vijselaar (red.), *De Weg van Welterhof. 25 jaar psychiatrie in Oostelijk Zuid-Limburg* (pp. 11-42). Utrecht: Matrijs.
- Blok, G. (s.a.b [1999]). De bomen groeiden tot in de hemel. In G. Blok en J. Vijselaar (red.), *De Weg van Welterhof. 25 jaar psychiatrie in Oostelijk Zuid-Limburg* (pp. 43-72). Utrecht: Matrijs.
- Blok, G. (s.a.c [1999]). De idylle raakt verstoord. In G. Blok en J. Vijselaar (red.), *De Weg van Welterhof. 25 jaar psychiatrie in Oostelijk Zuid-Limburg* (pp. 75-87). Utrecht: Matrijs.
- Blok, G. (s.a.d. [1999]). Post-traumatisch pragmatisme. In G. Blok en J. Vijselaar (red.), *De Weg van Welterhof. 25 jaar psychiatrie in Oostelijk Zuid-Limburg* (pp. 89-122). Utrecht: Matrijs.
- Blok, G. en J. Vijselaar (1998). Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997. Nijmegen: SUN.
- Blok, G. en J. Vijselaar (red.) (s.a. [1999]) *De Weg van Welterhof. 25 jaar psychiatrie in Oostelijk Zuid-Limburg*. Utrecht: Matrijs.
- Blom, J.C.H. (1981). Jaren van tucht en ascese. Enige beschouwingen over de stelling in Herrijzend Nederland 1945-1950. *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 96, 300-333.
- Blom, J.C.H. (1996). Een harmonisch gezin en individuele ontplooiing. Enkele beschouwingen over veranderende opvattingen over de vrouw in Nederland sinds de jaren dertig. In J.C.H. Blom, *Burgerlijk en beheerst. Over Nederland in de twintigste eeuw* (pp. 223-272). Amsterdam: Balans.
- Blom, M. en J. Bodisco Massink (1986). Pastores in een Riagg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 41, 1238-1249.
- Boer, F. de (1985). Bouwen voor gekken. De typologie van het psychiatrisch ziekenhuis in histories perspectief. *Psychologie & Maatschappij* 9, 47-63.
- Boer, F. de (1994). De interpretaties van het verschil. De vertaling van klachten van mannen en vrouwen in de RIAGG. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- Boer, F. de en H. Boutellier (1982). Gezinstherapie en moderne emotionaliteit. *Psychologie & Maatschappij* 6, 329-347.
- Boer, F. de en T. Hak (1986). Besluitvorming in de acute psychiatrie. Een teksanalyse van wachtrappen. Rotterdam: Instituut Preventieve en Sociale Psychiatrie.
- Boer, N. de (2004). Een tikkie tekort. *Psychiatrie in Westfriesland 1600-2000*. Zwolle: Waanders.
- Boer, N. de et al. (1984). Van nazorg tot sociale psychiatrie. De opkomst van een ambulante psychiatrische zorg tegen de achtergrond van ontwikkelingen binnen de inrichtingen. *Comenius* 4, 69-84.
- Boersma, C. et al. (red.) (1983). *75 jaar Wolfheze. Wolfheze: Psychiatrisch Ziekenhuis Wolfheze*.

- Boersma, F. (2000). *De patiënt heeft altijd gelijk*. Zaltbommel: Europese Bibliotheek.
- Bois, D.W. de (1939). De behandeling van zenuwpatiënten door middel van psychotherapeuten door leeken, mede in verband met de gehouden enquête. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 3, 67-76.
- Bolhuis, P.A. en R.W. Trijsburg (2001). Doelmatigheid van langdurige psychotherapie. Het advies van de Gezondheidsraad aan de minister van VWS. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 521-536.
- Bommeljé, B. (2002). Van Provo tot Fortuyn. Een halve eeuw verborgen klassenstrijd. *Historisch Nieuwsblad* 9, 32-35.
- Bont, H. de (1985). De RIAGG's: een hoeksteen voor het geestelijk volksgezondheidsbeleid? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 489-500.
- Bont, H. de (1988). De geestelijke gezondheidszorg als loterij. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 43, 926-927.
- Bont, H. de (1990). Psychotherapie: terug naar de toekomst. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 1250-1251.
- Boogaard, H. van den (1991). *Het consultatiebureau voor homofilie. Het ontstaan van de Hhr Mr J.A. Schorerstichting*. Amsterdam: Schorer.
- Boogaard, R. van den en T. van der Graaf (1978). *Terbeschikking van de Regering gesteld. Bijvoegsel Vrij Nederland* 27.
- Boom, F.M.L.G. van den (1987). *De Riagg en de psychiater: een onderzoek naar de samenhang tussen de ontwikkeling van het RIAGG-takenpakket en de positie van de psychiater in de AGGZ*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Boomsma, J., C. Dingemans en W. van den Heuvel (1999). *Verpleegkundige methodiek-ontwikkeling ten behoeve van de psychiatrische thuiszorg*. Groningen: Noordelijk Centrum voor Gezondheidsvraagstukken.
- Boon, L. en G. de Vries (red.) (1989). *Wetenschapstheorie. De empirische wending*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Borgesius, E. en W. Brunenberg (1996). *Nieuwe zorg van het psychiatrisch ziekenhuis. Een inventarisatie van zorgvernieuwingprojecten*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 1267-1281.
- Borgesius, E. en W. Brunenberg (1999). *Behoeft aan asiel? Woon- en zorgbehoeften van 'achterblijvers' in de psychiatrie*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Borgesius, E., J. de Lange en P. Meurs (1988). *Verpleegkundigen zonder uniform*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Borssum Waalkes, J.B. van (1987). *Hebben de beschermende woonvormen nog toekomst?* *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 295-301.
- Borssum Waalkes, J.B. van (1991a). *Bondgenoot van de zwaksten. Hulpverleners in het psychiatrisch ziekenhuis*. Amsterdam: Balans.
- Borssum Waalkes, J.B. van (1994). *Het zou best veel beter kunnen. Lezing in Congresbundel Ook verpleegkundigen netwerken. Expohal Jaarbeurs Utrecht, 20 januari 1994*, 15-20.
- Borst-Eilers, E. (1997a). *Brief Geestelijke Gezondheidszorg aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal*. Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Borst-Eilers, E. (1997b). *Brief Openbare Geestelijke Gezondheidszorg aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal*. Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Borst-Eilers, E. (1998). *Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 20 april 1998*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 53, 645-649.
- Bos, B. (1972a). 'De psychiater moet politiek actief worden'. In G. de Bruijn (red.), *Dat wordt me te gek. De psychiatrie kritisch bekeken* (pp. 15-24). Amsterdam: Uitgeverij Contact.

- Bos, B. (1972b). 'Ik ben optimistisch over de seksuele bevrijding'. In G. de Bruijn (red.), *Dat wordt me te gek. De psychiatrie kritisch bekeken* (pp. 67-79). Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Bos, B. (1972c). Delinquenten hebben een goede slipschool nodig. In G. de Bruijn (red.), *Dat wordt me te gek. De psychiatrie kritisch bekeken* (pp. 131-145). Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Bos, D.J. (1990). Makelaars in ongeziene waren. Beroepsontwikkeling in de (geestelijke) gezondheidszorg en in het Nederlands-Hervormd predikantswerk 1945-1965. Doctoraalscriptie Faculteit der Godgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen.
- Bos, D.J. (1992). 'Wee de pastor die psycholoog wordt!' Over Karl Barth, Carl Rogers en Eppe Gremdaat. *Psychologie & Maatschappij* 16, 238-258.
- Bos, D.J. (1994). 'Een typisch menselijk verschijnsel'. *Homoseksualiteit herzien, 1948-1963*. *Psychologie & Maatschappij* 18, 192-209.
- Bos, D.J. (1996). De christen. Over herders en schapen. In J. Jansz en P. van Drunen (red.), *Met zachte hand. Opkomst en verbreiding van het psychologisch perspectief* (pp. 171-186). Utrecht: Lemma.
- Bos, F. (2002). Berichten uit het laboratorium van de samenleving over ervaringen met depressie en antidepressiva. Beeldvorming, realiteit en belangen bij medicijngebruik en de maatschappelijke positie van mensen met psychische of psychiatrische problemen. Amsterdam: Stichting Pandora.
- Bos, W. (1997). Interview met Herman van Praag, *NRC Handelsblad*, 14 juni, Zaterdag Bijvoegsel, 3.
- Bosch, M. (1994). *Het geslacht van de wetenschap. Vrouwen en hoger onderwijs in Nederland 1878-1948*. Amsterdam: Sua.
- Boschma, G. (1997a). Naar een professionele psychiatrie (1884-1918). In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849 tot 1994* (pp. 91-121). Hilversum: Verloren.
- Boschma, G. (1997b). *Creating Nursing Care for the Mentally Ill: Mental Health Nursing in Dutch Asylums, 1890-1920*. Onuitgegeven proefschrift, University of Philadelphia.
- Boschma, G. (2003). *The Rise of Mental Health Nursing. A History of Psychiatric Care in Dutch Asylums, 1890-1920*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bosman, M. en J. de Lange (2002). De functie van GGZ-verpleegkundige in de huisartspraktijk. Gids in GGZ-zaken. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Bosmans, J. (1988). Het maatschappelijk-politieke leven in Nederland 1918-1940. In *Geschiedenis van het moderne Nederland. Politieke, economische en sociale ontwikkelingen* (pp. 398-443, 562-608). Houten: De Haan.
- Bossenbroek, M. (2001). *De Meelstreep. Terugkeer en opvang na de Tweede Wereldoorlog*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Boterman, F. (1996). *Moderne geschiedenis van Duitsland 1800-1990*. Amsterdam, Antwerpen: De Arbeiderspers.
- Boterman, F. en P. de Rooy (1999). *Op de grens van twee culturen. Nederland en Duitsland in het Fin de Siècle*. Amsterdam: Balans.
- Bottinga, S. (1983). *De Willem Arntsz Stichting tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Utrecht: W.A. Stichting.
- Bouman, A. (1946). Welke uitwerking had de oorlog op de sexuele moraliteit van ons volk? *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 1, 98-104.
- Bouman, A. (1952). Homoseksualiteit. Sociaal-ethisch beschouwd. *Zedenopbouw* 6, 54-59.
- Bouman, K.H. (1929). Over sociale psychiatrie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 33, 133-148.
- Bouman, K.H. (1931). De toekomst der Nederl. Vereniging voor Psychiatrie en Neuro-

- logie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 35, 109-120.
- Bouman, K.H. (1932). Geestelijke Hygiëne. *Tijdschrift voor Sociale Hygiëne* 34, 173-176.
- Bouman, K.H. (1938). Psychische Hygiëne. In J. van der Hoeve et al. (red.), *Praeventieve geneeskunde II* (pp. 439-462). Groningen, Batavia: J.B. Wolters Uitgevers-Maatschappij.
- Bouman, K.H. (1944). Uit de geschiedenis der Psycho-Therapie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 48, 242-257.
- Bouman, K.H. (1945). Een woord ter inleiding. *Mededeelingen van de Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid* 1, 3-6.
- Bouman, K.H. (1946). De geestelijke volksgezondheid in het algemeen en de taak die ons heden wacht. *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* 24/16, 158-160.
- Bouman, K.H. et al. (1947). Voordrachten en discussie over de opleiding tot psychotherapeut. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 50, 334-341.
- Bouman, K.H. en T.W. van der Woude (1910). Het Medisch Consultatie-Bureau voor Alcoholisme te Amsterdam. *Wegwijzer. Maandschrift voor geheel-onthouding* 13, 321-352.
- Bouman, L. (1906). De commissie voor de vakbelangen en de positie der geneesheeren verbonden aan de krankzinnigengestichten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 10, 208-216.
- Bouman, L. (1921). De eerste vijftig jaren der Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie. Rede uitgesproken bij het gouden feest der Vereeniging. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 25, 301-320.
- Boxtel, J.J.P. (1953). *Herstel der Liefde in de sociale wijsbegeerte*. Nijmegen, Utrecht: Dekker & Van de Vegt.
- Braak, J.W.G. ter (1950). Over de scheiding van Psychiatrie en Neurologie bij registratie en opleiding. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 53, 746-747.
- Brabers, J. en O. Schreuder (1998). *Proeven van eigen cultuur. Vijfzeventig jaar Katholieke Universiteit Nijmegen 1923-1998*. Twee delen. Nijmegen: Valkhof Pers.
- Brancaccio, M.T. (2001). *From instability to hyperactivity, 1890s-1990s*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- Brand, E.J.P. (2000). De forensisch psychiatrische dienst en de zorg voor psychiatrisch gestoorde justitiabelen in historisch perspectief. In T.I. Oei en M.S. Groenhuijsen (red.), *Forensische Psychiatrie anno 2000. Actuele ontwikkelingen in breed perspectief* (pp. 341-351). Deventer: Gouda Quint.
- Brandt, E. (1998). Het biopsychosociale model. *De Groene Amsterdammer* 14 januari.
- Brants, L. (2004). *Leiding moeten zij hebben. Geschiedenis van de sociaal pedagogische zorg voor mensen met een verstandelijke handicap in Nederland tussen 1900 en 1945*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant.
- Braslow, J. (1997). *Mental Ills and Bodily Cures: Psychiatric Treatment in the First Half of the Twentieth Century*. Berkeley: University of California Press.
- Bremer ter Stege, C. en M. Gittelman (1987). The direction of change in Western European mental health care. *International Journal of Mental Health* 16, 6-20.
- Breeuwsma, G., R. Abma en J. Dane (2003). Pillen en psyche. *De Psycholoog* 38, 626-629.
- Bremer, B.J.G. (1965). De plaats van het M.O.B. gericht op de gemeenschap. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 20, 296-303.
- Breukink, H. (1913). Over de ongunstige ligging van enkele Buitengestichten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 17, 299-307.
- Brey, J.H.C. de en S. Peereboom (1986). Onderzoek naar tevredenheid bij RIAGG-cliënten. *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 64, 39-43.

- Brillenburg Wurth, G. (1947). Spreekuren voor huwelijks- en gezinsmoeilijkheden. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 2, 15-18.
- Brillenburg Wurth, G. et al. (red.) (1959). *Geestelijke Volksgezondheid*. Nederlands Gesprekcentrum Publicatie No. 17. Kampen: J.H. Kok; Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum; Den Haag: W.P. van Stockum en Zoon.
- Brink, C. (2002). Precarious Attitudes: Social Psychiatry and the Public in the Federal Republic of Germany, 1960-1980. Ongepubliceerd paper Anglo-Dutch-German Workshop Social Psychiatry and Ambulant Care in the 20th Century, Londen, 4-6 juli.
- Brink, C.G. van den, C. Brinkgreve en L. Heerma van Voss (2001). Verworven gelijkheid en gevoelde verschillen. Contouren van de sociale eeuw. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 1-12). Amsterdam: Aksant.
- Brink, G. van den (1996). *De grote overgang. Een lokaal onderzoek naar de modernisering van het bestaan. Woensel 1670-1920*. Nijmegen: SUN.
- Brink, G. van den (1999). De modernisering van Nederland en haar dubbelzinnige gevolgen. *Socialisme en democratie* 56, 548-557.
- Brink, G. van den (2004). *Schets van een beschavings-offensief. Overnormen, normaliteit en normalisatie in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Brink, G. van den (2007). *Moderniteit als opgave. Een antwoord aan relativisme en conservatisme*. Nijmegen: SUN.
- Brinkgreve, C. (1980). Over moderne verhoudingen: de geboden van de nieuwe vrijheid. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 6, 676-689.
- Brinkgreve, C. (1984). *Psychoanalyse in Nederland. Een vestigingsstrijd*. Amsterdam: Uitgeverij De Arbeiderspers.
- Brinkgreve, C. (1988). De belasting van de bevrijding. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 15, 171-207.
- Brinkgreve, C. (2001). De toekomst van het privé-domein. In P. Rademaker (red.), *Met het oog op 2010. De toekomst van het sociale domein, verbeeld in elfessays* (pp. 103-109). Amsterdam: De Balie.
- Brinkgreve, C. en M. Korzec (1978). 'Margriet weet raad'. *Gevoel, gedrag, moraal in Nederland 1938-1978*. Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Brinkgreve, C., J.H. Onland en A. de Swaan (1979). *Sociologie van de psychotherapie I. De opkomst van het psychotherapeutisch bedrijf*. Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Brinkgreve C. en J. Westerbeek (1991). Autonomie als opgave. Identiteitsverschuivingen bij vrouwen. In P. van Lieshout en D. de Ridder (red.), *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977* (pp. 133-146). Nijmegen: SUN.
- Brinkman, G.J. (1984). Wolfheze. In G.A. Lindeboom en M.J. van Lieburg (red.), *Gedenboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken 1884-1984* (pp. 309-330). Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok.
- Brinkman, J.K. (1989). Een professionele RIAGG in de jaren negentig. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid* 44, 1210-1215.
- Broberg, G. en N. Roll-Hansen (red.) (1996). *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway, and Finland*. East Lansing: Michigan State University Press.
- Broek, W.W. van den, A.F.G. Leentjens en B. Verwey (red.) (1999). *Elektroconvulsie therapie*. Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Broers, E. en J. de Lange (1996). Agressie in de psychiatrie; agressie tussen patiënten en verpleegkundigen op gesloten afdelingen. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke Volksgezondheid.

- Broerse, J. en S. van 't Hof (1995). Een kliniek voor 24-uurs therapie. In L. de Goei, S. van 't Hof en G. Hutschemaekers (red.), *Curium 1955-1995. Bladzijden uit de geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdpsychiatrie* (pp. 35-69). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Brook, F.G. et al. (1988). Nazorg opnieuw bekeken. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 43, 405-412.
- Brook, F.G. et al. (1997). De Geestelijke Gezondheidszorg in getallen (2). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 529-531.
- Brook, O.H. (1984). Heropnemingen in de Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen in de periode 1970 tot en met 1980. Mededelingen uit het Centrale Patiëntenregister. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 26, 500-525.
- Brook, O.H. (1985). Wat brengt de wet BOPZ de psychiatrische patiënt? Patronen in de juridische situatie van psychiatrische patiënten na opname, een cohortonderzoek. Mededelingen uit de Centrale Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 27, 491-509.
- Brook, O.H. en A.C. de Graaf (1985). Opnemingen in de Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen van in Nederland verblijvende migranten. Mededeling uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 27, 190-202.
- Brouwer, G. (1948). Jaarverslag van de secretaris over 1945. *Zon en Schild* 16, 2-5.
- Brouwer, A. et al. (2001). Over een oude boom en een jonge loot. De ontwikkeling van de neuropsychiatrie in perspectief. In R.F. Koning et al., *Vermaatschappelijk, een geval apart. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep* (pp. 172-175). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Bruijn, G. de (1972a). 'De enige goede drug is de bevestiging'. In G. de Bruijn (red.), *Dat wordt me te gek. De psychiatrie kritisch bekeken* (pp. 51-65). Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Bruijn, J. de (1979). *Geschiedenis van de abortus in Nederland. Een analyse van opvattingen en discussies 1600-1979*. Amsterdam: Van Gennep.
- Bruins, B. (1972) 'Er zijn zoveel manieren om jezelf te leren kennen'. In G. de Bruijn (red.), *Dat wordt me te gek. De psychiatrie kritisch bekeken* (pp. 155-162). Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Brunenberg, W. en R. Bijl (1996). *Een ongewenst einde. Achtergronden, risicopredictie en hulpverlening bij suïcidaal gedrag in de intramurale geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke Volksgezondheid.
- Brunenberg, W., S. Kruyt en P. Schnabel (1991). *Doodsoorzaak: suïcide. Een overzicht van onderzoek naar suïcidaal gedrag in de samenleving en in de GGZ*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Bruyel, W. en A.F.W. van Meurs (1964). Over de sociale achtergronden van het MOB-kind. *Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk* 18, 313-317.
- Bruyn, G.W. en P.J. Koehler (2002). *The Development of Neurology in the Netherlands*. In J.A.M. Frederiks, G. W. Bruyn en P. Eling (red.), *History of Neurology in the Netherlands* (pp. 14-24). Amsterdam: Boom.
- Bruyn, L.L.M. de et al. (1906). Rapport der Commissie der 'Nederl. Vereen. Voor Psychiatrie en Neurologie' tot onderzoek der wenselijkheid van gedwongen verpleging van drankzuchtigen. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 10, 257-263.
- Buikhuisen, W. (2005). Start psychobiologisch onderzoek bij tbs'ers. *NRC Handelsblad*, 30 juni, 6.
- Buis, C. (1981). Het psychiatrisch centrum in de maalstroom van het overheidsbeleid. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 23, 71-85.

- Buitelaar, J. (1996). Het brein op drift? Tussen psychoanalyse en neurobiologie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 1243-1256.
- Buitelaar, W.L. (1978). Justitie en castratie. Historische achtergronden van een onherroepelijke ingreep. *Intermediair* 14/37, 11-17.
- Bulhof, I.N. (1983). Freud en Nederland. De interpretatie en invloed van zijn ideeën. Baarn: Ambo.
- Bumke, O. (red.) (1928-1939). *Handbuch der Geisteskrankheiten*. Elf delen. Berlijn: Springer.
- Burger, G.C.E., J.C. Drummond en H.R. Sandstead (1948). *Malnutrition and Starvation in Western Netherlands September 1944-July 1945*. Twee delen. Den Haag: Staatsuitgeverij.
- Burleigh, M. (1994). *Death and Deliverance. 'Euthanasia' in Germany c. 1900-1945*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- Burti, L. (2001). Italian psychiatric reform 20 plus years after. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 104 (suppl. 410), 41-46.
- Busfield, J. (1998). Restructuring Mental Health Services in Twentieth Century Britain. In M. Gijswijt-Hofstra en Roy Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (pp. 9-28). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Buul, H. van (1978). Balans van de psychotherapie-discussie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 737-748.
- Buytendijk, F.J.J. (1950). *Gezondheid en vrijheid*. Utrecht: Uitgeverij Het Spectrum.
- Buytendijk, F.J.J. (1952). *Ontmoeting der Sexen*. Utrecht, Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum.
- Buytendijk, F.J.J. (1954). De invloed van de pedagogische situatie op de geestelijke volksgezondheid in Nederland. In F.J.J. Buytendijk, A. Kriekemans en E. Ringel, *De invloed van de pedagogische situatie op de geestelijke volksgezondheid* (pp. 37-48). Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Buytendijk, F.J.J. (1958). *De zin van vrijheid in het menselijk bestaan*. Utrecht, Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum.
- Buytendijk, F.J.J. et al. (1949). *De geestelijke gezondheid van het gezin*. Utrecht: Uitgeverij Het Spectrum.
- Buytendijk, F.J.J., P. Christian en H.M.M. Fortmann (1958). *De geneeskracht der liefde*. Utrecht, Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum.
- Bynum, W.F., R. Porter en M. Shepherd (red.) (1985-88). *The Anatomy of Madness. Essays in the History of Psychiatry*. Drie delen. Londen: Tavistock.
- c
- Cahn, L.A. (1969). De psychisch gestoorde bejaarden en het psychiatrisch ziekenhuis. *Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie* 11, 401-412.
- Cahn, L.A. (1970). *Medemblik. Een episode in de Nederlandse psychiatrie 1884-1967*. Castricum: [Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch].
- Calsbeek, H. et al. (2001). *Feiten over verpleging en verzorging in Nederland. Jubileumuitgave*. Maarssen, Utrecht: Elsevier Gezondheidszorg, Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging.
- Canter Visscher, R. (1995). *Algemene tendensen in psychiatrische inrichtingen in Nederland van 1945-1965*. Prescriptie Faculteit der Cultuurwetenschappen, Rijksuniversiteit Limburg.
- Cappelle, H. van (1883). Het toenemen der bevolking van de krankzinnigen-gestichten in Nederland. *Psychiatrische Bladen* 1, 6-13.
- Carp, E.A.D.E. (1936a). Onvruchtbaarmaking als therapie. In J.A.J. Barnhoorn et al., *Het vraagstuk der onvruchtbaarmaking* (pp. 119-149). Roermond, Maaseik: Roman.
- Carp, E.A.D.E. (1936b). *Therapeutische castratie*. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 80, 3923.

- Carp, E.A.D.E. (1938a). Clinische lessen. Uitkomsten verkregen met psychotherapie. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 82, 971-976.
- Carp, E.A.D.E. (1938b). Psychoanalyse en Gestichtspsychiatrie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 42, 169-174.
- Carp, E.A.D.E. (1939a). De sociale waarde van geestelijke Volksgezondheid. *Sociaal-Paedagogische Voordrachten*. Assen: Van Gorcum.
- Carp, E.A.D.E. (1939b). De suggestieve behandelingsmethodes en het suggestieve element in de psychotherapie (een kritische uiteenzetting). Lochem: De Tijdstroom.
- Carp, E.A.D.E. (1940). Over geestesstoornissen in mobilisatie- en oorlogstijd. *Militair-geneeskundig tijdschrift* 29, 4-25.
- Carp, E.A.D.E. (1942). *Jelgersma. Leven en werken van een verdienstelijk Nederlander*. Lochem: De Tijdstroom.
- Carp, E.A.D.E. (1944). Psychotherapie en Wereldbeschouwing. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 48, 303-331.
- Carp, E.A.E.D. (1947). Het specialisme 'psychotherapie' en de opleiding tot psychotherapeut. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 50, 329-332.
- Carp, E.A.D.E. (1948). Over de organisatie der psychotherapie aan de Leidsche psychiatrische universiteitskliniek. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 3, 225-230.
- Carp, E.A.D.E. (1955). *Sociotherapie (Actieve aanpassingstherapie)*. Lochem: De Tijdstroom.
- Carp, E.A.D.E. (1958). Blootleggende psychotherapie. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 102, 1289-1292.
- Carp, E.A.D.E. (1959). *Psychotherapie op grondslag van wereldbeelden*. Lochem: De Tijdstroom.
- Carp, E.A.D.E. et al. (1955). *Gesprekken over psychotherapie in het licht van godsdienst en moraal*. Nijmegen: Dekker en van de Vegt.
- Carp, E.A.D.E. en A.H. Fortanier (1928). Over degeneratiepsychosen. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 72, 5596-5605.
- Casparie, J. (1911). *Ervaringen uit de bijzondere strafgevangenis te 's-Hertogenbosch*. Baarn: Hollandia.
- Castel, R. (1976). *L'ordre psychiatrique. L'âge d'or de l'aliénisme*. Parijs: Minuit.
- Castel, R. en J.F. LeCerf (1981). Het verschijnsel 'psy' in de Franse samenleving I. *Comenius* 1, 506-520.
- Castel, R. en J.F. LeCerf (1982). Het verschijnsel 'psy' in de Franse samenleving II. *Comenius* 2, 213-227.
- Castel, R., F. Castel en A. Lovell (1982). *The Psychiatric Society*. New York: Columbia University Press.
- Cate, P. ten en P. van Lieshout (1991). Begeleid wonen, een ongeregelde voorziening. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 265-278.
- Centraal Begeleidingsorgaan voor de intercollegiale toetsing (1998). *Verpleegkundige zorg aan mensen met schizofrenie, resultaat van de consensusbijeenkomst gehouden op dinsdag 26 mei 1998 in Congrescentrum de Eenhoorn te Amersfoort*. Utrecht: Centraal Begeleidingsorgaan voor de Intercollegiale toetsing. (In samenwerking met Verplegingswetenschappelijke Raad en de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrische Verpleegkunde.)
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1949). *Statistiek der sociale zorg 1946*. Utrecht: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1950). *Statistiek der sociale zorg 1947*. Utrecht: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1952). *Statistiek der sociale zorg 1949*. Utrecht: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1953). *Statistiek der sociale zorg 1950*. Utrecht: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1957). *Statistiek der sociale zorg 1954*. Zeist: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1958). *Statistiek der sociale zorg 1955*. Zeist: W. de Haan.

- Centraal Bureau voor de Statistiek (1960). *Statistiek dersociale zorg 1957*. Zeist: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1962). *Statistiek dersociale zorg 1959*. Zeist: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1963). *Statistiek dersociale zorg 1960*. Zeist: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1965). *Statistiek dersociale zorg 1962*. Zeist: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1966). *Statistiek dersociale zorg 1963*. Hilversum: W. de Haan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1968). *Statistisch zakboek '68*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1972). *Statistisch zakboek '72*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1975). *Statistisch zakboek 1975*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1977). *Statistisch zakboek 1977*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1979). *Statistisch zakboek 1979*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1980). *Statistisch zakboek 1980*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1982). *Statistisch zakboek 1982*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1983). *Statistisch zakboek 1983*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1984). *Statistisch zakboek 1984*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1986). *Statistisch zakboek 1986*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij, CBS-publikaties.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1988). *Statistisch zakboek 1988*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij, CBS-publikaties.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1992). *Statistisch jaarboek 1992*. 's-Gravenhage: Sdu, CBS-publikaties.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1994). *Statistisch jaarboek 1994*. 's-Gravenhage: Sdu, CBS-publikaties.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1996). *Statistisch jaarboek 1996*. 's-Gravenhage: Sdu, CBS-publikaties.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2000). *Statistisch jaarboek 2000*. Voorburg, Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2002). *Statistisch Jaarboek 2002*. Voorburg, Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Centraal Orgaan Opleidingen Agogische Beroepen (2003). *GGZAgooig, Positionering, Scholing, Situering in de wet BIG*. Utrecht: COOAB.
- Centrale Raad voor de Volksgezondheid (1973). *Advies inzake streekcentra voor geestelijke gezondheidszorg*. Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.
- [Centrale Vereniging ter Behartiging der Maatschappelijke Belangen van Zenuw- en Zielszieken Psychiatrie en maatschappij] (1929). *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 33, 200-201.
- Chabot, B.E. (1968). *Over argumenten voor en tegen abortus provocatus*. Amsterdam: Uitgeverij Adolf M. Hakkert.
- Coffin, J.-C. (2005). 'Misery' and 'Revolution': The Organisation of French Psychiatry, 1900-1980. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 225-247). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Cohen, H. (1968). *Diskriminatie en drug-gebruik*. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 23, 431-436.
- Cohen Stuart, M.H. (1966). *De differentiatie bij de verpleging van psychiatrische patiënten*. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 21, 144-159.
- Cohen Stuart, M.H. (1982). *Wet BOPZ zonder psychiater? Bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen blijven regelen via oude Krankzinnigenwet*. *Medisch Contact* 38, 565-567.
- Cohen Stuart, M.H. (1986). *Legalisme en psychiatrie*. *Medisch Contact* 41, 1210-1212.

- Colaco Belmonte, J.A.F. (1979). Lof der sociale psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 34, 854-860.
- Colaco Belmonte, J.A.F. (1980). Honorering van psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 35, 315-321.
- College Bouw Ziekenhuisvoorzieningen (2001). *Signaleringsrapport inzake evaluatie regionale GGZ-centra*. Utrecht: College bouw ziekenhuisvoorzieningen.
- College voor Ziekenhuisvoorzieningen (1979). *Inventarisatie psychiatrische inrichtingen in Nederland*. Utrecht: College voor ziekenhuisvoorzieningen.
- College voor Zorgverzekeringen (2002). *Effecten van fusie en concentratie in de GGZ. Hoofddorp: KPMG Bureau voor Economische Argumentatie*.
- Commissie, ingesteld door de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne (1981). *Sociotherapie in de psychiatrische hulpverlening*. Leidschendam: Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.
- Commissie Kwalificatiestructuur (1996). *Gekwalificeerd voor de toekomst. Kwalificatiestructuur en eindtermen voor verpleging en verzorging*. Zoetermeer, Rijswijk: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Commissie van Onderzoek (s.a. [1931]). *Rapport der Commissie van Onderzoek in zake de verpleging en verzorging van zenuwzieken, krankzinnigen en maatschappelijk ongeschikten vanwege de gemeente Amsterdam*. Amsterdam: Stadsdrukkerij Amsterdam.
- Commissie Vermindering en Vereenvoudiging van Overheidsregelingen (1984). *Deregulering van Overheidsregelingen. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 1983-1984, 17931, nr. 9. S.l.: s.n.*
- Commissie Voorlichting en Publiciteit van de Federatie van Verenigingen die de verpleging en andere onderdelen van de gezondheidszorg bevorderen (1971). *De Man in de Verpleging, een claim op tienduizenden, Motto Dag van de Verpleging 12 mei 1971*. Den Haag: Lakerveld.
- Conze W. en J. Kocka (red.) (1985). *Bildungsbürgertum im 19. Jahrhundert I. Bildungssystem und Professionalisierung in internationalen Vergleichen*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Cooper, B. en M. Bauer (1987). *Developments in mental health care and services in the Federal Republic of Germany*. *International Journal of Mental Health* 16, 78-93.
- Coopmans, M.J.A.M. (1997). *Psychopathologie, urbanisatiegraad en acute psychiatrie. Een vergelijkende studie*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 659-663.
- Cossee-Buys, J.H., J.T.T.M. Feldbrugge en P.A.M. Hendriks (red.) (1975). *Op de drempel*. De dr. Henri van der Hoeven Kliniek. Utrecht: Dr. Henri van der Hoeven Kliniek.
- Couvee, A. (1921). *Rede op het Congres voor Verpleegkunde te Brugge, d.d. 7-8-1921*. *Tijdschrift voor Ziekenverpleging* 32, 586-594.
- Couwenberg, S.W. (1989). *Culturele identiteit*. In S.W. Couwenberg (red.), *Op de grens van twee eeuwen. Positie en perspectief van Nederland in het zicht van het jaar 2000* (pp. 189-211). Kampen: Kok Agora.
- Cox, W.H. (1898a). *De Verpleegsters-kwestie*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 2, 234-242.
- Cox, W.H. (1898b). *Over de aequivalentie van man en vrouw. Eene biologische benadering*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 2, 442-462.
- Cox, W.H. (1903). *De algemeene ontwikkeling der kandidaten voor het diploma der Ned. Ver. V. Psychiatrie en Neurologie, met eenige opmerkingen over het lager onderwijs*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 7, 273-284.
- Cox, W.H. (1910a). *Nog eens de kosten onzer krankzinnigenverpleging*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 14, 230-244.

- Cox, W.H. (1910b). Opnieuw cijfers. Eene toelichting en verbetering. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 14, 319-322.
- Cox, W.H. (1915). Psychiatrie contra wet. Rede gehouden in de Algemene Vergadering van de Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie op 24 Juni 1915 te den Dolder. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 19, 467-483.
- Cox, W.H. (1917). Idealen in de Krankzinnigenverzorging, mede in verband met het Instituut Schuurmans Stekhoven. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 21, 53-70.
- Cox, W.H. (1918). Een rapport en een nieuwe vereeniging. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 62, 1818-1823.
- Cox, W.H. (1921). Heeft een krankzinnigengesticht een individualiteit? *Het ziekenhuis* 12, 91-96.
- Cox, W.H. (1927). Redevoering tot examencommissie in het tweede deel van het Verslag der Examen-Commissie van de Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie over het tijdvak 1 Maart 1926 t/m 31 December 1926. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 31, 245-269.
- Cox, W.H. (1927-1929). Handleiding voor den cursus in de verpleging van zielszieken. I. Eerste cursusjaar. II. Tweede cursusjaar. Amsterdam: J.H. de Bussy.
- Cox, W.H. et al. (1892). Rapport in zake de eischen die bij de oprichting van een krankzinnigengesticht aanbeveling verdienen. *Psychiatrische Bladen* 10, 219-231.
- Cramer, M. (1983). De Duitse GGZ op bezoek in Nederland. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 38, 296-303.
- Cranach, M. von (2002). The Complex Dynamics of Change: thirty years of psychiatric reform in Germany. Ongepubliceerd paper Anglo-Dutch-German Workshop Social Psychiatry and Ambulant Care in the 20th Century, Londen, 4-6 juli.
- Cremers, A.G.P. (1983). Het begrip kwaliteit in de gezondheidszorg. In G. Schrijvers en J.M. Boot (red.), *Een halve eeuw gezondheidszorg: 1950-2000* (pp. 89-114). Lochem, Poperinge: De Tijdstroom.
- Cuijpers, P. (1996). Onbehandelde problemen en de GGZ. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 1028-1031.
- Cuijpers, P. en P. Telleman (1995). Het imago van een RIAGG. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 1229-1231.
- Cuypers, C. en R. Opdenakker (1995). Tussen bevlogenheid en professie. De afdeling preventie in de RIAGG Maastricht 1970-1995. Maastricht: RIAGG Maastricht.

D

- Daalen, A.P.A. van (2006). De zorg bezorgd. *Historie van de Stichting 'Onder Een Dak'*. Maassluis: Stichting Onder Een Dak.
- Daalen, R. van en B. van Stolk (1991). Over revolutie en onwetendheid. Seksuele ervaringen en klachten jongeren. In P. van Lieshout en D. de Ridder (red.), *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977* (pp. 34-54). Nijmegen: SUN.
- Dado-Kersten, B., P. Hermans en T. Maaskant (1995). Op de rand van twee werelden: Riagg-vraag en PZ-aanbod. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 55-61.
- Dale, J.H.A. van (1901). Veldwijk's Gezinsverpleging. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 5, 189-194.
- Damsma, D. (1988). Van hoeksteen tot fundament. Het gezin in Nederland 1850-1960. In H. Peeters, L. Dresen-Coenders en T. Brandenburg (red.), *Vijfeeuwen gezinsleven. Liefde, huwelijk en opvoeding in Nederland* (pp. 209-247). Nijmegen: SUN.
- Dankers, J.J. en A.A.M. van der Linden (1994). Om het geluk van de zwakzinnige. *De geschiedenis van Dennendal 1969-1994*. Den Dolder: Stichting Dennendal.

- Dankers, J. en J. van der Linden (1996). *Van regenten en patiënten. De geschiedenis van de Willem Arntsz Stichting: Huis en Hoeve, Van der Hoevenkliniek en Dennendal*. Amsterdam, Meppel: Boom.
- Danner, H. (1997). Een provinciale zorg. De provinciale bemoeienis met de plaatsruimte in gestichten, 1884-1940. In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849 tot 1994* (pp. 74-90). Hilversum: Verloren.
- Dantzig, A. van (1969). *Homoseksualiteit bij de man*. 's-Gravenhage: Stichting Uitgeverij NVSH.
- Dantzig, A. van (1972). Deskundige in het abortusvraagstuk. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 27, 175-181.
- Dantzig, A. van (1991). Persoonlijk lijden als publieke zorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 635-648.
- Dantzig, A. van (1995a). Is alles geoorloofd als God niet bestaat? In R. Abma et al., *Het verlangen naar openheid. Over de psychologisering van het alledaagse* (pp. 15-23). Amsterdam: De Balie.
- Dantzig, A. van (1995b). Psychologisering en geestelijke gezondheidszorg. In R. Abma et al., *Het verlangen naar openheid. Over de psychologisering van het alledaagse* (pp. 69-74). Amsterdam: De Balie.
- Dantzig, A. van (1995c). *Is alles geoorloofd als God niet bestaat? Over geestelijke gezondheidszorg en maatschappij*. Amsterdam, Meppel: Boom.
- Dantzig, A. van (1997). Enkele opmerkingen over zorgvernieuwing. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 1132-1134.
- Dantzig, A. van (2002). Geestelijke volksgezondheid. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 57, 557-563.
- Dantzig, A. van et al. (1970). *Abortus Provocatus. Rapport van de commissie, benoemd door de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie, afdeling Psychiatrie om zich van psychiatrisch gezichtspunt uit bezig te houden met het vraagstuk van de Abortus Provocatus*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie.
- Dantzig, A. van en A. de Swaan (1978). *De behoefte aan psychotherapie*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 768-779.
- Dassen, T. (1989). *Verplegen in het psychiatrisch centrum*. Maastricht: Datawyse.
- Davids, K. (1989). *Dieren en Nederlanders. Zeven eeuwen liefen leed*. Utrecht: Matrijns.
- Davis, K. (1984). *Problem (re)formulation in psychotherapy*. Rotterdam: Instituut Preventieve en Sociale Psychiatrie.
- Deelen, A.M. van (1992). *Separatie in de praktijk*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Dehue, T. (1990). *De regels van het vak. Nederlandse psychologen en hun methodologie 1900-1985*. Amsterdam: Van Gennep.
- Dehue, T. (2003). *Dubbelblind vertrouwen. Psychotrope stoffen en experimentele wetenschap*. *De psycholoog* 38, 631-637.
- Dekker, E. (1971). *Psychohygiënisch onderzoek in Nederland. Stand van zaken van het wetenschappelijk onderzoek*. Rotterdam: Medische Faculteit Erasmusuniversiteit.
- Dekker, J.J.M. en J.A. Steeneveld (1991). *Acute psychiatrie en resocialisatie*. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 41-53). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Deknatel, J.W. (1895). *Psychische degeneratie*. *Geneeskundige bladen uit kliniek en laboratorium* 2, 265-284.
- Delden, B. van (1897). *Onze krankzinnigen en hunne verpleging*. Utrecht: C.H.E. Breijer.
- Delhez, F. (1930). *Geestelijke Hygiëne en Drankbestrijding*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 34, 426-435.

- Demay, J. (1987). The past and the future of French psychiatry. *International Journal of Mental Health* 16, 69-77.
- Depaepe, M. (2002). De Markt van het kind. Over de medicalisering van opvoeding en onderwijs. In L. Nys et al. (red.), *De zieke natie. Over medicalisering van de samenleving 1860-1914* (pp. 260-278). Groningen: Historische Uitgeverij.
- Dercksen, A. en R. Dercksen (1996). *Therapie in werktijd. Een halve eeuw geestelijke gezondheidszorg in het Dercksen centrum te Amsterdam*. Amsterdam: s.n.
- Dercksen, A. en S. van 't Hof (1994). *Uitgereden. Bladzijden uit de geschiedenis van de Amsterdamse Centrale Riagg Dienst*. Utrecht, Amsterdam: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid en Centrale Riagg Dienst.
- Dercksen, A. en S. van 't Hof (1996). *Erkenning gevraagd. Organisaties van patiënten, cliënten en hun familie in de geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid.
- Dercksen, A. en L. Verplanke (1987). *Geschiedenis van de onmaatschappelijkheidsbestrijding in Nederland, 1914-1970*. Meppel, Amsterdam: Boom.
- Dercksen, S.J.P. (1951). Openingsrede van de studiedag voor bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 6, 214-222.
- Dercksen, S.J.P. (1956). Sociaal-psychiatrische ervaringen. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 59, 195-205.
- Derks, J.W.T. en J.G.M. Zwanikken-Leenders (2005). Een koe kijkt niet op de klok. Boerenkinderen in de psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 60, 75-85.
- Derksen, H.E. et al. (1963). Geboorteregeling. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 18, 79-120.
- Derksen, J. (1981). De cliënt als middelpunt? De invloed van de humanistische psychologie op de psychotherapie. *Intermediair* 17/29, 39-43.
- Derksen, M. (1999). *Iedereen doet aan psychologie. Retorica en demarcatie in de Nederlandse psychologie*. Groningen: Historische Uitgeverij.
- Derksen, M.Th., L. Timmerman en D.L. Stronks (1999). De praktijk van de onvrijwillige opname. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 41, 671-675.
- Deth, J.W. van (1989). Continuïteit en verandering van politieke waarden. In S.W. Couwenberg (red.), *Op de grens van twee eeuwen. Positie en perspectief van Nederland in het zicht van het jaar 2000* (pp. 43-54). Kampen: Kok Agora.
- Deventer, J. van (1888). Eenige opmerkingen over de psychische behandeling van krankzinnigen. *Psychiatrische Bladen* 6, 20-28.
- Deventer, J. van (1892a). Rapport in zake de eischen die bij de oprichting van een krankzinnigengesticht aanbeveling verdienen. *Psychiatrische Bladen* 10, 219-231.
- Deventer, J. van (1892b). Eenige beschouwingen over Krankzinnigenverpleging. *Psychiatrische Bladen* 10, 232-251.
- Deventer, J. van (1897). *Handboek der krankzinnigenverpleging*. Amsterdam: Van Heteren.
- Deventer, J. van (1902a). Gezinsverpleging. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 6, 273-284.
- Deventer, J. van (1902b). Het eerste Internationaal Congres voor krankzinnigenverpleging voornamelijk gezinsverpleging van 1-7 September gehouden te Antwerpen. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 6, 473-491.
- Deventer, J. van (1903). Onze vakbelangen. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 7, 191-192.
- Deventer Szn, J. van (1905). De organisatie der krankzinnigengestichten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 9, 412-420.
- Deventer, J. van (1916). Bijdrage tot de ontwikkeling der idioten- en zwakzinnigenzorg in Nederland. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 20, 90-147.

- Deventer, J. van et al. (1904). Rapport van de Commissie in zake vakbelangen. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 8, 546-551.
- Deventer Szn., J. van et al. (1909). Rapport van de Commissie, belast met het onderzoek naar de positie van de geneesheeren aan de krankzinnigengestichten in Nederland. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 13, 418-434.
- Deventer, J. van, J.H.A. van Dale en W. Vos (1902a). Over gezinsverpleging van krankzinnigen, *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 6, 240-272.
- Deventer, J. van, J.H.A. van Dale en W. Vos (1902b). Over gezinsverpleging van krankzinnigen. Rapport uitgebracht aan de Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie. Amsterdam: G. van Rossen.
- Deventer, [J.] van, [W.P.] Ruysch en [A.O.H.] Tellegen (1890). De verbetering van het verplegend personeel in de Nederlandsche Krankzinnigen-Gestichten. *Psychiatrische Bladen* 8, 222-236.
- Deventer, J. van, C.H. Sissingh en H. Postma (1915). Eene algemeene psychopathenwet als preventieve maatregel tegen anti-sociale handelingen. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 19, 484-491.
- Dewez, J.Th.M. en R. Giel (1973). About the Regional Responsibility of the Mental Hospitals in the Netherlands. *Psychiatria, Neurologia et Neurochirurgia* 76, 267-274.
- Dickmann, O.A.T. (1986). *Maria Roepaan 1951-1986. De geschiedenis van een leefgemeenschap van geestelijk gehandicapten*. Ottersum: Maria Roepaan.
- Diekstra, R., M. van den Berg en J. Rigter (red.) (2004). *Waardenvolle of waardenloze samenleving? Over waarden, normen en gedrag in samenleving, opvoeding en onderwijs*. Uithoorn: Karakter.
- Dieperink, C., R. van Dijk en A. Wierdsma (2002). GGZ voor allochtonen. Ontwikkelingen in het zorggebruik in de regio Rotterdam, 1990-1998. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 57, 87-97.
- Dijck, J.V. van (1905). *Bijdragen tot de psychologie van den misdadiger*. Groningen: Van der Klei.
- Dijk, B. van et al. (2000). Interculturele geestelijke gezondheidszorg in de XXIe eeuw. Een manifest. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 55, 134-144.
- Dijk, J.C. van en B.Ch. Ledeboer (1948). Het verzet van de inrichtingen Meer en Bosch en Bethesda-Sarepta te Heemstede en Haarlem gedurende de bezettingsjaren. Heemstede: Christelijke Vereeniging voor de Verpleging van Lijders aan Vallende Ziekte.
- Dijk, J.K. van et al. (1998). Management participatie in de praktijk. De resultaten van het NZi project. In J.K. van Dijk en T.A.J. Oostrom (red.), *Perspectief op verandering. Management-participatie van verpleegkundigen verzorgenden in zorginstellingen* (pp. 21-55). Maarssen, Utrecht: Elsevier/De Tijdstroom, Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging.
- Dijk, S. van (1949). De heractivering van de arbeidstherapie als onderdeel van de sociale behandeling in de psychiatrische inrichtingen. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 52, 470-474.
- Dijkhuis, J. (1978). De organisatie van de psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 749-767.
- Dijkhuis, J.H. (1965). De verdere ontwikkeling van de psychotherapie. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 109, 911-916.
- Dijkhuis, J.H. (1970a). Psychotherapie in beweging. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 25, 102-114.
- Dijkhuis, J.H. (1970b). Geestelijke gezondheidszorgers en sociale optimalisering. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 25, 429-444.

- Dijkhuis, J.H. (1974). Moeten we blij zijn met weer een nieuw I.M.P.? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 29, 348-357.
- Dijkhuis, J.H. (1989). Psychotherapie: een vak voor veel beroepen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 1051-1064.
- Dijkhuis, J.H. (1999). Het CONO en de metastudie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 430-434.
- Dijkstra, C. en H. van Donselaar (1988a). Psychotherapie in Nederland 1. Geschiedenis van de psychotherapie van 1900 tot nu. *De Psycholoog* 23, 1-7.
- Dijkstra, C. en H. van Donselaar (1988b). Psychotherapie in Nederland 2. Van nu naar later. *De Psycholoog* 23, 45-50.
- Dimmendaal, G. (1998). *Heropvoeding en behandeling. Over meisjes in Huize de Ranite, Groningen 1941-1967*. [Assen]: Van Gorcum.
- Directoraat-Generaal voor de Volksgezondheid, directie GBO, afdeling Verplegende en Verzorgende Beroepen en Opleidingen (1986). *Publicatie van een besluit van 2 januari 1986, nr. 57981, tot invoering van de nieuwe Regeling Opleiding Diploma B-verpleegkundigen 1986*. *Nederlandse Staatscourant*, 23 januari, 13-14.
- Doff, J. (1958). Co-referaat [bij rede van P.A.H. Baan, De moderne ontwikkeling en problematiek van de psychiatrische behandeling en de daarvan te verwachten invloed op organisatie, bouw, uitbreiding en inrichting van psychiatrische klinieken in Nederland], *Het ziekenhuiswezen* 31, 344-349.
- Dolk, J.E. (1956). De functionele verhouding tussen de psychiatrische afdeling van een algemeen ziekenhuis, een psychiatrische kliniek en de psychiatrische inrichting. *Het ziekenhuiswezen* 29, 200-215.
- Dommissie, F. (1929). *Krankzinnigen*. Rotterdam: W.L. en J. Brusse's Uitgeversmaatschappij.
- Dommissie, F. (1939). *Op dat er kieme... Beschouwingen over de gestichtsverpleging van geesteszieken*. Rotterdam: W.L. en J. Brusse's Uitgeversmaatschappij nv.
- Donker, M.C.H. (1982). De vele varianten van de 7 + 24-uurs dienst. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 37, 513-520.
- Donker, M.C.H. (1992). Gestoord burgerschap: een beschouwing over het burgerschap van psychiatrische patiënten. In H.R. van Gunsteren en P. van den Hoed (red.), *Burgerschap en praktijken*. Deel I (pp. 159-193). 's-Gravenhage: Sdu.
- Donkers, S. (2002). Tranen op het toetsenbord. Psychologische hulp via internet. In therapie. *Vrij Nederland*, 30 maart, 42-45.
- Donkersloot, N.B. (1870). *De krankzinnige tegenover de wet en de maatschappij*. Dordrecht: P.K. Braat.
- Donkersloot, N.B. (1881). *De krankzinnigheid: haar wezen, oorzaken, verschijnselen en voorbehoeding, in populair vorm geschetst*. Amsterdam: Centen.
- Donnelly, M. (1983). *Managing the Mind. A Study of Medical Psychology in Early Nineteenth Century Britain*. Londen, New York: Tavistock.
- Donner, J. (1959). Openingsrede. In Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid op Gereformeerde Grondslag. *Actie voor een perspectief van de geestelijke volksgezondheid*. *Referaten gehouden op het congres ter gelegenheid van het vijftien twintig-jarig bestaan der vereniging* (pp. 3-6). Kampen: J.H. Kok.
- Donzelot, J. (1977). *La police des familles*. Parijs: Minuit.
- Doorn, J. van (1992). De strijd tegen armoede en werkloosheid in historisch perspectief. In W.P. Blockmans en L.A. van der Valk (red.), *Van particuliere naar openbare zorg, en terug? Sociale politiek in Nederland sinds 1880* (pp. 1-30). Amsterdam: Neha.
- Dörner, K. (1969; 1975). *Bürger und Irre. Zur Sozialgeschichte und Wissenschaftssoziologie der Psychiatrie*. Frankfurt a. M.: Europäische Verlagsanstalt.

- Dörner, K. (1994). *Wir verstehen die Geschichte der Moderne nur mit den Behinderten vollständig*. Leviathan 22, 367-390.
- Dowbiggin, I. (1991). *Inheriting Madness. Professionalization and Psychiatric Knowledge in Nineteenth Century France*. Berkeley: University of California Press.
- Dowbiggin, I. (1997). *Keeping America Sane: Psychiatry and Eugenics in the United States and Canada, 1880-1940*. Ithaca, Londen: Cornell University Press.
- Draaisma, D. (1995). De Hollandse schedelmeters. Lombroso in Nederland. *Feit en fictie* 2, 50-73.
- Drift, H. van der (1953). Anthropological reflections and therapeutical methods in mental hospitals. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica* 56, 658-675.
- Drift, H. van der (1954). Medebestuur in de vorm van 'Zaalraden' of 'Zaalvertegenwoordiging' in de Psychiatrische Inrichting. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica* 57, 224-234.
- Drift, H. van der (1955a). Wat beoogt de psychiater in de inrichting? *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 10, 251-257.
- Drift, H. van der (1955b). Actieve gedragstherapie in meer strikte zin. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 10, 335-342.
- Drift, H. van der (1957). Beknopte leidraad bij de toepassing van speltherapie, culturele therapie en bewegingstherapie in de psychiatrische inrichtingen. Utrecht: Erven J. Bijleveld.
- Drift, H. van der (1959). *Aspecten van arbeid en arbeidstherapie in de psychiatrische inrichting*. Arnhem: Van Loghum Slaterus.
- Dröes, J. (2001). Hoe langer geleden, hoe simpeler het beeld. Inhoudelijke ontwikkelingen in de zorg voor mensen met ernstige psychiatrische stoornissen 1970-2000. In R.F. Koning et al., *Vermaatschappelijking, een geval apart*. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep (pp. 59-67). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Dröes, J. (2002). De metamorfose van de GGZ (2). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 57, 143-145.
- Drogendijk, C.A. (1975). Het protestants-christelijk ziekenhuis in Nederland. Een onderzoek naar de organisatie, structuur en het functioneren van 43 protestants-christelijke algemene ziekenhuizen. Utrecht: Elinkwijk.
- Droogleeveer Fortuyn, J. en W. Ploegsma (1941). *Psychiatrie in Mobilisatie- en Oorlogstijd*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 45, 380-405.
- Drunen, P. van (2004). *Van gestichtsarts tot psychiater. Contouren van een beroepsgroep in ontwikkeling, 1900-2000*. Amsterdam: ongepubliceerd onderzoeksrapport.
- Dugardyn, R. (2000). Het multiculturele drama in de gezondheidszorg. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 4/9, 26-28.
- Duijker, H.C.J. (1980). Andere tijden, andere mensen? In G.A. Kooy (red.), *Nederland na 1945. Beschouwingen over ontwikkeling en beleid* (pp. 63-81). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Duijn, F. de (1999). *Asielzoekers worden 'gewone patiënten'*. *Reorganisatie medische zorg. Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 3/14, 34-36.
- Dunk, H.W. von der (1986). Tussen welvaart en onrust. Nederland van 1955 tot 1973. In H.W. von der Dunk et al., *Wederopbouw, welvaart en onrust* (pp. 9-35). Houten: De Haan, Unieboek.
- Dupuis, P.J.F. (1966). Het werk van de PSVG: een tussentijdse balans. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 21, 3-7.
- Duyvendak, J.W. (1999). *De planning van ontplooiing. Wetenschap, politiek en de maakbare samenleving*. Den Haag: Sdu.

- Duyvendak, J.W. en I. de Haan (red.) (1997). *Maakbaarheid. Liberale wortels en hedendaagse kritiek van de maakbare samenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Duyvendak, J.W. en M. Hurenkamp (red.) (2004). *Kiezen voor de kudde. Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*. Amsterdam: Van Gennep.
- Dyck, R. van (1993). Psychiaters, psychologen en psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 338-339.
- E
- Eck, L.A.J.M. van (1991a). De ontwikkelingen van en in de psychiatrie in de laatste twintig jaren. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 3-13). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Eck, L.A.J.M. van (1991b). Klinische psychotherapie in Nederland: de trend. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 85-88). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Eeden, F. van (1889). Hypnose en suggestie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 8, 6-22.
- Eekhout, M.W.H. van (1991). Het proces van de vernieuwing van de geestelijke gezondheidszorg voor Amsterdam en de gevolgen daarvan voor Santpoort. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 14-17). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Eghigian, G. (2005). Care and Control in a Communist State: The Place of Politics in East German Psychiatry. In: M. Gijswijt-Hofstra et al. red., *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 183-199). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Eijk-Osterholt, C. van (2002). *Uitbehandeld. Een kroniek*. Rotterdam: uitgave in eigen beheer.
- Eijk-Osterholt, C. van en K. Bökenkamp (1983). *Wartaal van een gek. Het schokkende verhaal van Johanna Stuten-te Gempt*. Den Haag: Kruseman.
- Eijk-Osterholt, C.A. van (1972). *Laten ze het maar voelen... 25 jaar belangenbehartiging voor een verpleegde*. Amsterdam: Van Gennep.
- Eijt, J. (1995). *Religieuze vrouwen: bruid, moeder, zuster. Geschiedenis van twee Nederlandse zustercongregaties, 1820-1940*. Hilversum: Verloren.
- Eindhoven, J.B.M. van (1979). *Een systeem van eerstverantwoordelijk verpleegkundige*. Lochem: De Tijdstroom.
- Eisenga, R. (1987). Carl Rogers en de Amerikaanse Droom. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 635-646.
- El-Hai, J. (2005). *The Lobotomist. A Maverick Medical Genius and his Tragic Quest to Rid the World of Mental Illness*. New York: Wiley and Sons.
- Elias, N. (1969 [1939]). *Über den Prozess der Zivilisation*. Bern: Francke.
- Eling, P. (2002). G. Jelgersma 1859-1942. In J.A.M. Frederiks, G. W. Bruyn en P. Eling (red.), *History of Neurology in the Netherlands* (pp. 325-334). Amsterdam: Boom.
- Eling, P. en P.J. Koehler (2002). *Academic Chairs*. In J.A.M. Frederiks, G. W. Bruyn en P. Eling (red.), *History of Neurology in the Netherlands* (pp. 25-36). Amsterdam: Boom.
- Ellemers, J.E. (1995a). De jaren vijftig in Nederland. *Jaarboek Mediageschiedenis* 7, 9-26.
- Ellemers, J.E. (1995b). Veranderingen in de Nederlandse maatschappij en de rol van de sociale wetenschappen. In J.E. Ellemers, *Modernisering, macht, migratie*. Opstellen over

- maatschappij en beleid. (pp. 31-56). Amsterdam, Meppel: Boom.
- Ellemers, J.E. (1997). De jaren zestig in Nederland: Een geval van verlate modernisering. *Sociologische Gids* 44, 409-420.
- Elich, H, J. Vijverberg en T. Vroon (2001). Planning en bouw. Ontwikkelingen op het terrein van wet- en regelgeving en de praktijk. In R.F. Koning et al., *Vermaatschappelijk, een geval apart. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep* (pp. 42-58). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Els, T. van (2005). Een impressie van het vroegere gestichtsleven op Sint Servatius. In A.-J. Billekens et al., *100 jaar psychiatrie in Venray. Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius* (pp. 217-304). Zutphen: Walburg Pers.
- Elteren, M. van (1987). Tussen opvoering van arbeidsproductiviteit en ethiek. De receptie van de 'human relations'-benadering in Nederland (1945-1960). *Psychologie & Maatschappij* 11, 339-353.
- Emde Boas, C. van (1951). *De sociogenese van de vitale afkeer tegen de homosexualiteit*. Amsterdam, Antwerpen: s.n. [overdruk uit: C. van Emde Boas (1951). *Shakespeare's sonnetten en hun verband met de travesti-double spelen: een medisch-psychologische studie* (hoofdstuk 8). Amsterdam etc.: Wereld-Bibliotheek.]
- Emde Boas C. van (1963). Geboorteregeling en geestelijke volksgezondheid. *Geneeskundige Gids* 41, 490-497.
- Emde Boas, C. van (1973). *De arts en de seksuele (r)evolutie*. Openingscollege Rijksuniversiteit Leiden. Amsterdam: de erven Bohn bv.
- Emde Boas, C. van et al. (1965). *Homosexualiteit. Nederlands Gesprek Centrum* 31. Kampen etc.: Het Spectrum.
- Emmerik, J.L. van (1999). De last van het getal. Een overzicht in cijfers van de maatregel tbs. *Justitiële verkenningen* 25, 9-31.
- Engelen, T. (1997). Stiekem en met mate? Huwelijk en voortplanting in Nederland tijdens de jaren vijftig. In P. Luykx en P. Slot (red.), *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (pp. 131-145). Hilversum: Verloren.
- Engelhard, C.F. (1936). Gegevens voor den bouw van een psychiatrische inrichting. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 40, 115-130.
- Engelhard, C.F. (1941). Onze voeding in oorlogstijd. *Het ziekenhuiswezen* 14, 1-6.
- Engelhard, C.F. (1946a). Rapport over de opleiding en de positie van de verplegenden in de gestichten en psychiatrische inrichtingen. *Het ziekenhuiswezen* 19, 63-69.
- Engelhard, C.F. (1946b). Het personeelstekort in de Psychiatrische Inrichtingen. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 1, 306-307.
- Engelhard, Ch. F. (1947). De betekenis van de sociale psychiatrie voor de psychiatrische inrichtingen. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 2, 163-173.
- Engelsman, A. (1989). De sleutelrol van artsen bij de uitvoering van de wetten. In A. Engelsman et al., *Oorlogstrauma's na 45 jaar? Politiek en psychiatrisch ongeduld* (pp. 47-83). Amsterdam: Van Gennep.
- Engelsman, A. et al. (1989). *Oorlogstrauma's na 45 jaar? Politiek en psychiatrisch ongeduld*. Amsterdam: Van Gennep.
- Engstrom, E.J. (2003). *Clinical Psychiatry in Imperial Germany. A History of Psychiatric Practice*. Ithaca, Londen: Cornell University Press.
- Eppink, A. (1981). Hulpverlening aan buitenlanders: brokken opvangen of brokken maken?. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 682-693.
- Ermers, A.M. (1980). Honorering van psychotherapie (3). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 35, 689-691.
- Erp Taalman Kip, M.J. van (1907). In hoeverre is dwangverpleging van dronkzuchtigen

- gewenscht? *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 11, 149-166.
- Erp, N. van en K. Geelen (1997). Georganiseerde vriendschap. Vriendendiensten in de geestelijke gezondheidszorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 823-832.
- Esch, P. van der (1949). Johannes van Duuren. Overdruk uit *Folia psychiatrica neurologica et neurochirurgica neerlandica* 52.
- Esch, P. van der (1954). J.L.C. Schroeder van der Kolk (1797-1862). Leven en werken. [Amsterdam]: s.n.
- Esch, P. van der (1970). Rijks Krankzinnigengesticht Woensel, Rijks Psychiatrische Inrichting Eindhoven 1918-1968. ['s-Gravenhage]: Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid.
- Esch, P. van der (1971-1972). Beileroord 1922-1972. *Vijftig jaar gezinsverpleging*. S.l.: s.n.
- Esch, P. van der (1975-1980). *Geschiedenis van het Staatstoezicht op Krankzinnigen*. Drie delen. Leidschendam: Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.
- Esser, P.H. (1952). Enkele moderne aspecten aan het alcohol vraagstuk. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 7, 136-143.
- Esser, P.H. (1959). De Medische Benadering en Behandeling van de Alcoholic. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 14, 43-51.
- Esser, P.H. (1965). Alcoholism in the Netherlands. *Psychiatria, Neurologia, Neurochirurgia neerlandica* 68, 371-386.
- Esser, P.H. (1966). De diagnostiek van het alcoholisme. *Voordrachtenreeks van de Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Diensverband* 8, 77-87.
- Esser, P.H. (1970-1971). *Sociale Psychiatrie*. Twee delen. Kampen: Kok.
- Ester, P., J. Geurts en M. Vermeulen (red.) (1997). *De makers van de toekomst. Over nut en noodzaak van toekomstverkenningen voor beleidsonderzoek*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Ester, P. en L. Halman (red.) (1994). *De cultuur van de verzorgingsstaat. Een sociologisch onderzoek naar waardenoriëntaties in Nederland*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Ester P., L. Halman en R. de Moor (1993). *The individualizing society, value change in Europe and North America*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Ester, P. en A.P.N. Nauta (1989). Vijftien jaar sociale en culturele rapporten in Nederland. *Sociale wetenschappen* 32, 176-193.
- Examen-Commissie Nederlandsche Vereniging voor Psychiatrie (1897). *Rapport der Examen-Commissie van de Nederlandsche Vereniging voor Psychiatrie over de jaren 1895 en 1896*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 1, 344-350.
- Examen-Commissie Nederlandsche Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie (1904). *Rapport der Examen-Commissie der Nederlandsche Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie over het tijdvak April 1903-1 Maart 1904*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 8, 448-453.
- Eykman, H. (1982). Oorsprong en ontwikkeling van de psychotherapeutische gemeenschap. Een opgraving. In J. van de Lande (red.), *Opgenomen in de groep. Psychotherapeutische gemeenschappen in Nederland* (pp. 13-25). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Eynde, I.E.I.M. van (1978). Enkele nieuwe woonvormen voor psychiatrische patiënten. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 20, 79-94.

F

- Faulstich, H. (2003). Die Anstaltspsychiatrie unter den Bedingungen der 'Zusammenbruchgesellschaft'. In F.-W. Kersting (red.), *Psychiatrie als Gesellschaftsreform. Die Hypothek des Nationalsozialismus und der Aufbruch der sechziger Jahre* (pp. 21-30). Paderborn enz.: Ferdinand Schöningh.

- Fee, E. en D. Porter (1992). Public health, preventive medicine and professionalization: England and America in the nineteenth century. In A. Wear (red.), *Medicine in Society. Historical Essays*. (pp. 249-275). Cambridge: Cambridge University Press.
- Feestvergadering ter herdenking van het 50-jarig bestaan der Vereniging op Donderdag 17 November 1921 in het Wilhelmina-Gasthuis te Amsterdam (1922). *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 27, 95-99.
- Felling, A., J. Peters en O. Schreuder (1983). *Burgerlijk en onburgerlijk Nederland. Een nationaal onderzoek naar waardenoriëntaties op de drempel van de jaren tachtig*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Ferguson, J. (1953). Beschouwing over het rapport onmaatschappelijke gezinnen. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 8, 9-14.
- Festen H. (1972.) *Algemene gezichtspunten t.a.v. het Verpleegkundig Beroepsonderwijs, Interim-nota nr. 1 en Interim-nota nr. 2*. 's Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Festen, T. (1991). De voordelen van de vrijgevestigde psychotherapeut. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 178-180.
- Festen, T. et al. (1997). *Van dichtbij en veraf. 15 jaar RIAGG/25 jaar NVAGG*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Fichter, M. en H. Wittchen (1980). Clinical psychology and psychotherapy: a survey of the present state of professionalization in 23 countries. *American Psychologist* 35, 16-25.
- Finzsch, N. en R. Jütte (red.) (1996). *Institutions of Confinement: Hospitals, Asylums, and Prisons in Western Europe and North America, 1500-1950*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fischer, A.A. (1970). De ontwikkeling van de psychotherapie in de instituten voor psychotherapie. *Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie* 12, 41-57.
- Floor, A.C. (1980). Selectie, 35 jaar wikken en wegen. *De Militaire Spectator* 148, 255-263.
- Fontijn, J. (1990). *Tweespalt. Het leven van Frederik van Eeden tot 1901*. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij bv.
- Fortmann, H.M.M. et al. (1953). *Het moeilijke gezin*. Utrecht, Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum.
- Fortmann, H.M.M. (1955). *Een nieuwe opdracht. Poging tot historische plaatsbepaling en tot taakomschrijving van de geestelijke gezondheidszorg in het bijzonder voor het katholieke volksdeel in ons land*. Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Foucault, M. (1961). *Folie et déraison: histoire de la folie à l'âge classique. Civilisations d'hier et d'aujourd'hui*. Parijs: Plon.
- Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Parijs, Gallimard.
- Foucault, M. (1976). *Histoire de la sexualité. I. La volonté de savoir*. Parijs, Gallimard.
- Foucault, M. (1978). About the concept of the 'Dangerous Individual' in 19th century legal psychiatry. *International Journal of Law and Psychiatry* 1, 1-18.
- Foucault, M. (1979). *Geschiedenis van de waanzin in de zeventiende en achttiende eeuw*. Meppel: Boom.
- Foudraïne, J. (1971). *Wie is van hout... een gang door de psychiatrie*. Baarn: Ambo.
- Foudraïne, J. (1976). *Opvang van de psychotische mens, gedachten over psychotherapie in de psychiatrische inrichting*. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 18, 399-408.
- Frank, L.D. (1936). Eenige gedachten over de propaganda der geestelijke volksgezondheid. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 40, 131-138.
- Franke, H. (1990). *Twee eeuwen gevangen. Misdaad en straf in Nederland*. Utrecht: Het Spectrum.
- Franswa, A. (1971). M.O.B. in discussie. Over de ontwikkeling van de werkwijze van het M.O.B. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 26, 512-515.

- Franx, G. en H. Verburg (1999). Inventarisatie van GGZ-programma's in de volwassenenzorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 1139-1143.
- Frederiks, J.A.M., G.W. Bruyn en P. Eling (red.) (2002). *History of Neurology in the Netherlands*. Amsterdam: Boom.
- Freeman, H. (2005). Psychiatry and the State in Britain. In M. Gijsijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 116-140). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Freeman, H.L., T. Fryers en J.H. Henderson (1985). *Mental Health Services in Europe: 10 years on*. Copenhagen: World Health Organization, Regional Office for Europe.
- Freidson, E. (1975). *Profession of Medicine. A Study of the Sociology of Applied Knowledge*. New York: Dood, Mead & Company.
- Frets, F.W. (1969). Extramuraal activiteiten van psychiatrische inrichtingen en ziekenhuizen en hun betekenis voor de extramuraal werkende psychiater. *Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie* 11, 133-141.
- Frets, F.W. (1987). Van verheffing tot behandeling: ontwikkeling van de praktische sociale psychiatrie. In J. Vijselaar (red.), *Ambulant in zicht. Geschiedenis van de ambulante geestelijke gezondheidszorg in Nederland* (pp. 56-82). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Frets, G.P. (1933). Sterilisatie. *Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap* 7 (tweede serie), 1-32.
- Frets, G.P. (1936). Der internationale Kongress für Bevölkerungswissenschaft in Berlin. 26. August- 1. September 1935. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 40, 63-67.
- Frets, G.P. (1937). De tuberculose in de gestichten. *Klinische diagnose en postmortem bevindingen. Psychiatrische en Neurologische Bladen* 41, 918-927.
- Frets, P.G. (1990). Psychosociale aspecten van erfelijkheidsadvies. In D.M.J. Bauduin [et al.], *Genetica en psychiatrie: een risico? Nieuwe genetisch-technische ontwikkelingen nader beschouwd* (pp. 29-37). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Frevert, U. (1984). *Krankheit als politisches Problem 1770-1880*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Friele, R.D., A. Albada en E. Sluijs (2006). *Patiënten over hun rechten in de gezondheidszorg. Een overzichtsstudie*. Utrecht: Nivel.
- Friele, R.D., P.F.M. Verhaak en M. Andela (2000). *Vertrouwen in de GGZ: meer duidelijkheid gevraagd. Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 55, 122-133.
- Fuks-Mansfeld, R.G. en A. Sunier (red.) (1997). *Wie in tranen zaait... Geschiedenis van de joodse geestelijke gezondheidszorg in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Furnée, J.H. en J.H.G. Jonkman (1994). *Het Noorder Sanatorium te Zuidlaren. Geschiedenis en architectuur van een psychiatrisch monument*. Zuidlaren: Pharma Bio-Research International bv.

G

- Gageldonk, A. van et al. (1996). *Arbeidshulpverlening in de RIAGG. Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 355-371.
- Galesloot, H. en M. Schrevel (red.) (1987). *In fatsoen hersteld. Zedelijkheid en wederopbouw na de oorlog*. Amsterdam: SUA.
- Gassman, P. en M. de Haas (1996). In memoriam Ank Sijp. *NVPV Nieuwsbrief over ontwikkelingen in de psychiatrische verpleegkunde* 2/4, 10.
- Gassman, P., M.E.W. Melchior en A.A. van den Berg (1994). *De verpleegkundige als regisseur. Functie-innovatie in de chronische psychiatrie, Eindrapport Innovatieproject Verpleegkundige Beroepsuitoefening in de Verblijfspsychiatrie*. Maastricht, Rijswijk: Rijks Universiteit

- Limburg, Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Gastelaars, M. (1985). *Een geregeld leven. Sociologie en sociale politiek in Nederland, 1925-1968*. Amsterdam: Sua.
- Gastelaars, M. (1986). *Onbegonnen werk. De Nederlandse sociologie en haar planmatigheidsidealën: de droom van de macht en de maakbaarheid. Mens en Maatschappij* 61, 5-20.
- Gastelaars, M. (1990). *Een gedesoriënteerde veranderingswetenschap. Over de geschiedenis van de Nederlandse andragologie. Kennis en Methode* 14, 346-366.
- Gastelaars, M. et al. (1991). *Vier gevaarlijke kruispunten. Een voorzet voor een geestelijk volksgezondheidsbeleid*. Utrecht, Amsterdam: Centrum voor Beleid en Management.
- Gaudet, M. en G. Swain (1999). *Madness and Democracy. The Modern Psychiatric Universe*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Geelen-Voss, L. (1987). *Van bureau voor huwelijksaangelegenheden naar RIAGG-volwassenenzorg? In J. Vijselaar (red.), Ambulant in zicht. Geschiedenis van de ambulante geestelijke gezondheidszorg in Nederland* (pp. 102-119). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Geelen-Voss, L.I.E. (1966). *Praktische ervaringen met relatieproblemen in het huwelijk*. In L.I.E. Geelen-Voss, M.A.J.M. Nevejan en C.H.G.M. Kuitenbrouwer, *Huwelijk en relatieproblemen* (pp. 9-21). Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Gelder, B. van en G. Tillekens (1985). *Het wisselend pedagogies repertoire: 1940/1950. Over de onverwachte opkomst van de meritokratische leefwereld. Comenius* 5, 195-217.
- Geneeskundig Jaarboekje voor Nederland (1900). Rotterdam: W.J. van Hengel.
- Geneeskundig Jaarboekje voor Nederland (1901). Rotterdam: W.J. van Hengel.
- Geneeskundig Jaarboekje voor Nederland (1920). Rotterdam: W.J. van Hengel.
- Geneeskundig Jaarboekje voor Nederland (1940). Rotterdam: W.J. van Hengel.
- Geneeskundig Jaarboekje voor Nederland (1952). Rotterdam: W.J. van Hengel.
- Geneeskundig Jaarboek voor Nederland en Rijksdelen Overzee (1960). Rotterdam: W.J. van Hengel.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1985). *Jaarverslag 1984*. Leidschendam: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1986). *Jaarverslag 1985*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1987). *Jaarverslag 1986*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1988a). *Jaarverslag 1987*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1988b). *PIGG in Retrospectief 1970-1984. 15 jaar Patiëntenregister Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG). Een beschrijving van relevante cijfers en artikelen*. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1988c). *140 jaar patiëntenregistratie in de geestelijke gezondheidszorg*. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid, Afdeling Onderzoek (1982). *Inventarisatie van meer dan één decennium cijfermateriaal: patiëntenregistratie algemene psychiatrische ziekenhuizen 1967 t/m*

- 1977: gegevens uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG). Leidschendam: [Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne].
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad (1983a). *Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen*. Gegevens uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG) 1978/1979. Leidschendam: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad (1983b). *Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen*. Gegevens uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG) 1980. Leidschendam: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad (1983c). *Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen*. Gegevens uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG) 1981. Leidschendam: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad (1983d). *Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen*. Gegevens uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG) 1982. Leidschendam: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad (1985). *Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen*. Gegevens uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG) 1983. Leidschendam: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad (1986). *Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen*. Gegevens uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG) 1984. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1989). *Jaarverslag 1988*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1990). *Jaarverslag 1989*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1991a). *Psychiatrisch Begeleid wonen, Advies van de GIGV Werkgroep Psychiatrische Gezinsverpleging*. Rijswijk: Staatstoezicht op de Volksgezondheid.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1991b). *Jaarverslag 1990*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1992). *Jaarverslag 1991*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1993). *Jaarverslag 1992*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1994). *Jaarverslag 1993*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1995). *Jaarrapportage 1994*. Rijswijk: Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.

- Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad (s.a. [1981]). Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen. Gegevens uit de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG) 1978. [Leidschendam]: Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.
- Gennip-Horsten, Th.M.W.M. van (1967). Geestelijke gezondheidszorg ten plattelande. Een poging tot heroriëntatie. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 22, 257-270.
- Gergen, K. (1991). *The Saturated Self: Dilemmas of Identity in Contemporary Life*. New York: Basic Books.
- Gerritse A.J. en W. van der Windt (1991). Van verloop naar loopbaan. Een arbeidsmarktverkenning verpleging en verzorging in de negentiger jaren. Utrecht: Nationaal Ziekenhuisinstituut.
- Gerritsen, E.J.M.F. et al. (red.) (1986). *Rust, Onrust, Halfrust: gedenkbundel 50 jaar Rustoord* Dr. D.R. Capriles Kliniek op Curaçao, 1936-1986. Curaçao: s.n.
- Gerritsen, J.W. (1991). Roes, rebellie en verslaving. Excessief drank- en druggebruik. In P. van Lieshout en D. de Ridder (red.), *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977* (pp. 75-94). Nijmegen: SUN.
- Gerritsma, H. en F.E.G. Wissink (1997). Herinneringen aan de beginjaren. In A. Stufkens (red.), *Andere kamers in het huis van Freud. Vijftig jaar Psychoanalytisch Genootschap* (pp. 15-33). Amsterdam: Boom.
- Gersons, B.P.R. (1981). Querido's bijdrage aan de psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 780-793.
- Gersons, B.P.R. (1983). Acute psychiatrie in Amsterdam: verleden of toekomst? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 38, 252-264.
- Gersons, B.P.R. (1986). *Acute psychiatrie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Gersons, B.P.R. (1990). Preventieve psychiatrie en geestelijke gezondheidszorg; bestrijding of bevrijding? In B.P.R. Gersons et al. (red.), *In het spoor van Kees Trimbos. Denkbeelden over preventieve en sociale psychiatrie* (pp. 15-26). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Gersons, B.P.R. (1994). 'Onze moeite met sociale psychiatrie': een weerbarstige praktijk en haar wetenschappelijk fundament. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 36, 35-45.
- Gersons, B.P.R. et al. (1993). Acute psychiatrie in de RIAGG's in Nederland; een populatieonderzoek. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 35, 528-540.
- Geuns, S.J.M. van (1888). *De wetgeving van het Staatstoezicht op de krankzinnigen*. Leiden: S.C. van Doesburgh.
- GGz Nederland (2004). *Beroepscompetenties van de HBO GGz-verpleegkundige*. Amersfoort: GGz Nederland.
- GGz Nederland (2006). *Positioneringsnota GGz-Nederland. Opleiden, Brugfunctie tussen kwaliteit van zorg en arbeidsmarkt, Opleiden met ambitie*. Amersfoort: GGz-Nederland.
- Gibbels, M. (1994). De GGZ-patiëntenbeweging als derde partij. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 49, 979-982.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Stanford: Stanford University Press.
- Giel, R. (1984). Onze moeite met moeilijke mensen. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 26, 244-261.
- Giel, R. (1987). The jigsaw puzzle of Dutch mental health care. *International Journal of Mental Health* 16, 152-163.
- Giel, R. (2000). Psychiatrie in sociaal perspectief: de betekenis van Trimbos. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 42, 29-33.

- Giel, R. et al. (1989). De rol van de psychiater in de extramuraal geestelijke gezondheidszorg. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 31, 296-306.
- Giel, R., D. Wiersma en A. de Jong (1987). Sociale klasse en psychische stoornissen: een Hollands drama? *Tijdschrift voor Psychiatrie* 29, 129-147.
- Gijswijt-Hofstra, M. (1989). Een schijn van verdraagzaamheid. Proeven uit vijf eeuwen Nederlands verleden. In M. Gijswijt-Hofstra (red.), *Eenschijn van verdraagzaamheid. Afwijking en tolerantie in Nederland van de zestiende eeuw tot heden* (pp. 9-40). Hilversum: Verloren.
- Gijswijt-Hofstra, M. (1991). Geloven in genezen, beschouwingen over recent onderzoek. In M. Gijswijt-Hofstra (red.), *Geloven in genezen. Bijdragen tot de sociaal-culturele geschiedenis van de geneeskunde in Nederland* (pp. 118-142). Themanummer *Volkskundig bulletin* 17, 2.
- Gijswijt-Hofstra, M. (2001a). Introduction: Cultures of Neurasthenia from Beard to the First World War. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Neurasthenia from Beard to the First World War* (pp. 1-30). Amsterdam, New York (NY): Rodopi.
- Gijswijt-Hofstra, M. (2001b). In Search of Dutch Neurasthenics from the 1880s to the early-1920s. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Neurasthenia from Beard to the First World War* (pp. 279-308). Amsterdam, New York (NY): Rodopi.
- Gijswijt-Hofstra, M. (2002). Dutch Approaches to Problems of Illness and Poverty between the Golden Age and the Fin de Siècle. In O.P. Grell, A. Cunningham en R. Jütte (red.), *Health Care and Poor Relief in 18th and 19th Century Northern Europe* (pp. 259-276). Aldershot: Ashgate.
- Gijswijt-Hofstra, M. (2004). Form, Function and Content of Patient Records: The Case of Sanatorium Rhijnegeest from 1903 until 1940. Ongepubliceerd paper *Anglo-Dutch-German Workshop Illness Narratives*, Stuttgart, 7-10 juli.
- Gijswijt-Hofstra, M. (2005). Within and Outside the Walls of the Asylum: Caring for the Dutch Mentally Ill, 1884-2000. In: M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 35-72). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Gijswijt-Hofstra, M. et al. (red.) (2005). *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Gijswijt-Hofstra, M. en H. Marland (red.) (2003). *Cultures of Child Health in Britain and the Netherlands in the Twentieth Century*. Amsterdam, New York (NY): Rodopi.
- Gijswijt-Hofstra, M. en H. Oosterhuis (2005). Introduction: Comparing National Cultures of Psychiatry. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 9-32). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Gijswijt-Hofstra, M. en R. Porter (red.) (1998). *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands*. Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Gijswijt-Hofstra, M. en R. Porter (red.) (2001). *Cultures of Neurasthenia from Beard to the First World War* (pp. 279-308). Amsterdam, New York (NY): Rodopi.
- Gijswijt-Hofstra, M.F. en H. Oosterhuis (2001a). *Psychiatrische geschiedenissen. Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 116, 162-197.
- Gijswijt-Hofstra, M.F. en H. Oosterhuis (2001b). *Leeswijzer voor het psychiatrisch verleden*.

- Maandblad Geestelijke volksgezondheid 56, 627-643.
- Gilman, S.L. en E. Chamberlain (red.) (1985). *Degeneration: The Dark Side of Progress*. New York: Columbia University Press.
- Ginkel, R. van (1999). *Op zoek naar eigenheid. Denkbeelden en discussies over cultuur en identiteit in Nederland*. Den Haag: Sdu.
- Ginneken, I. van (1998). Het maatschappelijk nut van de psychoanalyse. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 53, 290-294.
- Ginneken, J. van et al. (1986). *Psychologische praktijken. Een twintigste-eeuwse geschiedenis*. 's-Gravenhage: VUGA Uitgeverij bv.
- Ginneken, P. van (1981). Het gevecht buiten de muren: wie krijgt de leuke cliënten? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 443-447.
- Ginneken, P. van (2003). *De voordeuren van de ggz, anno 2002*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Glas, J. (2005). Stageverslag 'Kwaliteit van zorg binnen het krankzinnigenwezen en de GGZ'. Uitgevoerd voor het onderzoek 'Goede zorg toen en nu' van K. Bakker (Nieuwste Geschiedenis/Geesteswetenschappen). Universiteit van Amsterdam.
- Godfried, E.M. (1966). De stand van zaken bij de nieuwe verpleegstersopleiding. *Het ziekenhuiswezen* 39, 199.
- Goei, L. de (red.) (1989). *Ongeregeld zenuwleven. Historische opvattingen over de relatie tussen vrouwen en waanzin*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Goei, L. de (1990a). E.C. Lekkerkerker in de oorlogsjaren. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 384-398.
- Goei, L. de (1990b). *Voor strafpatiënt. Verslag uit de Forensisch Psychiatrische Kliniek van psychiatrisch ziekenhuis De Grote Beek te Eindhoven*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Goei, L. de (1992). *In de kinderschoenen. Ontstaan en ontwikkeling van de universitaire kinderpsychiatrie in Nederland, 1936-1978*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Goei, L. de (1993). *Psychiatrie en de Tweede Wereldoorlog: een verkenning te Zeist*. In G. Hutschemaekers en C. Hrachovec (red.), *Heer en heelmeesters. Negentig jaar zorg voor zenuwlijders in het christelijk sanatorium te Zeist* (pp. 196-216). Nijmegen: SUN
- Goei, L. de (1995). *Curium; de ontstaansgeschiedenis van een kinderpsychiatrische kliniek, 1936-1955*. In L. de Goei, S. van 't Hofen G. Hutschemaekers (red.), *Curium 1955-1995. Bladzijden uit de geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdpsychiatrie* (pp. 5-32). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Goei, L. de (1997). De beweging voor geestelijke volksgezondheid. In G. Hutschemaekers, C. Hosman en P. van Lieshout (red.), *Geestelijke volksgezondheid. Geschiedenis van het denken en stand van zaken* (pp. 5-14). Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghem.
- Goei, L. de (1998). *Psychiatry and Society: The Dutch Mental Hygiene Movement 1924-1960*. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (pp. 61-78). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Goei, L. de (2001). *De psychohygiënist. Psychiatrie, cultuurkritiek en de beweging voor geestelijke volksgezondheid in Nederland 1924-1970*. Nijmegen: SUN.
- Goei, L. de (2007a). *De provinciale overheid en de organisatie van de voor- en nazorg in Gelderland, 1934-1964*. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 74-93). Utrecht: Matrijs.
- Goei, L. de (2007b). *Van neurosekliniek naar therapeutische gemeenschap. Het Veluwe-*

- land van G.W. Arendsen Hein, 1949-1977. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 224-251). Utrecht: Matrijs.
- Goei, L. de, S. van 't Hofen G. Hutschemaekers (red.) (1995). *Curium 1955-1995. Bladzijden uit de geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdpsychiatrie*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Goei, L. de en M. van der Hoorn (2006). 'Te gek voor hier, te goed voor daar'. *Geschiedenis van de Stichting Beschermende Woonvormen Utrecht (SBWU) 1978-2004*. Utrecht: Matrijs.
- Goldberg, A. (2002). The Mellage Trial and the Politics of the Insane in Wilhelmine Germany. *Journal of Modern History* 74, 1-32.
- Goldberg, A. (2003). A Reinvented Public: 'Lunatics' Rights' and Bourgeois Populism in the Kaiserreich. In E.J. Engstrom en V. Roelcke (red.), *Psychiatrie im 19. Jahrhundert. Forschungen zur Geschichte von psychiatrischen Institutionen, Debatten und Praktiken im deutschen Sprachraum* (pp. 189-217). Mainz, Bazel: Schwabe Verlag.
- Goldstein, J. E. (1987). *Console and Classify. The French Psychiatric Profession in the Nineteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gomperts, W. (1992). *De opkomst van de sociale fobie. Een sociologische en psychologische studie naar de maatschappelijke verandering van psychische verschijnselen*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Gomperts, W. (2002). Is de psychoanalyse veranderd? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 57, 451-472.
- Goodwin, S. (1997). *Comparative Mental Health Policy. From Institutional to Community Care*. Londen, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Gordon, M. (1995). *Verpleegkundige diagnostiek. Proces en toepassing*. Utrecht: LEMMA.
- Gorisse, J.J.A.M. (1997). *Van idealen en mensenwerk. Van Zeeuwse inrichting tot West-Brabants psychiatrisch ziekenhuis Vrederust 1904-1997*. Halsteren: Stichting Christelijk Psychiatrisch Ziekenhuis Vrederust.
- Gosling, F.G. (1987). *Before Freud. Neurasthenia and the American Medical Community 1870-1910*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.
- Goudsblom, J. (1959). *De nieuwe volwassenen. Een enquête onder jongeren van 18 tot 30 jaar*. Amsterdam: Querido.
- Graaf, A.C. de (1977). *Vrijwillige en onvrijwillige opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen*. *Medisch Contact* 32, 1007.
- Graaf, A.C. de (1991). *Tellingen, statistieken, registers en onderzoek, vroeger en nu*. In A.C. de Graaf en F.J.A. Beumer (red.), *Van oppertoezicht naar Staatstoezicht: 150 jaar krankzinnigenwetgeving en de inspectie 1841-1991* (pp. 83-103). Zevenhuizen: Peter's Pen.
- Graaf, A.C. de en F.J.A. Beumer (red.) (1991). *Van oppertoezicht naar Staatstoezicht: 150 jaar krankzinnigenwetgeving en de inspectie 1841-1991*. Zevenhuizen: Peter's Pen.
- Graaf, H.T., de (1914). *Karakter en behandeling van veroordeelden wegens landloperij en bedelarij. Met een inleiding over temperament en karakter*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Graaf, L. de (2007). *De zorg voor behoeftige krankzinnigen in Tiel, 1900-1940*. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 42-73). Utrecht: Matrijs.
- Graaf, W.A.W. de (1989). *De zaaitijd bij uitnemendheid. Jeugd en puberteit in Nederland 1900-1940*. Leiden: Academisch Boeken Centrum.
- Graaf, A.J. van de, G. van Montfrans en G. Brouwer (1937). *Onderzoek naar het voorkomen van tuberculose onder de patienten van 'Zon en Schild' te Amersfoort*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 41, 392-398.
- Graaf, W. van de, H.P.M. van Haaster en J. Vesseur (2001). *Evaluatie Subsidieregeling Zorgvernieuingsprojecten Geestelijke Gezondheidszorg*. Amsterdam: Instituut voor Gebruikersparticipatie en Beleid.

- Graas, D. (1996). *Zorgenkinderen op school. Geschiedenis van het speciaal onderwijs in Nederland 1900-1950*. Leuven, Apeldoorn: Garant.
- Graas, D. (1998). Integratie in de samenleving door segregatie in het onderwijs. Over de bewuste keuze voor buitengewoon onderwijs, 1900-1950. *Comenius* 18, 356-367.
- Grand-van den Boogaard, J. le (red.) (1988). *Verpleegkundig Beroepsprofiel*. Zoetermeer: Nationale Raad voor de Volksgezondheid.
- Gravestein, A. en J. Waage (1987). De praktijk van de psychotherapie in een RIAGG. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 647-656.
- Grelinger, H. (1938). De zoogenaamde oorlogsneurosen en de organisatie van den medisch-psychiatrischen dienst in oorlogstijd. *Militair Geneeskundig Tijdschrift* 41, 142-159.
- Grelinger, H. (1939). Grondslag voor de organisatie van den psychiatrischen dienst te velde. *Militair Geneeskundig Tijdschrift* 42, 90-105.
- Grelinger, H. (1940). Psychotische ontwikkelingsvormen in mobilisatietijd. (Overzicht over 1000 militair-psychiatrische patiënten). *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 43, 158-172.
- Greven, E. (2006). *Freud uitgeven*. Amsterdam: Boom.
- Grewel, F. (1937). *Gezond nageslacht*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Grinten, T.E.D. van der (1976). Ambulante geestelijke gezondheidszorg en AWBZ. Een poging tot een overzicht. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 31, 578-595.
- Grinten, T.E.D. van der (1979). Van probleem tot psychiatrie: een onderzoek. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 34, 28-37.
- Grinten, T.E.D. van der (1987a). De vorming van de ambulante geestelijke gezondheidszorg. Een historisch beleidsonderzoek. Baarn: Ambo.
- Grinten, T.E.D. van der (1987b). Het ontstaan van de ambulante geestelijke gezondheidszorg; structuur en beleid. In J. Vijselaar (red.), *Ambulant in zicht. Geschiedenis van de ambulante geestelijke gezondheidszorg in Nederland* (pp. 33-55). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Grinten, T.E.D. van der (1990). Integratie en differentiatie in de geestelijke gezondheidszorg; het moeilijke evenwicht. In B.P.R. Gersons et al. (red.), *In het spoor van Kees Trimbos. Denkbekenden over preventieve en sociale psychiatrie* (pp. 65-75). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Grinten, T.E.D. van der (1991). Ordening van geestelijke gezondheidszorg; het beleid van de rijksoverheid. In E. Borst-Eilers, G.M. van Etten en D.M. Sluimers (red.), *Continuïteit en verandering. De zorgagenda voor de jaren '90* (pp. 152-158). Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Grinten, T.E.D. van der (1994). 'Onze moeite met een moeilijke relatie': onderzoek en beleid. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 36, 58-66.
- Grinten, T.E.D. van der (1995). De bijzondere plek van de GGZ in de algemene gezondheidszorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 707-720.
- Grinten, T.E.D. (2006). *Zorgen om beleid. Over blijvende afhankelijkheden en veranderende bestuurlijke verhoudingen in de gezondheidszorg*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Grinten, T. van der en H. Verburg (2001). De politiek en het veld. Beleidsontwikkelingen in de geestelijke gezondheidszorg 1970-2000. In R.F. Koning et al., *Vermaatschappelijking, een geval apart. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep* (pp. 19-30). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Grob, G.N. (1994). *The Mad Among Us. A History of the Care of America's Mentally Ill*. Cambridge (Mass.), Londen: Harvard University Press.
- Grob, G.N. (2005). *The Transformation of Mental Health Policy in Twentieth-Century*

- America. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 141-161). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Groen, W.R. (1992). Op zoek naar identiteit. De positie van mannelijke en vrouwelijke psychiatrisch verpleegkundigen in Nederland, in relatie tot een veranderende beroepsinhoud in de periode 1950-1990. *Doctoraalscriptie Verplegingswetenschap, Universiteit van Maastricht.*
- Groenendijk, H.J. (1987). Twintig jaar homo-seksualiteit in het Maandblad Geestelijke volksgezondheid: 1966-1986. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 9, 923-949.
- Groenendijk, L. en N. Bakker (2000). Dieptepsycho-logie en opvoeding. Over de neurotiserend van de ouder-kindrelatie. *Pedagogiek* 20, 283-254.
- Groeneveld, A. (1931). Het zieleleven van jonge mensen en de psychische hygiëne. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 35, 277-290.
- Groenhuijsen, M.S. (2000). Forensische psychiatrie en strafrecht anno 2000. Inleidende aantekeningen, actualiteit en het bredere perspectief. In T.I. Oei en M.S. Groen-huijsen (red.), *Forensische Psychiatrie anno 2000. Actuele ontwikkelingen in breed perspectief* (pp. 1-18). Deventer: Gouda Quint.
- Groeningen, J. van (1990). Psychotherapie: een vak voor veel beroepen (5). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 527-533.
- Groot, M.J.W. de (1971). De 'geestelijke verzieking' van het Nederlandse volk: Slogan of realiteit? *Medisch Contact* 26, 815-822.
- Groot, A. de (1984). Veldwijk. In G.A. Lindeboom en M.J. van Lieburg (red.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes-en Zenuwzieken 1884-1984* (pp. 241-259). Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok.
- Groot, C.N. de (1995a). Naar een nieuwe clerus. *Psychotherapie en religie in het Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid*. Kampen: Kok Agora.
- Groot, K. de (1995b). Vrijmaking en overheersing. Over de historische verhouding tussen het psychotherapeutische en het religieuze veld. *Psychologie & Maatschappij* 19, 387-399.
- Groot, K. de (1995c). De levensbeschouwelijkheid van de zorg voor de geestelijke volksgezondheid. In J. Baars en D. Kal (red.), *Het uitzicht van Sisyphus. Maatschappelijke contexten van geestelijke (on)gezondheid* (pp. 103-120). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Grossouw, N.F. (1984). Hebben de RIAGG's een toekomst? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 39, 168-174.
- Gruijter, J. de (1997). 'De liefde voor geld is de bron van alle kwaad'. De Mammon van de geestelijke gezondheidszorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 591-603.
- Guarnieri, P. (1991). The history of psychiatry in Italy. *History of Psychiatry* 2, 289-301.
- Guarnieri, P. (2005). Madness in the Home: Family Care and Welfare Policies in Italy before Fascism. In: M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 312-328). Amsterdam: Amsterdam University Press
- Gunning, J.H. (1930). Opvoeding en Geestelijke Hygiëne. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 34, 421-426.
- Gunsteren, H.R. van (1992a). *Eigentijds burgerschap*. Den Haag: Sdu.
- Gunsteren, H. van (1992b). Vier concepties van burgerschap. In J.B.D. Simonis, A.C. Hemerijck en P.B. Lehning (red.), *De staat van de burger. Beschouwingen over hedendaags burgerschap. Beleid en Maatschappij Jaarboek 1991* (pp. 44-61). Meppel: Boom.
- Gunsteren, H.R. van en P. den Hoed (red.) (1992). *Burgerschap in praktijken*. Twee delen. 's-Gravenhage: Sdu.

- H
- Haaijman, W.P. (1986). Zijn alle psychiaters psychotherapeut? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 4, 634-635.
- Haan, E. de (1966). De sociaal-psychiatrische dienst. Enige facetten van het werkgebied in het totaal van de geestelijke gezondheidszorg. *Voordrachtenreeks van de Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Diensverband* 8, 266-269.
- Haan, I. de (1993). *Zelfbestuur en staatsbeheer. Het politieke debat over burgerschap en rechtsstaat in de twintigste eeuw*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Haan, I. de (1997). *Na de ondergang. De herinnering aan de Jodenvervolging in Nederland 1945-1995*. Den Haag: Sdu.
- Haan, I. de (2002). Burgerschap, sociale stratificatie en politieke uitsluiting in de negentiende eeuw. In J. Kloek en K. Tilmans (red.), *Burger. Een geschiedenis van het begrip 'burger' in de Nederlanden van de Middeleeuwen tot de 21^e eeuw* (pp. 231-275). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Haan, I. de (2003). Vigorous, Pure and Vulnerable: Child Health and Citizenship in the Netherlands Since the End of the Nineteenth Century. In M. Gijswijt-Hofstra en H. Marland (red.), *Cultures of Child Health in Britain and the Netherlands in the Twentieth Century* (pp. 31-60). Amsterdam, New York (NY): Rodopi.
- Haan, I. de en J.W. Duyvendak (red.) (2002). *In het hart van de verzorgingsstaat. Het Ministerie van Maatschappelijk Werken zijn opvolgers (CRM, WVC, VWS) 1952-2002*. Zutphen: Walburg Pers.
- Haan, I. de en J. Kennedy (2005). Progress, Patients, Professionals and the Psyche. Comments on Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century* (pp. 424-437). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Haans, T. (1983). Oorlogsoverlevende of psychiatrische patiënt. De maatschappelijke achtergronden van het kz-syndroom. *Psychologie & Maatschappij* 7, 223-241.
- Haans, T. (2001). Het claim- en klaagcomplex. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 5/6, 26-27.
- Haas, E. (1990). Militaire psychologie in Nederland. Officiersselectie en veranderende opvattingen over leiderschap. *Psychologie & Maatschappij* 14, 253-265.
- Haaster, H. van en E. van der Poel (1985). Verder dan de institutie. De Amsterdamse plannen voor een nieuwe ggz. *Psychologie & Maatschappij* 9, 5-19.
- Haen, F. de en P. van Lieshout (1985). *GGZ in getallen 1983. Patiënten/cliënten, mankracht, capaciteit, kosten en spreiding van voorzieningen in de geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Haffmans, C. (1983). Van districtspsychiater naar een districts psychisch forensische dienst. *Delikt en Delinkwent* 13, 32-40.
- Haffmans, C. (1984). *Terbeschikking gesteld. Geschiedenis, oplegging en executie van een strafrechtelijke maatregel*. Arnhem: Gouda Quint bv.
- Hakker, A.A. (1997). *Vereniging Johannes Stichting 1887-1990. Meer dan een eeuw christelijke zorgverlening*. Utrecht: Matrijs.
- Halman, L. et al. (1987). *Traditie, secularisatie en individualisering. Een studie naar de waarden van Nederlanders in een Europese context*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Halman, L., R. Luijkx en M. van Zundert (red.) (2005). *Atlas of European Values*. Leiden: Brill Academic Publishers.
- Hamer, B. Chr. en F.J. Tolsma (met medewerking van S.J.P. Dercksen, H. van der Drift,

- C. Manse en M.C. van der Plas (1956). *Algemeen leerboek voor het verplegen van geestes- en zenuwzieken* (negende druk). Leiden: Spruyt, Van Mantgem en De Does nv.
- Hamers, H. (1987). De GGZ als systeem in wankel evenwicht. De geestelijke gezondheidszorg in relatie tot samengestelde gelijkheid. Proefschrift Rijksuniversiteit Limburg.
- Hamers, H.J.A. (1986). *Het kristallen paleis. De psychopatenzorg in Nederland*. Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Hamers, H.J.F.R. en G.A.M. Driessen (1986). De geestelijke gezondheidszorg en haar risicogroepen. *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 64, 562-567.
- Harbers, H. (1986). *Sociale wetenschappen en hun speelruimte*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Harris, R. (1989). *Murders and Madness. Medicine, Law, and Society in the fin de siècle*. Oxford: Oxford University Press.
- Harteloh, P.P.M. (2000). De betekenis van het begrip kwaliteit in de gezondheidszorg: van intuïtie naar rationele reconstructie. Proefschrift Erasmus Universiteit Rotterdam. S.l.: s.n.
- Hartsuiker, F. (1947). De behandeling van psychopathische misdadigers met castratie. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 91, 263-268.
- Hassing, W.M.J., T.V. van Lent en M. van der Velden (1995). De psychiater en de BOPZ: maatschappijhoeder of behandelaar? *Tijdschrift voor Psychiatrie* 37, 433-437.
- Have, M.L. ten et al. (1995). *Jaarboek geestelijke gezondheidszorg 1995/96. De GGZ in getallen*. Maarssen, Utrecht: Elsevier, De Tijdstroom, Trimbos-instituut.
- Have, M.L. ten et al. (1996). *Jaarboek geestelijke gezondheidszorg 1996/97. De GGZ in getallen*. Maarssen, Utrecht: Elsevier, De Tijdstroom, Trimbos-instituut.
- Have, M. ten et al. (1998). *Jaarboek geestelijke gezondheidszorg 1998. De GGZ in getallen*. Maarssen, Utrecht: Elsevier, De Tijdstroom, Trimbos-instituut.
- Have, M. ten et al. (2002). *AGGZ op de kaart. Vraag en aanbod van ambulante geestelijke gezondheidszorg in regionaal perspectief*. Utrecht: Trimbos-instituut, RIVM.
- Have, M. ten et al. (2003). Upward trends in the use of community mental health and social work services in the Netherlands between 1979 and 1995: are particular sociodemographic groups responsible? *Acta Psychiatrica Scandinavica* 108, 447-454.
- Have, M. ten en R. Bijl (1998). Veranderingen in GGZ-bereik. De patiënten/cliëntenpopulaties in de periode 1986-1996. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 53, 227-239.
- Have, M. ten, W. Vollebergh en G. Hutschemaekers (1999). In behandeling. Cijfers en meningen over ambulante geestelijke gezondheidszorg. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Haveman, M.J. (1980). De frequent opgenomen psychiatrische patiënt - draait de draaideur selectief? Mededelingen uit het Centrale Patiëntenregister. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 22, 199-208, 267-277.
- Haveman, M.J., F.G. Brook en J. Burger (1983). Beschermd wonen als psychiatrische en welzijnszorg; verslag van een inventariserend landelijk onderzoek. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 25, 343-356.
- Haveman, M.J. en M. Maaskant (1990). De patiënten van de psychiatrische gezinsverpleging. Een vergelijkend onderzoek. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 635-650.
- [Haver Droeze, D.] (1895). Redenen die mij geleid hebben mijn eervol ontslag te verzoeken als 2de geneesheer aan het Geneeskundig Gesticht voor Krankzinnigen te Dordrecht. *Psychiatrische Bladen* 13, 140-141.
- Haverkate, J.H. en B. Chr. Hamer (1946). *Schermers' Leerboek bij het verplegen van krankzinnigen en zenuwzieken* (zevende druk). Leiden: Gebr. Van der Hoek.

- Havermans, F.M. (1936). De 'katholieke' psychiatrie. *Studia catholica* 12, 459-468.
- Havermans, F.M. (1953). Nieuwe pogingen tot behandeling van homoseksuelen. *Nederlands Juristenblad* 7, 138-139.
- HBO-Raad (2002). *Met zorg gewogen. Eindrapport van de visitatiecommissie: Kaderopleiding Gezondheidszorg, Tweede Graads lerarenopleiding Verpleegkunde, Opleiding tot Verpleegkundige in de Maatschappelijke Gezondheidszorg*. Den Haag: HBO-Raad.
- Healy, D. (1997). *The Antidepressant Era*. Cambridge MA, Londen: Harvard University Press.
- Heemstra, M.J. Barones van (1951). Honderdjarig bestaan van de psychiatrische inrichting te Franeker 1851-1951. Een tehuis voor zenuwzieken in Friesland. Leeuwarden: Jongbloed.
- Heerma van Voss, A.J. (1976). Wie is Van Londen? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 31, 321-339.
- Heerma van Voss, A.J. (1977). Portret van Trimbos. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 32, 707-723.
- Heerma van Voss, A.J. (1978). De geschiedenis van de gekkenbeweging. Belangenbehartiging en beeldvorming voor en door psychiatrische patiënten (1965-1978). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 398-428.
- Heerma van Voss, A.J. (1979a). De psychiater als psychotherapeut. Overzicht van een discussie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 34, 389-395.
- Heerma van Voss, A.J. (1980). Vijftig jaar sociale psychiatrie in Nederland. *Vrij Nederland. Bijvoegsel* 49.
- Heerma van Voss, A.J. (1981a). Tevreden cliënten worden opstandig. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 457-460.
- Heerma van Voss, A.J. (1981b). Opmerkingen over psychotherapie, professionalisering, bezuinigingen, zelfhulp en andere verschijnselen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 762-763.
- Heerma van Voss, A.J. (1981c). Ordening van de geestelijke gezondheidszorg: IMP, NVAGG, AWBZ, RIAGG, IRV, NVIMP, NRZ, ZFR, VoMil en de anderen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 925-930.
- Heerma van Voss, A.J. (1984). De verleidingen van de psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 39, 224-225.
- Heerma van Voss, A.J. (1985a). Het ambulante leven van Mej. Mr dr Lekkerkerker. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 1275-1296.
- Heerma van Voss, A.J. (1985b). Veertig jaargangen: enkele gegevens. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 1329-1333.
- Heerma van Voss, A.J. (1990a). Een portret van Kees Trimbos. In B.P.R. Gersons et al. (red.), *In het spoor van Kees Trimbos. Denkbeelden over preventieve en sociale psychiatrie* (pp. 201-220). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Heerma van Voss, A.J. (1990b). Hoe versleten is de forensische psychiatrie? *Psychologie & Maatschappij* 14, 89-93.
- Heerma van Voss, A.J. (1991). Querido, een levensverhaal. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 722-811.
- Heerma van Voss, A.J. (s.a. [1982]). De geschiedenis van de gekkenbeweging. In C. Brinkgreve et al., *Voor gek gehouden. Geschiedenis van de krankzinnigenzorg in Nederland* (pp. 73-87). Haarlem: Frans Hals Museum.
- Heesters, J. en H. Noordtzijs (2001). Het eeuwige gedonder om de centen. Financiering van de psychiatrische ziekenhuizen. In R.F. Koning et al., *Vermaatschappelijk, een geval apart. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep* (pp. 31-41). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Heeswijk van, A. en L. Lemmens (1990). De case-manager. Grensganger in de psychiatrische hulpverlening. Lochem: De Tijdstroom.

- Heidema, S.T. (1936). Rapport der Commissie inzake de ziekte-nomenclatuur. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 40, 455-466.
- Heidema, S.T. (1938). Mededeeling inzake de ziekte-nomenclatuur. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 42, 12-13.
- Heidinga, P. (1991). Juridisering van de psychiatrie. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 185-193). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Heijden, Ph. M. van der (1949). *Nazi-mentaliteit en geestelijke volksgezondheid. Facetten der toegepaste psychologie*. Groningen, Batavia: J.B. Wolters' Uitgeversmaatschappij.
- Heitink, J. en K. Teluy (1995). *Het lopend vuur. Ontwerp samenhangend opleidingsstelsel voor verplegende, verzorgende en assisterende, helpende beroepen. Eindrapportage Pro6*. Leiden: Spruyt, Van Mantgem en De Does.
- Hekma, G. (1987). *Homoseksualiteit, een medische reputatie. De uitdoktering van de homoseksueel in negentiende-eeuws Nederland*. Amsterdam: Sua.
- Hellinga, G. (1981). De grenzen van de psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 766-779.
- Hemels, I. (1998). Sterke groei dwangopnamen. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 2/8, 10-13.
- Hemerijck, A.C., J.B.D. Simonis en P.B. Lehning (1992). De herontdekte burger. In J.B.D. Simonis, A.C. Hemerijck en P.B. Lehning (red.), *De staat van de burger. Beschouwingen over hedendaags burgerschap. Beleid en Maatschappij Jaarboek 1991* (pp. 9-24). Meppel: Boom.
- Henderson, V. (1969). *Grondbeginselen van de verpleegkunde*. Lochem: De Tijdstroom.
- Hendin, H. (1996). *De dood als verleider. De 'Hollandse remedie'. Een buitenlandse visie op de Nederlandse euthanasiepraktijk*. Haarlem: Gottmer.
- Hendriks, J.P.M. (1974). *Structuurnota Gezondheidszorg. Brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij*.
- Hendriks, M. (1970). Meer mogelijkheden nodig bij verpleegopleidingen. *De Volkskrant*, 26 februari, 13.
- Hendrikx, M.M.T. (1998). Psychotherapie en de biologische revolutie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 40, 385-396.
- Hengeveld, M., F. Huysse en R. van der Mast (1989). Consultatieve psychiatrie in Nederland: de stand van zaken. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 31-46.
- Henkelman, L. (2002). De metamorfose van de GGZ (3). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 57, 145-147.
- Henkelman, L. (2006). Een geschiedenis van verpleegkunst. Eerbetoen aan Joke Leenders, verpleegkundige van het eerste uur. In P.-H. Zwanikken, C. aan de Stegge en G. Herrmann (red.), *Een passie voor verplegen. Liber Amicorum voor Joke Zwanikken-Leenders* (pp. 47-56). 's-Hertogenbosch: Biblio-VanGerwen.
- Henkelman, L. en E. Faber (1996). Zorgaanbod, zorgbehoefte, zorgtoewijzing. Tussen Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis en Beschermende Woonvorm. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 597-606.
- Henkelman, A.L.C.M. en B. de Ruiters (1991). De tijden veranderen. Een longitudinale studie naar het functioneren van chronische psychiatrische patiënten en hun verblijfsituatie in ziekenhuis De Grote Beek te Eindhoven. Proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht.
- Henselmans, W.J.H. (1993). *Bemoezorg. Ongevraagde hulp voor psychotische patiënten. Outreaching social psychiatric services for psychotic patients*. Delft: Uitgeverij Eburon.
- Herman, E. (1995). *The Romance of American Psychology. Political Culture in the Age of Experts*. Berkeley,

- Los Angeles, Londen: University of California Press.
- Hermanides-Willenborg, L. en J. Derks (2003a). Het voortbestaan van de MGZ/GGZ opleiding ligt onder vuur! *Sociale Psychiatrie* 22/73, 46-52.
- Hermanides-Willenborg, L. en J. Derks (2003b). De MGZ/GGZ Opleiding mag niet verdwijnen. *TVZ, Tijdschrift voor verpleegkundigen* 113/12, 26-27.
- Hermans, C.A.M. (2003). De dwaaltocht van het sociaal-darwinisme: vroege sociale interpretaties van Charles Darwins theorie van natuurlijke selectie, 1859-1918. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Hermans, H. (2001). 'Geplaagd en onbegrepen'. De arbeidspositie van de 'geestelijk onvolwaarden' in het interbellum. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 659-675.
- Hermans, H. en S. Schmidt (1996). De traumatische neurose. Een sociaal-historische verkenning. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 23, 525-550.
- Herwerden, M.A. van (1931). De beteekenis der Eugenetiek voor de Psychische Hygiëne. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 35, 233-242.
- Hesse, C.R. (1987). Het therapeutisch milieu op een very intensive care afdeling. In H.J.C. van Marle en J.W. Reicher (red.), *Behandelen in onvrijheid. 25 jaar Dr. S. van Mesdagkliniek* (pp. 101-125). Groningen: Dr. S. van Mesdagkliniek.
- Heteren, G. van (1998). De hoogste tijd voor een nieuwe golf? Over de onvoltooid verleden tijd van het medische emancipatie-debat. In R. van Daalen en M. Gijswijt-Hofstra (red.) (1998). *Gezond en wel. Vrouwen en de zorg voor gezondheid in de twintigste eeuw* (pp. 233-252). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Heugten, P. van en C.P.C. Breemer ter Stege (1982). Terugblik voor de toekomst. Een historisch-analytische benadering van het RIAGG-concept. *Gezondheid en Samenleving* 3, 165-174.
- Heus, P. de (1991). Is Nederland neurotischer geworden? Verslag van een debat. *Psychologie & Maatschappij* 15, 280-287.
- Heuves, W. (1997). Psychologie en psychoanalyse. Over het onderwijs aan de universiteit. In A. Stufkens (red.), *Andere kamers in het huis van Freud. Vijftig jaar Psychoanalytisch Genootschap* (pp. 103-119). Amsterdam: Boom.
- Hezewijk, W.J.M. van (1999). Over de herintegratie van klinische en sociale psychiatrie. Twee transmuraliseringsprojecten. Een exploratief-beschrijvend en evaluerend onderzoek naar samenwerking (c.q. fusie) en ambulantisering in de geestelijke gezondheidszorg. Delft: Eburon.
- Hiddema, F. (1979). De macht van de inrichtingen. De verhouding tussen psychiatrische ziekenhuizen en sociaal psychiatrische diensten (2). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 34, 227-231.
- Hijlkema, H.W. van (1987). T.B.R. de kosten waard? In H.J.C. van Marle en J.W. Reicher (red.), *Behandelen in onvrijheid. 25 jaar Dr. S. van Mesdagkliniek* (pp. 15-21). Groningen: Dr. S. van Mesdagkliniek.
- Hildebrand, M. (2004). *Psychopathy in the Treatment of Forensic Psychiatric Patients: Assessment, Prevalence, Predictive Validity and Clinical Implications*. Amsterdam: Dutch University Press.
- Hilvoorde, I. van (2002). *Grenswachters van de pedagogiek: demarcatie en disciplinevorming in de ontwikkeling van de Nederlandse academische pedagogiek (1900-1970)*. Baarn: HBV uitgevers.
- Hintum, M. van en T. Vanheste (2006). 'Het moet leuk worden voor de gekken'. *Vrij Nederland*, 15 april, 24-34.
- Hodges, J. en A. Hussain (1979). Review of Jacques Donzelot, *La police des familles. Ideology & Consciousness* 5, 87-123.

- Hodiamont P.P.G. et al. (1986). Psychiatrische en psychosociale problematiek: overeenkomst en verschil. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 41, 128-144.
- Hodiamont, P.P.G. (1994). Tussen epidemiologie en psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 36, 13-25.
- Hodiamont, P.P.G. (2000). De invloed van de vermaatschappelijking op de opleiding tot psychiater. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 42, 241-243.
- Hoegen, A. (1952). De ontwikkeling der Katholieke Bureaux voor Huwelijksvoorlichting. *R.K. Artsenblad* 31, 336-345.
- Hoekstra, H. (2005). *Het hart van de natie. Morele verantwoordiging en politieke verandering in Nederland 1870-1919*. Amsterdam: Wereldbibliotheek.
- Hoekstra, H.H. en I.M. Mur-Veeman. (1989). De langdurig opgenomen psychiatrische patiënt: afgeschreven voor beschermd wonen? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 1300-1308.
- Hoekstra, L. (1987). De RIAGG: dienstverlening of behandeling? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 1368-1371.
- Hoekstra, M. (1974). Psychiatrische inrichtingen: visie en actie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 29, 93-96.
- Hoekstra, M. (1984). De verslavingszorg: dilemma's rond drank en drugs. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 39, 785-799.
- Hof, S.E. van 't (1994). *Anorexia Nervosa: The historical and cultural specificity. Fallacious theories and tenacious 'facts'*. Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Hof, S. van 't (1996). 'Een ambt, hoog en subtiel...'. *Psychiaters over psychiatrie 1971-1996*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie.
- Hof, S. van 't, J. Broerse en L. de Goei (1997). *Tulpenburg en Amstelland 1951-1994*. Bladzijden uit de geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdpsychiatrie. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Hoffer, C. (2000). *Volks geloof en religieuze geneeswijzen onder moslims in Nederland*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Hofman, O. (2000). Preventie. De ggz-industrie rond scholen. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 4/6, 17-19.
- Hofstede, G. (1991). *Allemaal andersdenkenden, omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Contact.
- Hofstede, G. (1998). Masculinity/Femininity as a Dimension of Culture. In G. Hofstede et al., *Masculinity and Femininity. The Taboo Dimension of National Cultures* (pp. 3-28). Londen, New Delhi: Sage.
- Hofstee, E.J. (1987). *TBR en TBS. De TBR in rechts-historisch perspectief*. Arnhem: Gouda Quint.
- Hogenstijn, C.M. (1987). *Sint Elisabethsgasthuis en Brinkgreven. Geschiedenis van de psychiatrische ziekenhuizen te Deventer*. Deventer: Arko boeken.
- Hogenstijn, C.M. (2004). *Hoe kostbaar is een kwetsbaar mens. Geschiedenis van de Stichting Adhesie, GGZ Midden-Overijssel, in het licht van haar voorgangers*. Deventer: Stichting Adhesie.
- Hogewind, F.J. en W. van der Windt (1986). *Gevraagd: 100.000 schoolverlaters, de behoefte aan leerling-verpleegkundigen in de intramurale gezondheidszorg: een wankel evenwicht*. Utrecht: Nationaal Ziekenhuisinstituut.
- Holman, E.M.P. (1986). *De Beschut Wonen begeleider: een onderzoek naar de motivatie en de manier van werken van beleiders in een Beschutte Woonvorm in het Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis. Noordwijkerhout: Stichting Centrum Sint Bavo*.
- Holman, B. en J. Wennink (1985). *De hospitalisatiethese: een dubieuze these*. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 27, 83-93.
- Hoof, F. van en J. Wolf (1995). *Beroep: SPV. Een onderzoek naar werk en toekomstperspectieven van sociaal psychiatrische verpleegkundigen*. Utrecht: Nederlands centrum voor Geestelijke volksgezondheid.

- Hoofdakker, R.H. van den (1971 [1970]). *Het bolwerk van de beterswetters. Over de medische ethiek en de status quo*. Amsterdam: Van Gennep.
- Hoofdakker, R.H. van den (1974). Opmerkingen naar aanleiding van Jan Foudraïne. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 16, 58-85.
- Hoofdakker, R.H. van den (1978). Antipsychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 672-682.
- Hoofdakker, R.H. van den (1996). De biologie van het geluk. Een afscheidscollege. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 227-244.
- Hoogduin, C.A.L. en E. de Haan (1979). Ambulante behandeling van ernstige psychiatrische patiënten. Een manier van werken bij een sociaal-psychiatrische dienst. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 34, 752-763.
- Hoogduin, K. (1982). Samenwerking in de ggz: wat gaat de psychiatrische polikliniek doen? (2). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 37, 50-52.
- Hoogenboom, M. (2003). *Standenstrijd en zekerheid. Een geschiedenis van oude orde en sociale zorg in Nederland (ca 1880-1940)*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- Hoogervorst, G. (1996). *Inkomsten en Uitgaven 1995. NVPV Nieuwsbrief over ontwikkelingen in de psychiatrische verpleegkunde* 2/3, 3.
- Hoop, J. van der (1944). Grondslagen der Psychotherapeutische Stelsels. *Psychiatrische en neurologische bladen* 48, 277-302.
- Hoop, J.H. van der (1922). *Zelfverwerkelijking in Mensch en Gemeenschap*. Baarn: Hollandia.
- Hoop, J.H. van der (1938). Stoornissen, die niet opvallen. In E.C. Lekkerkerker et al., *Het moeilijke kind. Tien jaren medisch-opvoedkundige bureaux* (pp. 73-78). Eibergen: Heinen.
- Hoop, J. H. van der (1941). Psycho-analyse en Psychotherapie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 45, 107-124.
- Höppener, A.P.J. (1984). Naar een taakomschrijving van de psychiater. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 26, 72-74.
- Höppener, A.P.J. (1996). Het domein van de geestelijke gezondheidszorg. Verdere verbreding tegengaan. *Medisch Contact* 51, 1135-1138.
- Horlings, E. (2001). Werkgelegenheid en economische modernisering. De structuur van de beroepsbevolking 1807-1909. In J.G.S.J. van Maarseveen en P.K. Doorn (red.), *Nederland een eeuw geleden geteld. Een terugblik op de samenleving rond 1900* (pp. 227-248). Amsterdam: Stichting beheer IISG.
- Horn, G.H.M.M. ten (1979). Voorzorg, nazorg, geen zorg. De samenwerking tussen de ambulante- en de klinische GGZ. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 34, 669-672.
- Horn, G.H.M.M. ten (1982a). *Nazorg geeft kopzorg. Een onderzoek met een register voor de geestelijke volksgezondheid*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Horn, G.H.M.M. ten (1997). Care for People with a Mental Handicap. In A.J.P. Schrijvers (red.), *Health and Health Care in the Netherlands* (pp. 132-140). Utrecht: De Tijdstroom.
- Horn, G.H.M.M. ten en R. Giel (1983). Extramurale geestelijke gezondheidszorg in een stedelijke gemeente: de bijdragen van poliklinieken, de RIAGG en het CAD. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 25, 73-89.
- Horn, G.H.M.M. ten, M. van Ommen en J. Verhoeff (1988). Nazorg zonder vooroverleg. Contacten van ontslagen patiënten met de eerste lijn en de GGZ. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 43, 413-425.
- Horn, S. ten. (1982b). *Nazorg geeft kopzorg. Een onderzoek met een register voor de geestelijke volksgezondheid*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 37, 1279-1294.
- Horst, R. (1979). Een mislukt overleg. De verhouding tussen psychiatrische ziekenhuizen en sociaal psychiatrische diensten (1). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 34, 221-226.
- Horst, H. van der (2005). *Het beste land van de wereld*. Amsterdam: Bert Bakker.

- Horst, L. van der (1937). Psychotherapie en Heden-daagsche Crisis. *Nederlandsch tijdschrift voor de psychologie* 4, 313-326.
- Horst, L. van der (1947). Psychotherapeutische behandeling en de vooropleiding daartoe. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 50, 332-333.
- Horst, L. van der (1950). Anthropological Psychotherapy. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 53, 1-17.
- Hosman, C. en K. Geelen (1997). Preventieve geestelijke gezondheidszorg: historie, ontwikkeling en effectiviteit. In G. Hutschemaekers, C. Hosman en P. van Lieshout (red.), *Geestelijke volksgezondheid. Geschiedenis van het denken en stand van zaken* (pp. 156-180). Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghem.
- Hosman, C.M.H. (1991). Pleidooi voor een integrale aanpak van de ontwikkeling van preventieve geestelijke gezondheidszorg in de jaren negentig. In E. Borst-Eilers, G.M. van Erten en D.M. Sluimers (red.), *Continuïteit en verandering. De zorgagenda voor de jaren '90* (pp. 107-129). Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Houston, R. en U. Frith (2000). *Autism in History. The Case of Hugh Blair of Borgue*. Oxford: Blackwell.
- Hout, M.A. van den (1981). Psychotherapie overbodig? Dertig jaar vruchteloze discussie. *Intermediair* 17/44, 1-7.
- Houten, D. van (1999). *De standaardmens voorbij. Over zorg, verzorgingsstaat en burgerschap*. Maarssen: Elsevier/De Tijdstroom.
- Houwaart, E.S. (1991). *De hygiënist. Artsen, staat en volksgezondheid in Nederland 1840-1890*. Groningen: Historische Uitgeverij.
- Hrachovec, C. (1993). Ora et labora. De fysische behandeling van zenuwlijders in het Christelijk Sanatorium te Zeist van 1903 tot 1940. In G. Hutschemaekers en C. Hrachovec (red.), *Heer en heelmeesters. Negentig jaar zorg voor zenuwlijders in het christelijk sanatorium te Zeist* (pp. 138-154). Nijmegen: SUN.
- Hrachovec, C. en G. Hutschemaekers (1993). Inleiding. In G. Hutschemaekers en C. Hrachovec (red.), *Heer en heelmeesters. Negentig jaar zorg voor zenuwlijders in het Christelijk Sanatorium te Zeist* (pp. 13-26). Nijmegen: SUN.
- Hrachovec, C.G. (1995). De psychiater, de depressie en de autobranche. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 822-825.
- Huddleston Slater, B. (s.a. [1935]). *Gids Nederlandsche sanatoria en herstellingsoorden*. Den Haag: Ten Hagen.
- Huddleston Slater, W.B. (1946). Het Probleem van de Zedenverwildering. *R.K. Artsenblad* 1, 15-19; 2, 21-26; 3, 53-57; 4, 61-65; 5, 81-85; 6, 100-104; 7, 118-122; 8, 131-135.
- Huerkamp, C. (1985). *Der Aufstieg der Ärzte im 19. Jahrhundert. Vom gelehrten Stand zum professionellen Experten: Das Beispiel Preussens*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Hueting, E. (1989). *Voortgang zonder samenhang. II. De permanente herstructurering van het welzijnswerk*. Zutphen: De Walburg Pers.
- Hueting, E. en A. Dessing (1993). *Tuberculose. Negentig jaar tuberculosebestrijding in Nederland*. Zutphen: Walburg Pers.
- Hugenholtz, P.Th. (1947). Psychologische opmerkingen over den na-oorlogsch mensch. *Nederlandsch tijdschrift voor de psychologie en haar grensgebieden* N.R. 2, 20-47.
- Hugenholtz, P.Th. (1960). De nieuwe psychiatrische inrichting. *Het ziekenhuiswezen* 33, 170-172.
- Huijg, J., J. Veldkamp en T. van der Zon (1976). De miljoenen dans om de psychotherapie te versieren. Een discussiestuk. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 3, 434-442.
- Huijts, J.H. (1970). Geestelijke gezondheidszorg en samenleving. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 25, 4-13.

- Huiskes, G. en R. van der Kroef (2002). *Van Rooms tot Rome. Van Sint Franciscushof naar Zwolse Poort, 1952-2002*. Zwolle: [Zwolse Poort].
- Huisman, F. (2005). From Exploration to Synthesis. Making New Sense of Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century* (pp. 405-423). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Hull, H. en M. Donker (1994). RIAGG-medewerkers over hun arbeidsomstandigheden. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 49, 179-186.
- Hulst, D. (1884). *Leefregels voor Zenuwlijders* [door O. Eyslein, naar het Hoogd. bewerkt door D. Hulst]. Haarlem: Vonk.
- Hurk, W.A. van den (1966). *Bewaken wordt begeleiden. Moderne psychiatrische verpleging*, Amsterdam: Stichting IVIO.
- Hustinx, A. (1972). Procedure herstructurering N.V.P.N. *Nieuws en Mededelingen [NVPN]* 17, 20-21.
- Hut, L.J. (1963). Sociaal-psychiatrische dienst en gevestigd medicus. *Voordrachtenreeks van de Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Dienstverband* 5/14, 49-56.
- Hut, L.J. et al. (1961). *De Willem Arntsz Stichting 1461-1961*. Utrecht: N.V.A. Oosthoek's Uitgeversmaatschappij.
- Hutschemaekers, G. (1990). *Neurosen in Nederland. Vijfentachtig jaar psychisch en maatschappelijk onbehagen*. Nijmegen: SUN.
- Hutschemaekers, G. (1991). Is Nederland ziek? Arbeidsongeschiktheid vanwege psychische stoornissen. *Psychologie & Maatschappij* 15, 170-181.
- Hutschemaekers, G. (1993a). Hoe meer psychiaters, des te groter het tekort? De psychiater en de arbeidsmarkt. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 1171-1186.
- Hutschemaekers, G. (1993b). *Hysteria in The Netherlands. Dutch patient files on hysteria between 1900 and 1985*. In L. de Goei en J. Vijselaar (red.), *Proceedings of the 1st European Congress on the History of Psychiatry and Mental Health Care* (pp. 144-155). Rotterdam: Erasmus Publishing.
- Hutschemaekers, G. (1993c). Variaties in C-groot. De identiteit van het Sanatorium becijferd. In G. Hutschemaekers en C. Hrachovec (red.), *Heer en heelmeesters. Negentig jaar zorg voor zenuwlijders in het Christelijk Sanatorium te Zeist* (pp. 81-98). Nijmegen: SUN.
- Hutschemaekers, G. (1994). Prognoses van psychiaters. Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 36, 168-181.
- Hutschemaekers, G. (1995). Psychiater onder de mensen; een portret van Joost Weinberg, directeur Curium 1972-1981. In L. de Goei, S. van 't Hofen G. Hutschemaekers (red.), *Curium 1955-1995. Bladzijden uit de geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdpsychiatrie* (pp. 155-170). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Hutschemaekers, G. (1996). De vele toekomst van de biologische psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 1282-1287.
- Hutschemaekers, G. (1999). Chaos in het beroepenveld. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 355-364.
- Hutschemaekers, G. (2000). Wordt Nederland steeds zieker? Kerngetallen en achtergrondanalyses. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 55, 314-335.
- Hutschemaekers, G. (2001). Onder professionals: Hulpverleners en cliënten in de geestelijke gezondheidszorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 806-832.
- Hutschemaekers, G., K. van der Camp en M. van Hattum (2001). *Psychotherapie in getallen*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Hutschemaekers, G.J.M., M.L. ten Have en C. Jacobs (1995). *Geestelijke gezondheidszorg in beeld*. Utrecht, Houten: Nederlands

- centrum Geestelijke volksgezondheid, Bohn Stafleu Van Loghum.
- Hutschemaekers, G., H. van de Heuvel en C. Jacobs (1992). *Beroep: psychiater. Een enquête onder psychiaters in Nederland*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Hutschemaekers, G. en C. Hrachovec (red.) (1993). *Heer en heelmeesters. Negentig jaar zorg voor zenuwlijders in het Christelijk Sanatorium te Zeist*. Nijmegen: SUN.
- Hutschemaekers, G. en L. Neijmeijer (1998). *Beroepen in beweging. Professionalisering en grenzen van een multidisciplinaire GGZ*. Utrecht, Houten: Trimbos-instituut, Bohn Stafleu Van Loghum.
- Hutschemaekers, G.J.M. en H. Oosterhuis (2004). *Psychotherapy in the Netherlands after the Second World War*. *Medical History* 47, 429-448.
- Hutter, A. (1935). *Degeneratie en cultuur*. Geschriften van de Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid op Gereformeerde Grondslag. Loosduinen: Kleijwegt.
- Huyts, H.J. (1980). *Hoe word je erkend als psychotherapeut*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 35, 177-200.
- I
- Idenburg, P. (1995). *Er woedde een machtsstrijd binnen het APZ. Antipsychiatrie, 20 jaar later*. *HZH* 23/24, 36-39.
- In therapie (1997). *Profiel NRC Handelsblad*, 10 april.
- In therapie (2002). *Vrij Nederland*, 30 maart.
- Ingleby, D. (red.) (1980). *Critical Psychiatry: the Politics of Mental Health*. New York: Pantheon Books.
- Ingleby, D. (1983). *Mental Health and Social Order*. In S. Cohen en A. Scull (red.), *Social Control and the State. Historical and Comparative Essays* (pp. 141-188). Oxford: Martin Robertson.
- Ingleby, D. (1985). *Professionals as socialisers: the 'psy-complex'*. In S. Spitzer en A. Scull (red.), *Research in Law, Deviance and Social Control* (pp. 79-109). New York: Jai Press.
- Ingleby, D. (1998). *The View from the North Sea*. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (pp. 295-314). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten (1916). *24ste Verslag van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten over het jaar 1914*. 's-Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij.
- Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten (1932a). *XXV^{ste} verslag van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten over de jaren 1915-1929*. Bewerkt door J.H. Schuurmans Stekhoven. 's-Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij.
- Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten (1932b). *Verslag van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten over het jaar 1930*. 's-Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij.
- Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten (1933). *Verslag van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten over het jaar 1931*. 's-Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij.
- Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten (1938). *Verslag van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten over de jaren 1932-1936*. 's-Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij.

- Inspectie voor de Gezondheidszorg (1996).
Jaarrapportage 1995. Rijswijk: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (1997).
Jaarrapportage 1996. Rijswijk: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (1998).
Jaarrapportage 1997. Rijswijk: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (1999).
Jaarrapportage 1998. Den Haag: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (2000).
Jaarrapportage 1999. Den Haag: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (2001).
Jaarrapportage 2000. Den Haag: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (2002). Staat van de gezondheidszorg 2002. Kwaliteitsborging in zorginstellingen: intentie, wet en praktijk. Den Haag: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (2003a).
Jaarrapport 2002. Den Haag: Inspectie voor de Gezondheidszorg.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (2003b).
TBS-klinieken in beweging. Samenvattende rapportage van de algemeen-toezichtbezoeken in 2003 aan de negen TBS-klinieken. Den Haag: Staatstoezicht op de volksgezondheid.
- Ippel, P. (1983). Ontplooiing en ontgoocheling. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 38, 1287-1302.
- Israëls, H. (2001). *Heilige verontwaardiging. Een onderzoek naar de feministische visie op incest*. Amsterdam: Contact.
- Israëls, H. en A. Mooij (2001). *Aan de Achtergracht. Honderd jaar GG & GD Amsterdam*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- J
- Jaarsveld, T. van (2005). Van gebeurtenis tot belevenis. De jaren 1980-2000. In A.-J. Billekens et al., 100 jaar psychiatrie in Venray. *Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius* (pp. 403-438). Zutphen: Walburg Pers.
- Jaarverslag (NVPN) van de secretaris over 1969 (1970). *Nieuws en Mededelingen [NVPN]* 14, 8.
- Jacobi, [J.W.] (1913). De kosten onzer krankzinnigenverpleging. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 17, 285-298.
- Jacobs, C. en E. Ketting (1990). GGZ in getallen 1990. Een integraal kwantitatief overzicht van de geestelijke gezondheidszorg: instellingen, zorgcircuits, regio's. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Jacobs, D. (1963). De samenwerking tussen psychiatrische inrichting en sociaal-psychiatrische dienst. *Voordrachtenreeks van de Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Dienstverband* 5, 57-66.
- Jacobs, D. (1964a). De taak van de 'nazorgzuster' in het contact tussen psychiatrisch ziekenhuis en sociaal psychiatrische dienst. *Tijdschrift voor Ziekenverpleging n.s.* 17, 749-754.
- Jacobs, D. (1964b). Vijfjaar sociale psychiatrie in een ontwikkelingsgebied. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 19, 52-66.
- Jacobs, D. (1966). Problemen rond de B-opleiding. *Het ziekenhuiswezen* 6, 200-203.
- Jacobs, D. (1968). *Het psychiatrisch centrum. Aspecten van beleidpsychiatrie in het psychiatrisch centrum*. Proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht.
- Jacobs, D. (1972). De toekomst van de psychiatrische centra. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 14, 85-101.
- Jak, Th. (1988). *Armen van geest. Hoofdstukken uit de geschiedenis van de Nederlandse zwakzinnigenzorg*. Amsterdam: Jacob van Campen.

- Jak, Th. (1993). *Huizen van Barmhartigheid. Zorg voor zwakzinnigen in Nederland in de tweede helft van de negentiende eeuw, met bijzondere aandacht voor 's-Heeren Loo*. Amersfoort: Vereniging 's-Heeren Loo.
- Jak, Th. (1999). *De nieuwe koers: vernieuwing van de gereformeerde inrichtingszorg voor mensen met een verstandelijke handicap 1919-1939*. Amersfoort: 's-Heeren Loo Zorggroep.
- Janse de Jonge, A.L. (1952). Homosexualiteit. Psychologisch beschouwd. *Zedenopbouw* 6, 51-54.
- Janse de Jonge, A.L. (1959). *Anthropologie en geestelijke volksgezondheid*. Kampen: J.H. Kok nv.
- Janse de Jonge, A.L. et al. (1961). *De homoseksuele naaste*. Baarn.
- Jansen, A., H.K. Koppelaar en P.A.M.J. Dingemans (1987). Kan het herstellingsoord bijdragen aan het voorkomen van psychiatrische opnames? Verslag van een enquête. *Medisch Contact* 43, 1165-1167.
- Jansen, P. (2005). Van verwarring naar vertrouwen. In A.-J. Billekens et al., *100 jaar psychiatrie in Venray. Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius* (pp. 439-472). Zutphen: Walburg Pers.
- Jansen, W. en C. Brinkgreve (red.) (1991). *Waanzin en vrouwen*. Amsterdam, Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Jansen van Galen, J. (1995). Politiek bedrijven met een openbaar lichaam. In R. Abma et al., *Het verlangen naar openheid. Over de psychologisering van het alledaagse* (pp. 24-31). Amsterdam: De Balie.
- Janssen, M. (1995a). De Multifunctionele Eenheid als kleine inrichting. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 766-780.
- Janssen, M. (1995b). Het hoe en waarom van dwangtoepassing. In M. Janssen, M. de Jonge en J. Pols, *Dwang in de psychiatrie. Dilemma's, feiten, ervaringen en alternatieven* (pp. 71-97). Amsterdam: Babylon-De Geus.
- Janssen, R.T.J.D. en J.C.H.M. Langerak (1989). *Opleiden: binnen of buiten het huis? Financiële gevolgen van een overgang van het inservice-onderwijs voor verplegende beroepen naar dagonderwijs*. Den Haag: Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven.
- Janssens, G. (1935). Inleiding over gezinsverpleging. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 39, 418-430.
- Jansz, J. en P. van Drunen (red.) (1996). *Met zachte hand. Opkomst en verbreiding van het psychologisch perspectief*. Utrecht: Lemma.
- Jansz, J. en P. van Drunen (red.) (2004). *A Social History of Psychology*. Malden (MA), Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.
- Janzing, C. en J. Kerstens (1981). *Groepsgericht werken in een therapeutisch milieu*. Alphen aan den Rijn, Brussel: Stafleu's wetenschappelijke uitgeverijmaatschappij.
- Jelgersma, G. (1890). De bepalingen der wet op het Staatstoezicht over Krankzinnigen, die de opnemings in de gestichten regelen. *Psychiatrische Bladen* 8, 83-106.
- Jelgersma, G. (1897a). *Leerboek der functionele neurosen*. Amsterdam: Scheltema en Holkema.
- Jelgersma, G. (1897b). *Zenuw-Inrichtingen*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 1, 185-191.
- Jelgersma, G. (1907). Die Zivilisation als prädisponierende Ursache für nervöse Krankheiten. *Medizinische Klinik* 3/49, 1479-1482.
- Jelgersma, G. et al. (1902). Rapport van de Commissie van Prae-Advies omtrent de vraag, op welke wijze in eventuele moeilijkheden bij de plaatsing van gevaarlijke krankzinnigen kan worden voorzien. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 6, 285-306.
- Jelgersma, G. et al. (1905). Rapport van de Commissie der 'Ned. Vereen. voor Psychiatrie en Neurologie' betreffende het Rapport der Staatscommissie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 9, 475-499.

- Jelgersma, H.C. (1930). Voorzorg en nazorg van geesteszieken in de gemeente Leiden. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 34, 87-91.
- Jelgersma, H.C. (1931a). Problemen bij de Voorzorg en Nazorg van Geesteszieken. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 35, 470-478.
- Jelgersma, H.C. (1931b). Arts en samenleving. Gestichtspatiënt of in de maatschappij. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 75, 4359-4366.
- Jelgersma, H.C. (1934). Arts en samenleving. Sociaal psychiatrische gegevens uit de gemeente Leiden. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 78, 1782-1786.
- Jenner, J.A. (1984). Nazorg als wondermiddel. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 39, 532-541.
- Jens, L.F. (1982). De AGGZ onder de AWBZ: De prijs van financiële zekerheid. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 37, 283-287.
- Jippes, H. (2004). Minder praten, meer slikken. *NRC Handelsblad*, 7/8 februari, 6.
- Johnson, S., M. Zinkler en S. Priebe (2001). *Acta Psychiatrica Scandinavica* 104 (suppl. 410), 47-55.
- Jones, E. (2004). War and the Practice of Psychotherapy: The UK Experience 1939-1960. *Medical History* 48, 493-510.
- Jones, K. (1987). Trends in the organization of mental health services in Great Britain in the past 25 years. *International Journal of Mental Health* 16, 94-107.
- Jones, K. (1993). *Asylums and After. A Revised History of the Mental Health Services: From the Early 18th Century to the 1990s*. Londen, Atlantic Highlands (NJ): Athlone Press.
- Jong, A. de (1983). De grillige sociale en culturele werkelijkheid. Een overzicht van vijf Sociale en Culturele Rapporten 1974-'82. In Ph. A. Idenburg (red.), *De nadagen van de verzorgingsstaat. Kansen en perspectieven voor morgen* (pp. 238-239). Amsterdam: Meulenhoff.
- Jong, G. de (1987). Psychologisch onderzoek binnen dwangverpleging. In H.J.C. van Marle en J.W. Reicher (red.), *Behandelen in onvrijheid. 25 jaar Dr. S. van Mesdagkliniek* (pp. 23-36). Groningen: Dr. S. van Mesdagkliniek.
- Jong, J.G.Y. de (1954). Le traitement des névroses avec du CO₂. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 57, 53-72.
- Jong, J.M. de (1997a). Badverpleging als psychiatrische therapie (1900-1950). *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 141, 1487-1491.
- Jong, J.V.T.M. de (1991). Migranten zorg, een Janusbeleid? *Tijdschrift voor Psychiatrie* 3, 418-429.
- Jong, L. de (1969-1994). *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. Veertien delen. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij*.
- Jong, M. de (1997b). Verstandelijk gehandicapten. Vergeten door de psychiatrie. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 1/8, 24-25.
- Jonge, M. de (1999). Cliëntenperspectief. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 402-404.
- Jongerden, I.P. (1992). Toetsing van de kwaliteit van verpleegkundige zorg in de chronische psychiatrie. De ontwikkeling en vergelijking van meetinstrumenten. Doctoraalscriptie Verplegingswetenschap, Universiteit Maastricht.
- Jongerden, I., L. Hollands en B. van Bergen (1994). *Het meten van verpleegkwaliteit in de psychiatrie*. Utrecht: Lemma.
- Jongerius, P.J. (1987). Le phénomène hollandais, een geschiedenis van het psychotherapeutisch veld. In J. Vijselaar (red.), *Ambulant in zicht. Geschiedenis van de ambulante geestelijke gezondheidszorg in Nederland* (pp. 120-138). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Jongh, J.F. de (1950). Geestelijke volksgezondheid: een aspect van alle zorg voor de mens. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 5, 263-270.

- Jonghe, F. de (1981). Meningen over psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 112-121.
- Jongmans, J.W.M. (1971). *Psychiatrisch Ziekenhuis Coudewater 1870-1970. Medisch-historisch verslag*. Rosmalen: s.n.
- Jongmans, J.W.M. (1985). *De Zusters van Coudewater. Geschiedenis van de Zusters van Barmhartigheid te Rosmalen 1870-1985*. Rosmalen: P.Z. 'Coudewater'.
- Jonker, E. (1988). *De sociologische verleiding. Sociologie, sociaal-democratie en de welvaartsstaat*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Juch, A. (1997). *De medischspecialisten in de Nederlandse gezondheidszorg*. Rotterdam: Erasmus Publishing.
- K
- Kaan, A. (1947). Opvoeding tot Sociale Verantwoordelijkheid. *Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk* 1, 49-51.
- Kaasenbrood, A.J.A. en R.E. Thieme (1991). Crisisopvang in de Amsterdamse vestigingen voor chronische patiënten. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in desamenleving* (pp. 122-130). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Kabela, M. (1986) Psychiater en arbeidsongeschiktheid. *Medisch Contact* 42, 1547-1548, 1591-1593, 1626-1628, 1667-1668.
- Kal, D. (1995). Opkomst en verduistering van maatschappelijke contexten. 'De bronnen te stoppen, waaruit in deze samenleving de kwalen opstijgen'. In J. Baars en D. Kal (red.), *Het uitzicht van Sisyphus. Maatschappelijke contexten van geestelijke (on)gezondheid* (pp. 35-59). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Kal, D. (2001). *Kwartiermaken. Werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond*. Amsterdam: Boom.
- Kalmthout, M. van (1998). Psychiatrie en religie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 53, 294-298.
- Kalmthout, M. van en C. van der Staak (1994). De twee-eenheid van de psychotherapie. In C.P.F. van der Staak, A.P. Cassee en P.E. Boeke (red.), *Oriëntatie in de psychotherapie* (pp. 365-389). Houten, Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Kaluszynski, M. (2006). The International Congresses of Criminal Anthropology: Shaping the French and International Criminological Movement, 1886-1914. In P. Becker en R.F. Wetzell (red.), *Criminals and Their Scientists. The History of Criminology in International Perspective* (pp. 301-316). Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Kamminga, F. (1995). *Van hervormde zorg naar zorgvorming. Verhalen over het Psychiatrisch Centrum Licht en Kracht te Assen*. Assen: Van Gorcum.
- Kamp, M. van der et al. (red.) (1989). *De patiënt als burger. Een bezoek aan de democratische psychiatrie in Triëst*. Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Kamp, T. van der en H. Krijnen (red.) (1987). *Dagelijks leven in Nederland. Verschuivingen in het sociale leven na de Tweede Wereldoorlog*. Amsterdam: De Populier, IPSO.
- Kampen, D. en W. van Ewijk (1997). Dwangbehandeling in de ambulante praktijk. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 393-407.
- Kandou, T.A. en N. Speyer (1936). Therapeutische castratie bij sexueel geperverteerden. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 80, 2482-2487.
- Kappelhof, A.C.M. (1990). *Tussen aansporen en opsporen: geschiedenis van 25 jaar Staatstoezicht op de Volksgezondheid, 1965-1990*. 's-Gravenhage: SDU.
- Kappelhof, A.C.M. (1992). *Reinier van Arkel 1442-1992. De geschiedenis van het oudste psychiatrische ziekenhuis van Nederland*. Den Bosch: Stichting psychiatrisch ziekenhuis Reinier van Arkel.

- Kapteijns, A.C., E.A. Debbaut en P.J.M. Koopman (1993). De directie in een algemeen psychiatrisch ziekenhuis. *Ziekenhuis management* 9/3, 54-70.
- Kapteyn, P. (1980). *Taboe, machten moraal in Nederland*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Karsten, S. (1986). *Op het breukvlak van opvoeding en politiek. Een studie naar socialistische volksonderwijzers rond de eeuwwisseling*. Amsterdam: Sua.
- Kat, J. (1904). Reorganisatie van het verplegend personeel in de Rijkskrankzinnigen-gestichten. *Psychiatrische en Neurologische bladen* 8, 73-83.
- Kat, J. (1909). Over de geregelde geldelijke beloning van den arbeid der verpleegden in krankzinnigengestichten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 13, 249-260.
- Kat, J. (1930). De betekenis der Krankzinnigenwet voor de Geestelijke Hygiëne. *Psychiatrische en Neurologische bladen* 34, 406-421.
- Kat, W. (1941). Het Medisch Consultatie-Bureau voor Alcoholisme te Amsterdam. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 45, 455-465.
- Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg (1964). *Geestelijke Gezondheidszorg. Structuur en organisatie*. Utrecht: Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg.
- Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg (1968). *Regionaal Instituut voor Geestelijke Gezondheidszorg*. Utrecht: Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg.
- Kaufmann, D. (1995). *Aufklärung, bürgerliche Selbsterfahrung und die 'Erfindung' der Psychiatrie in Deutschland 1770-1850*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Kelk, C. (2007). Honderd jaar debat over (straf)recht en psychiatrie. In F. Koenraadt, C. Kelk en J. Vijselaar (red.), *Tussen behandeling en straf. Rechtsbescherming en veiligheid in de twintigste eeuw* (pp. 75-134). [Deventer]: Kluwer.
- Kennedy, J. (1995). *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig*. Amsterdam, Meppel: Boom.
- Kennedy, J. (2002). *Een weloverwogen dood. Euthanasie in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Kennedy, J. (2007). De dienende dokter. *NRC Handelsblad*, 13/14 januari, 45.
- Kennedy, J.C. (2005). *De deugden van een gidsland. Burgerschap en democratie in Nederland*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Kerkhof, A. (1985). *Suicide en de geestelijke gezondheidszorg*, Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Kerkhof, M.P.N. van (2002). Terug naar Santpoort. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 6, 28-31.
- Kerkhoff, A.H.M. (1994). *Honderd jaar gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdiensten*. Bussum: Coutinho.
- Kerkhoven, A. (1993). Dutch psychiatrists on Java and Sumatra (1900-1927). In L. de Goei en J. Vijselaar (red.), *Proceedings of the 1st European Congress on the History of Psychiatry and Mental Health Care* (pp. 239-246). Rotterdam: Erasmus Publishing.
- Kerkhoven, A. (1996). *Beeld van de psychiatrie 1800-1970. Historisch bezit van de psychiatrische ziekenhuizen in Nederland*. Zwolle: Waanders.
- Kerkhoven, A. en J. Vijselaar (1993). De zorg voor zenuwlijders rond 1900. In G. Hutschmaekers en C. Hrachovec (red.), *Heer en heelmeesters. Negentig jaar zorg voor zenuwlijders in het christelijk sanatorium te Zeist* (pp. 27-59). Nijmegen: SUN.
- Kern, R.G. (1977). De dansende therapeuten rond de zoutpilaar. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 32, 95-97.
- Kersbergen, C. (1992). Van het inrichtingsbed naar de stoel van de beleidsmaker. In J.W. Duyvendak et al. (red.), *Tussen verbeelding en macht. 25 jaar nieuwe sociale bewegingen in Nederland* (pp. 199-232). Amsterdam: Sua.

- Kerstens, J.A.M. (1974). *Grondkaders voor een leerplan psychiatrische verpleegkunde*. Lochem: De Tijdstroom.
- Kersting, F.-W. (red.) (2003). *Psychiatrie als Geselschapsreform. Die Hypothek des Nationalsozialismus und der Aufbruch der sechziger Jahre*. Paderborn etc.: Ferdinand Schöningh.
- Kersting, F.-W. (2005). Between the National Socialist 'Euthanasia Programme' and Reform. *Asylum Psychiatry in West Germany, 1940-1975*. In: M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 200-224). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Ketting, E. (1978). *Van misdrijf tot hulpverlening. Een analyse van de maatschappelijke betekenis van abortus provocatus in Nederland*. Alphen aan den Rijn: Samson Uitgeverij.
- Ketting, E. (1983). De nieuwe seksuele beheersingsmoraal. *Tijdschrift voor Seksuologie* 3, 93-109.
- Ketting, E., C. Jacobs en R. Bijl (1987). GGZ in getallen 1985. *Patiënten/cliënten, menskracht, capaciteit, kosten en spreiding van voorzieningen in de geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Keulartz, J. (1987). *Van bestraffing naar behandeling. Een inleiding in de sociologie van de hulpverlening*. Meppel, Amsterdam: Boom.
- Killen, A. (2006). *Berlin Electropolis: Shock Nerves, and German Modernity*. Berkely, Los Angeles, Londen: University of California Press.
- Kingma, H. (2002). Blijf de schoonheid van het beroep zien. *TVZ, Tijdschrift voor verpleegkundigen* 112/7, 32-35.
- Kirk, S.A. en H. Kutchins (1992). *The Selling of DSM. The Rhetoric of Science in Psychiatry*. New York: Aldine de Gruyter.
- Klapwijk, E. (1991). Arm van geest en zwak van zinnen. Ontstaan, ontwikkeling en emancipatie van de zwakzinnigenzorg. In A.C. de Graaf en F.J.A. Beumer (red.), *Van oppertoezicht naar Staatstoezicht* (pp. 105-114). Zevenhuizen: Peter's Pen.
- Klatter, J. (1973). *Gedenkboek: Groot Bronswijk 1873-1973. Haven van behoud op het Noordererf*. Amsterdam: Vereniging tot Christelijke Liefdadigheid te Wagenborgen in samenwerking met Buijten en Schipperheijn te Amsterdam.
- Kleffens, P. van (red.) (1959). *Het provinciaal ziekenhuis Duin en Bosch. Gedenkschrift uitgegeven ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan*. Haarlem: Joh. Enschede en zonen.
- Klein Ikkink, C.E., A.I. Wierdsma en A.C. de Graaf (1991). Regionale verschillen en tendensen in onvrijwillige opnamen in de periode 1984-1988. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 33, 391-406.
- Kleinlugtenbeld, D. en A. Naaykens (1998). Morele dilemma's bij de psychiatrische hulpverlening aan asielzoekers. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 53, 623-638.
- Kleijwegt, M. (1995). Turbobabys en standaardpeuters - De psychologisering van de kinderziel. In R. Abma et al., *Het verlangen naar openheid. Over de psychologisering van het alledaagse* (pp. 46-51). Amsterdam: De Balie.
- Klemann, H.A.M. (2002). *Nederland 1938-1948. Economie en samenleving in jaren van oorlog en bezetting*. Amsterdam: Boom.
- Klerk, E. de (1989). Toepasselijke psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 564-568.
- Klijn, A. (1993). *Zwakzinnigenzorg in Limburg. St. Anna en St. Joseph: van Liefdegestichten tot zwakzinnigeninrichtingen*. In J. Vijselaar (red.), *Over onnozelen en idioten. Hoofdstukken uit de geschiedenis van de zwakzinnigenzorg in Nederland* (pp. 87-116). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Klijn, A. (1995). *Tussen caritas en psychiatrie. Lotgevallen van zwakzinnigen in Limburg 1879-1952*. Hilversum: Verloren.

- Klijn, A. (1998). Het 'medisch model' in de katholieke zwakzinnigenzorg in de eerste helft van de twintigste eeuw: een confrontatie? *Comenius* 18, 343-355.
- Klijn, A. (2005). De therapeutische beloften van een gebouw. *Psycho-medisch Streekcentrum Vijverdal 1969-2004*. *Gewina* 28, 115-129.
- Klijn, A. (2007a). *Vijverdal Maastricht: psychiatrie en huisvesting. Biografie van een gebouw 1969-2006*. Hilversum: Verloren.
- Klijn, A. (2007b). 'Voor God en de zielen'. De Broeders van Liefde en hun betekenis voor de Nederlandse psychiatrie. In T. Haenen et al. (red.), *Ten dienste van de medemens. Nederland en de Broeders van Liefde* (pp. 61-85). Eindhoven: Museum Kempenland en Broeders van Liefde.
- Klippe, H. van de (1982). *Democratische psychiatrie en de wet nr. 180. Over de veranderingen in de Italiaanse geestelijke gezondheidszorg en hun betekenis voor Nederland*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Klippe, H. van de (1986). *Dwangtoepassing in de psychiatrie. Een kritisch literatuuronderzoek naar de rechtsontwikkeling inzake dwang na dwangopname*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Klippe, H. van de (1989). Het Italiaanse voorbeeld na tien jaar. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 429-434.
- Klippe, H. van de (1997). *Dwangtoepassing na onvrijwillige psychiatrische opname. Een juridische beschouwing*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Klippe, C.J. van de en M.A. Franchimont (1995). *Op de drempel van de BOPZ: resultaten van een onderzoek naar de interne rechtspositie van psychiatrische patiënten vóór invoering van de Wet BOPZ*. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 37, 704-716.
- Klis, P. van der (1993). Een waan als waarheid. De ontwikkeling van het therapeutisch klimaat in Brinkgreven van 1945 tot heden. In J. Vijselaar (red.), *Over de IJssel, over de schreef. De geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Overijssel en van het Psychiatrisch Ziekenhuis Brinkgreven in het bijzonder* (pp. 91-106). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Kluit, F. (1992). *Herlevend verleden: het verhaal over 100 jaar zorg voor verstandelijk gehandicapte mensen op 's Heerenloo-Lozenoord 1891-1991*. Ermelo: 's Heerenloo-Lozenoord.
- Klungers, J. (1996). *Centraal Orgaan Opleidingen Psychiatrisch Verpleegkundigen. NVPV Nieuwsbrief over ontwikkelingen in de Psychiatrische Verpleegkunde* 2/3, 4-5.
- Klungers, J. (red.) (1998). *Verpleegkundige zorg bij de suïcidale patiënt*. Utrecht: Centraal Begeleidings Orgaan Kwaliteit.
- Klungers, J. (2002). *Rehabilitatie en het beroepsbeeld van de verpleegkundige*. In J. Graste (red.), *Een brug slaan: rehabilitatie in de praktijk* (pp. 67-73). Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Knepper, S. (1992). *Arbeidsongeschiktheid en de medicalisering van fricties in de arbeidsrol*. *Psychologie & Maatschappij* 16, 76-83.
- Knippenberg, H. en B. de Pater (1990). *De eenwording van Nederland. Schaalvergroting en integratie sinds 1800*. Nijmegen: SUN.
- Knippenberg, H. en H. van der Wusten (2001). *De zuilen, hun lokale manifestaties en hun restanten in vergelijkend perspectief*. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 129-150). Amsterdam: Aksant.
- Knipscheer, J.W. (2000). *Cultural convergence and divergence in mental health care: empirical studies on mental distress and help-seeking behaviour of Surinamese, Ghanaian, Turkish and Moroccan immigrants in the Netherlands*. Veenendaal: Universal Press.

- Knipscheer, J. et al. (1999). Surinamers in de ambulante geestelijke gezondheidszorg. Een onderzoek naar hulpzoekgedrag en gezondheidsklachten. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 591-604.
- Koehler, P.J. (2002). C. Winkler 1855-1941. In J.A.M. Frederiks, G.W. Bruyn en P. Eling (red.), *History of Neurology in the Netherlands* (pp. 393-401). Amsterdam: Boom.
- Koelwijn, J. en P. de Koning (2004). Het meetbare geweten. De omstreden plaats van de psychopaat in het strafrecht. *NRC Handelsblad. Zaterdag Bijvoegsel*, 8/9 mei, 35.
- Koenders, P. (1996). Tussen christelijk réveil en seksuele revolutie. *Bestrijding van zedeloosheid in Nederland, met nadruk op de repressie van homoseksualiteit*. Proefschrift Rijksuniversiteit Leiden.
- Koenis, S. (1997). *Her verlangen naar gemeenschap. Politiek en moraal in Nederland na de verzuiling*. Amsterdam: Van Gennep.
- Koenis, S. (1999). The uses of social science in the history of Dutch social work, 1900-1980. *European Journal of Social Work* 2, 41-53.
- Koenraadt, F. (red.) (1991a). *Ziek of schuldig? Twee eeuwen forensische psychiatrie en psychologie*. Arnhem, Amsterdam: Gouda Quint, Rodopi.
- Koenraadt, F. (1991b). Markante episoden uit de geschiedenis van de Rijksinrichting Veldzicht. De populatie - het regiem - de bejegening. In F. Koenraadt (red.), *Ziek of schuldig? Twee eeuwen forensische psychiatrie en psychologie* (pp. 129-144). Arnhem, Amsterdam: Gouda Quint, Rodopi.
- Koenraadt, F. (1995). Historische wortels en recente ontwikkelingen. In A.W.M. Mooij, F. Koenraadt en J.M.J. Lommen van Alphen (red.), *De persoon van de verdachte. De rapportage pro justitia vanuit het Pieter Baan Centrum* (pp. 111-137). Arnhem: Gouda Quint.
- Koenraadt, F., C. Kelk en J. Vijselaar (red.) (2007). *Tussen behandeling en straf. Rechtsbescherming en veiligheid in de twintigste eeuw*. [Deventer]: Kluwer.
- Koenraadt, F. en A. Schrijver (1983). *Bibliografie psychiatrie in egodocumenten*. Utrecht: Willem Pompe Instituut, Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Koers, H. (1989). Dient de psychiatrie te wachten tot het lichaam-geestprobleem opgelost is? *Tijdschrift voor Psychiatrie* 40, 641-647.
- Koerselman, F. (1998). Biologische psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 53, 715-731.
- Koerselman, F. (1999). Schuiven met schotten. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 424-429.
- Koetser, F. (1984; 2^e druk). Bijlage: Overzicht van de in het referaat genoemde Documenten, Document 15.3. In F. Koetser en L. Marseille (red), *Dwangmiddelenregistratie: legitimatie of willekeur? Verslag van de studiedag op 13 januari 1983*. Amsterdam: Stichting Pandora.
- Kohnstamm, P. (1931). De betekenis der school voor de geestelijke volksgezondheid. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 35, 242-254.
- Kohnstamm, P.H. (1929). De psychiater als opvoeder. Mededeelingen van het nutsseminarium voor paedagogen aan de Universiteit van Amsterdam. Groningen, Den Haag: J.B. Wolters.
- Kohnstamm, R. (1985). Lobotomie in Nederland. *Psychologie* 8, 33-35.
- Kokee, Y. en C. aan de Stegge aan de (1991). 'Over kakkerlakken en case-management': 20 jaar verpleging in Vijverdal. Maastricht: Psyche Nikai.
- Kol, A. van (1949). Psychiatrie en Religieus Leven. *Nederlandse Katholieke Stemmen* 45, 268-282.
- Kol, A. van (1950). Neurose en morele verantwoordelijkheid. *R.K. Artsenblad* 10, 205-208.
- Kolk, J. van der (1916). Over bedbehandeling in de krankzinnigengestichten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 20, 477-487.

- Konijn, C. (1995). Niet somber maar realistisch. Kinder- en jeugdpsychiatrie in Curium vanaf 1983. In L. de Goei, S. van 't Hofen G. Hutschemaekers (red.), *Curium 1955-1995*. Bladzijden uit de geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdpsychiatrie (pp. 195-213). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Kool, J. (2000). De psychiater, de verpleegkundig specialist en de sociale psychiatrie. Wie bewaakt de ontwikkeling van dit vakgebied? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 55, 1033-1041.
- Kool-Blokland, J.L. (s.a. [1999]). *Emergis: zorg in stelling. Geestelijke gezondheidszorg in Zeeland*. Goes: De Koperen Tuin.
- Koole, R. (2001). Tussen lijdelijkheid en contestatie. Politieke participatie in de twintigste eeuw. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 151-169). Amsterdam: Aksant.
- Koop, Y. (1998). Schrijven. De papieren therapeut. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 2/5, 19-22.
- Kooy, G.A. (1957). *Het veranderende gezin in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Kooy, G.A. (1975). *Seksualiteit, huwelijk en gezin in Nederland*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Kooy, G.A. (1976). *Jongeren en seksualiteit. Sociologische analyse van een revolutionaire evolutie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Kooy, G.A. (1980). Ontwikkelingen met betrekking tot de intieme levenssfeer. In H.G.B. Casimir et al., *Nederland na 1945. Beschouwingen over ontwikkelingen en beleid* (pp. 40-62). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Koppers, L.G.P.D. (1991). Chronische psychiatrie: de trend. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 115-121). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Korst, J.K. van der (1988). *Om lijfen leven. Gezondheidszorg en geneeskunst in Nederland circa 1200-1960*. Utrecht: Bohn, Scheltema en Holkema.
- Kort, M. de (1995). *Tussen patiënt en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid*. Proefschrift Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Kortenhorst, C.T. (1929). De uitvoering der psychopathenwetten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 33, 161-180.
- Kortenhorst, C.T. (1930a). De organisatie der Charitatieve Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 34, 401-406.
- Kortenhorst, C.T. (1930b). Wat wil de Charitatieve Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid. *R.K. Artsenblad* 7, 145-160.
- Kortmann, F. (1991). Culturen in de geestelijke gezondheidszorg. Relationele en professionele onzekerheden in de hulpverlening aan migranten. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 938-946.
- Kortmann, F.A.M. (1996). Bemoezorg en de WGBO. In C.F.A. Milders et al. (red.), *De Januskop van de psychiatrie. Waarden en wetenschap* (pp. 141-150). Assen: Van Gorcum.
- Kortmann, F.A.M. (1997). Empathie voor het vreemde. Omgaan met psychopathologie van mensen uit een andere cultuur. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 833-843.
- Koster, A.M. (1999). Juridische kaders en informed consent. In W.W. van den Broek, A.F.G. Leentjens en B. Verwey (red.), *Elektroconvulsietherapie* (pp. 76-86). Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Koster, W. (1891). Verontrustende cijfers. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 27 (tweede reeks), 231-235.
- Koster, W. (1893). De toeneming der krankzinnigheid. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 29 (tweede reeks), 293-311.

- Kraft, T.B. (1963). *De jeugdpsychiatrische diensten in Nederland. Een sociaal-psychiatrische studie.* Utrecht: Erven J. Bijleveld.
- Kraft, T.B. (1968). *Achtergronden en doelstelling van het interdisciplinair genootschap voor biologische psychiatrie. Voordrachtenreeks van de Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Dienstverband, 177-189.*
- Kraft, T.B. (1998). *De verwarde geest. Ware verhalen uit de praktijk van een psychiater.* Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Kragten, J. (1999). *De geestelijke gezondheidszorg in de 21^e eeuw. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 54, 446-448.*
- Kram, A. (1995). *Opleiding is koersbepalend voor het vak. Doctoraalscriptie Verplegingswetenschap, Universiteit Maastricht.*
- Kramer, F. (1968). *Psychiatrische verpleegkunde.* Lochem: De Tijdstroom.
- Kraus, G. (1933). *Krankzinnigheid in Nederland. Een sociaal-psychiatrische studie.* Groningen, Den Haag, Batavia: Wolters.
- Kraus, G. (1936). *Over de Meerwaardige Nederlanders. Psychiatrische en Neurologische Bladen 40, 885-904.*
- Kraus, G. (1946). *Toespraak tijdens de huishoudelijke jaarvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie op zaterdag 15 december 1945. Psychiatrische en Neurologische Bladen 49, 187-190.*
- Kraus, G. (1947). *Het vijfen zeventig jarig bestaan der Nederlandsche Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie. Psychiatrische en Neurologische Bladen 50, 254-259.*
- Kraus, G. (1956). *De huidige ontwikkelingsfase van de geestelijke gezondheidszorg in ons land. Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid 11, 208-228.*
- Krauweel, H.J. (1950). *Over de organisatie-vorm van de consultatie-bureaux voor alcoholisme in Nederland. Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid 5, 219-228.*
- Krauweel, H.J. (1956). *Richtlijnen voor sociaal-medische consultatiebureaus voor alcoholisme. Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid 11, 18-22.*
- Kringlen, E. (2002[of 2003?]). *A contemporary history of psychiatry.* In F. Fuentenebro, R. Huertas en C. Valiente (red.), *Historia de la psiquiatria en Europa. Temas y tendencias* (pp. 725-734). Madrid: Frenia.
- Kroef, R. van der (1990). *25 jaar en nog steeds geen normaal mens ontmoet. Pandora, psychiatrie en beeldvorming.* Baarn: Ambo.
- Kroft, A. (2005). *100 jaar Sint Servatius.* In A.-J. Billekens et al., *100 jaar psychiatrie in Venray. Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius* (pp. 69-216). Zutphen: Walburg Pers.
- Kroon, G. van der (1965). *In de woestijn van de moraal. Een documentaire over de katholieke moraal in Nederland in de jaren 1945-1965.* Utrecht, Merksem: De Fontein/Westland.
- Kroon, H., H. den Boer en T. Luycx-de Bont (2000). *Zes Special. Zeventig jaar verslagen doorgelicht.* Amersfoort: Psychiatrisch centrum Zon en Schild.
- Kroon, J. de (1999). *Omzien naar de psyche. Een kritisch-historische benadering van de psychiatrie.* Amsterdam: Boom.
- Kroon, J.A.M. de (1997). *Een gevaarlijke psychiatrie in bloei. Tijdschrift voor Psychiatrie 39, 905-911.*
- Kruisinga, R.J.H. (1970). *Nota betreffende de geestelijke gezondheidszorg. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.*
- Kruithof, B. en P. de Rooy (1987). *Liefde en plichtsbef. De kinderbescherming in Nederland rond 1900. Sociologisch Tijdschrift 13, 637-668.*
- Krul, W. (1989). *Volksopvoeding, nationalisme en cultuur. Nederlandse denkbeelden over massa-educatie in het Interbellum. Comenius 9, 386-394.*
- Krul, W. (1998). *De burger als kunstenaar. Nederland in de jaren 1960.* In R. Aerts en

- H. te Velde (red.), *Destijl van de burger. Over Nederlandse burgerlijke cultuur vanaf de middel-eeuwen* (pp. 246-271). Kampen: Kok Agora.
- Krul, W.E. (1991). *Nederland in het fin-de-siècle. De stijl van een beschaving. Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 106, 581-594.
- Krul-Steketee, J. en M. Zeegers (1993). *De psychiatrie in het Nederlands recht*. Arnhem: Gouda Quint.
- Kuilman, M. (1980). *Geschiedenis van de psychiatrie aan de Vrije Universiteit*. In M. van Os en W.J. Wieringa (red.), *Wetenschap en reenschap 1880-1980. Een eeuw wetenschapsbeoefening en wetenschapsbeschouwing aan de Vrije Universiteit* (pp. 156-183). Kampen: Kok, Vrije Universiteit.
- Kuilman, M. (1990). *Psychiatrie en erfelijkheidsonderzoek: een korte historische inleiding*. In D.M.J. Bauduin [et al.], *Genetica en psychiatrie: een risico? Nieuw genetisch-technische ontwikkelingen nader beschouwd* (pp. 1-6). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Kuiper, G. (1984). *Vogelenzang*. In G.A. Lindeboom en M.J. van Lieburg (red.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken 1884-1984* (pp. 355-377). Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok.
- Kuiper, P.C. (1963). *The Future of Clinical-Nosological Psychiatry*. *Psychiatria, Neurologia et Neurochirurgia* 66, 371-380.
- Kuiper, P.C. (1976). *De mens en zijn verhaal*. Amsterdam: Atheneum-Polak & Van Gennep.
- Kunst, M. en S. Pels. (1994). *Hoe anders is anders? Eerste-generatie Turkse, Marokkaanse en Surinaamse migrantenvrouwen bij de Riagg*. *Psychologie & Maatschappij* 18, 29-41.
- Kuypers, P. en J. van der Lans (1994). *Naar een modern paternalisme. Over de noodzaak van sociaal beleid*. Amsterdam: De Balie.
- Kwant, R.C. (1961). *Opvoeding tot zinvol gebruik van de vrije tijd. Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 16, 119-134.
- Kwast, S. van der (red.) (1974). *Het einde van onbegonnen werk? Vijftig jaar sociaal-psychiatrisch reclasseringswerk door de Dr. F.S. Meijers-Vereniging*. Meppel: Boom.
- Kwekkeboom, M.H. (1999). *Naar draagkracht. Een verkennend onderzoek naar draagvlak en draagkracht voor de vermaatschappelijking in de geestelijke gezondheidszorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kwekkeboom, M.H. (2000). *Sociaal draagvlak voor de vermaatschappelijking in de geestelijke gezondheidszorg. Ontwikkelingen tussen 1976 en 1997*. *TSG: Tijdschrift voor Gezondheids-wetenschappen* 78, 165-171.
- Kwekkeboom, M.H. (2001). *Zo gewoon mogelijk. Een onderzoek naar draagvlak en draagkracht voor de vermaatschappelijking in de geestelijke gezondheidszorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kwekkeboom, M.H. (2002). *Openbare gezondheidszorg. Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 57, 749-751.
- L
- Laan, G. van der (2002). *Vraagsturing, professionaliteit en burgerschap*. *Sociale Interventie* 11, 44-51.
- Laan, G. van der, J. Wolfen J. Zeelen (1989). *Extramuralisering of deinstitutionalisering*. In M. van der Kamp et al. (red.), *De patiënt als burger. Een bezoek aan de democratische psychiatrie in Triëst* (pp. 101-121). Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Laat, F.C.M. de (1984). *'Van psychiatrisch verpleegkundige tot...'. Een historisch overzicht van de ontwikkelingen rond psychiatrisch verpleegkundigen, 1920-1960*. Doctoraalscriptie Sociale Pedagogiek, Universiteit van Amsterdam.

- Ladan, A. (1996). De neuronen op de bank. Tussen psychoanalyse en neurobiologie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 1257-1266.
- Ladee, G.A. (1970). Gewijzigd beleid van de Afdeling Psychiatrie van het Academisch Ziekenhuis Dijkzigt inzake de abortusproblematiek. *Medisch Contact* 25, 829-830.
- Laitinen-Krispijn, S. en R. Bijl (2002). *Werk, psyche en ziekteverzuim*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Lammers, G.J. (1959). De plaats van de sociale psychiatrie in het geheel der geestelijke volksgezondheid. *Geloofen wetenschap* 57, 113-119.
- Lande, J. van de (red.) (1982a). *Opgenomen in de groep. Psychotherapeutische gemeenschappen in Nederland*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Lande, J. van de (1982b). Inleiding. In J. van de Lande (red.), *Opgenomen in de groep. Psychotherapeutische gemeenschappen in Nederland* (pp. 5-12). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Landelijke Commissie Geestelijke Volksgezondheid (2002). *Zorg van velen. Eindrapport van de Landelijke Commissie Geestelijke Volksgezondheid*. Den Haag: [Landelijke Commissie Geestelijke Volksgezondheid].
- Lange, D. de (1957). *Vijfjaar Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg*. Utrecht: Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg.
- Lange, H.B.I. de en B.H. Hoeksma (1998). *Wet- en regelgeving. Knelpunten bij samenwerking in de GGZ*. Enschede: Hoeksma, Homans en Menting.
- Lange, J. de (1998). *Van lijfswang tot lichaamswerk. Geschiedenis van de bewegingsruimte in de Nederlandse inrichtingspsychiatrie 1827-1975. Beweging en hulpverlening. Praktijk, theorie en onderzoek* 15, 3-104.
- Lange, J. de (2004). *Omgaan met dementie. Het effect van geïntegreerde belevingsgerichte zorg op adaptatie en coping van mensen met dementie in verpleeghuizen; een kwalitatief onderzoek binnen een gerandomiseerd experiment*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Langelaan, M. (1997). De blijvende invloed van Freud. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 1/10, 24-25.
- Langelaan, M. (1998a). Voorzitter Cliëntenbond. Een aimabele terriër. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 2/1, 16-18.
- Langelaan, M. (1998b). Taaie taboes. Cliëntenbeweging mist daadkracht. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 2/9, 12-13.
- Langelaan, M. (1998c). Rehabilitatie. De rijkdom van een vuilnisvat. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 2/10, 28-30.
- Langelaan, M. (1999). Vrijgevestigden. Eigen praktijk floreert. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 3/12, 12-14.
- Langelaan, M. (2001a). Zwang, tvang, coercion, dwang. *Cultuurverschillen. Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 5/7, 16-18.
- Langelaan, M. (2001b). Dossier Asielonderzoekers. Weinig cijfers over psychische hulp. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 5/12, 28-29.
- Langelaan, M. (2002a). Interview Boudewijn Chabot over hulp bij zelfdoding. 'Ik heb het maar één keer gedaan'. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 6/1, 12-15.
- Langelaan, M. (2002b). Cliënten niet enthousiast over fusies. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 6/10, 19.
- Langenberg, S.J.A.M. van den (1991). *Amstelland: van therapeutische gemeenschap naar algemeen jeugdpsychiatrisch centrum*. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 99-111). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Lans, J.M. van der (1968). Tendenzen in de rolopvatting van de zielzorger. *Sociologische Gids* 15, 230-239.

- Lasch, C. (1977). *Haven in a Heartless World. The Family Besieged*. New York: Warner Books.
- Lasch, C. (1979). *The Culture of Narcissism. American Life in an Age of Diminishing Expectations*. New York: Warner Books
- Laurs, P. (1988). Recht voor psychiatrische patiënten. Een onderzoek naar de rechtsbescherming voor in psychiatrische ziekenhuizen opgenomen patiënten. Arnhem: Gouda Quint.
- Ledenlijst Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie (1929). *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 33, 2-9.
- Leene, F., C. Hermsen en J. Stelwagen (1995). De Multifunctionele Eenheid als Paard van Troje? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 15-26.
- Leentjens, A. (2000). Elektroconvulsiotherapie. De stand van zaken. *De psycholoog* 35, 3-7.
- Leese, P. (2002). *Shell Shock. Traumatic Neurosis and the British Soldiers of the First World War*. Londen: Macmillan.
- Leeuw, M. de, J. Nieuwenhuis en M. Schilt (1997). Van oppasser naar verpleegkundige. Utrecht: De Tijdstroom.
- Leeuwen, M.H.D. (1999). Armenzorg en charitas, ca. 1800-2000. Een historische erfenis. In R. van der Bie en P. Dehing (red.), *Nationaal goed. Feiten en cijfers over onze samenleving 1800-1999* (pp. 159-176). Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Leeuwen, A. van (1999a). Rangen en standen in het land van de gelijkheid. Nederland morgen: een maatschappij van vijf klassen. In G. van Schoonhoven (red.), *De nieuwe kaaskop. Nederland en de Nederlanders in de jaren negentig* (pp. 66-75). Amsterdam: Prometheus/Elsevier.
- Leeuwen, A. van (1999b). Zelfverdiend! De diploma-maatschappij baart een nieuwe klasse. In G. van Schoonhoven (red.), *De nieuwe kaaskop. Nederland en de Nederlanders in de jaren negentig* (pp. 76-86). Amsterdam: Prometheus/Elsevier.
- Leeuwen, A. van (1999c). Vrouw verslaat man. Beter op school, wijzer op het werk: de opmars van het sterkste geslacht. In G. van Schoonhoven (red.), *De nieuwe kaaskop. Nederland en de Nederlanders in de jaren negentig* (pp. 108-115). Amsterdam: Prometheus/Elsevier.
- Leeuwen, D. van (1989). De voorbijgaande patiënten van het Centraal Bureau. Een onderzoek naar het open spreekuur van de Amsterdamse GG & GD. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 260-270.
- Leeuwenstein, S.U. (1987). De behandeling van agressief-sexueel gestoorde delinquenten. In H.J.C. van Marle en J.W. Reicher (red.), *Behandelen in onvrijheid. 25 jaar Dr. S. van Mesdagkliniek* (pp. 38-63). Groningen: Dr. S. van Mesdagkliniek.
- Legemaate, J. (1985). Een overzicht van de voorstellen tot wijziging van de krankzinnigenwet van 1884. In J. Vijselaar (red.), *Honderd jaar krankzinnigheid. Geschiedenis van de krankzinnigenwetgeving in Nederland* (pp. 127-139). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Legemaate, J. (1991). De rechtspositie van vrijwillig opgenomen psychiatrische patiënten. Arnhem: Gouda Quint.
- Legemaate, J. (1992). Onvrijwillige opname: recente Europese ontwikkelingen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 47, 1329-1343.
- Legemaate, J. (1993). Hulp bij zelfdoding in de psychiatrie: regels en opvattingen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 750-769.
- Legemaate, J. (1995). Eén jaar Wet BOPZ. *Medisch Contact* 50, 153-154.
- Legemaate, J. (1996a). Normen en grenzen in de psychiatrische behandeling: beschouwingen over juridisering. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 38, 251-262.
- Legemaate, J. (1996b). De juridisering van de psychiatrie. In C.F.A. Milders et al. (red.),

- De Januskop van de psychiatrie. Waarden en wetenschap (pp. 131-140). Assen: Van Gorcum.
- Legemaate, J. (2006). Patiëntenrechten in wetgeving en rechtspraak. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Lekkerkerker, E.C. (1938b). Opzet en taak der bureaux. In E.C. Lekkerkerker et al., *Het moeilijke kind. Tien jaren medisch-opvoedkundige bureaux* (pp. 23-40). Eibergen: Heinen.
- Lekkerkerker, E.C. (1945a). Geestelijke gezondheidszorg in bezettingstijd. *Mededeelingen van de Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid* 1, 3-8.
- Lekkerkerker, E.C. (1945b). Geestelijke Hygiëne en Volksherstel. *Mededeelingen van de Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid* 1, 9-14.
- Lekkerkerker, E.C. (1947a). Geestelijke gezondheidszorg. *Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk* 1, 11-14.
- Lekkerkerker, E.C. (1947b). De psychiatrisch-sociale werkster en haar opleiding. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 2, 277-287.
- Lekkerkerker, E.C. (1947c). Bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 2, 3-17.
- Lekkerkerker, E.C. (1950). Bureaux voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 5, 69-73.
- Lekkerkerker, E.C. (1952a). Moeilijke kinderen. *Vijfen twintig jaren medisch-opvoedkundige bureaux*. s.l.: s.a.
- Lekkerkerker, E.C. (1952b). De functies van een medisch opvoedkundig bureau II. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 7, 293-302.
- Lekkerkerker, E.C. (1954). Wat is geestelijke volksgezondheid. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 9, 33-50.
- Lekkerkerker, E.C. (1955a). Tien jaren Medisch-Opvoedkundige Bureaux. *Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk* 9, 337-340.
- Lekkerkerker, E.C. (1955b). Tien jaar na de bevrijding. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 10, 173-200.
- Lekkerkerker, E.C. (1956). Richtlijnen voor de Bureaux voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden en voor Bureaux voor Huwelijksaangelegenheden. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 11, 265-271.
- Lekkerkerker, E.C. (1958a). Studiedag bureaux levens- en gezinsmoeilijkheden. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 13, 98-103.
- Lekkerkerker, E.C. (1958b). Conclusies [n.a.v. enkele artikelen over erfelijkheid en eugenetica] *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 13, 198-203.
- Lekkerkerker, E.C. et al. (1938). *Het moeilijke kind. Tien jaren medisch-opvoedkundige bureaux*. Eibergen: Heinen.
- Lemmens, F. (1989). Psychotherapie met vallen en opstaan. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 434-437.
- Lemmens, F. (1991). Concurrerende psychotherapeuten. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 251-263.
- Lemmens F. et al. (1988). *Psychotherapie in de RIAGG: De stand van zaken in 1988*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Lemmens, F. et al. (1990). *Psychotherapie in de RIAGG: een balans*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 356-372.
- Lemmens, F., J. van Busschbach en D. de Ridder (1988). *Psychotherapie in de RIAGG: de stand van zaken in 1988*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Lemmens, F.M.J. en P. Schnabel (1994). *Vestiging en ontwikkeling van de psychotherapie*. In C.P.F. van der Staak, A.P. Cassee en P.E. Boeke (red.), *Oriëntatie in de psychotherapie* (pp. 9-26). Houten, Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum.

- Lemmens, L. (1990). Ze heeft beter verdiend! Een experiment met zorgcoördinatie door middel van case-management. In A. van Heeswijk en L. Lemmens (red.), *Grens-ganger in de psychiatrische hulpverlening. De case-manager en de chronische patiënt* (pp. 28-32). Lochem: De Tijdstroom.
- Lendemeijer, H.H.G.M. (2000). *Seclusion in Psychiatry: Aspects of Decision Making*. Utrecht: Drukkerij Publicard.
- Lensen, J. en J. Beetsma (1998). *Rehabilitatie en Verpleegkunde*. Maarssen: Elsevier/De Tijdstroom.
- Leonards, C., I. Weijers en F. van Wel (1998). Nieuwe geschiedenissen van zwakzinnigenzorg. *Comenius* 18, 307-309.
- Lerner, P. (2003). *Hysterical Men. War, Psychiatry, and the Politics of Trauma in Germany, 1890-1930*. Ithaca, Londen: Cornell University Press.
- Liagre Böhl, H. de (1987). Zedeloosheidsbestrijding in 1945. Een motor van wederopbouw. In H. Galesloot en M. Schrevel (red.), *In fatsoen hersteld. Zedelijkheid en wederopbouw na de oorlog* (pp. 15-28). Amsterdam: Sua.
- Lieburg, M.J. van (1992). *Vrouw en depressie. Impressies uit de geschiedenis van een connectie*. Rotterdam: Erasmus Publishing.
- Lieburg, M.J. van (2000). 'Met het beste wat men heeft en kent'. *De geschiedenis van het Diakonessenhuis Utrecht 1844-1999*. Kampen: Kok.
- Liefbroer, A.C. en P.A. Dykstra (2000). *Levenslopen in verandering. Een studie naar ontwikkelingen in de levenslopen van Nederlanders geboren tussen 1900 en 1970*. Den Haag: Sdu.
- Lier, J.L. van (1917). Een nieuwe richting in de verpleging der geesteszieken. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 61, 213-221.
- Lieshout, I. van (1993). *Deskundigen en ouders van nu. Binding in een probleemcultuur*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Lieshout, I. van (1994). *De probleemcultuur. Over de verhouding tussen deskundigen en leken*. *Psychologie & Maatschappij* 18, 364-375.
- Lieshout, P. van (1985a). *Commentaar, kritiek en kamervragen*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 859-867.
- Lieshout, P. van (1985b). *Veertig jaar geestelijke volksgezondheid. Een analyse van het MGv*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 1243-1274.
- Lieshout, P. van (1986). *Beschermende woonvormen: een nieuwkomer in de gezondheidszorg*. *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 64, 7-12.
- Lieshout, P. van (1991). *Leven om te werken of werken om te leven. Over werk als psychologische categorie*. In P. van Lieshout en D. de Ridder (red.), *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977* (pp. 147-162). Nijmegen: SUN.
- Lieshout, P. van en C. Breemer ter Stege (1987). *Herstellingsoorden*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 950-962.
- Lieshout, P. van, B. Maas en A. Mol (1983). *Het psykomplex: psyfobie of pseudoprobleem*. *Comenius* 3, 5-26.
- Lieshout, P. van en P. Meurs (1987). *Geestelijke gezondheidszorg in Frankrijk. Principes en praktijk van de 'psychiatrie de secteur'*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 282-293.
- Lieshout, P. van en A. Mol (1986). *De geestelijke gezondheidszorg naar waarde geschat*. *Wending* 41, 352-358.
- Lieshout, P. van en D. de Ridder (red.) (1991a). *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977*. Nijmegen: SUN.
- Lieshout P. van en D. de Ridder (1991b). *De moeilijkheden, het tijdvak, het instituut en de verslagen. Inleiding op 'Dossier IMP'*. In P. van Lieshout en D. de Ridder (red.), *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977* (pp. 11-33). Nijmegen: SUN.

- Lieshout, P. van en B. Stoeltinga (1992). Het stelsel en de instelling. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 47, 619-633.
- Lieshout, P.A.H. van en B. Stoeltinga (1988). Echelonnering in de geestelijke gezondheidszorg: een historische vergissing. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 43, 243-253.
- Ligtenberg, H. (red.) (2001). *Los gekoppeld. Ego-documenten van GGZ-cliënten*. Groningen: Uitgeverij Passage.
- Limbeek, J. van en V. van Alem (red.) (1991). *Querido's legacy. Social psychiatry in Amsterdam from 1932-1991*. Amsterdam: GG en GD.
- Limburg-Okken, A. en I. Jansen (1987). Psychiatrische praktijkervaring met Marokkaanse en Turkse cliënten bij de RIAGG Stad Utrecht. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 770-783.
- Lindeboom, G.A. en M.J. van Lieburg (red.) (1984). *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken 1884-1984*. Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok.
- Linders, A. (1997). Vier fronten, één strijd. Mr N.S. Vorry Tendeloo in het spanningsveld van continuïteit en verandering 1945-1956. In P. Luykx en P. Slot (red.), *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (pp. 109-129). Hilversum: Verloren.
- Lindt, S. van de, H. Michon en H. Kroon (2002). *Met het oog op succes. Tien innovatieve revalidatieprojecten voor arbeid, dagbesteding en scholing*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Lit, A.C. (1983). Mensbeeld en object van de psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 38, 947-956.
- L.M.O.B.-team regio Noord-Oost-Brabant (1972). M.O.B. in verandering. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 27, 353-359.
- Loenen, G. van (1997). Van chronisch psychiatrische patiënt naar brave burger. Over de moraal van psychiatrische revalidatie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 751-761.
- Londen, J. van (1973). Problemen op het grensvlak van ambulante en klinische psychiatrie: sociaal-psychiatrische aspecten. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 15, 289-300.
- Londen, J. van (1979). Ambulante geestelijke gezondheidszorg. In E.W. Roscam Abbing (red.), *Bouwen en werking van de gezondheidszorg in Nederland* (pp. 181-212). Utrecht: Bohn, Scheltema Holkema.
- Londen, J. van (2001). *Opkomst en neergang van de sociale psychiatrie. Kan het boek van de sociale psychiatrie al worden gesloten en terzijde gelegd?* Utrecht: Trimbos-instituut.
- Londen, J. van en P. Vos (1999). Generalisme of specialisme. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 411-417.
- Long, V. (2002). 'Often there is a great deal to be done, but socially rather than medically': the psychiatric social worker as social therapist, 1945-1970. Ongepubliceerd paper Anglo-Dutch-German Social Psychiatry and Ambulant Care in the 20th Century, Londen, 4-6 juli.
- Loon, L. van (1959). *Perspectief van de ontwikkeling der geestelijke volksgezondheid*. In Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid op Gereformeerde Grondslag, *Actie voor en perspectief van de geestelijke volksgezondheid. Referaten gehouden op het congres ter gelegenheid van het vijftien twintig-jarig bestaan der vereniging* (pp. 24-39). Kampen: J.H. Kok.
- Loon, P.C.J. van (1969). *Eindrapport van de Commissie Hogere Beroepsopleiding Verplegenden. Verslagen en Mededelingen Volksgezondheid nr 24*, (pp. 9-46). Leidschen-dam: Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.
- Louter, M. (2005). *Uit de inrichting. Vertelde verhalen over tachtig jaar inrichtingspsychiatrie in Nederland (1925-2005)*. Amsterdam: Uitgeverij Candide/Wrede Veldt.

- Louwen, A. (2003). In opdracht van de tijd. Een freudomarxistisch gezelschap in 1950. Amsterdam: ongepubliceerd onderzoeksrapport.
- Lucassen, L. (2001). Sekse en nationaliteit als ordenend principe. De uitsluiting van vrouwen en vreemdelingen op de Nederlandse arbeidsmarkt (1900-1995). In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 87-107). Amsterdam: Aksant.
- Lucieer, J. (1996). Grensoverschrijdend gedrag in de hulpverlening, het accent moet liggen op preventieve maatregelen. *Medisch Contact* 51, 313-314.
- Lucieer, J. (2005). Inzicht in het Staatstoezicht op de Geestelijke Gezondheidszorg 1841-2005. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Luiten van Zanden, J. (2001). De egalitaire revolutie van de twintigste eeuw. Nederland 1914-1993. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 187-200). Amsterdam: Aksant.
- Lumeij, J.L.J. (1961). Het werk van de Sociaal-Psychiatrische Dienst. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 16, 207-218.
- Lumeij, J.L.J. (1963). Zijn 'verzuilde', c.q. katholieke diensten voor de geestelijke gezondheidszorg nog nodig? *Dux* 10, 481-492.
- Lumeij, J.L.J. (1972). Van geestelijke gezondheidszorg naar maatschappijkritiek!? *Streven. Maandblad voor geestesleven en cultuur* 25, 465-481.
- Lumeij, L. (1978). De geestelijke gezondheidszorg in de double bind. Diskussienota inzake de aanvraag om erkenning voor instituutpsychotherapie van de Stichting 'de Biltstraat' te Utrecht. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid* 33, 83-89.
- Luykx, P. en P. Slot (red.) (1997). *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig*. Hilversum: Verloren.
- Luyten, A. (1885). *Zijne opsluiting gedurende dertien maanden in het krankzinnigengesticht te Zutphen*. Maassluis: Van Wieringa.
- Luyten, A. (1899). *Verzameling der 'Vervolgen' op de 'Beschrijving' zijner opsluiting gedurende 13 maanden in het krankzinnigengesticht te Zutphen*. van Wieringa, 1885).
- Luyten, M. (2006). Voor hun eigen bestwil. Paternalisme is weer salonfähig. *NRC Handelsblad*, 6/7 mei, 42.

M

- Mac Gillavry, D.H.D. (1969). Het jongeren advies centrum (J.A.C.) Amsterdam en zijn verwijsmogelijkheden. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid* 24, 474-481.
- MacClelland, C.E. (1991). *The German Experience of Professionalization: Modern Learned Professions and Their Organizations from the Early Nineteenth Century to the Hitler Era*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mandemakers, C. (1999). Onderwijsdeelname. In R. van der Bie en P. Dehing (red.), *Nationaal goed. Feiten en cijfers over onze samenleving 1800-1999* (pp. 179-197). Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Mangen, S.P. (red.) (1985a). *Mental Health Care in the European Community*. Londen, Sydney, Dover (New Hampshire): Croom Helm.
- Mangen, S.P. (1985b). *Psychiatric Policies: Developments and Constraints*. In S.P. Mangen (red.), *Mental Health Care in the European Community* (pp. 1-33). Londen, Sydney, Dover (New Hampshire): Croom Helm.
- Mangen, S.P. (1985c). *Germany: The psychiatric enquete and its aftermath*. In S.P. Mangen (red.), *Mental Health Care in the European Community* (pp. 73-113). Londen, Sydney, Dover (New Hampshire): Croom Helm.
- Mangen, S.P. (1985d). *Towards a European mandate*. In S.P. Mangen (red.), *Mental*

- Health Care in the European Community (pp. 264-273). Londen, Sydney, Dover (New Hampshire): Croom Helm.
- Mangen, S.P. en F. Castel (1985). France: the 'psychiatrie de secteur'. In S.P. Mangen (red.), *Mental Health Care in the European Community* (pp. 114-147). Londen, Sydney, Dover (New Hampshire): Croom Helm.
- Mangen, S.P. en B. Rao (1985). United Kingdom: socialised system - better services? In S.P. Mangen (red.), *Mental Health Care in the European Community* (pp. 228-263). Londen, Sydney, Dover (New Hampshire): Croom Helm.
- Mans, I. (1998). *Zin der zottheid. Vijf eeuwen cultuurgeschiedenis van zotten, onnozelen en zwakzinnigen*. Amsterdam: Prometheus.
- Mansholt, W.P. (1916). De psychiatrisch-neurologische kliniek te Groningen. *Het ziekenhuis* 7/6, 47-53.
- Marland, H. en M. Gijswijt-Hofstra (2003). Introduction: Cultures of Child Health in Britain and the Netherlands in the Twentieth Century. In M. Gijswijt-Hofstra en H. Marland (red.), *Cultures of Child Health in Britain and the Netherlands in the Twentieth Century* (pp. 7-30). Amsterdam, New York (NY): Rodopi.
- Marle, H.J.C. van en J.M. Harte (1999). Ernstige zedendelicten in Nederland. Een vergelijking van de Pieter Baan Centrum populatie uit 1950-1955 met die uit 1990-1995. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 999-1010.
- Marlet, J.J.C. (1962). *De psychiater en zijn praktijk*. Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Marlet, J. (2005). De ontwikkeling van de psychiatrische zorg op Sint Anna. In A.-J. Billekens et al., *100 jaar psychiatrie in Venray. Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius* (pp. 305-373). Zutphen: Walburg Pers.
- Mars, P.J. et al. (1976). Reacties. De miljoenendans om de psychotherapie te versieren. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 31, 534-546.
- Mastboom, J. (1982a). Poliklinieken van psychiatrische centra. Een beschrijvend onderzoek naar het ontstaan, werkwijze, personele opbouw, taken en functies van de psychiatrische poliklinieken van psychiatrische centra (ppc's) en een nadere positiebepaling binnen de geestelijke gezondheidszorg in Nederland in 1978. Utrecht: Nationaal Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid.
- Mastboom, J.C.M. (1982b). Poliklinieken van psychiatrische centra (2). Antwoord. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 37, 523-528.
- Matse, J. (1967). Voorbehoedmiddelen en voorechtelijke geslachtsgemeenschap. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 22, 380-393.
- Maynard, A. (1985). The economic evaluation of mental health policies. In S.P. Mangen (red.), *Mental Health Care in the European Community* (pp. 34-41). Londen, Sydney, Dover (New Hampshire): Croom Helm.
- Meer, C.R. van der (1987a). De familie en het psychiatrisch ziekenhuis. Draaglast en steun. In Stichting Antonia Wilhelmina Fonds, *De mantel een zorg. De plaats en de rol van de naaste van de patiënt in de GGZ* (pp. 22-36). Lochem, Gent: De Tijdstroom.
- Meer, J. van der en S. van 't Hof (2007). *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde. De derde 50 jaar. NTVG 1957-2006*. Amsterdam, Houten: Vereniging Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, Bohn Stafleu Van Lochem.
- Meer, P. van der (1987b). Diagnose en therapie bij Marokkaanse cliënten: welke kennis van de cultuur is nodig? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 785-801.
- Meerloo, A.M. (1946). Psychological war experiences in the second world war. *Psychiatrische en Neurologische Bladen*, 398-417.

- Meijel, B. van (2003). Relapse prevention in patients with schizophrenia, a nursing intervention study. Utrecht: UMC.
- Meijer, L.S. (1899a). Psychiatrische beschouwingen omtrent de gevangenis en hare bewoners. *De Gids* 63, 391-411.
- Meijer, L.S. (1899b). Staatszorg voor krankzinnige gevangenen. *De Gids* 63, 435-466.
- Meijer, L.S. (1909). De kosten onzer tegenwoordige krankzinnigenverpleging. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 13, 402-417.
- Meijer van Putten, B. (2006). Lelijke vergissing. Utrechtse onderzoeker telt BDD-patiënten. *NRC Handelsblad*, 14/15 januari, 46.
- Meijering, W. (1978). Centrum '45: Plaatsbepaling binnen de geestelijke gezondheidszorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 566-568.
- Meijers, F. en N. du Bois-Reymond (1987). Op zoek naar een pedagogische norm. Beeldvorming over de jeugd in de jaren vijftig. Amersfoort, Leuven: Ambo.
- Meijers, F.M. (1973). Enkele aspecten van het psychiatrisch centrum in de branding van deze tijd. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 15, 470-476.
- Meijers, F.S. (1913). Feiten en beschouwingen op het gebied der criminele anthropologie en psychiatrie. Baarn: Hollandia.
- Meijers, F.S. (1924). De zorg voor de zenuw- en geesteszieken en maatschappelijk ongeschikten. *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* 2, 120-125.
- Meijers, F.S. (1928). De verzorging der geesteszieken in de vrije maatschappij. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 32, bijblad 13-16.
- Meijers, F.S. (1936). Beschouwingen van een buitenstaander over onze moderne Gestichtsverpleging. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 40, 221-229.
- Meijers, F.S. (1940). Enige beschouwingen over de beteekenis der psychische hygiëne. *Afkomst en Toekomst* 6, 65-81.
- Meijers, F.S. (1941). Geestelijke Volksgezondheid Universiteit en Maatschappij. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 45, 495-501.
- Meijers, F.S. (1947). Inleiding tot de sociale psychiatrie. Rotterdam: W.L. en J. Brusse.
- Meillo, H.J. (1991a). Verpleegkundigen veranderen. Van ordebewaarder in Santpoort tot case-manager in de Bijlmer. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 483-497.
- Meillo, H.J. (1991b). Antwoord aan D. van Ravesteyn en J.H. Dettmeyer. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 1228.
- Meinema, Th. (1923). Gezinsverpleging van geesteszieken. Baarn: Hollandia Drukkerij.
- Melchior Jr., F.A. (1915). Is gezinsverpleging van krankzinnigen in Nederland mogelijk en wenschelijk? *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 19, 426-450.
- Melchior, M.E.W. (1996). *Burnout & Work in long stay psychiatric nursing*. Maastricht: Datawayse.
- Melis, K. (1990). De verzoening tussen psychiatrie en fenomenologie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 32, 274-282.
- Melster, E.J.A. (1902). Mishandelingen ondervonden in het 'Oude en Nieuwe Gasthuis, Geneeskundig Gesticht voor Krankzinnigen' te Zutphen. Enschede: M.J. van der Loeff.
- Memorie (1913). Naar aanleiding van de conclusiën van het verzoekschrift der Vereeniging tot Bevordering van het Herstel van Drankzuchtigen aan H.M. de Koningin d.d. 22 Februari 1912. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 17, 621-623.
- Mens, N. (2003). De architectuur van het psychiatrisch ziekenhuis. Wormer: Immerc bv.
- Mensink, S. et al. (2006). De doelstellingen van de zorg voor schizofreniepatiënten. Over de plaats van Verenzorg. In P.-H. Zwanikken, C. aan de Stegge en G. Herrmann (red.), *Een passie voor verplegen. Liber Amicorum voor Joke Zwanikken-Leenders* (pp. 63-73). 's-Hertogenbosch: Biblio-VanGerwen.

- Mentjox, R. (2002). Overlast: de last van lastige cliënten. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 57, 148-149.
- Mertens, J. (1953). Huwelijksbeleving, moraal en psychohygiëne. *R.K. Artsenblad* 10, 395-403.
- Methorst, G.J. (1987). Partners van psychiatrische polikliniek-patiënten: sleutelfiguren in de kou. In Stichting Antonia Wilhelmina Fonds., *De mantel een zorg. De plaats en de rol van de naaste van de patiënt in de GGZ* (pp.37-48). Lochem-Gent: De Tijdstroom.
- Metz, G. en P. Kok (1994). Weer aan het werk. Drie jaar overleg tussen Amsterdamse psychiatrische instellingen en de Gemeenschappelijke Medische Dienst. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 49, 18-29.
- Meulen, R. ter (1990). Het appèl van de ander. Christelijk personalisme en sociale bevoegenheid in de psychiatrie van Trimbos. *Psychologie & Maatschappij* 14, 39-48.
- Meulen, R.H.J. ter (1988a). *Ziel en zaligheid. De receptie van de psychologie en van de psychoanalyse onder de katholieken in Nederland 1900-1965*. Nijmegen, Baarn: Ambo.
- Meulen, R.H.J. ter (1988b). J.N. Ramaer (1817-1887) en de fysiologische psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 30, 127-138.
- Meulen, R.H.J. ter en T. Widdershoven-Heerding (1985). Het fysiologisch ziektebegrip in de vroege Nederlandse psychiatrie. In D. de Moulin (red.), *Kracht en Stof. De introductie van moderne natuurwetenschappelijke denkwijzen in de geneeskunde, zoals blijkt uit Nederlandse medische vakbladen, 1840-1870* (pp. 110-120). Amsterdam: Rodopi.
- Meurs, P.K. en H.J. Meillo (1994). Verpleegkundigen verdienen meer. Een pleidooi voor functiedifferentiatie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 49, 159-173.
- Meyboom, F. (1952). De taak van de verplegenden in een psychiatrische inrichting. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 7, 25-29.
- Meyering, W.L. en G.H. van der Wielen (1954). Groepstherapie binnen het kader van een kliniek. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 9, 326-330.
- Micale, M.S. (1995). *Approaching Hysteria: Disease and Its Interpretations*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Micale, M.S. en R. Porter (red.) (1994). *Discovering the History of Psychiatry*. New York etc.: Oxford University Press.
- Michielse, H.C.M. (1984). *De burger als andragoog. Een geschiedenis van 125 jaar welzijnswerk (1848-1972)*. Meppel, Amsterdam: Boom.
- Michon, H. et al. (2003). *Het monitoren van vermaatschappelijking. I. Bericht over de stand van zaken*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Middendorp, C.P. (1979). *Ontzuiling, politisering en restauratie in Nederland. Progressiviteit en conservatisme in de jaren 60 en 70*. Meppel, Amsterdam: Boom.
- Mijs, A.A. (1987). *Het ontstaan van de de Riagg's in Amsterdam. Een sociologische studie naar de vorming van interorganisatorische verbanden in de gezondheidszorg*. Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Mijs, A.A. (1990). De RIAGG-vorming in Amsterdam. Een les voor samenwerking in de geestelijke gezondheidszorg? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 250-266.
- Miller, P. (1986). Critiques of psychiatry and critical sociology of madness. In P. Miller en N. Rose (red.), *The Power of Psychiatry* (pp. 12-42). Cambridge: Polity Press.
- Minister van Onderwijs en Wetenschappen J.M.M. Ritzen en Staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur H.J. Simons (1990). Brief aan de Tweede Kamer, 9 mei 1990, Kenmerk DGVGZ/GBO/OZ-527269.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2002). *Beleidsreactie kort-hbo*, 23 mei, Brief Minister L.M.L.H.A. Hermans aan Tweede Kamer, HBO/AS/2002/14649, p.3. Website Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2002). *Geconcentreerd dereguleren? Onderzoeksnotitie naar bestaande concentraties en machtsposities in de zorg*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Mintjes-de Groot, J. (2006). Verenzorg onder de loupe. Goede zorg is geen verenzorg! In P.-H. Zwanikken, C. aan de Stegge en G. Herrmann (red.), *Een passie voor verplegen. Liber Amicorum voor Joke Zwanikken-Leenders* (pp. 123-130). 's-Hertogenbosch: BiblioVanGerwen.
- Mispelblom Beyer, F. (1983). Hebben de RIAGG's een toekomst? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 38, 919-934.
- Möbius, P.J. en C.P. ter Kuile (1884). *De zenuwachtigheid*. Groningen: Noordhoff & Smit.
- Moedikdo, P. (1976). De Utrechtse School van Pompe, Baan en Kempe. In C. Kelk et al. (red.), *Recht, macht en manipulatie* (pp. 90-154). Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Mol, A. (1991). 'Een lichaam vind ik niet prettig'. Zeven variaties op het thema lichaam. In P. van Lieshout en D. de Ridder (red.), *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977* (pp. 55-74). Nijmegen: SUN.
- Mol, A. en P. van Lieshout (1987). Geestelijke hygiëne en de wereldvrede. In H. Galesloot en M. Schrevel (red.), *Infatsoen hersteld. Zedelijkheid en wederopbouw na de oorlog* (pp. 75-88). Amsterdam: Sua.
- Mol, A. en P. van Lieshout (1989). Ziek is het woord niet. Medicalisering, normalisering en de veranderende taal van huisartsgeneeskunde en geestelijke gezondheidszorg, 1945-1985. Nijmegen: SUN.
- Mol, E. en P. Stalman (2000). Ketens uit de kast. Netwerkvorming in de forensische psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 55, 1123-1130.
- Molenaar, L. (1994). 'Wij kunnen het niet langer aan de politici overlaten...' *De geschiedenis van het Verbond van Wetenschappelijke Onderzoekers (VWO) 1946-1980*. Delft: Uitgeverij Elmar.
- Moltzer, M.J.A. (1930). *De Opleiding der Maatschappelijke Werkers(sters) op het gebied der Geestelijke Hygiëne*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 34, 435-441.
- Mooij, A. (1993). *Geslachtsziekten en besmettingsangst. Een historisch-sociologische studie 1850-1990*. Amsterdam: Boom.
- Mooij, A. (1998). *Psychiatrie, recht en de menselijke maat. Over verantwoordelijkheid*. Amsterdam, Meppel: Boom.
- Mooij, A. (1999). *De polsslagen van de stad. 350 jaar academische geneeskunde in Amsterdam*. Amsterdam, Antwerpen: De Arbeiderspers.
- Mooij, A. (2001). De langste schaduw. Het denken over psychische oorlogsgevolgen. In C. Kristel (red.), *Binnenskamers. Besluitvorming over terugkeer en opvang na de Tweede Wereldoorlog* (pp. 261-291). Amsterdam: Bert Bakker.
- Mooy, A.M. (1964). *De krankzinnigenwet van 1884*. Deventer, Antwerpen: Kluwer.
- Mooy, A.W.M. (1984). De antropologische vraagstelling binnen de psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 26, 199-211.
- Mooy, A.W.M. (1991). De forensische psychiatrie en haar geschiedenis. In F. Koenraadt (red.), *Ziek of schuldig? Twee eeuwen forensische psychiatrie en psychologie* (pp. 5-19). Arnhem, Amsterdam: Gouda Quint, Rodopi.
- Moskowitz, E.S. (2001). *In Therapy We Trust. America's Obsession with Self-Fulfillment*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Most van Spijk, D. van der (2002). The Netherlands Society of Neurology. In J.A.M. Frederiks, G. W. Bruyn en P. Eling (red.), *History of Neurology in the Netherlands* (pp. 53-61). Amsterdam: Boom.
- Mucchielli, L. (2006). Criminology, Hygienism, and Eugenics in France, 1870-1914: The Medical Debates on the Elimination of 'Incorrigible'. In: P. Becker en R.F. Wetzell,

- red., *Criminals and Their Scientists. The History of Criminology in International Perspective* (pp. 207-229). Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Mulder, E. (1993). Matig Intellect. De introductie van intelligentie-metingen in Nederland. *Pedagogisch Tijdschrift* 18, 123-130.
- Mulder, W.G. (1971). Welzijnsnood. *Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie* 13, 346-357.
- Müller-Hill, B. (1985). *Tödliche Wissenschaft. Die Aussonderung von Juden, Zigeunern und Geisteskranken 1933-1945*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
- Musaph, H. (1961). Opvoeding tot het huwelijk. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 16, 418-419.
- Musaph, H. (1965). Medisch-psychologische beschouwingen over de orale contraceptie (de 'pil'). *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 20, 227-234.
- Museum Guislain (2001). *Rede & waanzin. Het Museum Dr. Guislain in beeld en tekst*. Gent: Museum Guislain.
- N
- Nabitz, U., C. Vis en W. van den Brink (2001). Wat vindt de Nederlandse bevolking van de GGZ en de Verslavingszorg? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 795-805.
- Nabrink, G. (1978). *Seksuele hervorming in Nederland. Achtergronden en geschiedenis van de Nieuw-Malthusiaanse Bond (NMB) en de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH), 1881-1971*. Nijmegen: Socialistische Uitgeverij.
- Nagel, W.H. (1966). De Groningse school. *Nederlands Tijdschrift voor Criminologie* 8, 81-93, 122-134.
- Napoli, D.S. (1981). *Architects of Adjustment. The History of the Psychological Profession in the United States*. Port Washington, NY: Kennikat Press.
- Nationaal Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid (1981). *Gids Geestelijke Gezondheidszorg 1981*. Utrecht: Nationaal Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid.
- Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid (1998). *Manifest van het Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid. Verontrustende ontwikkelingen*. Utrecht: NGHV.
- Nationaal Protestants Centrum voor de Geestelijke Volksgezondheid (1967). *Algemeenheid in de Geestelijke Gezondheidszorg Den Haag: Nationaal Protestants Centrum voor de Geestelijke Volksgezondheid*.
- Nationaal Ziekenhuisinstituut (1966). *Statistiek van de personeelsbezetting in de psychiatrische instellingen op 1 januari 1966, 1967 1968 en de geraamde bezetting op 1 januari 1969, publicatienummer E.68.130*. Utrecht: Nationaal Ziekenhuisinstituut.
- Nationaal Ziekenhuisinstituut (1976). *Statistiek personeelssterkte 1975, publicatienummer 76.95*. Utrecht: Nationaal Ziekenhuisinstituut.
- Nationaal Ziekenhuisinstituut (1986). *Statistiek personeelssterkte 1985 inclusief ziekteverzuim en personeelsverloop, psychiatrische ziekenhuizen*. Utrecht: Nationaal ziekenhuisinstituut.
- Nationaal Ziekenhuisinstituut (1996). *Statistiek personeelssterkte 1995 inclusief ziekteverzuim en personeelsverloop, psychiatrische ziekenhuizen*. Utrecht: Nationaal ziekenhuisinstituut.
- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1949). *Gids voor de Geestelijke Volksgezondheid in Nederland*. Amsterdam: Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1958). *Gids voor de Geestelijke Gezondheidszorg in Nederland 1958*. Amsterdam: Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid.

- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1962). *Gids voor de Geestelijke Gezondheidszorg in Nederland 1962*. Amsterdam: Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1965a). *Gids voor de Geestelijke Gezondheidszorg in Nederland*. Twee delen. Amsterdam: Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1965b). Resolutie inzake huwelijk, seksualiteit en geboorteregeling. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 20, 403-404.
- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1966). Sexuele voorlichting en opvoeding. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 21, 209-217.
- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1969a). De Nederlandse Vereniging van Homofielen C.O.C. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 24, 152-157.
- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1969b). Memorandum Artikel 248 bis Wetboek van Strafrecht. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 24, 482-484.
- Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1970). Drug-gebruik in Nederland. Tussentijds rapport drs. H. Cohen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 25, 85-88.
- Nationale Raad voor de Volksgezondheid (1983). Rapport in het kader van de specialisaties in de verpleegkunde betreffende 'De verpleegkundige belast met specifieke taken in de geestelijke gezondheidszorg met name in de psychiatrische hulpverlening'. Rijswijk: Nationale Raad voor de Volksgezondheid.
- Nationale Raad voor de Volksgezondheid (1984). Advies inzake de profiëlschets van een beroepsbeoefenaar die zich professioneel bezighoudt met het verplegen. Rapport nummer 4009-90. Zoetermeer: Nationale Raad voor de Volksgezondheid.
- Nationale Raad voor de Volksgezondheid (1986). Advies Basisopleidingen in de verpleging. Zoetermeer: Nationale Raad voor de Volksgezondheid.
- Nationale Raad voor de Volksgezondheid (1988). Advies Notitie Taakstellingen Beroepskrachtenplanning. Zoetermeer: Nationale Raad voor de Volksgezondheid.
- Nationale Raad voor de Volksgezondheid, Vaste Commissie Verpleging (1982). Notitie, inhoudende commentaar op het Rapport van de Commissie Sociotherapie. Gepubliceerd als Bijlage 7a in Nationale Raad van de Volksgezondheid (1983). Rapport in het kader van de specialisaties in de verpleegkunde betreffende 'De verpleegkundige belast met specifieke taken in de geestelijke gezondheidszorg met name in de psychiatrische hulpverlening'. Rijswijk: Nationale Raad voor de Volksgezondheid.
- Nationale Ziekenhuisraad (1985). *De arbeidsmarkt voor inservice-leerlingen, een onderzoek naar de stand van zaken en toekomstige ontwikkelingen*. Utrecht: Nationale Ziekenhuisraad.
- Natris, P.J.B.A. de (1991a). Het Amsterdamse model. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 18-26). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Natris, P.J.B.A. de (1991b). Organisatie in beweging. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 27-37). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid (1987). *Gids Geestelijke Gezondheidszorg 1986-87*. Deventer: Van Loghum Slaterus.

- Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid (1994). *Gids Geestelijke Gezondheidszorg 1994-95*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie en het Marktonderzoek (1970). *Zo zijn wij. De eerste vijftientig jaar NIPO-onderzoek*. Amsterdam, Brussel: Agon Elsevier.
- Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (2003). *Bevolkingsatlas van Nederland. Demografische ontwikkelingen van 1850 tot heden*. Rijswijk: Uitgeverij Elmar.
- Nederlandsche Vereeniging ter Bevordering der Geestelijke Volksgezondheid (Vereeniging voor Psychische Hygiëne) (1930). Vergadering op 5 April 1930 te Amsterdam Wilhelmina Gasthuis. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 34, 399-454.
- Nederlandsche Vereeniging ter Bevordering der Geestelijke Volksgezondheid (Vereeniging voor Psychische Hygiëne) (1931). Vergadering op 20 December 1930 te Amsterdam Wilhelmina Gasthuis. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 35, 233-276.
- Nederlandsche Vereeniging van Gestichtsartsen (1919). Notulen der vergadering van gestichtsgeneesheeren tot oprichting eener vereeniging ter behartiging hunner ideeële en materiele belangen gehouden op Dinsdag 29 April 1919. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 23, 91-98.
- Nederlandsche Vereeniging van Gestichtsartsen (1921). Algemeene Vergadering op Dinsdag 7 December 1920. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 25, 281-288.
- Nederlandsche Vereeniging van Gestichtsartsen (1922a). Algemeene Vergadering op Zaterdag 25 Juni 1921. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 26, 108-113.
- Nederlandsche Vereeniging van Gestichtsartsen. (1922b). Algemeene Vergadering op Dinsdag 20 December 1921. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 26, 113-118.
- Nederlandsche Vereeniging van Gestichtsartsen (1922c). Algemeene Vergadering op Donderdag 2 November 1922. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 26, 422-430.
- Nederlandsche Vereeniging van Gestichtsartsen (1930). Nazorg. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 34, 670-694.
- Nederlandsche Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid (1936). *Gids betreffende de Geestelijke Volksgezondheid (Psychische Hygiëne) in Nederland*. Amsterdam: F. van Rossen.
- Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie (1939). Verslag Huishoudelijke vergadering van de NVPN op 9 december 1938 in Utrecht. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 43, 129-137.
- Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie (1940). Militair Psychiatrische Dag op Woensdag 10 april 1940. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 44, 213-224.
- Nederlandse Vereniging van Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundigen (1996). Verenigingsnieuws. *Sociale Psychiatrie* 15/45, 55-59.
- Nederlandse Vereniging van Sociaal Psychiatrische Diensten (1970). Sociaal psychiatrische diensten niet alleen te definiëren vanuit de inrichting. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 25, 500-501.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1971). Dossier over de oprichting van de Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1972). M.O.B. in nieuw bestek. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 27, 567-574.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1977). Vijf jaar bouwen aan aggz. *De Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg*

- van 1972 tot 1977. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1978a). *Psychotherapie en psychotherapeuten in de AGGZ. Nota van de sectie IMP*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1978b). *Diskussienota over de inhoud van het SPD-werk mede in relatie tot psycho-therapie*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1978c). *Verslag van de discussiedag op 21 december 1977 over 'de plaats van de psychotherapie binnen de AGGZ'*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1978d). *Nota. Visie van de LGV-sectie op de psychotherapie-diskussie binnen de NVAGG*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1978e). *Neerslag van de psychotherapie-diskussies in de sectie MOB*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (1979). *Het LGV-werk, nu en in RIAGG-verband*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (s.a. [1976]). *Taak en plaats van het LGV-werk*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie (s.a. [1993]). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1991*. Utrecht: NVGGz/SIG.
- Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie (s.a.a.). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1992*. Utrecht: NVGGz/SIG.
- Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie (s.a.b.). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1993*. Utrecht: NVGGz/SIG.
- Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie (s.a.c.). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1994*. Utrecht: NVGGz/SIG.
- Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie (s.a.d.). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1995*. Utrecht: NVGGz/SIG.
- Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie (s.a.e.). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1996*. Utrecht: NVGGz/SIG.
- Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie en Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (1969). *Rapport betreffende de opleiding tot verpleegkundige voor sociaal-psychiatrisch werk*. Amsterdam:

- Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie, Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid.
- Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie, Vereniging voor Katholieke Gestichtsartsen, Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken (1966). *De opleiding in de verpleegkunde*. 's-Gravenhage: Studiekommissie Opleiding Verpleegkunde.
- Nederlandse Vereniging voor Psychiatrische Verpleegkunde (1995a). *Waarom wordt juist nu de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrische Verpleegkunde opgericht?* NVPV Nieuwsbrief over ontwikkelingen in de psychiatrische verpleegkunde 1/1, 1-3.
- Nederlandse Vereniging voor Psychiatrische Verpleegkunde (1995b). *Nieuws van het Bestuur*. NVPV Nieuwsbrief over ontwikkelingen in de psychiatrische verpleegkunde 1/2, 13.
- Neij, R. (1989). *De organisatie van het maatschappelijk werk. Voortgang zonder samenhang I*. Zutphen: De Walburg Pers.
- Neijmeijer, L. en G. Hutschemaekers (1995). *GGZ in het algemeen ziekenhuis. Een verkenning van de GGZ-praktijk in algemene en academische ziekenhuizen*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Neijmeijer, L. et al. (1997). *Beroep: psychiatrisch verpleegkundige, een verkennend onderzoek naar persoon, werken werplek van verpleegkundigen in de geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Neve, M. en H. Oosterhuis (red.) (2004). *Social Psychiatry and Psychotherapy in the Twentieth Century. Anglo-Dutch-German Perspectives*. Themnummer *Medical History* 48/4.
- Nevejan, M.A.J.M. (1966). *Relatieproblematiek in het huwelijk*. In L.I.E. Geelen-Voss, M.A.J.M. Nevejan en C.H.G.M. Kuitenbrouwer, *Huwelijk en relatieproblemen* (pp. 22-33). Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Niemandslan, N. (1948). *Arbeid. Uit het leven van een zenuwarts*. Amsterdam: F. van Rossen.
- Niermeijer, M.F. (1990). *Erfelijke aspecten van psychiatrische ziekten: van familie gegevens naar onderzoek op DNA-niveau, van voorspellen naar zeker weten?* In D.M.J. Bauduin [et al.], *Genetica en psychiatrie: een risico? Nieuwe genetisch-technische ontwikkelingen nader beschouwd* (pp. 21-28). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Nierop, T. (1999). *In de baas z'n tijd. Hoe de strikte scheiding tussen werk en privé in hoog tempo vervaagt*. In G. van Schoonhoven (red.), *De nieuwe kaaskop. Nederland en de Nederlanders in de jaren negentig* (pp. 87-95). Amsterdam: Prometheus/Elsevier.
- Nieuwenhuize, H. (1954). *Industrialisatie en volksgezondheid*. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 9, 8-15.
- Nijenhuis, H. (1981). *Volksopvoeding tussen elite en massa. Een geschiedenis van de volwasseneneducatie in Nederland*. Amsterdam, Meppel: Boom.
- Nijhof, G. (1978). *Individualisering en uitstoting. Van maatschappelijk probleem naar psychische stoornis. Een perspectief voor een psychiatrische sociologie*. Nijmegen: Link.
- Nijhof, G. en C. Hosman (1980). *Opvattingen van Nederlanders over ex-psychiatrische patiënten en over mensen die als psychisch gestoord worden geëtiketteerd*. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 22, 504-520.
- Nijman, H.L.I., J.M.L.G. à Campo en D.P. Ravelli (1999). *Stijging van het aantal onvrijwillige opnamen*. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 41, 103-107.
- Nijnatten, C.H.C.J. (1986). *Moederjustitia en haar kinderen. De ontwikkeling van het psycho-juridisch complex in de kindbescherming*. Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Nijssen, Y et al. (1997). *Kwaliteit van zorg op gesloten psychiatrische opnameafdelingen*.

- Maandblad Geestelijke volksgezondheid 52, 1109-1123.
- Nijssen, Y.A.M. (2000). Kwaliteit kortgesloten. Het beoordelen van de kwaliteit van zorg op gesloten psychiatrische opnameafdelingen. Enschede: Printpartners Ipskamp.
- Nijssen, Y.A.M., A.H. Schene en R.J. de Haan (1999). Kwaliteitsbeoordelingsinstrumenten voor patiënten in de geestelijke gezondheidszorg. Een overzicht. Tijdschrift voor Psychiatrie 41, 651-663.
- Nobel, L. de (1992). Psychotherapeut en beroepspllicht: normen en overschrijdingen. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 47, 1067-1085.
- Nolan, P. (1993). *A History of Mental Health Nursing*. Londen: Chapman & Hall.
- Nolen, W.A. (1999). De geschiedenis van de elektroconvulsietherapie (ECT) in Nederland. In W.W. van den Broek, A.F.G. Leentjens en B. Verwey (red.), *Elektroconvulsietherapie* (pp. 1-7). Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Noordam, D.J. (1996). Getuigen, redden en bestrijden. De ontwikkeling van een ideologie op het terrein van de zedelijkheid, 1811-1911. *Theoretische Geschiedenis* 23, 494-518.
- Noordam, D.J. (2001). Een morele natie. Gezin en huishouden op het breukvlak van twee eeuwen. In J.G.S.J. van Maarseveen en P.K. Doorn (red.), *Nederland een eeuw geleden geteld. Een terugblik op desamenleving rond 1900* (pp. 89-112). Amsterdam: Stichting beheer IISG.
- Noordanus, W.B. (1997). Indiciestelling en professionele verantwoordelijkheid in de geestelijke gezondheidszorg. *Medisch Contact* 52, 1456-1458.
- Noordegraaf, M. en I. Weijers (2002a). *Een eeuw psychiater. Alfabetisch psychiaterbestand*. Utrecht: ongepubliceerd onderzoeksrapport.
- Noordegraaf, M. en I. Weijers (2002b). *Een eeuw psychiater. Chronologisch psychiaterbestand*. Utrecht: ongepubliceerd onderzoeksrapport.
- Noordman, J. (1989). *Om de kwaliteit van het nageslacht. Eugenetica in Nederland 1900-1950*. Nijmegen: SUN.
- Noordman, J. (1990). *Eugenetica en geestelijke volksgezondheid in Nederland*. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 45, 1267-1281.
- Noorlander, E. (1993). *Taboes in de etnopsychiatrie*. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 48, 293-295.
- Nooter, M. (1979). *Therapeutisch onderonsje. Therapeuten doen vergaande uitspraken maar konkluderen niets*. *Psychologie & Maatschappij* 3, 137-142.
- Norcio, B. (1989). Enige opmerkingen over de Nederlandse sociale psychiatrie en de Italiaanse democratische psychiatrie. In M. van der Kamp et al. (red.), *De patiënt als burger. Een bezoek aan de democratische psychiatrie in Triëst* (pp. 122-139). Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Nordheim, J. von (1971). *Nota uitgebracht door de Commissie von Nordheim. In Rapporten op het gebied van de Verpleegkundige opleiding in de serie Verslagen en Mededelingen Volksgezondheid 6* (pp. 115-128). 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Nordheim, J.J. von en M.E.M. Schreurs (1972). *Anders opleiden en verplegen? Liever niet... of wel! Een serie rapporten over de eigentijdse vormen van de verpleging en de opleiding daartoe*. Amsterdam: Stichting Tijdschrift voor Ziekenverpleging.
- Notermans, L. (1989). *Verpleegkundigen doen het met steeds minder. VVIO: Verpleegkundigen en verzorgenden in opstand. Vrijvertaald (Psycho-Medisch Streekcentrum Vijverdal Maastricht) 10/2, 4.*

- NVPV-Bestuur (1996). Grensoverschrijdend gedrag door verpleegkundigen. NVPV Nieuws over ontwikkelingen in de psychiatrische verpleegkunde 2/4, 8-9.
- Nye, R.A. (1984). *Crime, Madness, & Politics in Modern France. The Medical Concept of National Decline*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Nye, R.A. (1993). *Masculinity and Male Codes of Honor Modern France*. New York etc.: Oxford University Press.
- Nys, L. et al. (red.) (2002). *De zieke natie. Over medicalisering van de samenleving 1860-1914*. Groningen: Historische Uitgeverij.
- Nys, H. en L. Stultiëns (2006). *De rechten van de patiënt. Verslag van een onderzoek naar de rechten van de patiënt in: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Spanje en het Verenigd Koninkrijk*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, Centrum voor Biomedische Ethiek en Recht.
- NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg (1989a). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1985*. Utrecht: NZR/SIG.
- NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg (1989b). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1986*. Utrecht: NZR/SIG.
- NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg (1989c). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1987*. Utrecht: NZR/SIG.
- NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg (1989d). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1988*. Utrecht: NZR/SIG.
- NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg (1990). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1989*. Utrecht: NZR/SIG.
- NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg (s.a. [1992]). *Patiëntenregister intramurale gezondheidszorg. Landelijke tabellen psychiatrie. Algemene psychiatrische ziekenhuizen 1990*. Utrecht: NZR/SIG.
- o
- Oderwald, A.K. en J. Rolies (1990). De psychiatrie als morele onderneming. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 32, 601-615.
- Offerhaus, R. (1983). *Wachten op oneindig. De chronische patiënt in de psychiatrische inrichting*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Offerhaus, R. (1998). De AWBZ, de psychiatrie en de onrust. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 53, 823-834.
- Offerhaus, R. (2001). Een nieuw begin: Bavo 1970. In R.F. Koning et al, *Vermaatschappelijking, een geval apart. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep* (pp. 102-112). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Oldendorff, A. (1953). *Industrialisatie en volksgezondheid*. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 8, 249-257.
- Ommen, M. van (1988). *Tussen professionele autonomie en wederzijdse aanpassing. Een onderzoek naar multidisciplinaire behandelteams in een psychiatrisch centrum: hun ontstaan en ontwikkeling in relatie tot de veranderende organisatiestructuur sinds 1841 en functioneren anno 1984*. Groningen: Van Denderen bv.

- Onderwater, K. (2001). Huisarts mijdt psychiatrie. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 5/14, 20-21.
- Onderwater, K. en I. van der Padt (2003). De SPV dreigt te verdwijnen. *PSY, Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 7/3, 22-23.
- Onland, J.H. (1978). Van probleem tot psychiatrie: een onderzoek. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 805-811.
- Oort-Wegelin, B.M. van (1948). Normbesef in huwelijk en gezin, aan de hand van de praktische ervaring aan een bureau voor levensmoeilijkheden. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 3, 154-160.
- Oort-Wegelin, B.M. van (1951). Verslag van de studiedag van de bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 6, 240-243.
- Oort-Wegelin, B.M. van (1955). Tien jaar een bureau voor levensmoeilijkheden. *Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk* 9, 341-344.
- Oort-Wegelin, B.M. van (1957). Uit de praktijk. *Huwelijksproblemen. Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk* 11/5, 77-80.
- Oort-Wegelin, B.M. van (1962). Huwelijksconflicten vanuit de praktijk. *Huisarts en Wetenschap* 5, 379-382.
- Oort-Wegelin, B.M. van (1963). Structuur en werkwijze van bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden. *Huisarts en Wetenschap* 6, 148-151.
- Oosten, A. van (1980). Vluchtpsychiatrie, luxe-hulp en psychohobby. Over de onbeheersbaarheid van de psychosociale hulpverlening. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 35, 216-228.
- Oosterbaan, H. en W. Zeldenrust (1988). Van vage klacht tot psychisch probleem. Proto-professionalisering in open en gesloten netwerken. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 43, 939-953.
- Oosterbaan, H., W. Zeldenrust en P. Schnabel (1989). Hoe preventief werkt de rijdende psychiater? Een onderzoek bij de acute dienst van de Amsterdamse GG&GD. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 248-259.
- Oosterbaan, W. (2005). Het geluk van Nederland. M. Het Maandblad van NRC Handelsblad, juni, 17-25.
- Oosterhuis, H. (1992). Homoseksualiteit in katholiek Nederland. Een sociale geschiedenis 1900-1970. Amsterdam: Sua.
- Oosterhuis, H. (1997). Preutsheid noch hedonisme. *De Gids* 160, 562-575.
- Oosterhuis, H. (1999). The Netherlands: neither prudish nor hedonistic. In F.X. Eder, L. Hall en G. Hekma (red.), *Sexual Cultures in Europe. National Histories* (pp. 71-90). Manchester, New York: Manchester University Press.
- Oosterhuis, H. (2000). *Stepchildren of Nature. Kraft-Ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity*. Chicago, Londen: The University of Chicago Press.
- Oosterhuis, H. (2005a). *Insanity and Other Discomforts. A Century of Outpatient Psychiatry and Mental Health Care in the Netherlands 1900-2000*. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 73-102). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Oosterhuis, H. (2005b). *Outpatient Psychiatry and Mental Health Care: International Perspectives*. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 248-274). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Oosterhuis, H. (2007a). *Psychiatrie, geestelijke gezondheid en burgerschap (1870-2006)*. In F. Koenraadt, C. Kelk en J. Vijselaar (red.),

- Tussen behandeling en straf. Rechtsbescherming en veiligheid in de twintigste eeuw (pp. 135-188). [Deventer]: Kluwer.
- Oosterhuis, H. (2007b). Self-Development and Civic Virtue: Mental Health and Citizenship in the Netherlands, 1945-2005. In G. Eghigian, A. Killen en C. Leuenerberger (red.), *The Self as Project. Politics and the Human Sciences*. Osiris. A Research Journal Devoted to the History of Science and Its Cultural Influences 22 (pp. 223-248). Chicago: The University of Chicago Press.
- Oosterhuis, H. en S. Wolters (1998). The Changing Professional Identity of the Dutch Psychiatrist, 1960-1997. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (pp. 203-220). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Oostveen, M. (2003). Tbs'ers op de flat. *NRC Handelsblad*, 13/14 december, 25-26.
- Orem, D.E. (1986). *Verpleegkunde: Ondersteuning van zelfzorg*. Lochem: De Tijdstroom.
- Osselaer-Schouterden, H. (1989). Van magiër tot mikpunt: het arbeidsklimaat in de geestelijke gezondheidszorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 235-247.
- Osselaer-Schouterden, H. (1994). Hoe meer psychiaters, des te groter het tekort? (4) *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 49, 188-189.
- Osselaer-Schouterden, H. (1995). Afhaken als oplossing. Drop-out bij RIAGG's onderzocht. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 3-14.
- Ott, M., P. Paardekooper en W. van der Windt (2005). *Arbeid in zorg en welzijn 2005. Stand van zaken en vooruitblik voor de sector Zorg en de sector Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening, Jeugdzorg en Kinderopvang*. Utrecht: Prismant.
- Otterspeer, W. (1995). *Bolland. Een biografie*. S.l.: Uitgeverij Areopagus.
- Outshoorn, J.V. (1986). *De politieke strijd rondom de abortuswetgeving in Nederland 1964-1984*. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam.
- Ouwehand, C. (1960). Commissie van overleg onderwijs-volksgezondheid. *Het Ziekenhuiswezen* 33, 205-206.
- Overbosch, J.F.A. (1928). De nazorg van geesteszieken door het gesticht in het grootestadsmilieu. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 32, bijblad: 17-25.
- Overing, A.F.C. et al. (1961). *Homosexualiteit. Pastorale Cahiers* 3. Hilversum, Antwerpen: Paul Brand.
- P
- Padt, I. van der (1999). *Hoopvol bezorgd, sociaal psychiatrische verpleegkunde van de 20^e naar de 21^e eeuw*. Eindhoven: Nederlandse Vereniging van Sociaal Psychiatrische Verpleegkundigen.
- Palies, A.L.C. (1947). Therapeutische castratie bij sexueel geperverteerden. *Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap (tweede serie)*, 15-26.
- Palies, A.L.C. (1958). Wettelijk huwelijksverbod, afzondering, sterilisatie t.a.v. ongunstig erfelijk belasten. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 13, 173-179.
- Palies, A.L.C. en J.J. Wuite (1941). Therapeutische castratie bij zedendelinquenten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 45, 511-536.
- Palm, A.F.B.L. (1997). *De opleiding tot sociaal-psychiatrisch verpleegkundige 1970-1995. Een historisch onderzoek*. Doctoraalscriptie Verplegingswetenschap, Universiteit Maastricht.
- Pama, G. (2006). Chique villa's of bungalows voor gekken. Broer van patiënt pleit voor 15.000 veilige huisjes voor schizofrenen. *NRC Handelsblad*, 18 januari, 2.
- Pameijer, J.H. (1940). *Bevolking der gestichten, daarmee verbonden sanatoria en psychiatrische inrichtingen*. *Het ziekenhuiswezen* 13, 190-195.

- Pameyer, J.H. (1932). Over voor- en nazorg voor geesteszieken. *Tijdschrift voor sociale hygiëne* 34, 198-224.
- Pameyer, J.H. (1951). De wettelijke bepalingen betreffende de zorg voor geesteszieken in Nederland. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 6, 173-180.
- Pannekeet, C. et al. (1987). Op weg naar een geïntegreerde hulpverlening. Een RIAGG-project voor Turken en Marokkanen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 755-769.
- Pannenburg, W.A. (1912). Bijdrage tot de psychologie van den misdadiger, in 't bijzonder van den brandstichter. Groningen: De Waal.
- Parabirsing, F. (2003). De opkomst van de mondige patiënt. *Deviant. Tijdschrift tussen psychiatrie en maatschappij* 10, 12-16.
- Parry-Jones, W. (1972). *The Trade in Lunacy. A Study of Private Madhouses in England in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*. Londen etc.: Routledge & Kegan Paul etc.
- Patiëntencongres (1981). Manifest patiëntenrecht in de geestelijke gezondheidszorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 545-558.
- Payne, S. (1999). Outside the walls of the asylum? Psychiatric treatment in the 1980s and 1990s. In P. Bartlett and D. Wright (red.), *Outside the Walls of the Asylum. The History of Care in the Community 1750-2000* (pp. 244-265). Londen, New Brunswick (NJ): The Athlone Press.
- Pedroletti, J. (2004). *La formation des infirmiers en psychiatrie. Histoire de l'école Cantonale vaudoise d'infirmières et d'infirmiers en psychiatrie 1961-1996* (ECVIP). Genève: George éditeurs.
- Peeters, H.F.M. et al. (1979). Historische veranderingen in aard en behandeling van geesteszieken. Een exploratief kwantitatief onderzoek in het psychiatrisch ziekenhuis Voorburg te Vught, 1885-1977. Tilburg: onuitgegeven intern rapport, Katholieke Hogeschool Tilburg.
- Peeters, H.F.M. en C.P. de Vos (1982). Een historische analyse van een provinciaal psychiatrisch centrum over de periode 1885-1977. In J.M.W. Binneveld et al., *Een psychiatrisch verleden. Uit de geschiedenis van de psychiatrie* (pp. 154-180). Baarn: Ambo.
- Pen, J. (2001). De grote lijn in de economische ontwikkeling. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 13-23). Amsterdam: Aksant.
- Peplau, H. (1977). [Lecture]. Utrecht: Nationaal Ziekenhuisinstituut.
- Pessers, D. (2003). *Big Mother. Over de personalisering van de publieke sfeer*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Petry, D. (red.) (1988a). *Chroniciteit in de psychiatrie system(at)isch bekeken. Psychiatrie in een land zonder grenzen. Een verslag van het symposium van 4 november 1988 georganiseerd door het Psycho-medisch Streekcentrum Vijverdal te Maastricht*. Maastricht: Psycho-medisch Streekcentrum Vijverdal.
- Petry, D. (1988b). Voorwoord voor de congresbundel. In D. Petry (red.), *Chroniciteit in de psychiatrie system(at)isch bekeken. Psychiatrie in een land zonder grenzen. Een verslag van het symposium van 4 november 1988 georganiseerd door het Psycho-medisch Streekcentrum Vijverdal te Maastricht* (pp. 3-7). Maastricht: Psycho-medisch Streekcentrum Vijverdal.
- Petry, D. (1988c). 'Jullie zijn wel laat ...' De chronisch psychiatrische patiënt gevolgd in zijn tijd en ruimte. In D. Petry (red.), *Chroniciteit in de psychiatrie system(at)isch bekeken. Psychiatrie in een land zonder grenzen. Een verslag van het symposium van 4 november 1988 georganiseerd door het Psycho-medisch Streekcentrum Vijverdal te Maastricht* (pp. 11-25). Maastricht: Psycho-medisch Streekcentrum Vijverdal.
- Petry, D. (1989). *Chroniciteit in Maastricht en Triëst*. In M. van der Kamp et al. (red.),

- De patiënt als burger. Een bezoek aan de democratische psychiatrie in Triëst (pp. 81-91). Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Pick, D. (1989). *Faces of Degeneration. A European Disorder 1848-1918*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Piepenbrink, R. (1986). Machtspatronen in de psychiatrische verpleegkunde. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 41, 979-991.
- Piebenga, P.J. (1936a). Voordracht. In J.M. Baart de la Faille (red.), *De verhouding tussen psychiatrische inrichting, gezinsverpleging en voor- en nazorg, 10^e Conferentie gehouden door de Raad van Bestuur van het Antonia Wilhelmina Fonds* (pp. 20-39). [Utrecht]: Antonia Wilhelmina Fonds.
- Piebenga, P.J. (1936b). De medische staf in onze psychiatrische inrichtingen. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 40, 270-279.
- Piebenga, P.J. (1951). De toekomst van de psychiatrische inrichting. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 54, 356-364.
- Piebenga, P.J. (1956). Statistische gegevens betreffende de bevolking in de psychiatrische inrichtingen en zwakzinnigeninrichtingen over de jaren 1954 en 1955 met toelichting. *Het ziekenhuiswezen* 29, 401-412.
- Piebenga, P.J. (1957). In memoriam Prof. Dr. W.M. van der Scheer. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 60, 251-254.
- Piebenga, P.J. (1964). Toelichting bij de enquête verplegendentekort in de Psychiatrische Inrichtingen en inrichtingen voor Zwakzinnigen. *Het ziekenhuiswezen* 37, 400-403.
- Piebenga, P.J. (1969). 1919-1969: een halve eeuw Nederlandse vereniging van gestichtsartsen. *Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie* 11, 379-393.
- Piersma, H. (2005). De drie van Breda: Duitse oorlogsmisdadigers in Nederlandse gevangenschap, 1945-1989. [Amsterdam]: Balans.
- Pieters, G. en J. Peuskens (red.) (1995). *Rehabilitatie van de chronische psychiatrische patiënt. Op weg naar een gemeenschapspsychiatrie*. Leuven en Apeldoorn: Garant.
- Pieters, T., M. te Hennepe en M. de Lange (2002). *Pillen en psyche: culturele eb- en vloedbewegingen. Medicamenteus ingrijpen in de psyche*. Den Haag: Rathenau Instituut.
- Pieters, T. en S. Snelders (2005). Mental Ills and the 'Hidden History' of Drug Treatment Practices. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 381-401). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Pieters, T., S. Snelders en E. Houwaart (red.) (2006). *De medicijnrevolutie in de psychiatrie (1950-1985). Ooggetuigen in de geneeskunde en de medische zorg van de 20e eeuw*. Diemen: Veen Magazines.
- Pirella, A. (1987). Institutional psychiatry between transformation and rationalization: the case of Italy. *International Journal of Mental Health* 16, 118-141.
- Plantenga, J. (1999). Een afwijkend patroon. Honderd jaar vrouwenarbeid. In R. van der Bie en P. Dehing (red.), *Nationaal goed. Feiten en cijfers over onze samenleving 1800-1999* (pp. 91-105). Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Plass, S. en J. Zeelen (1989). Democratische psychiatrie: unicum of model? In M. van der Kamp et al. (red.), *De patiënt als burger. Een bezoek aan de democratische psychiatrie in Triëst* (pp. 5-20). Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Poeisz, J.J. (1977). *Medische specialisten in Nederland, 1972-1977*. Utrecht: Nationaal Ziekenhuisinstituut.
- Poel, Y. te en S. Miedema (1993). De speurtocht naar volwassenheid. Het volwassenheidsconcept binnen het pedagogisch vertoog, 1945-1970. *Comenius* 13, 218-236.

- Pol, F.G.M. (1997). Samen sterk in psychiatrische verpleegkunde. Een onderzoek naar de samenwerkingsmogelijkheden van zeven beroepsverenigingen in de Geestelijke Gezondheidszorg. Doctoraalscriptie Bestuurs- en Organisationswetenschap, Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Polis, M. en P. Schnabel (1988). *Wordt vervolgd. Nazorg voor psychiatrische patiënten in Utrecht*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Polling, H. (2001). *Wat is het hier veranderd.... Ontwikkeling van de institutionele Amsterdamse GGZ in de periode 1980-2000*. Amsterdam: SIGRA.
- Polman, M. (1995). Van Taylor naar Zen. In R. Abma et al., *Het verlangen naar openheid. Over de psychologisering van het alledaagse* (pp. 32-38). Amsterdam: De Balie.
- Pols, H. (1988a). Genezen van de moraal. Over katholieken en de geestelijke gezondheidszorg in Nederland 1930-1950. *Kennis en Methode* 1, 4-21.
- Pols, H. (1989). *De haperende hoeksteen. Ontwikkelingen in de katholieke huwelijksbureaus, 1936-1965*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Pols, H. (2003). Preventing Mental Disorder, Fostering Mental Health, and Diagnosing Society: Mental Hygiene in the United States. Ongepubliceerd paper *Workshop Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches*, Amsterdam, 18-20 september.
- Pols, J. (1988b). Geestelijke gezondheid, ziekte en zorg. De GGZ door de Gezondheidsraad gewogen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 12, 1324-1339.
- Pols, J. (1990a). Zelfbeschikking in de psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 476-493.
- Pols, J. (1990b). Afstand en nabijheid. Opleiding, attitude en geaardheid van psychiaters. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 32, 576-581.
- Pols, J. (1993). De psychotherapie aan de kant gezet. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 454-455.
- Pols, J. (1995). 'Opgenomen' ter observatie: de psychiatrie op de televisie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 1073-1085.
- Pols, J. (2004). *Good Care. Enacting a Complex Ideal in Long-Term Psychiatry*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Pols, J.C. (1997). *Managing the Mind. The Culture of American Hygiene, 1910-1950*. Ongepubliceerd proefschrift University of Pennsylvania.
- Poole, J. le (1988). Kees Trimbos, een zachtmoedige rebel (1920-1988). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 43, 698-702.
- Popkema, M. (1993). *Vergeten sporen. Onderzoek naar het erfgoed van de ambulante geestelijke gezondheidszorg*. Groningen: Stichting Historische Materialen Psychologie.
- Poppel van F. en H. van Solinge (2001). Ontwikkelingen in de levensloop. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 45-68). Amsterdam: Aksant.
- Poppel, F.W.A. van (2001). De groei van de Nederlandse bevolking in de afgelopen eeuw. In J.G.S.J. van Maarseveen en P.K. Doorn (red.), *Nederland een eeuw geleden geteld. Een terugblik op de samenleving rond 1900* (pp. 65-87). Amsterdam: Stichting beheer IISG.
- Porter, D. (1999). Eugenics and the sterilization debate in Sweden and Britain before World War II. *Scandinavian Journal of History* 24, 145-162.
- Porter, R. (1991). *De zin van de waanzin. Een sociale geschiedenis*. Amsterdam, Antwerpen: Veen.
- Porter, R. (2002). *Madness. A Brief History*. Oxford: Oxford University Press.
- Porter, R. (2003). Introduction. In R. Porter en D. Wright (red.), *The Confinement of the Insane. International Perspectives, 1800-1965* (pp. 1-19). Cambridge: Cambridge University Press.

- Porter, R. en D. Wright (red.) (2003). *The Confinement of the Insane. International Perspectives, 1800-1965*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Poslavsky, A. (1956). Over de functie van het instituut voor medische psychotherapie. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 11, 248-256.
- Poslavsky, A. (1961). Opkomst en bloei van de psychiatrie. In L.J. Hut et al. *De Willem Arntsz Stichting 1461-1961* (pp. 41-123). Utrecht: N.V.A. Oosthoek's Uitgeversmaatschappij.
- Poslavsky, A. (1972). 50.000 maal 'Wie is van hout' en de antipsychiatrische beweging. Enkele aantekeningen. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 14, 366-379.
- Poslavsky, A. (1983 [1962]). De toekomstverwachting van de psychiatrische inrichtingen. Jubileumuitgave *Tijdschrift voor Psychiatrie* 25, 4-12. Oorspronkelijk gepubliceerd in *Voordrachtenreeks* 4 (1962).
- Poslavsky, A. (1993). The Influence of Psychoanalysis on the Theory and Treatment of Hysteria as Reflected in Two Dutch Medical Journals 1909-1939. In L. de Goei en J. Vijselaar (red.), *Proceedings of the 1st European Congress on the History of Psychiatry and Mental Health Care* (pp. 138-143). Rotterdam: Erasmus Publishing.
- Postma, J.U. (1984). Valeriuskliniek. In G.A. Lindeboom en M.J. van Lieburg (red.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken 1884-1984* (pp. 331-353). Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok.
- Pouw, A. (s.a. [1982]). Het geneeskundig gesticht te Dordrecht 1854-1898. In C. Brinkgreve et al., *Voor gekgehouden. Beelden uit de geschiedenis van de krankzinnigenzorg in Nederland* (pp. 53-60). Haarlem: Frans Halsmuseum.
- Pouw, A.T. (1985). Historisch onderzoek naar de voorlichting van de rechtbank. Utrecht: Rijksuniversiteit Utrecht, Willem Pompe instituut voor strafrechtswetenschappen.
- Praag, C. van en W. Uitterhoeve (1999). Een kwart eeuw sociale verandering in Nederland. De kerngegevens uit het Sociaal en Cultureel Rapport 1998. Nijmegen: SUN-SCP.
- Praag, E. van (1969). Het konsultatiebureau voor homofilie te Amsterdam. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 24, 91-95.
- Praag, H.M. van (1967). Achtergronden en doelstelling van het interdisciplinair genootschap voor biologische psychiatrie. *Voordrachtenreeks van de Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Dienstverband*, 137-144.
- Praag, H.M. van (1978). Psychiatrie heeft goed tehuis binnen medische faculteit. *Medisch Contact* 33, 1476-1478.
- Presser, J. (1965). *Ondergang. De vervolging en verdelging van het Nederlandse jodendom 1940-1945*. Twee delen. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij, Martinus Nijhoff.
- Prestwich, P.E. (2003). Family strategies and medical power: 'voluntary' committal in a Parisian asylum, 1876-1914. In R. Porter en D. Wright (red.), *The Confinement of the Insane. International Perspectives, 1800-1965* (pp. 79-99). Cambridge: Cambridge University Press.
- Prick, J.J.G. (1947). De samenwerking tussen psycholoog en psychiater. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 2, 3-8.
- Prick, J.J.G. (1950). De verhouding tussen de Psychiatrie en de Neurologie in verband met de opleiding. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 53, 742-745.
- Prick, J.J.G. (1955). Een nieuwe regeling voor de opleiding tot zenuwarts. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica* 58, 507-508.
- Pries, H. (1985). Beschermd wonen in Nederland: van de zelfredzaamheidsnorm naar recht op zelfbeschikking. In H. Pries et al. (red.), *Het Leven na de Inrichting. Onderzoek naar*

- de uitgangspunten voor de ontwikkeling van Beschermd Wonen Nieuwe Stijl (pp. 9-71). Amsterdam: Platform GGZ Amsterdam.
- Proctor, R. (1988). *Racial Hygiene. Medicine under the Nazis*. Cambridge (MA), Londen: Harvard University Press.
- Provinciale Raad voor de Volksgezondheid in Zuid-Holland (1965). *De houding van de maatschappij ten opzichte van de geestelijk gestoorde. Provinciale Gezondheidsdag 1965*. 's-Gravenhage: Provinciale Raad voor de Volksgezondheid in Zuid-Holland.
- Provost, D. en A. Bauer (2001). Trends and developments in public psychiatry in France since 1975. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 104 (suppl. 410), 63-68.
- Q
- Querido, A. (1935). Psychiatrie d'urgence. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 79, 124-134.
- Querido, A. (1936). Ontwikkelingslijnen in de sociale psychiatrie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 40, 280-286.
- Querido, A. (1936/1970). Grondslagen der geestelijke hygiëne. In M.A.J. Romme en W.J.Z. Gorter-Willemse (red.), *Werk in uitvoering. Een keur uit de geschriften van Prof. Dr. A. Querido* (pp. 25-28). Leiden: H.E. Stenfort Kroese.
- Querido, A. (1937). Organisatie van den voor- en nazorgdienst. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 81, 3969-3975.
- Querido, A. (1939). *Krankzinnigenrecht*. Haarlem: De Erven F. Bohn.
- Querido, A. (1945). Een Wet op de Geestelijke Volksgezondheid...Nu. *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* 23, 57-60.
- Querido, A. (1948). Het internationaal congres voor geestelijke gezondheid. Gehouden te Londen van 16-22 augustus 1948. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 92, 3549-3553.
- Querido, A. (1949a). Sociale Psychiatrie: Doel, Middelen en Grenzen. *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* 14, 267-273.
- Querido, A. (1949b). Algemene en bijzondere vraagstukken van de geestelijke gezondheidszorg. *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* 14, 453-462.
- Querido, A. (1954). *Mental Health in the Netherlands*. 's-Gravenhage: National Federation for Mental Health, Ministry of Social Affairs and Public Health.
- Querido, A. (1959). De ontwikkeling van de Geestelijke Volksgezondheid op Nederlandse bodem. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 14, 127-138.
- Querido, A. (1960). *Godshuizen en gasthuizen*. Amsterdam: Querido.
- Querido, A. (1964). De vermaatschappelijking van de psychiatrische zorg. Tevens een apologie van de ambtenaar. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 19, 47-51.
- Querido, A. (1965). Een eeuw Staatstoezicht op de Volksgezondheid. Den Haag: Staatsuitgeverij.
- Querido, A. (1968). De zware geneeskundige risico's van de wet zware geneeskundige risico's. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 23, 1-10.
- Querido, A. (1971). Midden in de gemeenschap. 40 jaar psychiater. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 26, 182-191.
- Querido, A. (1980). *Doorgaand verkeer. Autobiografische fragmenten*. Lochem: De Tijdstroom.
- Querido, A., A.Y. Diemers en W.H. Ariëns (1947). *Het onmaatschappelijke gezin*. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 2, 25-29.
- R
- Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (1998). *Geestelijke gezondheidszorg in de 21^e eeuw*. Zoetermeer: RVZ.

- Radkau, J. (1998). *Das Zeitalter der Nervosität. Deutschland zwischen Bismarck und Hitler*. München, Wenen: Carl Hanser Verlag.
- Ramaer, J.N. (1871). [Toespraak tijdens eerste vergadering van de Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie op 17 november 1871 te Utrecht]. *Handelingen Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie, deel I (1871-1876)*, 6-15.
- Ramaer, J.N. en H. van Cappelle (1887). Verslag van de Inspecteurs voor het Staatstoezicht op krankzinnigen over 1885. *Psychiatrische Bladen* 5, 157-188.
- Ramon, S. (1985). The Italian psychiatric reform. In S.P. Mangen (red.), *Mental Health Care in the European Community* (pp. 170-203). Londen, Sydney, Dover (New Hampshire): Croom Helm.
- Rapport structuurverandering N.V.P.N. (1972). *Nieuws en Mededelingen [NVPN]* 17, 21-33.
- Rasmussen, J. (2001). Bij zinnen. De betekenis van het lijden in de psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 833-841.
- Ravelli, P. (1991). Groeiend tekort aan psychiaters. Van voorspeld overschot tot actueel tekort. *Medisch Contact* 47, 723-725.
- Ravelli, D.P. (1996). Beleidspsychiatrie in Nederland. De ontwikkeling van een hulpwetenschap. *Medisch Contact* 51, 113-115.
- Ravelli, D.P. (2005). *Deinstitutionalisation of mental health care in the Netherlands from 1993-2004. Deinstitutionalisering van de geestelijke gezondheidszorg in Nederland van 1993-2004*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Faculteit der Geneeskunde.
- Ravelli, D.P. en H. Schrevel (1993). De geestelijke gezondheidszorg op de markt. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 388-393.
- Ravelli, D.P. en A.J.P. Schrijvers (1999). Eindtijd van de Nederlandse APZ-en. Omvang, aard, aanleiding, doelen en gevolgen van de transmurale integratiegolf in de geestelijke gezondheidszorg sinds 1993. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 490-504.
- Redactie Medisch Contact (1972). 40 jaar Specialisten Registratie Commissie. *Medisch Contact* 27, 221-225.
- Redactie NRC Handelsblad (2007). Aantal dwangopnamen stijgt snel. *NRC Handelsblad*, 4 september, 3.
- Redactie Psychiatrische Bladen (1888). Het gesticht Voorburg. *Psychiatrische Bladen* 6, 150-152, 244-251.
- Redactioneel Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde (1897). *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 38 (tweede reeks), 373-375.
- Redactioneel R.K. Artsenblad (1947). *R.K. Artsenblad* 2, 41-42.
- Redactie Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid (1968). Ter inleiding. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 23, 259.
- Ree, F. van (1983). Euthanasie en hulp bij zelfdoding in een psychiatrisch ziekenhuis. *Medisch Contact* 39, 749-753, 796-797.
- Ree, F. van (2007). *Een halve eeuw in de Nederlandse psychiatrie. Don Quichot of klokkenluider? 1956-2006*. Amsterdam: Harcourt Book Publishers.
- Ree, F. van (s.a. [1974]). Parengroepstherapie in relatie tot de bijscholing van B-verpleegkundigen, I en II. *Tijdschrift voor Ziekenverpleging n.s.* 27, 1027-1037, 1063-1067.
- Ree, F. van, A. Peters en J. Bras (1977). Het psychiatrisch ziekenhuis in nieuw perspectief. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Reenen, H.-J. van, P. Vandermeersch en G. Hutschemaekers (1997). *Alternatieve GGZ en New Age. Verslag van een enquête onder alternatieve hulpverleners*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 12, 1207-1218.
- Regt, A. de (1984). *Arbeidersgezinnen en beschavingsarbeid. Ontwikkelingen in Nederland 1870-1940; een historisch-sociologische studie*. Meppel, Amsterdam: Boom.

- Reijden, J.P. van der (1984). *Nieuwe Nota Geestelijke Volksgezondheid. Brief van de Staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.* 's-Gravenhage: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Reijzer, H. (1980). Groepstherapie in Nederland. Portret van een Vereniging. *Tijdschrift voor psychotherapie* 6, 308-325.
- Reijzer, H.M. (1993). *Naar een nieuw beroep. Psychotherapeut in Nederland.* Houten, Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Renterghem, A.W. van (1898). Bericht omtrent de resultaten, verkregen in de Amsterdamse Kliniek voor Psychotherapie gedurende het tijdvak: 1893-1897. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 2, 529-537.
- 'Rhijngeest'. Sanatorium voor Zenuwzieken van de Gemeente Leiden te Oegstgeest (s.a. [tussen 1924 en 1927]). S.a.: s.n.. Bibliotheek Gemeente-archief Leiden.
- Ridder, D. de (1984). Psychiatrie tussen asiel en behandelingsinstituut. De geschiedenis van de behandelbaarheid. *Psychologie & Maatschappij* 8, 382-399.
- Ridder, D.T.D. de (1987). Diagnose als vonnis. De taal van de psychiater in het strafrecht 1890-1910. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 29, 329-342.
- Ridder, D. de (1991a). De klinische rationaliteit. Diagnostische redeneringen en therapiekeuzes in het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie, 1968-1977. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Ridder, D. de (1991b). Voorlichting van de psychiater aan de strafrechter rond de eeuwwisseling: diagnose of vonnis. In F. Koenraadt (red.), *Ziek of schuldig? Twee eeuwen forensische psychiatrie en psychologie* (pp. 35-48). Arnhem, Amsterdam: Gouda Quint, Rodopi.
- Ridder, D. de (1991c). Omgaan met uit huis gaan. Ouders als voorbeeld en als afzetpunt voor jongeren. In P. van Lieshout en D. de Ridder (red.), *Symptomen van de tijd. De dossiers van het Amsterdamse Instituut voor Medische Psychotherapie (IMP), 1968-1977* (pp. 115-132). Nijmegen: SUN.
- Ridder, D. de en C. de Vries (1984). De psychopathenwetten, achtergronden en beleid 1910-1940. *Recht en kritiek* 10, 63-79.
- Ridder, D.T.D. de (1993). Seeking psychotherapeutic help: the Amsterdam Institute for Medical Psychotherapy. In L. de Goei en J. Vijselaar (red.), *Proceedings of the 1st European Congress on the History of Psychiatry and Mental Health Care* (pp. 59-67). Rotterdam: Erasmus Publishing.
- Riedesser, P. en A. Verderber (1985). *Aufrüstung der Seelen. Militärpsychiatrie und Militärpsychologie in Deutschland und Amerika.* Freiburg: Dresam Verlag.
- Riedesser, P. en A. Verderber (1996). *Maschinengewehre hinter der Front. Zur Geschichte der deutschen Militärpsychiatrie.* Frankfurt: Fischer.
- Righart, H. (1995). De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict. Amsterdam, Antwerpen: De Arbeiderspers.
- Rigter et al. (s.a.). *Brancherapport GGZ-MZ '98-'01.* s.l.: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Trimbos-instituut.
- Rijkschroeff, R. (1988). Participatie in het GGZ-beleid. Een dilemma voor de cliëntenbeweging. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 43, 19-29.
- Rijkschroeff, R., J.W. van Zuthem en R. van Zuylen (1988). Van inrichtingspatiënt naar Bijlmerbewoner. De reïntegratie van psychiatrische patiënten in de Amsterdamse samenleving. Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Rijksen, N. (1948). Het bureau voor levens- en gezinsmoeilijkheden te Amsterdam. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 3, 64-69.

- Rijpstra-Verbeek, M. (1962). *Dienend in het wit: het levensverhaal van zuster F. Meyboom*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Robben, P.B.M. (1992). Ambulante geestelijke gezondheidszorg voor bejaarden. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 47, 1209-1223.
- Robben, P. (1993). Het psychiatrisch ziekenhuis en de bejaarde patiënt, 1890-1990. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 1198-1214.
- Robben, P. (2002). *Kwartet voor ouderen. Ontstaan en ontwikkeling van de medische beroepen in de ouderenzorg*. Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Roebroek, J.M. en M. Hertogh (1998). 'De beschavende invloed des tijds': twee eeuwen sociale politiek, verzorgingsstaat en sociale zekerheid in Nederland. Den Haag: Sdu.
- Roelcke, V. (1999). *Krankheit und Kulturkritik. Psychiatrische Gesellschaftsdeutungen im bürgerlichen Zeitalter, 1790-1914*. Frankfurt, New York: Campus Verlag.
- Roelcke, V. (2004). Psychotherapy between Medicine, Psychoanalysis, and Politics: Concepts, Practices, and Institutions in Germany, c. 1945-1992. *Medical History* 48, 473-492.
- Roelcke, V. (2005). Continuities or Ruptures? Concepts, Institutions and Contexts of Twentieth-Century German Psychiatry and Mental Health Care. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 162-182). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Roelofs, S.M. (1997). Niet storen. Een kritische beschouwing over de RIAGG in woord en beeld. Overveen: Uitgeverij Belvédère.
- Röling, H. (1997). De kortstondige, stille triomf van een 'volksbeweging voor het geluk'. De jaren vijftig vanuit het perspectief van de NVSH. In P. Luykx en P. Slot (red.), *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (pp. 147-170). Hilversum: Verloren.
- Rombouts, J.M. (1949). De geest van Johannes van Duuren. In J.M. Rombouts (red.), *Een eeuw krankzinnigenverpleging. Gedenkbok ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort* (pp. 139-173). Santpoort: Provinciaal Ziekenhuis Santpoort.
- Romijn, P. (2006). *Burgemeester in oorlogstijd. Besturen tijdens Duitse bezetting*. Amsterdam: Balans.
- Romme, M.A.J. (1970a). De organisatie van de gezondheidszorg en de langerdurende psychiatrische opname. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 25, 149-158.
- Romme, M.A.J. (1970b). Erkenning van de sociaal psychiatrische dienst in het kader van de A.W.B.Z. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 25, 502-503.
- Romme, M.A.J. (1973). Het aantal patiënten bij de sociaal psychiatrische diensten. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 28, 125-130.
- Romme, M.A.J. (1978a). Opleiding psychiatrie aanpassen aan de eisen van de tijd. *Medisch contact* 33, 1445-1448.
- Romme, M.A.J. (red.) (1978b). *Voorzieningen in de Geestelijke Gezondheidszorg. Een gids voor consument en hulpverlener*. Alphen aan den Rijn, Brussel: Samson Uitgeverij.
- Romme, M.A.J. (red.) (1984). *Geestelijke Gezondheidszorg. Voorzieningen, werkwijzen, doelgroepen, medewerkers, ontwikkelingen, financiering, omvang*. Alphen aan den Rijn: Stafleu.
- Romme, M.A.J. et al. (1985). *Het psychiatrisch ziekenhuis in discussie. Verslag van de actie Moratorium Nieuwbouw APZ'en*. Amsterdam: Initiatiefgroep 'Moratorium Bouw Psychiatrische Ziekenhuizen.
- Romme, M.A.J. en A.S. Frowijn (1970). Psychotherapie in beweging. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 25, 490-499.

- Romme, M.A.J., H. Kraan en R. Rotteveel (1981). *Wat is sociale psychiatrie? Een inleiding*. Alphen aan den Rijn, Brussel: Samson.
- Romme, M.A.J. en M.M.W. Richartz (1978). De opleiding tot psychiater. Argumenten voor voorgestelde wijzigingen. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 20, 461-467.
- Rooden, P. van (1996). *Religieuze regimes. Over godsdienst en maatschappij in Nederland 1570-1990*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Rooijen, M. van (1997). Riaggs te laagdrempelig? *Nou en! Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 1/5, 19-22.
- Rooijmans, H.G.M. (1972). Alternatieve psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 14, 389-408.
- Rooijmans, H.G.M. (1978). Elektroschockbehandeling. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 122, 1669-1671.
- Rooijmans, H.G.M. (1993). Proefschriften van psychiaters in kaart gebracht. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 35, 422-427.
- Rooijmans, H.G.M. (1998). *99 jaar tussen wal en schip. Geschiedenis van de Leidse Universitaire Psychiatrie (1899-1998)*. Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Rooijmans, H.G.M. (1999). Proefschriften van psychiaters in kaart gebracht - vervolg. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 41, 171-173.
- Rooijmans, H.G.M. en A.M. van Hemert (1990). Het Tijdschrift voor Psychiatrie en de psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 32, 126-133.
- Rooijmans-Dönszelmann, N. (1982). *Voorheen Voorgeest. Het verhaal van 70 jaar zwakzinnigenzorg in Voorgeest 1912-1982*. Krommenie: Kwadrant Pers.
- Roos, J.R.B. de (1914). *Oorzaken der Criminaliteit, Methodiek en Classificatie van Misdadigers*. Baarn: Hollandia.
- Roosenschoon, B.-J. (2001). Bestuurbare Deconcentratie: 15 jaar later. In R.F. Koning et al., *Vermaatschappelijk, een geval apart. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep* (pp.77-89). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Roosjen, K. (1993). Werken aan genezing. Het therapeutisch klimaat in Brinkgreven tussen 1892 en 1940. In: J. Vijselaar (red.), *Over de IJssel, over de schreef. De geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Overijssel en van het Psychiatrisch Ziekenhuis Brinkgreven in het bijzonder* (pp. 19-39). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Roosjen, K. en S. Ypma (1993). Van orare naar curare. Kuren met elektroshock. In G. Hutsche-maekers en C. Hrachovec (red.), *Heer en heelmeesters. Negentig jaar zorg voor zenuwlijders in het Christelijk Sanatorium te Zeist* (pp. 155-170). Nijmegen: SUN.
- Rooy, P. de (1985a). Armenzorg in Nederland. In B. Kruithof, J. Noordman en P. de Rooy (red.), *Geschiedenis van opvoeding en onderwijs* (pp. 96-104). Nijmegen: SUN.
- Rooy, P. de (1985b). Kinderbescherming in Nederland. In B. Kruithof, J. Noordman en P. de Rooy (red.), *Geschiedenis van opvoeding en onderwijs* (pp. 105-126). Nijmegen: SUN.
- Rooy, P. de (1987). *Darwin en de strijd langs vaste lijnen*. Nijmegen: SUN.
- Rooy, P. de (2002). *Republiek van rivaliteiten. Nederland sinds 1813*. Amsterdam: Mets en Schilt.
- Rose, N. (1985). *The Psychological Complex. Psychology, Politics and Society in England, 1869-1939*. Londen: Routledge & Kegan Paul.
- Rose, N. (1990). *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self*. Londen: Routledge.
- Rose, S.M. en N.D. Steffens (1987). *Reorganisatie van de geestelijke gezondheidszorg in Nederland. Een organisatorische analyse*. Amersfoort, Leuven: Acco.
- Rosenstein, [P.H.] (1913). Het Patronaat over zielszieken. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 17, 272-276.

- Rossem, M. van, E. Jonker en L. Kooijmans (1993). Een tevreden natie. Nederland van 1945 tot nu. Baarn: Tirion.
- Rossem, M. van (2004). *Typisch Nederland*. Diemen, Utrecht: Veen, Het Spectrum.
- Rothman, D.J. (1971). *The Discovery of the Asylum. Social Order and Disorder in the New Republic*. Boston (Mass.), Toronto: Little, Brown and Company.
- Roudebush, M. (2001). A Battle of Nerves. Hysteria and Its Treatments in France during World War I. In M.S. Micale en P. Lerner (red.), *Traumatic Pasts. History, Psychiatry, and Trauma in the Modern Age, 1870-1930* (pp. 253-279). New York: Cambridge University Press.
- Roupe van der Voort, F.J.M. (1978). De psychiater en de ambulante geestelijke gezondheidszorg, anno 1980. *Metamedica* 57/10, 202-208.
- Roy, A. de (1996). *Te gekom los te lopen (?)*. Over de maatschappelijke isolatie en integratie van psychiatrische patiënten rond 1900, respectievelijk 2000. Doctoraalcriptie Faculteit der Cultuurwetenschappen, Faculteit der Cultuurwetenschappen, Universiteit Maastricht.
- Ruller, S. van (1991). De territoriumstrijd tussen juristen en psychiaters in de negentiende eeuw. In F. Koenraadt (red.), *Ziek of schuldig? Twee eeuwen forensische psychiatrie en psychologie* (pp. 23-33). Arnhem, Amsterdam: Gouda Quint, Rodopi.
- Rutten, F.J.Th. (red.) (1956). *Menselijke verhoudingen*. Bussum: Brand.
- Rümke, H.C. (1931). Psychiatrie in de spreekkamer en geestelijke hygiëne. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 35, 266-276.
- Rümke, H.C. (1935). Rapport studiec commissie van de NVPN m.b.t. de opleiding. *Archief Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (en Neurologie)*, Utrecht.
- Rümke, H.C. (1944). Persoonlijkheid en Psychotherapie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 48, 258-276.
- Rümke, H.C. (1948). Losse aantekeningen over het probleem: 'Individu en gemeenschap'. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 3, 305-308.
- Rümke, H.C. (1950). De toekomst van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie (Over de organisatie van de Vereeniging in Secties). *Folia psychiatria, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 53, 732-736.
- Rümke, H.C. (1951a). Psychiatrie en maatschappij. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie* 6, 1-22.
- Rümke, H.C. (1951b). *Universiteit en geestelijke volksgezondheid*. Utrecht: H. de Vroede.
- Rümke, H.C. (1954). *Een bloeiende psychiatrie in gevaar*. Utrecht: Kemink en zoon.
- Rümke, H.C. (1954-1971). *Psychiatrie. Drie delen*. Amsterdam etc.: Scheltema & Holkema.
- Rümke, H.C. (1957). Vacantiereizen als conditionerende factor bij het ontstaan van psychische stoornissen. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 101, 1525-1530.
- Rümke, H.C. (1959). De toekomst der Geestelijke Gezondheidszorg. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 14, 300-307.
- Rümke, H.C. (1963). On the Concept 'Degenerative'. *Psychiatria, Neurologia et Neurochirurgia* 66, 423-427.
- Rümke, I. (1995). In psychotherapie. Wanneer, waarom, wie, wat, waar, hoe. Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Rütte, [J.L.C.G.A.] le (1905). Rapport omtrent het isoleervraagstuk. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 9, 43-56.
- Rütte, [J.L.C.G.A.] le (1921). De nieuwe ministerieele voorschriften inzake de verpleegruimte in ziekenhuizen voor zielszieken. *Het ziekenhuis* 12, 125-129.
- Rütte, J.L.C.G. le (1934). De zorg voor geestelijke gezondheid, voor- en nazorg. *Het ziekenhuiswezen* 7, 1-11.
- Rutten, F.J.Th. (red.) (1956). *Menselijke verhoudingen*. Bussum: Brand.

- Ruygers, H. (1965). Zielzorg en psychotherapie: kritische beschouwing van een document. *Tijdschrift voor Theologie* 1, 60-88.
- Ruysch, W.P. (1891). De huisvesting onzer krankzinnigen. *Eigen Haard* 17, 199-203.
- Ruwaard, D. en P.G.N. Kramers (red.) (1993). *Volksgezondheid Toekomst Verkenning. De gezondheidstoestand van de Nederlandse bevolking in de periode 1950-2010*. Den Haag: Sdu.
- s
- Samson, B. (1991). Een maatschappelijk debat over geestelijke volksgezondheid. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 1345-1347.
- Sande, J.A.A.M. van de (red.) (1996). *De analytische beweging. Over psychoanalyse vroeger en nu*. Amsterdam, Meppel: Boom.
- Sande, R. van de, F. van Hoof en G. Hutschmaekers (1992). *Vraag en aanbod in de Riagg. Een praktijkstudie van de Riagg-zorg voor volwassenen: samenvatting*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Sanders, J. (1935). *Het castratievraagstuk. Een onderzoek naar de gevallen van castratie van sexueel abnormale personen in Nederland en in het buitenland*. 's-Gravenhage: Naeff.
- Santegoeds, J. (2007). *Breaking the cells down. Report for Global Forum on Community Mental Health*. Eindhoven: Stichting Mind Rights.
- Sarfatti-Larson, M. (1977). *The Rise of Professionalism. A Sociological Analysis*. Berkeley: University of California Press.
- Sas, N.C.F. van (1991). *Fin de siècle als nieuw begin. Nationalisme in Nederland rond 1900. Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 106, 595-609.
- Scenariocommissie Geestelijke Volksgezondheid en Geestelijke Gezondheidszorg en Onderzoeksteam van het Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid (1990). *Zorgen voor geestelijke volksgezondheid in de toekomst. Toekomstscenario's geestelijke volksgezondheid en geestelijke gezondheidszorg 1990-2010*. Utrecht, Antwerpen: Bohn, Scheltema en Holkema.
- Schaefer, B., A. Schene en M. Koeter (1999). *Kortdurende hulpverlening in de gespecialiseerde ambulante GGZ. Een onderzoek onder alle Riaggs*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 901-915.
- Schagen, S. (1985). *De praktijk van de psychotherapie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Schagen, S. (1993). *Geteld, gewogen - de waarde van het effect van psychotherapie*. *Nederlands tijdschrift voor de psychologie en haar grensgebieden* 48, 147-160.
- Schalken, T. (1997). *Kleine antropologie van het strafrecht. Of: hoe de gids in eigen land de weg kwijtraakte*. *De Gids* 160, 587-595.
- Schaufeli, W. (1984). *Psychologie, GGZ en crisis in de Bondsrepubliek*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 39, 703-708.
- Scheer, W.M. van der (1916). *De sociale positie der geneesheeren verbonden aan krankzinnigengestichten in Nederland*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 20, 530-534.
- Scheer, W.[M.] van der (1919). *De noodzakelijkheid om de studie der experimenteele pathologie en therapie der zenuw- en zielsziekten in alle opzichten te bevorderen en ter hand te nemen*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 23, bijblad 6-16.
- Scheer, W.M. van der (1928). *Psychiatrie en maatschappij*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 32, 80-82.
- Scheer, W.M. van der (1930). *Een blik in het arbeidsveld van den psychiater. Klinische en sociale psychiatrie*. Groningen, Den Haag: Wolters.
- Scheer, W.M. van der (1931). *De beteekenis van het gesticht voor de Geestelijke Volksgezondheid*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 35, 254-266.

- Scheer, W.M. van der (1933). *Nieuwere inzichten in de behandeling van geesteszieken*. Groningen, Den Haag, Batavia: Wolters.
- Scheer, W.M. van der (1934). Vraagstukken der sociale psychiatrie en der geestelijke volksgezondheid. *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* 12, 3-12, 35-39.
- Scheer, W.M. van der (1941). De resultaten van de shockbehandeling met insuline en cardiazol bij dementia praecox. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 45, 252-278.
- Scheer, W.M. van der (1952). Nieuwere inzichten in de verpleging van geesteszieken, *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 7, 12-19.
- Scheer, W.M. van der en Hemmes, W. (1936). Les tendances actuelles de la psychiatrie en Hollande. *Annales médico-psychologiques: revue psychiatrique, XVe série, 94e année, T.1, 554-580*.
- Scheer, W.M. van der en H. van der Hoeven Jr. (1924). Rapport betreffende bezuiniging in de krankzinnigenverpleging. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 28, 306-316.
- Scheffer, J.C.Th. (1905). Het Sanatorium voor Zenuwlijders 'Rhinjgeest' te Oegstgeest nabij Leiden. *Eigen Haard* 31, 168-171 and 180-183.
- Scheffer, J.C.T. (1906). *Voorlezingen over de verpleging van zenuwzieken en krankzinnigen*. Haarlem: De Erven F. Bohn.
- Schene, A. (1990). Tot psychiater opgeleid. Een persoonlijke terugblik. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 45, 1019-1034.
- Schene, A. (1995). *Grenzen. Over de identiteit van de geestelijke gezondheidszorg*. Inaugurale rede bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg aan de Universiteit van Amsterdam. Utrecht: eigen beheer.
- Schene, A.H. en A.M.E. Faber (2001). Mental health care reform in the Netherlands. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 104 (suppl. 410), 74-81.
- Schene, A. en H. Helselmans (1999). Psychiatrische rehabilitatie in Nederland en Vlaanderen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 719-728.
- Schepper, R.M. de (1991). *De Pameijer Stichting (1926-1991). Een geschiedenis van de sociale psychiatrie en verstandelijk-gehandicaptenzorg te Rotterdam*. Rotterdam: Pameijer Stichting.
- Schermers, D. (1898a). Ons verpleeg-personeel. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 2, 514-528.
- Schermers, D. (1898b). *Handleiding bij het verplegen van krankzinnigen*. Leiden: D. Donner.
- Schermers, D. (1901). *Gezinsverpleging*. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 5, 93-94.
- Schermers, D. (1904a). De loop der bevolking in de Nederlandsche krankzinnigengestichten gedurende de tweede helft der negentiende eeuw. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 40 (tweede reeks), 1070-1079.
- Schermers, D. (1904b). Rapport van de Commissie in zake de vakbelangen. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 8, 546-551.
- Schermers, D. (1906a). Enkele bijzonderheden omtrent de krankzinnigen, die van 1875 tot 1900 in de Nederlandsche gestichten werden verpleegd. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 42 (tweede reeks), 1042-1068.
- Schermers, D. (1906b). Eenige statistische beschouwingen over de psychosen in de Nederlandsche krankzinnigengestichten gedurende de jaren 1875-1900. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 10, 15-59.
- Schermers, D. (1908). *De betekenis van een Sanatorium voor Zenuwlijders*. Hilversum: J.H. Witzel.
- Schermers, D. (1909). Is de kans van genezing in een krankzinnigengesticht thans grooter dan vroeger? *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 13, 167-175.
- Schermers, D. (1910). *De betekenis van een sanatorium voor zenuwlijders*. Hilversum: J.H. Witzel.

- Schermers, D. (1911). *Handleiding bij het verplegen van krankzinnigen en zenuwlijders* (3e druk). Leiden: D. Donner.
- Schermers, D. (1913). De toeneming van het aantal krankzinnigen in ons land. *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 57, 589-601.
- Schermers, D. (1921-1922). Afmaken? *Refájah. Christelijk Maandblad voor Ziekenverpleging* 21, 100-112.
- Schermers, D. (1922). Een belangrijke enquête. *Refájah. Christelijk Maandblad voor Ziekenverpleging* 22, 26-27.
- Schim van der Loeff, H.J. en J.A.J. Barnhoorn (1947). *Zielszieken en hunne verpleging* (vierde druk). Roermond: J.J. Romen en Zonen.
- Schippers, J. (1985). AIDS, ook een probleem voor de AGGZ. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 621-628.
- Schlatmann, J. en E. Wolff (1985). Het psychiatrisch sociaal werk. Een terugblik. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 1314-1328.
- Schmeets, M.G.J. en A.C. van Reekum (2000). De psychotherapie en haar toekomst binnen de psychiatrie. Een poging tot integratie van nieuwe inzichten. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 42, 459-467.
- Schmiedebach, H.-P. (1996). Eine 'antipsychiatrische Bewegung' um die Jahrhundertwende. In M. Dinges (red.), *Medizinkritische Bewegungen im Deutschen Reich (ca. 1870-ca. 1933)* (pp. 127-159). Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Schmiedebach, H.-P. en S. Priebe (2002). Social Psychiatry in Germany in the Twentieth Century: Ideas and Models. *Medical History* 48, 449-472.
- Schmuhl, H.-W. (1987). *Rassenhygiene, Nationalsozialismus, Euthanasie. Von der Verhütung zur Vernichtung 'lebensunwerten Lebens'*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Schnabel, P. (1977). De psycholoog in de eerste lijn. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 32, 481-483.
- Schnabel, P. (1980). De geestelijke volksgezondheid in de politiek. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 35, 322-327.
- Schnabel, P. (1981a). Abortus bijna geregeld. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 162-165.
- Schnabel, P. (1981b). Bij ons is alles beter, maar we weten het niet. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 201-202.
- Schnabel, P. (1982a). *De psychiater in beeld. Een onderzoek in opdracht van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Schnabel, P. (1982b). Tussen stigma en charisma. Nieuwe religieuze bewegingen en geestelijke volksgezondheid. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Schnabel, P. (1982c). De psychotherapie op de knieën? Kanttekeningen bij het Regeringsstandpunt over psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 37, 366-379.
- Schnabel, P. (1983). Nieuwe verhoudingen tussen burger en staat. In Ph. A. Idenburg (red.), *De nadagen van de verzorgingsstaat. Kansen en perspectieven voor morgen* (pp. 25-67). Amsterdam: Meulenhoff.
- Schnabel, P. (1984). Professionaliteit als probleem in de geestelijke gezondheidszorg. *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 62, 602-608.
- Schnabel, P. (1985). De zin van de zorg voor ziel en zaligheid. De geestelijke gezondheidszorg in verandering. *Gezondheid en samenleving* 6, 152-160.
- Schnabel, P. (1986). Een week heen en weer tussen psychotherapie en psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 41, 100-101.
- Schnabel, P. (1987). Maakbaar en plooibaar. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 490-491.
- Schnabel, P. (1990). Het verlies van de seksuele onschuld. In G. Hekma et al. (red.), *Het verlies van de onschuld. Seksualiteit in Nederland* (pp. 11-50). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Schnabel, P. (1991a). Geestelijke volksgezondheid: nieuw beleid voor een oud idee? In E. Borst-Eilers, G.M. van Etten en D.M. Sluimers

- (red.), *Continuïteit en verandering. De zorgagenda voor de jaren '90* (pp. 497-506). Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Schnabel, P. (1991b). Psychotherapie tussen de jaren zeventig en negentig. In J.A.M. Winnubst et al. (red.), *De metamorfose van de klinische psychologie. Nieuwe ontwikkelingen in de klinische en gezondheidspsychologie* (pp. 23-38). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Schnabel, P. (1992). *Het recht om niet gestoord te worden. Naar een nieuwe sociologie van de psychiatrie*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Schnabel, P. (1995). *De weerbarstige geestesziekte. Naar een nieuwe sociologie van de geestelijke gezondheidszorg*. Nijmegen: SUN.
- Schnabel, P. (1996). Het jonge en het oude gezicht van de psychiatrie. In C.F.A. Milders et al. (red.), *De Januskop van de psychiatrie. Waarden en wetenschap* (pp. 151-159). Assen: Van Gorcum.
- Schnabel, P. (1997a). The Mental Health Services: more than psychiatry alone. In A.J.P. Schrijvers (red.), *Health and Health Care in the Netherlands* (pp. 119-131). Utrecht: De Tijdstroom.
- Schnabel, P. (1997b). Volksgezondheid Toekomst Verkenning 1997. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 866-872.
- Schnabel, P. (1998a). Dutch Psychiatry after World War II: An Overview. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (pp. 29-42). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Schnabel, P. (1998b). 'Net als het lichaam moeten we het gevoelsleven onder het regime van de wetenschap stellen'. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 53, 927-943.
- Schnabel, P. (1998c). *De Geestelijke gezondheidszorg: goed voor verbetering - voortgaan met het vernieuwingsbeleid*. Utrecht: Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid.
- Schnabel, P. (1999). Individualisering in wisselend perspectief. In P. Schnabel (red.), *Individualisering en sociale integratie* (pp. 9-38). Nijmegen: SUN/Nederlands Gesprek Centrum.
- Schnabel, P. (2000). Epiloog: vergelijken en verder kijken. In W. Uitterhoeve (red.), *Nederland en de anderen. Europese vergelijkingen uit het Sociaal en Cultureel Rapport 2000* (pp. 128-154). Nijmegen: SUN.
- Schnabel, P. (2001). De toekomst van het sociale domein. In P. Rademaker (red.), *Met het oog op 2010. De toekomst van het sociale domein, verbeeld in elf essays* (pp. 111-120). Amsterdam: De Balie.
- Schnabel, P., R. Bijl en G. Hutschemaekers (1992). *Geestelijke volksgezondheid in de jaren '90. Van ideaal tot concrete opgave*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Schnabel P. en C.F.A. Milders (1996). *Beginnen bij de beginselen*. In C.F.A. Milders et al. (red.), *De Januskop van de psychiatrie. Waarden en wetenschap* (pp. 1-9). Assen: Van Gorcum.
- Schnabel, P. en J. Onland (1979). *Oneindige behoefte - oneindige zorg. Problemen van vraag en aanbod in de geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Schnitzler, J.G. (1915), *Krankzinnigen en hun verpleging*. Amsterdam: J.H. de Bussy.
- Schoemaker, B. (1999). Wetenschap. 'Wie maakt de ggz beter?'. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 3/6, 14-15.
- Schoemaker, B. (2000). Vermaatschappelijking. *We gaan nog niet naar huis. Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 4/9, 11-14.
- Schoemaker, B. en R. de Wit. (1999). *Toekomstvisie ggz. Een beetje tweedeling mag. Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 3/1, 18-22.
- Schoonhoven, G. van (red.) (1999a). *De nieuwe kaaskop. Nederland en de Nederlanders in de jaren negentig*. Amsterdam: Prometheus/Elsevier.

- Schoonhoven, G. van (1999b). Zo zijn onze manieren. Blijft het zonder regels gezellig in informeel Nederland? In G. van Schoonhoven (red.), *De nieuwe kaaskop. Nederland en de Nederlanders in de jaren negentig* (pp. 209-220). Amsterdam: Prometheus/Elsevier.
- Schornagel, W.H.L. en V.C.C.A. Assmann (1992). Pleidooi voor een ruimer indicatiegebied van elektroconvulsie therapie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 34, 131-135.
- Schrameijer, F. (red.) (1990). *Toepasselijke psychotherapie. Nieuwe inzichten en praktijken*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Schrameijer, F. (1991). Het Amsterdamse model: dromen en daden. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 47, 603-622.
- Schrameijer, F. (1996). Alle dagen psychologie? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 933-935.
- Schrameijer, F. (2005a). We waren allemaal gek. *Vrij Nederland* 48, 78-86.
- Schrameijer, F. (2005b). *De adolescentencliniek. Onderzoekers en behandelaars over schizofrenie*. Amsterdam, Antwerpen: Uitgeverij Augustus.
- Schrijver, A. (1984). Geestelijke gezondheidszorg in België. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 39, 178-182.
- Schrijver, A. (1973a). Eendagssymposium 'Is de psychiatrische patiënt vogelvrij?!'. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 28, 360-362.
- Schrijver, A. (1973b). 'Markt' psychotherapeutische gemeenschappen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 28, 363-364.
- Schrijvers, G. et al. (1983). Regionalisatie en planning. In G. Schrijvers en J.M. Boot (red.), *Een halve eeuw gezondheidszorg: 1950-2000* (pp. 139-168). Lochem, Poperinge: De Tijdstroom.
- Schudel, W.J. (1976). *Opgenomen..., opgegeven? Een exploratief onderzoek naar het gebruik van de bedden in psychiatrische ziekenhuizen*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Schudel, W.J. (1979). Hoe ambulant is de AGGZ? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 34, 706-707.
- Schudel, W.J. (1981). De sociaal-psychiatrische praktijk. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 998-1005.
- Schuermans, R. (1990). 'Het Haagsche gesticht 1888-1910; de katalyserende rol van een ex-patiënte in de ontwikkeling van een stadsgesticht naar buitengesticht'. *Scriptie Sociale Geschiedenis*, Den Haag.
- Schuermans Stekhoven, J.H. (1910). Voorloopig algemeen overzicht der beweging in de Nederlandsche krankzinnigengestichten over het jaar 1909. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 14, 444-454.
- Schuermans Stekhoven, J.H. (1914). Voorloopig algemeen overzicht over 1913. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 18, 286-290.
- Schuermans Stekhoven, J.H. (1915). *Huize Padua te Boekel, Psychiatrische en Neurologische Bladen* 19, 554-566.
- Schuermans Stekhoven, J.H. (1916). Een nieuw instituut. *Maandblad voor het krankzinnigenwezen* 1, 6, 17 en 39.
- Schuermans Stekhoven, J.H. (1922). *Ontwikkeling van het krankzinnigenwezen in Nederland 1813-1914. 's-Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij*.
- Schuermans Stekhoven, J.H. (1925). *Gestichten en psychiatrische inrichtingen 1914-1923. Psychiatrische en Neurologische Bladen* 29, 67-71.
- Schuursma, R. (2000). *Jaren van opgang. Nederland 1900-1930*. S.l.: Balans.
- Schuyt, C.J.M. (2001). Sociaal-culturele golfbewegingen in de twintigste eeuw. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 25-34). Amsterdam: Aksant.
- Schuyt, K. (2002). *Nieuwe vormen van binding en burgerschap*. In P. Rademaker (red.), *Met het*

- oog op 2010. De toekomst van het sociale domein, verbeeld in elf essays (pp. 55-64). Amsterdam: Uitgeverij De Balie.
- Schuyt, K. en E. Taverne (2000). 1950. Welvaart in zwart-wit. 's-Gravenhage: Sdu.
- Schwarz, R.V. (1987). De psychiater in de RIAGG. Een sociaal-psychiatrische studie naar de positie van een beroepsgroep in het spanningsveld van de AGGZ. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Schwencke, G. (1980). Nog enkele wetenswaardigheden over het eerste psychotherapeutische instituut. Tijdschrift voor Psychiatrie 22, 211-212.
- Scull, A. (1975). From Madness to Mental Illness. Medical Men as Moral Entrepreneurs. *European Journal of Sociology* 16, 219-261.
- Scull, A. (1976). Mad-Doctors and Magistrates: English Psychiatry's Struggle for Professional Autonomy in the Nineteenth Century. *European Journal of Sociology* 17, 279-305.
- Scull, A. (1979). *Museums of Madness. The Social Organization of Insanity in Nineteenth Century England*. Londen: St. Martin's Press; Harmondsworth: Penguin.
- Scull, A. T. (1989). *Social Order/Mental Disorder. Anglo-American Psychiatry in Historical Perspective*. Londen: Routledge.
- Scull, A. (1991). Psychiatry and social control in the nineteenth and twentieth centuries. *History of Psychiatry* 2, 149-169.
- Scull, A. (1999). Rethinking the history of asylumdom. In J. Melling en B. Forsythe (red.), *Insanity, Institutions and Society, 1800-1914* (pp. 295-315). Londen, New York: Routledge.
- Scull, A. (2005). *Madhouse. A Tragic Tale of Megalomania and Modern Medicine*. New York, Londen: Yale University Press.
- Scull, A.T. (1993). *The Most Solitary of Afflictions. Madness and Society in Britain 1700-1900*. New Haven, London: Yale University Press.
- Selten P. (2001). Vroeger rijp, later volwassen. De Nederlandse jeugd in de twintigste eeuw. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 69-85). Amsterdam: Aksant.
- Sengers, W.J. (1967). Over de innerlijke houding van de homofiel. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 22, 224-240.
- Sengers, W.J. (1968). Gewoon hetzelfde? Een visie op vragen rond de homofilie. Hilversum: Brand.
- Sengers, W.J. (1969). Homoseksualiteit als klacht. Een psychiatrische studie. Bussum: Brand.
- Shephard, B. (2000). *A War of Nerves. Soldiers and Psychiatrists 1914-1994*. Londen: Jonathan Cape.
- Shorter, E. (1992). *From Paralysis to Fatigue. The History of Psychosomatic Illness in the Modern Era*. New York: Free Press.
- Shorter, E. (1997). *A History of Psychiatry. From the Era of the Asylum to the Age of Prozac*. New York etc.: John Wiley & Sons.
- Shorter, E. (1998). *Een geschiedenis van de psychiatrie. Van gesticht tot Prozac*. Amsterdam: Ambo.
- Siegrist, H. (red.) (1988). *Bürgerliche Berufe. Zur Sozialgeschichte der freien und akademischen Berufe im internationalen Vergleich*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Sillevis Smitt, W.G. en J.J. Jansen (1971). Honderd-jarig bestaan van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie. In W.G. Sillevis Smitt, F.C. Stam en A. Biemond (red.), *Feestbundel ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie* (pp. 3-15). Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie.
- Simons, E. en L. Winkeler (1987). *Het Verraad der Clercken. Intellectuelen en hun rol in de ontwikkelingen van het Nederlandse katholocisme na 1945*. Baarn: Ambo.
- Simons, H.J. (1993). *Onder Anderen. Geestelijke gezondheid en geestelijke gezondheidszorg in maatschappelijk perspectief*. 's-Gravenhage: Sdu.

- Sindram, I.P.C. (1997). BIG inzichtelijk, de wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg: verpleegkundige en ziekenverzorgeren onder de Wet BIG. Utrecht: Nieuwe Unie '91.
- Sins, A. (2002). Trends in de forensische psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 57, 166-170.
- [Sint Bavo] (1965). *Rond de koepel van Sint Bavo 1914-1964. Gedenkboek ter gelegenheid van het gouden jubileum van de psychiatrische inrichting Sint Bavo te Noordwijkerhout van de Broeders van Liefde*. Utrecht, Nijmegen: Dekker en Van de Vegt nv.
- Sivadon, P. (1949). Le Centre de traitement et de réadaptation sociale de Ville-Evrard. *Annales medico-psychologiques* 107, 166-169.
- Sivadon, P. (1968). Organisatie en functie van het therapeutisch milieu in het psychiatrisch ziekenhuis. *Het ziekenhuiswezen* 41, 503-505.
- Six, M.J.A., H.Z. Örüçü en A. Botros (1981). Migratie en geestelijke gezondheid. Een literatuurstudie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 645-655.
- Slangen, J. (1994). *Van Koningsplein naar Lazarusklap. Fragmenten uit de geschiedenis van het Psychiatrisch Centrum Joris te Delft (1394-1994)*. Delft: Eburon.
- Slijkhuis, J. (1996). Inventarisatie van tendensen in de intramurale psychiatrie 1965-1975. Ongepubliceerd onderzoeksrapport. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Slijkhuis, J. (1997). De Nederlandse discussie over de meervoudige persoonlijkheidsstoornis. MPS in historisch-sociologisch perspectief. Doctoraalscriptie Faculteit der Cultuurwetenschappen, Universiteit Maastricht.
- Slijkhuis, J. (1998). De Nederlandse discussie over de meervoudige persoonlijkheidsstoornis. *Psychologie & Maatschappij* 22, 330-342.
- Slijkhuis, J. (2001a). Neurasthenia as Pandora's Box? 'Zenuwachtigheid' and Dutch Psychiatry around 1900. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Neurasthenia. From Beard to the First World War* (pp. 257-278). Amsterdam, New York (NY): Rodopi.
- Slijkhuis, J. (2001b). Blikken op vermoeidheid en overspanning. Een vooruitblik. *Psychologie & Maatschappij* 25, 98-109.
- Slijkhuis, J. (2002). 'Het virus der immoraliteit'. *Insania moralis en de psychiatrie omstreeks 1900*. In L. Nys et al. (red.), *De zieke natie. Over medicalisering van de samenleving 1860-1914* (pp. 320-330). Groningen: Historische Uitgeverij.
- Slijkhuis, J. (2005). Verziekte zeden. De ontwikkeling van de Nederlandse psychiatrie in cultuurhistorisch en wetenschapshistorisch perspectief, 1871-1914. Ongepubliceerd manuscript Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen, Universiteit Maastricht.
- Sluijs, E. et al. (2002). Verdiepingsstudie transparantie kwaliteit van zorg: een exploratief onderzoek naar de mate waarin zorginstellingen indicatoren gebruiken om de kwaliteit van zorg zichtbaar te maken. Utrecht: NIVEL, Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg.
- Slutzky, M. (1999a). Winti. 'Bakras zouden ons uitlachen'. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 3/2, 17-20.
- Slutzky, M. (1999b). Islamitische genezers. Genezen door Mohammed. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 3/9, 26-28.
- Smaele, H. de (2002). Medische pathologie en juridische logica. Het politieke debat over de hervorming van het strafrecht. In L. Nys et al. (red.), *De zieke natie. Over medicalisering van de samenleving 1860-1914* (pp. 356-369). Groningen: Historische Uitgeverij.
- Smet, J.P. de (1952). Enkele beschouwingen over het geneeskundig werk in de psychiatrische

- inrichting. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 55, 411-419.
- Smet, J.P. de (1955). De relatie van de psychiatrische inrichting tot de maatschappij. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 10, 126-133.
- Smet, J.P. de (1967). De plaats van de psychiatrische inrichting in het totaal van de geestelijke gezondheidszorg. *Het ziekenhuiswezen* 40, 322-325.
- Smit, N.W. de (1970). *Psychiater en maatschappij. Uitgangspunten voor een sociale psychiatrie*. Haarlem: Bohn.
- Smit, V. (1992). Case-management en integrerende verpleegkunde in de psychiatrie. *Doctoraalscriptie Verplegingswetenschap, Rijksuniversiteit Limburg*.
- Smit-Beek, E. (1971). Enkele opmerkingen over psychotherapie research. Overdruk uit het jaarverslag 1971 van de Stichting Instituut voor Medische Psychotherapie I.M.P., Amsterdam.
- Smith, R. (1981). *Trial by Medicine. Insanity and Responsibility in Victorian Trials*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Smits, J.P. (1999). Economische ontwikkeling, 1800-1995. In R. van der Bie en P. Dehing (red.), *Nationaal goed. Feiten en cijfers over onze samenleving 1800-1999* (pp. 15-33). Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Snelders, S. (2000). LSD-therapie in Nederland. De experimenteel-psychiatrische benadering van J. Bastiaans, G.W. Arendsen Hein en C.H. van Rhijn. Amsterdam: Candide/Wrede Veldt.
- Snelders, S., F.J. Meijman en T. Pieters (2007). *Heredity and Alcoholism in the Medical Sphere*. *Medical History* 51, 219-236.
- Snoeck, A. (1952). *Geestshygiëne en katholicisme. Utrecht etc.: Het Spectrum*.
- Snoeck, A. (1957). *Biecht en psychoanalyse*. Brugge: Desclée de Brouwer.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2004). *In het zicht van de toekomst: Sociaal en Cultureel rapport*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Soesbeek, K. (1982). *Mens, mens, medemens. Het wetenschappelijk praten over homo-seksualiteit 1960-1970*. *Groniek* 77, 24-30.
- Soesman, F.J. (1908). *Hygiëne van den Geest. Tucht als middel tegen Zenuwzwakte. Rede in verkorten vorm uitgesproken in de Openbare Vergadering van het Hygienisch Genootschap te 's-Gravenhage op 8 Januari 1907*. 's-Gravenhage: W.P. Van Stockum en zoon.
- Soesman, F.J. (1936). *Sterke zenuwen. Een medisch-sociologische studie over de hygiëne van den geest*. Den Haag: H.P. Leopold's Uitgeverij. nv.
- Soest, M. van (1998). *Andermansziel. Psychotherapeuten over zichzelf en hun vak*. Amsterdam: Nijgh en Van Ditmar.
- Somers, C.J.A. (1965). *Sociaal psychiatrische en geestelijke gezondheidszorg bij de krijgsmacht in vreedstijd*. *Nederlands Militair Geneeskundig Tijdschrift* 18, 78-89.
- Sommer, A. (1983). *Huwelijksmoeilijkheden in de jaren 50 en 60*. *Psychologie & Maatschappij* 7, 13-33.
- Sommer, A. (1984). *Het Bureau en de samenleving*. Rotterdam: Instituut Sociale en Preventieve Psychiatrie, Erasmus Universiteit.
- Sommer, A. (1985). *Het bureau*. *Tijdschrift voor Vrouwenstudies* 6, 70-93.
- Somsen, G. (2001a). *Inleiding. De doorbraak van de experts: wetenschap en maatschappelijke vernieuwing rond 1945*. *Gewina* 24, 193-195.
- Somsen, G. (2001b). *Waardevolle wetenschap. Bespiegelingen over natuurwetenschap, moraal en samenleving in de aanloop naar de doorbraakbeweging*. *Gewina* 24, 207-224.
- Spanjaard, J. (1949). *Iets over groepstherapie in het Neurose Hospitaal te Austerlitz*. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 4, 105-112.
- Speijer, N. (1960). *Het sociaal-psychiatrisch profiel. Openbare les gegeven ter gelegenheid van de aanvaarding van het ambt van lector in de sociale psychiatrie aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 29 november 1960*. Den Haag: Mouton.

- Speijer, N. (1961). De afdeling Geestelijke Volksgezondheid. *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 39, 820-828.
- Speijer, N. (1969). Het zelfmoordvraagstuk. Een samenvattend overzicht van de verschillende aspecten van de zelfmoord. Arnhem: Van Loghum Slaterus.
- Speijer, N. (1983 [1962]). De toekomst der psychiatrische inrichtingen. Jubileumuitgave *Tijdschrift voor Psychiatrie* 25, 19-25. Oorspronkelijk gepubliceerd in *Voordrachtenreeks* 4 (1962).
- Spek, J. van der (1941). Wat kan in dezen tijd in het belang der geestelijke volksgezondheid gedaan worden? *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 85, 221-229.
- Spek, J. van der (1949). 40 jaren. De psychiatrische inrichting 'Maasoord' der gemeente Rotterdam te Poortugaal, 1909-1949. Poortugaal: Psychiatrische Inrichting 'Maasoord'.
- Spek, J. van der (s.a. [ca. 1970]). Vijftig jaren (1918-1968) psychiatrische inrichtingen. Ongepubliceerd manuscript. Utrecht: Archief Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie.
- Spek, P.A.F. van der (1947). Enkele opmerkingen over de geestelijke volksgezondheid in het gezin. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 2, 8-16.
- Spek, P.A.F. van der (1951). Zijn katholieke bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden noodzakelijk, wenselijk of overbodig? *R.K. Artsenblad* 30, 27-34.
- Spijker, J. et al. (1998). Trends in eerste opnamen in het algemeen psychiatrisch ziekenhuis voor patiënten uit urbane en rurale gebieden. Met betrekking tot de periode 1980-1993. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 40, 469-479.
- Spits, J. (1992). In de geest van de tijd. Een anamnese van de Regionale Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg in de provincie Groningen 1941-1992. Groningen: Riagg provincie Groningen.
- Staak, C.P.F. van der, H.J. Dalewijk en W.Th.A.M. Everaerd (1999). Psychotherapie als specialisme. Enkele historische lijnen. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 390-398.
- Staal, A. (1987). Het falen van de krankzinnigengestichten? Enkele factoren in de groei van de gestichtsbevolking van Nederland 1841-1936. Twee delen. Doctoraalscriptie geschiedenis, Universiteit van Amsterdam.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1976). *Verslag over de jaren 1969-1974 van de geneeskundige (hoofd-)inspectie voor de geestelijke volksgezondheid.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1978). *Verslag over de jaren 1975-1976 van de Geneeskundige (Hoofd-)inspectie voor de Geestelijke Gezondheidszorg.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1979). *Verslag over het jaar 1977 van de Geneeskundige (Hoofd-)inspectie voor de Geestelijke Gezondheidszorg.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1980). *Verslag over het jaar 1978 van de Geneeskundige (Hoofd-)inspectie voor de Geestelijke Gezondheidszorg.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1981). *Verslag over het jaar 1979 van de Geneeskundige (Hoofd-)inspectie voor de Geestelijke Gezondheidszorg.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1982a). *Verslag over het jaar 1980 van de Geneeskundige (Hoofd-)inspectie voor de Geestelijke Gezondheidszorg.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1982b). *Verslag over het jaar 1981 van de Geneeskundige (Hoofd-)inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1983). *Verslag over het jaar 1982 van de Geneeskundige (Hoofd-)inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.

- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (1984). *Verslag over het jaar 1983 van de Geneeskundige (Hoofd-)inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Staatstoezicht op de Volksgezondheid (2006). *Staat van de gezondheidszorg 2006. Patiënt en recht: de rechtspositie van de patiënt goed verzekerd?* 's-Gravenhage: Staatstoezicht op Volksgezondheid.
- Stärcke, A. (1930). Moderne behandeling van geesteszieken. *Nederlandsch Maandschrift voor Geneeskunde* 17, 313. Geciteerd in Poslavsky 1961, 87.
- Stärcke, A. (1937). Richtlijnen voor verdere moderniseering der opleiding van de verplegenden leerlingen voor het diploma B. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 41, 97-117.
- Starr, P. (1992). *The Social Transformation of American Medicine*. New York: Basic Books.
- Stavenuiter, M. (1993). *Verzorgd of zelfstandig. Ouderen en de levensloop in Amsterdam in de tweede helft van de negentiende eeuw*. Zwolle: Waanders.
- Steege, H. van der (1995). Van Emde Boas en homo-seksuele emancipatie. In G. Hekma en H. Röling (red.), *Het oog op de lust: 100 jaar seksuologie in Amsterdam* (pp. 41-47). Amsterdam: Het Spinhuis.
- Stefansson, C.-G. en L. Hansson (2001). Mental health care reform in Sweden, 1995. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 104 (suppl. 410), 82-88.
- Stegge, C. aan de (1993). *Advies over een Centraal Orgaan Opleidingen voor B-verpleegkundigen, Voorbereiding op één Kamer voor Verpleegkundigen in de GGz*. Maastricht: RIAGG/Vijverdal Combinatie en Vereniging STIP.
- Stegge, G.J.C. aan de (2001a). Verpleegkundigen opleiden voor de psychiatrie. Debat en beleid in Nederland gedurende de twintigste eeuw. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 691-708.
- Stegge, G.J.C. aan de (2001b). Neurasthenie en haar gunstige gevolgen voor verplegenden. *Psychologie & Maatschappij* 25, 110-119.
- Stegge, G.J.C. aan de (2001c). Big Nurse and Billy Bibbit. The Problem of Sex in Psychiatric Nursing. Ongepubliceerd paper Anglo-Dutch Wellcome Symposium Sex and Madness. Amsterdam, 13-14 december.
- Stegge, G.J.C. aan de (2004). Honderdtwintig jaar psychiatrische verpleegopleiding in Nederland. *Gewina* 27, 78-99.
- Stegge, C. aan de (2005a). Changing Attitudes towards 'Non-Restraint' in Dutch Psychiatric Nursing, 1897-1994. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 331-358). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Stegge, G.J.C. aan de (2005b). 'Geneesheer, genes u zelf'. De opstellenwedstrijd ter ere van het 50-jarig jubileum van de Examen Commissie der Nederlandsche Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie in 1941. In A. Kluvelde et al. (red.), *Genezen. Opstellen bij het afscheid van Marijke Gijswijt-Hofstra* (pp. 54-67). Amsterdam: Pallas Publications - Amsterdam University Press.
- Stegge, G.J.C. aan de (2006a). *Geneesheer-directeur van een Gesticht in Bezettingstijd. Endegeest te Oegstgeest als Case-study*. Ongepubliceerd onderzoeksrapport, ter inzage in bibliotheek Regionaal Archief Leiden.
- Stegge, G.J.C. aan de (2006b). *Geneesheer-directeur van een gesticht in bezettingstijd. Endegeest als case-study*. *Leids jaarboekje* 2006, 165-200.
- Stegge, G.J.C. aan de (2006c). Teruggelaten: het oorlogsdagboek van zenuwarts Marius J. ten Raa. *NHA nieuws, nummer 4 oktober*, 5-10.
- Stegge, G.J.C. aan de (proefschrift in voorbereiding). *Tussen verzorgen en opvoeden. Verpleegkunde in de Nederlandse Geestelijke Gezondheidszorg 1883-2005*.

- Stegge, C. aan de en J. Klungers (1993). Functieprofiel psychiatrisch verpleegkundige. Dwingeloo: Kavanah.
- Steinmann, A. (1985). Vrouwenhulpverlening in een RIAGG: van acceptatie naar integratie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 375-386.
- Stel, J. van der (1994). Openbare geestelijke gezondheidszorg. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 49, 65-68.
- Stel, J. van der (1997). Gij zult u zélf beheersen. Verslaving en geestelijke volksgezondheid. In G. Hutschemaekers, C. Hosman en P. van Lieshout (red.), *Geestelijke volksgezondheid. Geschiedenis van het denken en stand van zaken* (pp 53-67). Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghem.
- Stel, J. van der (1999). Individualisering, zelfbeheersing en sociale integratie. In P. Schnabel, (red.), *Individualisering en sociale integratie* (pp. 126-158). Nijmegen: SUN, Nederlands Gesprek Centrum.
- Stel, J. van der (2001a). Het debat dat niet doorging. Over de toe- of afname van psychische problemen. *Psychologie & Maatschappij* 25, 210-219.
- Stel, J. van der (2001b). Het debat over de legalisering van drugs. De positie van de verslavingszorg en GGZ. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 331-341.
- Stel, J.C. van der (1995). Drinken, dranken dronkenschap. *Vijfeeuwen drankbestrijding en alcoholhulpverlening in Nederland. Een historisch-sociologische studie*. Hilversum: Verloren.
- Sterman, D. (1982). 'Amstelland' nu, of tien jaar tienerkliniek. In J. van de Lande (red.), *Opgenomen in de groep. Psychotherapeutische gemeenschappen in Nederland* (pp. 149-178). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Stevens, P., J. Pepping en A.P. Lammens (1960-1963). *Psychiatrische Verpleegkunde. Drie delen*. Heiloo: Stichting St. Willibrord.
- Stichting Antonia Wilhelmina Fonds (1987). *De mantel een zorg. De plaats en de rol van de naaste van de patiënt in de GGZ*. Lochem, Gent: De Tijdstroom.
- Stichting Gemeenschap en Geestelijke Volksgezondheid (1962). *Beeldvorming ten opzichte van geestelijk gestoorde*. Leidschendam: Stichting Gemeenschap en Geestelijke Volksgezondheid.
- Stichting 'huisjes' (2006). *Samen vrij wonen*. Katwijk: Stichting 'huisjes'.
- Stichweh, R. (1984). *Zur Entstehung des modernen Systems wissenschaftlicher Disziplinen: Physik in Deutschland, 1740-1890*. Frankfurt a/M.: Suhrkamp.
- Stilma, L. (1970). *De weg terug. De psychiatrische patiënt weer in de maatschappij*. Amsterdam: AO-reeks, boekje 1322.
- Stoelinga, B. en P. van Lieshout (1991). Functies en programma's in de GGZ: een perspectief. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 907-923.
- Stokvis, B. (1940). De reactie van den enkeling en van de massa in oorlogstijd. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 44, 44-51.
- Stolk, P.J. en A.P. de Visser (1971). Pleidooi voor een medische psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 26, 54-61.
- Stolk, P.J. en W. op den Velde (1982). Medische psychiatrie en parapsychologie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 24, 294-302.
- Stolk, B. van (1991). De kracht van de moraal. De doorbraak in het emancipatie-proces van Nederlandse homoseksuelen. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 1, 3-33.
- Stolk, B. van en C. Wouters (1982). De gemoedsrust van de verzorgingsstaat. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 37, 599-611.
- Stolker, J.J., H. Nijman en P.-H. Zwanikken (2004). Separatie: een noodzakelijk kwaad? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 59, 193-204.

- Stone, M.H. (1997). *Healing the Mind. A History of Psychiatry from Antiquity to the Present*. New York, Londen: Norton.
- Stotijn, C.P.J. (1948). *Psychiatrie als natuurwetenschap*. Leiden: Universitaire Pers.
- Stover, E. en E.O. Nightingale (red.) (1985). *The Breaking of Bodies and Minds. Torture, Psychiatric Abuse, and the Health Professions*. New York: W.H. Freeman and Company.
- Strien, P.J. van (1993). *Nederlandse psychologen en hun publiek. Een contextuele geschiedenis*. Assen: Van Gorcum.
- Stroeken, H. (1997). *Freud in Nederland. Een eeuw psychoanalyse*. Amsterdam: Boom.
- Struik, J.J. (1994). *Genoegzaam hersteld ontslagen. Historiografisch onderzoek naar de veranderde taakkenmerken der psychiatrische verpleegkunde tijdens de opkomst der psychofarmaca in de jaren vijftig in Nederland*. Doctoraalscriptie Verplegingswetenschap, Rijksuniversiteit Limburg.
- Studiecommissie Psychiatrische afdelingen (1959). *Rapport inzake Psychiatrische afdelingen in algemene ziekenhuizen. Het ziekenhuiswezen 32, 151-156*.
- Stufkens, A. (red.) (1997). *Andere kamers in het huis van Freud. Vijftig jaar Psychoanalytisch Genootschap*. Amsterdam: Boom.
- Sturm, J. en L. Groenendijk (1999). *The Education of the Parents in a Century of Childhood. Depth Psychology's Aspirations to Humanize the Dutch Nation*. Ongepubliceerd paper Anglo-Dutch Workshop Child Health and National Fitness in the Twentieth Century, Warwick, 9-11 juli 1999.
- Stuten-te Gempt, J. (1892). *Mijne ervaringen in het krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage, Slijkeinde no. 2. 's-Gravenhage: J. Hoekstra*.
- Stuurman, F.J. (1920a). *De gestichtsartsen en de rechtspositie der ambtenaren. Psychiatrische en Neurologische Bladen 24, 109-114*.
- Stuurman, F.J. (1920b). *De positie van den geneesheer in het gesticht. Psychiatrische en Neurologische Bladen 24, 411-425*.
- Stuurman, F.J. (1922). *Ned. Vereniging van Gestichtsartsen. Algemeene Vergadering op Donderdag 2 November 1922 in hotel de l'Europe te Utrecht. Psychiatrische en Neurologische Bladen 26, 422-429*.
- Stuurman, S. (1983). *Verzuiling, kapitalisme en patriarchaat. Aspecten van de ontwikkeling van de moderne staat in Nederland*. Nijmegen: SUN.
- Stuurman, S. (1991). *Het einde van de produktieve deugd. Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden 106, 610-624*.
- Stuurman, S. (2001). *Terugblik op een Ancien Régime. Nederland in de twintigste eeuw*. In C. van Eijl, L. Heerma van Voss en P. de Rooy (red.), *Sociaal Nederland. Contouren van de twintigste eeuw* (pp. 201-216). Amsterdam: Aksant.
- Suèr, H. (1969). *Niet te geloven. De geschiedenis van een pastorale commissie*. Bussum: Paul Brand.
- Suzuki, A. (2003a). *A Brain Hospital in Tokyo and Its Private and Public Patients, 1926-1945. History of Psychiatry 14, 337-360*.
- Suzuki, A. (2003b). *The State, Family, and the Insane in Japan, 1900-1945*. In R. Porter en D. Wright (red.), *The Confinement of the Insane. International Perspectives, 1800-1965* (pp. 193-225). Cambridge: Cambridge University Press.
- Suzuki, A. (2005). *Were Asylums Men's Places? Male Excess in the Asylum Population in Japan in the Early Twentieth Century*. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 295-311). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Suzuki, A. (2006). *Madness at Home: The Psychiatrist, the Patient, and the Family in England 1820-1860*. Berkely, Los Angeles, Londen: University of California Press.

- Svedberg, G. (2005). Nurses in Swedish Psychiatric Care. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 359-378). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Swaan, A. de (1977). Over de sociogenese van de psychoanalytische setting. *De Gids* 140, 297-322.
- Swaan, A. de (1978). Beroepsvorming in de psychotherapie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 67-82.
- Swaan, A. de. (1979). *Uitgaansbeperking en uitgaansangst*. Amsterdam: De Gids/Meulenhoff.
- Swaan, A. de (1980). Hetze en hybris: de val van het psychotherapeutisch bedrijf. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 35, 734-742.
- Swaan, A. de (1982). Historische psychopathologie en de sociogenese van het moderne karakter. In: M. Damen et al. (red.), *Geschiedenis, psychologie, mentaliteit. Negen discussiebijdragen* (pp. 63-76). Amsterdam: Uitgeverij Skript.
- Swaan, A. de (1983). *Uitgaansbeperking en uitgaansangst. Over de verschuiving van bevelshuishouding naar onderhandelingshuishouding*. In A. de Swaan, *De mens is de mens een zorg. Opstellen 1971-1981* (pp. 81-115). Amsterdam: Meulenhof.
- Swaan, A. de (1984). *Het medisch regiem*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Swaan, A. de (1989). *Zorg en de staat. Welzijn, onderwijs en gezondheidszorg in Europa en de Verenigde Staten in de nieuwe tijd*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Swaan, A. de, R. van Gelderen en V. Kense (1979). *Sociologie van de psychotherapie. 2. Het spreekuur als opgave*. Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Swalen, L., B. van Steenderen en H. Wansink (1995). *RIAGG en hulpverlening bij arbeidsgebonden problemen*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 643-647.
- Swarte, J. et al. (1965). *De houding van de maatschappij ten opzichte van de geestelijk gestoorde*. 's-Gravenhage: Provinciale Raad voor de Volksgezondheid in Zuid-Holland.
- Swildens, H. (1980). *Historie Rogeriaanse opleiding in Nederland*. *Tijdschrift voor psychotherapie* 6, 239-246.
- Sytma, S. (1994). *Patterns of mental health care. Methods and international comparative research*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Szasz, T.S. (1971). *The Manufacture of Madness. A Comparative Study of the Inquisition and the Mental Health Movement*. Londen: Routledge & Kegan Paul.
- Szasz, T.S. (1972). *The Myth of Mental Illness*. Londen etc.: Granada.

T

- Tammenoms Bakker, S.P. (1957). *De praktijk van de forensische psychiatrie*. Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap. *Gedenkboek 1907-1957* (pp. 157-183). Amsterdam: F. van Rossen.
- Taube C.A. en S.A. Barrett (red.) (1985). *Mental Health, United States 1985*. Washington, D.C.: Government Printing Office.
- Teeseling, I. van (2004). *Hoe een mens kan lijden. De slachtoffers van slachtofferhulp*. *Special Emoties eerst. Vrij Nederland* 7, 32-35.
- Tellegen, A.O.H. (1884). *Eenige beschouwingen over krankzinnigheid, hare oorzaken en hare behandeling*. *Psychiatrische Bladen* 2, 5-46.
- Tellegen, A.O.H. (1890). *Het verleden, het heden en de toekomst der Krankzinnigenverpleging in Nederland*. *Psychiatrische Bladen* 8, 189-196.
- Tellegen, A.O.H. (1891). *Bespreking over 'De grootte der gestichten'*. *Psychiatrische Bladen* 9, 30-35.
- Tellegen, [A.O.H.] (1895a). *Het Gesticht te Dordrecht*. *Psychiatrische Bladen* 13, 78-79.

- Tellegen, [A.O.H.] (1895b). De Dordrechtse Gestichtsquaestie. *Psychiatrische Bladen* 13, 177-182.
- Tellegen, E. (1971). *Waar was de dood nog meer... Autografie van een psychose*. Bilthoven: Ambo.
- Terruwe, A.A.A. (1949). *De neurose in het licht der rationeele psychologie*. Roermond, Maaseik: J.J. Romen & zonen.
- Terruwe, A. (1950). Wilsvrijheid bij neurotic. *R.K. Artsenblad* 10, 209-214.
- Tervoert, J.B. (1892). *Opmerkingen over de verpleging van krankzinnigen*. Oostakker: Drukkerij bij de Broeders van O.L.V. van Lourdes.
- Thema Riagg (2003). *NRC Handelsblad*, 7/8 juni, 45-48.
- Therborn, G. (1995). *European Modernity and Beyond. The Trajectory of European Societies 1945-2000*. Londen, New Delhi: Sage.
- Thiadens A.J.H. en M.J. Smulders-Aghina (1971). *De verpleegkundige die ons toe-komt*. Deventer: Van Loghum-Slaterus.
- Thomson, M. (1995). Mental hygiene as an international movement. In P. Weindling (red.), *International Health Organisations and Movements, 1918-1939* (pp. 283-304). Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomson, M. (1998). Before Anti-Psychiatry: 'Mental Health' in Wartime Britain. In M. Gijswijt-Hofstra en R. Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (pp. 43-59). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Thomson, M. (2000). Constituting Citizenship: Mental Deficiency, Mental Health and Human Rights in Inter-war Britain. In Chr. Lawrence and A.-K. Mayer (red.), *Regenerating England: Science, Medicine and Culture in Inter-war Britain* (pp. 231-250). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Thung, F.H. (2000). Geestmodellen en modelgeesten. Verklarende modellen in de transculturele psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 55, 528-539.
- Tibout, P.H.C. (1933). Het moeilijk opvoedbare kind. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 37, 237-255.
- Tibout, P.H.C. (1948). Over het onderzoek en de behandeling van kinderen met afwijkend gedrag. *Psychiatrisch-sociale beschouwingen*. Purmerend: Muusses.
- Til van, C. en H. Kanters (2001). *Meer personeel door scholing. Naar een bredere instroom in de psychiatrisch verpleegkundige setting*. Utrecht: GGZ-Nederland en Sectorfondsen Zorg & Welzijn.
- Tilburg, W. van (1996). *Profielschets psychiater*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie.
- Tilburg, W. van en P.A. de Groot (1999). Domeinen beroepen. *Dynamiek of dynamiet*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 385-389.
- Timmer, A.P. (1947). *Leerboek voor verplegenden van zenuwzieken en krankzinnigen* (derde druk). Haarlem: De Erven F. Bohn nv.
- Timmer, A.P. (1952). *Leerboek voor verplegenden van zenuwzieken en krankzinnigen* (vierde druk). Haarlem: De Erven F. Bohn nv.
- Timmer, A.P. (1957). *Leerboek voor verplegenden van zenuwzieken en krankzinnigen* (vijfde druk). Haarlem: De Erven F. Bohn nv.
- Tol, N. van, G. Boonekamp en P. Winkelaar (1999). *Sociaal-pedagogisch hulpverleners. Kompanen of concurrenten*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 376-379.
- Tollebeek, J. en G. Vanpaemel (red.) (2003). *Degeneratie in België. Een geschiedenis van ideeën en praktijken*. Leuven: Universitaire Pers.
- Tolsma, F.J. (1948). *Homosexualiteit en homoërotiek*. Den Haag: Daamen resp. Bakker/Daamen.
- Tolsma, F.J., G.C. Jedeloo en J.J.W. van Kemenade (1954). De betekenis van 4560 R.P. (Largactil) in de psychiatrie. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 98, 997-1001.
- Toms, J. (2002). *Child Care and Citizenship: The National Association for Mental Health and Residential Child care in Britain*

- during the Second World War. Ongepubliceerd paper Anglo-Dutch-German Workshop Social Psychiatry and Ambulant Care in the 20th Century, Londen, 4-6 juli.
- Tonkens, E. (1999). Het zelfontplooiingsregime. De actualiteit van Dennendal en de jaren zestig. Amsterdam: Bert Bakker.
- Tonnaer, C.F.M. (red.) (2001). Dutch mental health care: branch report on mental health care in the Netherlands 1997-1999. A summary. Utrecht: GGZ Nederland.
- Top, W. (1988). Fijn en fris. Seksuele voorlichting onder Gereformeerden 1900-1965. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Touw, Y. (1974). De sociaal psychiatrische diensten. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 29, 246-260.
- Townsend, M.C. (1990). Verpleegkundige diagnostiek in de psychiatrie. Lochem: De Tijdstroom.
- Travaglino, P.H.M. (1910). Leidraad bij de voorbereiding tot het examen in krankzinnigenverpleging. Amsterdam: F. van Rossen.
- Treffers, F. (1995). Een profeet in eigen land: enkele thema's in het werk van Dr. D. Arn. Van Krevelen. In L. de Goei, S. van 't Hofen G. Hutschemaekers (red.), *Curium 1955-1995*. Bladzijden uit de geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdpsychiatrie (pp. 71-97). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Treffers, F. en D. Bos (2003). De loopbaan van Gerrit Achterberg in de psychiatrie. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 58, 804-836.
- Trienekens, G.M.T. (1985). Tussen ons volk en de honger. De voedselvoorziening, 1940-1945. Utrecht: Matrijs.
- Trienekens, G. (1995). Voedsel en honger in oorlogstijd 1940-1945. Misleiding, mythe en werkelijkheid. Utrecht, Antwerpen: Kosmos.
- Trier, W.G.J.M. van (1954). De koolzuurbehandeling. *Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap* 38 (tweede serie), 10-15.
- Trijsburg, R.W. (1999). Psychotherapie in beweging. Maandblad Geestelijke volksgezondheid 54, 418-423.
- Trimbos, C.J.B.J. (1954). In hoeverre is de werkwijze van de katholieke bureaux voor huwelijksaangelegenheden adequaat aan de moeilijkheden der cliënten? *R.K. Artsenblad* 4, 127-136.
- Trimbos, C.J.B.J. (1955). De ontwikkeling der voor- en nazorgdiensten in het kader der geestelijke volksgezondheid. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 10, 53-62.
- Trimbos, C.J.B.J. (1956). Menselijke verhoudingen en geestelijke gezondheid. In F.J.Th. Rutten et al., *Menselijke verhoudingen* (pp. 258-270). Bussum: Paul Brand.
- Trimbos, C.J.B.J. (1958). Medisch opvoedkundig bureau en preventie. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 13, 41-56.
- Trimbos, C.J.B.J. (1959). *De geestelijke gezondheidszorg in Nederland*. Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Trimbos, C.J.B.J. (1960). Voorlichting en mentaliteit. In A. Oldendorff et al., *Nood en mentaliteit. Voorlichtingsvragen van deze tijd* (pp. 30-41). Utrecht, Antwerpen: Het Spectrum.
- Trimbos, C.J.B.J. (1961). *Gehuwd en ongehuwd*. Hilversum: Paul Brand.
- Trimbos, C.J.B.J. (1963). *Geboorteregeling. Huisarts en wetenschap* 6, 177-182.
- Trimbos, C.J.B.J. (1969). *Sociale evolutie en psychiatrie*. Bussum: Paul Brand.
- Trimbos, C.J.B.J. (1970). Geestelijke volksgezondheid en psychotherapie. *Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie* 12, 58-67.
- Trimbos, C.J.B.J. (1971a). Enige korte reflecties. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 26, 16-18.
- Trimbos, C.J.B.J. (1971b). Nogmaals het 'Medisch model' in de psychiatrie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 26, 311-232.

- Trimbos, C.J.B.J. (1972a). Psychiatrie in sociaal perspectief. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 14, 165-172.
- Trimbos, C.J.B.J. (1983 [1968]). De geestelijke gezondheidszorg in ontwikkeling. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 25, 83-93.
- Trimbos, C.J.B.J. (1983). De geestelijke gezondheidszorg in ontwikkeling - 15 jaar later. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 25, 94-101.
- Trimbos, C.J.B.J. (1985). Sociale Psychiatrie en universiteit. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 893-905.
- Trimbos, C.J.B.J. (1987). Psychiater en beleid: de moratorium-actie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 163-171.
- Trimbos, K. (1972b). Morgen brengen. *Studies over maatschappelijke veranderingen en psychosociaal welzijn*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Trimbos, K. (1972c). Een gistende psychiatrie. In G. de Bruijn (red.), *Dat wordt me te gek. De psychiatrie kritisch bekeken* (pp. 7-13). Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Trimbos-instituut (1998). *Gids geestelijke gezondheidszorg 1998-99*. Utrecht, Houten: Trimbos-instituut, Bohn Stafleu Van Loghum.
- Trimbos-instituut (2000). *Gids geestelijke gezondheidszorg 2000-2001*. Utrecht, Houten: Trimbos-instituut, Bohn Stafleu Van Loghum.
- Trimbos-instituut (2004). *Gids GGZ 2004. Een overzicht van alle instellingen voor geestelijke gezondheidszorg, verslavingszorg en maatschappelijke opvang*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Turck, B. de en A. van den Berg (1994). Een pleidooi voor ambulante dwangbehandeling. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 49, 1067-1083.
- Turner, T.H. (2002). The Return of the Private Madhouse: the rise and fall of community care in Britain over the last 50 years. Ongepubliceerd paper Anglo-Dutch-German Workshop Social Psychiatry and Ambulant Care in the 20th Century, Londen, 4-6 juli.
- U
- Uitterhoeve, W. (2000). *Nederland en de anderen. Europese vergelijkingen uit het Sociaal en Cultureel Rapport 2000*. Nijmegen: SUN.
- Uitvlugt, C. van de (1991). *Veldzicht vanuit het verleden gezien*. Dedemsvaart: Rooseboom.
- V
- Vaessen, M.J.L. (1953). Huwelijksmoeilijkheden en psychohygiëne. *R.K. Artsenblad* 1, 19-32; 2, 57-65.
- Vaessen, M.L.J. (1955). Een Afdeling Creatieve Therapie in het kader van de psychotherapie in de psychiatrische inrichting. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 10, 133-142.
- Vaessen, M.L.J. (1957). Diagnostic and therapeutic value of creative activities in the mental hospital. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 60, 187-204.
- Valk, J.A. (1964). Problemen rond de huidige en toekomstige structuur van het psychiatrisch centrum. *Het ziekenhuiswezen* 37, 395-399.
- Valkenburg, C.T. van (1912). Notulen van de Wetenschappelijke Vergadering der Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie, op Woensdag 3 Juli 1912, des morgens 9.15, in het Farmakologisch Laboratorium der Rijksuniversiteit te Utrecht. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 16, 665-673.
- Valkenburg, C.T. van (1953). De toekomst der Psychiatrie. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 56, 916-921.
- Vandermeersch, P. (red.) (1984). *Psychiatrie, godsdienst en gezag. De ontstaansgeschiedenis van de psychiatrie in België als paradigma*. Leuven, Amersfoort: Acco.
- Vandermeersch, P. (1990). Degenen die verantwoordelijk zijn. In D.M.J. Bauduin [et al.],

- Genetica en psychiatrie: een risico? Nieuwe genetisch-technische ontwikkelingen nader beschouwd (pp. 51-67). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Vázquez-Barquero, J.L., J. García en F. Torres-González (2001). Spanish psychiatric reform: what can be learned from two decades of experience? *Acta Psychiatrica Scandinavica* 104 (suppl. 410), 89-95.
- Veen, R. van der (1995). De herziening van de Nederlandse verzorgingsstaat. In L. Aarts et al. (red.), *Het bedrijf van de verzorgingsstaat. Naar nieuwe verhoudingen tussen staat, markt en burger* (pp. 9-32). Amsterdam, Meppel: Boom.
- Veen, R. van der (1999). Individualisering en beleid. Tussen minimale staat en controlestaat. In P. Schnabel (red.), *Individualisering en sociale integratie* (pp. 90-111). Nijmegen: SUN, Nederlands Gesprek Centrum.
- Veen, R.J. van der (1992). Arbeid, inkomen en burgerschap. Een analyse van de status van sociale rechten in moderne opvattingen van burgerschap. In H.R. van Gunsteren en P. den Hoed (red.), *Burgerschap in praktijken. Voorstudies en achtergronden. Deel II* (pp. 159-179). Den Haag: Sdu.
- Veenhoven, R. (1972). De mental health controverse in de abortusdiscussie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 27, 182-189.
- Veenhoven, R. (1994). *Happiness in nation. Subjective appreciation of life in 56 nations 1946-1993*. Rotterdam: Risbo.
- Vegchel, G. van (1995a). *De metamorfose van Emmen. Een sociaal-historische analyse van twintig kostbare jaren 1945-1965*. Amsterdam, Meppel: Boom.
- Velde, H. te (1989). 'In onzen verslaptentijd met weeke hoofden'. *Neurasthenie, fin de siècle en liberaal Nederland. De Gids* 152, 14-24.
- Velde, H. te (1992). *Gemeenschapszin en Plichtsbeseft. Liberalisme en Nationalisme in Nederland, 1870-1918*. Den Haag: Sdu.
- Velde, H. te (1993). How high did the Dutch fly? Remarks on stereotypes of burger mentality. In A. Galema, B. Henkes en H. te Velde (red.), *Images of the Nation. Different Meanings of Dutchness 1870-1940* (pp. 59-79). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Velde, H. te (1996). Zedelijkheid als ethiek en seksueel fatsoen. De geschiedenis van een Nederlands begrip. In R. Aerts en K. van Berkel (red.), *De Pijn van Prometheus. Essays over cultuurkritiek en cultuurpessimisme* (pp. 198-218). Groningen: Historische Uitgeverij.
- Velde, H. te (1997). Einde van het gidsland? *De Gids* 160, 483-489.
- Velde, H. te (1998). Herenstijl en burgerzin. Nederlandse burgerlijke cultuur in de negentiende eeuw. In R. Aerts en H. te Velde (red.), *De stijl van de burger. Over Nederlandse burgerlijke cultuur vanaf de middeleeuwen* (pp. 157-185). Kampen: Kok Agora.
- Velde, H. te en R. Aerts (1998). Inleiding. In R. Aerts en H. te Velde (red.), *De stijl van de burger. Over Nederlandse burgerlijke cultuur vanaf de middeleeuwen* (pp. 9-27). Kampen: Kok Agora.
- Velden, H. van der (1993). *Financiële toegankelijkheid tot gezondheidszorg in Nederland, 1850-1941*. Amsterdam: Stichting beheer IISG.
- Veldhuizen, J.R. van (1991). Vijftig jaar na Querido. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 46, 315-318.
- Veldkamp, T.A. en P. van Drunen (1988). *Psychologie als professie. 50 jaar Nederlands Instituut van Psychologen*. Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Veldman, A.M. (1984). *Bloemendaal. In G.A. Lindeboom en M.J. van Lieburg (red.), Gedenboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken 1884-1984* (pp. 261-285). Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok.
- Velle, K. (2002). De misdaad als kwaal. Het succes van de criminele antropologie. In L. Nys et al. (red.), *De zieke natie. Over medicalisering*

- van de samenleving 1860-1914 (pp. 332-355). Groningen: Historische Uitgeverij.
- Venema, A. (1982). Vanuit het duister. Schetsen van honderd jaar epilepsiebestrijding. Amsterdam: Meulenhoff Informatief.
- Venneman, B. (1997). Het verpleegkundig specialisme elders in de wereld. Nieuwsbijlage bij NVPV Nieuwsbrief over ontwikkelingen in de psychiatrische verpleegkunde 3/7, 6-8.
- Venneman, B. (2002). Beroepsdeelprofiel GGZ-verpleegkundige. Dwingeloo: Kavanah.
- Veraart, J.B.M. (1957). Ontwikkeling en huidige situatie van de gezinsverpleging. In Antonia Wilhelmina Fonds (red.), *Gezinsverpleging van geestelijk gestoorden*. 17^e Conferentie, 5 oktober 1957 (pp. 9-28). [Utrecht]: Antonia Wilhelmina Fonds.
- Verbeek, H. (1982). *Huize Padua*. Boekel: Psychiatrisch Ziekenhuis Huize Padua.
- Verbeek, R. (1930). De verpleger(sters)looze afdelingen in het Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort. *Het ziekenhuiswezen* 3, 301-304.
- Verbraak, P. (1984). De geestelijke gezondheidszorg in Nederland, een kritische tussenbalans. *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 62, 599-602.
- Verdel, J. (1963). *Handleiding Psychiatrische verpleegkunde*. Ongepubliceerd. Boekel: Huize Padua.
- Verdoorn, J.A. (1981). *Het gezondheidswezen te Amsterdam in de 19^e eeuw*. Nijmegen: SUN.
- Verduyn, J. (1955). Financiering verpleegkosten geesteszieken en zwakzinnigen. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Vereeniging van Krankzinnigengestichten in Nederland (s.a. [1919-1930, 1934]). *Kostende prijs der verpleging (zonder kleeding) per patient per jaar in de laagste of 3e klasse en hoofdstukken van uitgaaf van de exploitatierekening volgens opgaaf der besturen van krankzinnigengestichten in Nederland in [1918-1929 en 1933]*. Utrecht: Vereeniging van Krankzinnigengestichten in Nederland.
- Vereniging 'Nederlandsche Hervormde Stichtingen voor Zenuw- en Geesteszieken' (s.a. [1967]). *Nederlandse Hervormde stichtingen voor zenuw- en geesteszieken en geestelijk hulpbehoevenden, 1927-1967*. Amersfoort: Vereniging 'Nederlandsche Hervormde Stichtingen voor Zenuw- en Geesteszieken'.
- Verhaak, P. (1993). Psychosociale hulpverlening in het AMW. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 823-826.
- Verhaaren, F.J.L.M. (1987). RIAGG's onder druk: naar een nieuw kwaliteitsbesef? *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 42, 19-34.
- Verhaegen, L. (1987). The evolution of Belgian psychiatry. *International Journal of Mental Health* 16, 42-57.
- Verhoeff, J. (1992). Nederland over deinstitutionalisering. In H. Beijers, H. Henkens en K. Klein Ikkink (red.), *Psychiatrie als sociale kwestie. Deinstitutionalisering in de geestelijke gezondheidszorg* (pp. 139-142). Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Verhoeven, L.M. (2006). De ontwikkeling van de psychiatrisch verpleegkundige beroepsgroep te Deventer, 1892-1940. Doctoraalscriptie Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen, Universiteit Maastricht.
- Verkenningcommissie hoger gezondheidszorg onderwijs (2000). *De toekomst van het hoger gezondheidszorgonderwijs*. Den Haag: HBO-Raad.
- Verkouteren, H. (1911). *De oorzaken van degeneratie*. Baarn: Hollandia.
- Verlaan, J. (2006). De deplorabele praktijk van het Nederlandse tbs-systeem. *NRC Handelsblad*, 25 maart, 3.
- Vermaas, H. (1980). Heeft het vakgebied psychiatrische verpleegkunde nog levensvatbaarheid? *Tijdschrift voor Ziekenverpleging* n.s. 33, 1027-1040.
- Vermande, M. en R. Bijl (1997). Epidemiologisch onderzoek naar psychiatrische problematiek in Nederland. *Onderbelichte*

- aspecten en vergelijkbaarheid. *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 75, 218-226.
- Vermande, M., E. Faber en G. Hutschemaekers (1997). *Vraag en aanbod in de Riagg jeugd zorg. Een praktijkstudie vanuit het perspectief van cliënten, hulpverleners en verwijzers*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Vermeeren, C.A.J. et al. (1991). *De psychiatrisch verpleegkundige in de opnamevervangende dagbehandeling, Over de consequenties van het substitutieproject Drenthe voor het werk van psychiatrisch verpleegkundigen*. Groningen: Rino Noord.
- Verpleegkundige Beroepsstructuur en Opleidings Continuüm (2006). *Verpleegkundige toekomst in goede banen*. Utrecht: VBOC en Algemene Vereniging Verpleegkundigen en Verzorgenden.
- Verpleegkundige Staf Stichting St. Elisabeths gasthuis/Brinkgreven (1996). *Symposium-verslag De keerzijde van het patiëntenrecht. Het klachtrecht van de verpleegkundige in de GGz, 25 april 1996*. Deventer: VAR Brinkgreven.
- Verslag van den toestand der gemeente Leiden over het jaar 1905 (1906). Leiden: W.M. Taconis Sz.
- Verwey, G. (1976). *De relatie van filosofie en psychiatrie in de 20^e eeuw. Wijsgerig perspectief op maatschappij en wetenschap* 16, 378-399.
- Verwey, G. (1980). *Psychiatrie tussen antropologie en natuurwetenschap: een historische studie over het zelfbegrip van de Duitse psychiatrie, van ca. 1820 tot ca. 1870*. Meppel: Krips Repro.
- Verwey, G. (1990). *Psychiatrie, fenomenologie en het primaat van de klinische ervaring (1900-circa 1925)*. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 32, 693-704.
- Vesseur, J. (1997). *Activiteiten van de verpleegkundige in de Psychiatrisch Intensieve Thuiszorg. Een evaluatie-onderzoek naar de PIT projecten Maastricht en Sittard*. Maastricht: Wetenschapswinkel Universiteit Maastricht.
- Viëtor, W.P.J. (1992). *Hypnose in Nederland 1920-1970*. In J. Vijselaar, *Sluimer en trance. Twee eeuwen dierlijk magnetisme en hypnose* (pp. 67-79). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Vijselaar, J. (1981). *Bronnen voor de geschiedenis van de psychiatrie in Nederland. Een duistere poel*. *Groniek* 71, 11-15.
- Vijselaar, J. (1982). *Krankzinnigen gesticht. Psychiatrische inrichtingen in Nederland, 1880-1910*. Haarlem: Fibula-Van Dishoeck.
- Vijselaar, J. (s.a. [1982]). *Van kleine en grote gestichten. Een overzicht van de institutionalisering van de krankzinnigenzorg vanaf 1400*. In C. Brinkgreve et al., *Voorgehouden. Geschiedenis van de krankzinnigenzorg in Nederland* (pp. 41-60). Haarlem: Frans Halsmuseum.
- Vijselaar, J. (red.). (1985a). *Honderd jaar krankzinnigheid. Geschiedenis van de krankzinnigenwetgeving in Nederland*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Vijselaar, J. (1985b). *Schroeder van der Kolk en de Krankzinnigenwet van 1841; oude wetgeving in een nieuw licht*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 40, 271-285.
- Vijselaar, J. (red.). (1987). *Ambulant in zicht. Geschiedenis van de ambulante geestelijke gezondheidszorg in Nederland*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Vijselaar, J. (1988). *Egodocumenten van psychiatrische patiënten uit de negentiende eeuw*. *Sociologisch Tijdschrift* 14, 645-661.
- Vijselaar, J. (red.). (1992). *Sluimer en trance. Twee eeuwen dierlijk magnetisme en hypnose*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Vijselaar, J. (1993a). *Over de IJssel, over deschreef. De geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Overijssel en van het Psychiatrisch Ziekenhuis Brinkgreven in het bijzonder*. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.

- Vijselaar, J. (red.) (1993b). Over onnozelen en idioten. Hoofdstukken uit de geschiedenis van de zwakzinnigenzorg in Nederland. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Vijselaar, J. (1995a). 'Neerlands eersten psychiater': Dr. J.N. Ramaer, 1817-1887. Amsterdam: Duphar, Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie.
- Vijselaar, J. (1995b). Zonder Curium; het Medisch Opvoedkundig Bureau als spil van de Leidse kinderpsychiatrie en kinderpsychotherapie, 1962-1969. In L. de Goei, S. van 't Hofen G. Hutschemaekers (red.), *Curium 1955-1995. Bladzijden uit de geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdpsychiatrie* (pp. 101-125). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Vijselaar, J. (red.) (1997a). Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849-1994. Hilversum: Verloren.
- Vijselaar, J. (1997b). Een enkele reis Meerenberg (1800-1849). In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849-1994* (pp. 13-40). Hilversum: Verloren.
- Vijselaar, J. (1997c). Zeden, zelfbeheersing en genezing (1849-1884). In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849-1994* (pp. 41-91). Hilversum: Verloren.
- Vijselaar, J. (1997d). 'Vrijheid, gelijkheid en broederschap'. Een revolutie in de psychiatrie 1965-1985. In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849-1994* (pp. 192-237). Hilversum: Verloren.
- Vijselaar, J. (1997e). Epiloog. In J. Vijselaar (red.), *Gesticht in de duinen. De geschiedenis van de provinciale psychiatrische ziekenhuizen van Noord-Holland van 1849-1994* (pp. 268-281). Hilversum: Verloren.
- Vijselaar, J. (1998a). Endegeest, Rhijngeest, Voorgeest. In G. Blok en J. Vijselaar, *Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997* (pp. 13-35). Nijmegen: SUN.
- Vijselaar, J. (1998b). Rust en onrust, 1897-1927. In G. Blok en J. Vijselaar, *Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997* (pp. 37-59). Nijmegen: SUN.
- Vijselaar, J. (1998c). Geest, lichaam en gemeenschap 1928-1940. In G. Blok en J. Vijselaar, *Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997* (pp. 62-101). Nijmegen: SUN.
- Vijselaar, J. (1998d). Patiënten in Endegeest, 1897-1939. In G. Blok en J. Vijselaar, *Terug naar Endegeest. Patiënten en hun behandeling in het psychiatrisch ziekenhuis Endegeest 1897-1997* (pp. 110-129). Nijmegen: SUN.
- Vijselaar, J. (1999a). Delta in de maalstroom. De woelige jaren van het Deltaziekenhuis 1975-1985. In C.Th. Bakker, G. Blok en J. Vijselaar, *Delta. Negentig jaar psychiatrie aan de Oude Maas* (pp. 121-166). Utrecht: Matrij's.
- Vijselaar, J. (1999b). 'Rationeel behandelen, respectvol bejegenen'. Delta Psychiatrisch Ziekenhuis 1985-1999. In C.Th. Bakker, G. Blok en J. Vijselaar, *Delta. Negentig jaar psychiatrie aan de Oude Maas* (pp. 167-180). Utrecht: Matrij's.
- Vijselaar, J. (2001). Neurasthenia in the Netherlands. In M. Gijswijt-Hofstra en Roy Porter (red.), *Cultures of Neurasthenia. From Beard to the First World War* (pp. 239-255). Amsterdam, New York: Rodopi.
- Vijselaar, J. (2002). De zorg dicht bij huis (1992-2002). In C.Th. Bakker en L. de Goei, *Een bron van zorg en goede werken. Geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-*

- Holland-Noord (pp. 311-359). Amsterdam: SUN.
- Vijselaar, J. (2005). *Out and In: The Family and the Asylum. Patterns of Admission and Discharge in Three Dutch Psychiatric Hospitals 1890-1950*. In M. Gijswijt-Hofstra et al. (red.), *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (pp. 277-294). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Vijselaar, J. (2007a). *Psyche en elektriciteit*. Oratie Universiteit Utrecht. Utrecht: Faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Vijselaar, J. (2007b). Een regio en zijn geestelijke gezondheidszorg, 1900-2000. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 14-41). Utrecht: Matrijs.
- Vijselaar, J. (2007c). 'De ander tot vrijheid wekken'. De psychiatrische inrichting Wolfheze onder het directoraat van Hendrik van der Drift, 1950-1975. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 192-223). Utrecht: Matrijs.
- Vijselaar, J. (2007d). Ein ausländischer Zweig der 'Weimarer Reformpsychiatrie'. Die niederländische Psychiatrie und die Fürsorge für psychisch Kranke 1920-1960. In M. Prinz (ed.), *Gesellschaftlicher Wandel im Jahrhundert der Politik. Nordwestdeutschland im internationalen Vergleich 1920-1960* (pp. 315-325). Paderborn etc.: Ferdinand Schöningh.
- Vijselaar, J. (s.a.). *Nog eens terug naar Endegeest. Analyse patiëntendossiers 1897-1992*. Ongepubliceerd manuscript. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Vijselaar, J. (monografie in voorbereiding).
- Vijselaar, J. et al. (2007). *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland*. Utrecht: Matrijs.
- Vijselaar, J. en L. de Goei (2007). Epiloog. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 253-259). Utrecht: Matrijs.
- Visser, K. (1965). Problemen rond de huidige en toekomstige structuur van het psychiatrisch centrum. *Het ziekenhuiswezen* 38, 149-152.
- Vlaanderen, J.W. (1984). *Dennenoord*. In G.A. Lindeboom en M.J. van Lieburg (red.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken 1884-1984* (pp. 287-308). Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok.
- Vliet, J.A. van (2006). *De Tbs in zijn maatschappelijke context. De relatie tussen forensische psychiatrie en algemene geestelijke gezondheidszorg*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Vogel, V. de et al. (2001). *Transmuralisering en ambulantisering in de forensische psychiatrie*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 780-794.
- Voorhelm Schneevogt, G.E. (1861). *Hygieine*. *De Gids* 25, 508-555.
- Vos, J. (2007a). *Herstellingsoord Lunteren*. Van zenuwziekte tot psychosociale problematiek. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 94-129). Utrecht: Matrijs.
- Vos, J. (2007b). 'De oudste PAAZ van Nederland'. *Ziekenhuispsychiatrie in het Gemeente Ziekenhuis Arnhem*. In J. Vijselaar et al., *Van streek. 100 jaar geestelijke gezondheidszorg in Zuid-West Gelderland* (pp. 130-151). Utrecht: Matrijs.
- Vos, M.S. en H. van Berkestijn (1993). *De geschiedenis van de opleiding tot psychiater in Nederland*. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 35, 18-31.

- Vos, P. (1989). De hele psychiatrie onder de AWBZ. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 155-159.
- Vos, P. en G.J.M. Hutschemaekers (1999). Overheid en geestelijke gezondheidszorg in permanente dialoog over de grenzen van de zorg. *Handboek Structuuren en Financiering Gezondheidszorg* (pp. 167-205). Maarssen: Elsevier.
- Vos, W. (1904). Een en ander over de ontwikkeling der Gezinsverpleging van geesteszieken in Nederland en in 't bijzonder te Grave. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 8, 533-545.
- Vos, W. (1921). Een en ander over 'Aangewezen Afdelingen'. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 25, 256-261.
- Vree, F. van (1991). De stad van het betere leven. *Cultuur en samenleving in Nederland rond 1900. Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 106, 641-651.
- Vree, W. van (1994). *Nederland als vergaderland. Opkomst en verbreiding van een vergaderregime. Groningen: Wolters-Noordhoff.*
- Vriens, H. (2005). 100 jaar architectuur van de instituten Sint Servatius en Sint Anna in Venray. In A.-J. Billekens et al., *100 jaar psychiatrie in Venray. Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius* (pp. 35-67). Zutphen: Walburg Pers.
- Vries, G.H. de (1982). De ontwikkeling van wetenschappelijke kennis, sociologisch beschouwd. *Kennis en Methode* 6, 190-220.
- Vries, G. de (1996). Maakbaarheid als contra-mythe. *Krisis* 63, 6-17.
- Vries, J. de (1986). *Tucht recht voor verpleegkundigen. Lochem: De Tijdstroom.*
- Vries, Ph. de (1949). M.C. 1941-1945. *Geschiedenis van het verzet der artsen in Nederland. Haarlem: Tjeenk Willink.*
- Vries, T. de (1996). *Complex consensus: Amerikaanse en Nederlandse intellectuelen in debat over politiek en cultuur 1945-1960. Hilversum: Verloren.*
- Vrijlandt, A.J.W., M.J. Haveman en N.W. Poelijoe (1986). Naar een alternatief voor psychiatrische opname: het Maastrichts model. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 41, 1005-1021.
- Vroege, J. (1993). RIAGG-hulp bij seksuele moeilijkheden. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 247-258.
- Vroemen, J. (1972a). 'Het gekke in de normale maatschappij is dat je niet kunt praten tegen de mensen om je heen'. Patiënten van de neurose-kliniek 'De Oosthoek'. In G. de Bruijn (red.), *Dat wordt me te gek. De psychiatrie kritisch bekeken* (pp. 39-48). Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Vroemen, J. (1972b) *De guerrilla tegen Sjef Teuns en zijn staf.* In G. de Bruijn (red.), *Dat wordt me te gek. De psychiatrie kritisch bekeken* (pp. 89-96). Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Vugt, J. van (1989). Seksualiteit en normativiteit. Seksuele moraal na de 'seksuele revolutie'. In J. van Vugt et al., *Nadenken over seksualiteit. Nijmegen: Katholiek Studiecentrum.*
- Vuijsje, H. (1997). *Correct. Weldenkend Nederlands sinds de jaren zestig. Amsterdam, Antwerpen: Uitgeverij Contact.*
- Vuister, F. (1992). *Zorgvernieuwing. Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 47, 1379-1381.
- w
- Waal, W.J. de (1988). *De drempel van de instituutpsychotherapie. Proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen.*
- Waal, W.J. de (1992). *De geschiedenis van de psychotherapie in Nederland. 's-Hertogenbosch: De Nijvere Haas.*
- Waals, H.G. van der (1948). *Het neurotische gezin. Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 3, 47-56.
- Waardt, H. de (2005). *Mending Minds. A Cultural History of Dutch Academic Psychiatry. Rotterdam: Erasmus Publishing.*

- Wachelder, J. (1992). *Universiteit tussen vorming en opleiding. De modernisering van de Nederlandse universiteiten in de negentiende eeuw*. Hilversum: Verloren.
- Wagenborg, H. en J. van de Lande (2001). De berg naar Mohammed brengen. In R.F. Koning et al., *Vermaatschappelijking, een geval apart*. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep (pp. 113-125). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Walsem, G.C. van (1906). Gehuwde verplegers? *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 10, 265-276.
- Walsem, G.C. van (1920). Grootte en plaats der gestichten. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 24, 181-187.
- Walter, B. (1996). *Psychiatrie und Gesellschaft in der Moderne. Geisteskrankenfürsorge in der Provinz Westfalen zwischen Kaiserreich und NS-Regime*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.
- Waning, A. van et al. (1995). Terugblik op de psychoanalyse. Ervaringen van analysanten en hun analytici. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 500-510.
- Wansink, H. (1994). *De opmars van de stressmaatschappij*. Amsterdam: Prometheus.
- Ward, M.F. (1987). Het verpleegkundig proces in de geestelijke gezondheidszorg. Een leerboek voor verpleegkundigen in opleiding en nascholing (voor Nederland bewerkt door A. Eliëns en H. Vermaas). Nijkerk: Intro.
- Warmerdam, H. en P. Koenders (1987). *Cultuur en Ontspanning. Het COC 1946-1966*. Utrecht: N.V.I.H. COC, Rijksuniversiteit Utrecht.
- Warner, J.H. (1986). *The Therapeutic Perspective. Medical Practice, Knowledge, and Identity in America 1820-1885*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Waterink, J. (1959). Vijfen twintig jaar actie voor geestelijke volksgezondheid. In *Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid op Gereformeerde Grondslag, Actie voor en perspectief van de geestelijke volksgezondheid*. Referaten gehouden op het congres ter gelegenheid van het vijfen twintig-jarig bestaan der vereniging (pp. 7-23). Kampen: J.H. Kok.
- Wedman, H. (1998). Hoeden en petten. Socialisme en burgerlijke cultuur in Nederland. In R. Aerts en H. te Velde (red.), *Destijl van de burger. Over Nederlandse burgerlijke cultuur vanaf de middeleeuwen* (pp. 218-245). Kampen: Kok Agora.
- Weeghel, J. van (1989). San Giovanni en Sint Bavo. In M. van der Kamp et al. (red.), *De patiënt als burger. Een bezoek aan de democratische psychiatrie in Triëst* (pp. 47-62). Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Weerden-Dijkstra, J.R. van (1972). The Attitude of the Population Towards the Mentally Ill. *Psychiatria, Neurologia et Neurochirurgia* 75, 95-106.
- Weijde, B. (1994). *Onder het ijs. Psychiatrisch dagboek. Dromen en monologen*. Amsterdam: Van Oorschot.
- Weijel, J.A. (1964). Het maatschappelijk effect van de psychologie. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 19, 270-278.
- Weijel, J.A. (1970). *De mensen hebben geen leven. Een psychosociale studie*. Haarlem: Bohn.
- Weijel, J.A. (1971). De psychotherapeut en de samenleving. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 26, 388-396.
- Weijel, J.A. (1974). De sociale strijd van de welzijnswerkers. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 29, 174-191.
- Weijel, J.A. (1983 [1968]). Verandert het perspectief van de psychotherapie? *Tijdschrift voor Psychiatrie* 25, 102-110.
- Weijers, I. (1991). *Terug naar het behouden huis. Roman-schrijvers en wetenschappers in de jaren vijftig*. Amsterdam: Sua.
- Weijers, I. (1995). Slecht en gek. Spanningsvelden in de behandeling van gestoorde delinquenten-

- ten. In R. Abma et al., *Het verlangen naar openheid. Over de psychologisering van het alledaagse* (pp. 57-68). Amsterdam: De Balie.
- Weijers, I. (1996). De misdadiger. Toerekenings-
 vaarbaarheid en behandeling. In J. Jansz en
 P. van Drunen (red.), *Met zachte hand. Opkomst
 en verbreiding van het psychologisch perspectief*
 (pp. 187-204). Utrecht: Lemma.
- Weijers, I. (1997). De slag om Dennendal. Een terug-
 blik op de jaren vijftig vanuit de jaren
 zeventig. In P. Luykx en P. Slot (red.), *Een stille
 revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren
 vijftig* (pp. 45-65). Hilversum: Verloren.
- Weijers, I. (1998). The Dennendal Experiment,
 1969-1974: The Legacy of a Tolerant Educa-
 tive Culture. In M. Gijswijt-Hofstra en
 R. Porter (red.), *Cultures of Psychiatry and
 Mental Health Care in Postwar Britain and the
 Netherlands* (pp. 169-184). Amsterdam,
 Atlanta: Rodopi.
- Weijers, I. (2001). De binnenhuisarchitecten van
 de Nederlandse verzorgingsstaat.
 Menswetenschappers en doorbraak.
Gewina 24, 196-206.
- Weijers, I. (2002). Zestig jaar kinder- en jeugd-
 psychiatrie in Nederland (1920-1980).
*Kind en Adolescent. Tijdschrift voor pedagogiek,
 psychiatrie en psychologie* 23, 82-96.
- Weijers, I. (2003). De psychiater in het strafrecht.
 Utrecht: ongepubliceerd manuscript.
- Weijers, I. en F. Koenraadt (2007). Toenemende
 vraag naar expertise - een eeuw
 forensische psychiatrie en psychologie.
 In F. Koenraadt, C. Kelk en J. Vijselaar (red.),
*Tussen behandeling en straf. Rechtsbescherming
 en veiligheid in de twintigste eeuw* (pp. 1-74).
 [Dventer]: Kluwer.
- Weijers, I. en E. Tonkens (1999). Christianization of
 the Soul: Religious Traditions in the Care
 of People with Learning Disabilities in the
 Netherlands in the Nineteenth Century.
Social History of Medicine 12, 351-369.
- Weijers, I., E. Tonkens en I. Mans (1998).
 Verstandelijke handicap en burgerschap.
 Een historiografische schets. *Comenius* 18,
 310-324.
- Weindling, P. (1989). *Health, Race and German Politics
 between National Unification and Nazism,
 1870-1945*. Cambridge: Cambridge Univer-
 sity Press.
- Weiner, D.B. (1994). 'Le geste de Pinel': The History
 of a Psychiatric Myth. In M.S. Micale en
 R. Porter (red.), *Discovering the History of
 Psychiatry* (pp. 232-247). New York, Oxford:
 Oxford University Press.
- Weisglas, M. (1981). De overgang van oppassers en
 oppasseressen naar verplegers en verpleegsters in de
 krankzinnigengestichten, 1880-1921. Onderdeel
 van de hervorming van het Nederlandse krank-
 zinnigenwezen. Doctoraalscriptie Nieuwe
 geschiedenis, Universiteit van Amsterdam.
- Wel, F. van (1981). De psychologisering van de
 cultuur. *Comenius* 1, 497-505.
- Wel, F.W. van (1988). *Gezinnen onder toezicht.
 De stichting volkswoningen te Utrecht 1924-1975*.
 Amsterdam: SUA.
- Wel, T.F. van en A.C. van den Hout (1988). Bescher-
 mende woonvormen. Een onderzoek naar
 de invulling van een vraagstuk. *Tijdschrift
 voor Psychiatrie* 30, 521-533.
- Wellenbergh, P. (1883). Half-krankzinnigen.
Psychiatische Bladen 1, 155-158.
- Welles, F. en T.P. Widdershoven (2007). Separatie of
 medicatie: de patiënt aan het woord.
Maandblad Geestelijke volksgezondheid 62,
 475-486.
- Welshman, J. (1999). Rhetoric and reality: commu-
 nity care in England and Wales, 1948-74.
 In P. Bartlett and D. Wright (red.), *Outside
 the Walls of the Asylum. The History of
 Care in the Community 1750-2000* (pp.
 204-226). Londen, New Brunswick (NJ):
 The Athlone Press.

- Welters, R. (1993). Een harmonisch geheel. Leven en werken in het Christelijk Sanatorium. In G. Hutschemaekers en C. Hrachovec (red.), *Heer en heelmeesters. Negentig jaar zorg voor zenuwlijders in het Christelijk Sanatorium te Zeist* (pp. 233-247). Nijmegen: SUN.
- Wennink, H.J. (1986). Het therapeuticum der kleinschaligheid: een onderzoek naar het effect van kleinschalig wonen op de identiteit van chronisch-psichniatrische patiënten. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 28, 475-491.
- Wennink, H.J. (1989a). Beschut wonen, onderzoek naar de opzet, effectiviteit en verbreiding van nieuwe woonvormen voor chronisch psychiatische patiënten. Utrecht: proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht; Noordwijkerhout: Stichting Centrum St. Bavo.
- Wennink, H.J. (1989b). Beschut wonen: 1136 APZ-units onderzocht. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 44, 634-648.
- Wennink, H.J. (1998). De ongelukkige relatie tussen maatschappij en geestelijke gezondheidszorg. Een bezinning op 25 jaar rumoer in de (sociale) psychiatrie. Maarssen: Elsevier/De Tijdstroom.
- Wennink, H.J. (1999). Wat wil de minister? Overwegingen bij de departementale visie op de GGZ van de 21^e eeuw. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 54, 536-541.
- Wennink, H.J. et al. (2001). De metamorfose van de GGZ. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 917-937.
- Werf, B. van der (1996). Welke zorg op welke maat? Tussen Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis en Beschermende Woonvorm. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 51, 587-596.
- Werff, A. van der (1983). Structureren en herstructureren in de gezondheidsszorg 1950-2000. In G. Schrijvers en J.M. Boot (red.), *Een halve eeuw gezondheidszorg: 1950-2000* (pp. 117-137). Lochem, Poperinge: De Tijdstroom.
- Weringh, J. van (1986). De afstand tot de horizon. Verwachtingen en werkelijkheid in de Nederlandse criminologie. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Werkgroep Dag van de Psychiatrie (1981). *Gekkenhuizen. Gids voor zenuwlijders en zinlozen*. Arnhem: Werkgroep Dag van de Psychiatrie.
- Werkgroep Herziening B-opleiding (1986). *Beroepsprofiel van de psychiatisch verpleegkundige*. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Werkgroep Interculturele Hulpverlening NVPV (1999). *Voorlopig Consensusdocument Interculturele Hulpverlening*. Meppel: NVPV.
- Werkgroep Oorlogswetten van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (1987). 'Medische causaliteit bij oorlogsgetroffenen 1940-1945' rechtvaardigt geen ingrijpende wetswijzigingen. *Medisch Contact* 42, 653-656.
- Werkgroep Rechtspositie Patiënten in Psychiatrische Ziekenhuizen (1978). *Resultaten enquête*. 's-Gravenhage: Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.
- Werkgroep Rechtspositie Patiënten in Psychiatrische Ziekenhuizen (1980). *Eindrapport*. 's-Gravenhage: Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.
- Werkgroep Schizofrenie NVPV (2000). *Consensusdocument verpleegkundige zorg aan mensen met schizofrenie*. Meppel: NVPV/STIP.
- Werner, J.F.M. (1991). In hoger beroep. Perspectief voor de verplegende en verzorgende beroepen. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Wesenbeek, H.J.H. (1991). *Etnopsychiatrie*. In J.J.M. Dekker, S.J.A.M. van den Langenberg en L.A.J.M. van Eck (red.), *Klinische psychiatrie. De veranderende functie van een psychiatrisch ziekenhuis in de samenleving* (pp. 194-203). Assen, Maastricht: Van Gorcum.
- Wesselink, W. (1997). *Verpleegkundige als behandelaar in het APZ. Nieuwsbijlage bij NVPV Nieuwsbrief over ontwikkelingen in de psychiatrische verpleegkunde* 3/7, 10-12.

- Westerman Holstijn, A.J. (1938). Kongresindrukken over Psychotherapie. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 42, 625-631.
- Westerman Holstijn, A.J. (1944). Psychotherapie op Biologische Grondslag. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 48, 332-355.
- Westerman Holstijn, A.J. (1946). Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie. Huishoudelijke jaarvergadering op zaterdag 15 december 1945, des morgens 10.30 uur, in de Valeriuskliniek te Amsterdam. *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 49, 187-191.
- Westerman Holstijn, A.J. (1950). Psychotherapy in the borderland of psychoanalysis. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 53, 77-97.
- Westhoff, H. (1996). Geestelijke bevrijders. Nederlandse katholieken en hun beweging voor geestelijke volksgezondheid in de twintigste eeuw. Nijmegen: Valkhof Pers.
- Weterman, Th. J. (s.a. [1975]). De toegankelijkheid tot de ambulante geestelijke gezondheidszorg. Utrecht: Gemeenschappelijk Bureau van Ziekenfondsorganisaties.
- Widdershoven, G.A.M., R.I.P. Berghmans en A.C. Molewijk (2000). Autonomie in de Psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 6, 389-398.
- Wiegersma, S. (1967). Functie en rol van de psycholoog in de Geestelijke Gezondheidszorg. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 22, 373-379.
- Wiegman, N. (1998). 'De verpleegster zij in de eerste plaats vrouw van karakter'. Ziekenverpleging als vrouwenzaak (1898-1998). In R. van Daalen en M. Gijswijt-Hofstra (red.), *Gezond en wel. Vrouwen en de zorg voor gezondheid in de twintigste eeuw* (pp. 125-140). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wierdsma, A.I. et al. (1995). In de rij voor beschermd wonen. Wachtlijstproblemen in de regio Rijnmond. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 270-282.
- Wierdsma, A.I., H.H.P. Vergouwen en H.P. Jurg (1993). AMW en RIAGG: een vergelijkend cliëntenonderzoek (2). *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 810-815.
- Wieringa, W.J. et al. (1960). Een halve eeuw arbeid op psychiatrisch-neurologisch terrein, 1910-1960. Wageningen: Zomer en Keuning.
- Wiersema, E.M. (1981). Psychotherapie en RIAGG-vorming: beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 36, 804-810.
- Wiersma, E. (1987). Pathologisch! Nederlandse psychiaters en hun beeldvorming van militaire dienstweigeraars rond de tweede wereldoorlog. Amsterdam: Vereniging Dienstweigeraars.
- Wiersma, D. et al. (1988). Chronische patiënten in de geestelijke gezondheidszorg: een epidemiologische verkenning van hun behoefte aan zorg. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 30, 388-400.
- Wigbold, H. (1995). *Bezwaren tegen de ondergang van Nederland*. Amsterdam, Antwerpen: De Arbeiderspers.
- Wijffels, A.J.A.M. (1954). *Het castratievraagstuk*. Amsterdam: Scheltema & Holkema.
- Wijffels, A.J.A.M. (1955). *Het castratievraagstuk*. Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap (Tweede serie) 39.
- Wijffels, A.J.A.M. (1958). Voor- en nazorg van geesteszieken in de maatschappij. *R.K. Artsenblad* 37, 149-155.
- Wijngaarden, B. van, M.E.M. Bransen en H.J. Wennink (2001). Een keten van lege zondagen. Tekorten in de zorg voor langdurig zorgafhankelijke patiënten in het APZ, vergeleken met een standaard. Utrecht: GGZ Nederland.
- Wijsman, J.W.H. (1891). *Voorlezingen over psychiatrie voor studenten, artsen en juristen*. Amsterdam: Scheltema & Holkema.
- Wijsman, J.W.H. (1899). Wie is, uit een maatschappelijk oogpunt, krankzinnig? *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 3, 179-182.

- Wilde, C. de (2001). Park of buurt. Strijdige opvattingen over vermaatschappelijking. In R.F. Koning et al., *Vermaatschappelijking, een geval apart. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van D.Th.I. Kloos, lid van de Raad van Bestuur van de Bavo RNO Groep* (pp. 13-18). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Wilde, G. de (1995). De mogelijkheden van een machtsvacuüm. GGZ-vernieuwingen in de jaren '90. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 805-818.
- Wilde, R. de (1992). *Discipline en legende. De identiteit van de sociologie in Duitsland en de Verenigde Staten 1870-1930*. Amsterdam: Van Gennep.
- Wilk, H. van der (1982). Psychiatrie in werkelijkheid. Naar aanleiding van 'Het vijf minuten-spreekuur'. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 37, 800-806.
- Willemse, M.-J. (1985). Verpleegkundige en verpleegster. Strijd rond opleidingen leidt tot chaos. *Tijdschrift voor Gezondheid en Politiek* 3/12, 6-9.
- Willemse, M.-J. (2006). 'De belangen der verpleging in handen der verpleegsters'. In P.-H. Zwanikken, C. aan de Stegge en G. Herrmann (red.), *Een passie voor verplegen. Liber Amicorum voor Joke Zwanikken-Leenders* (pp. 77-81). 's-Hertogenbosch: BiblioVanGerwen.
- Willemsen, C. (1997). *Van God los. Geschiedenis van de psychiatrische inrichting Sint-Antonius, 1902-1967*. Breda: De Geus.
- Willemsen, C. (2001). De belofte van het hiernumaals. Zeventig jaar ambulante geestelijke gezondheidszorg in het gewest Breda 1929-1999. Nijmegen: SUN.
- Willemsen, C. (2004). *De psychiater en de witte vlek. 30 jaar GGZ Midden-Brabant 1970-2000*. Amsterdam: SUN.
- Wilmink, F.W. et al. (1998). Psychiatrie hulpvraag aan twee APZ-poliklinieken: wat verandert er in tien jaar tijd? *Tijdschrift voor Psychiatrie* 40, 3-13.
- Windt, E. de (1949). De confrontatie met de dood. *Folia psychiatrica, neurologica et neurochirurgica neerlandica* 52, 459-466.
- Windt, W. van der (1988). *Werken in de intramuraal gezondheidszorg: een arbeidsmarktverkenning, verpleging en verzorging (1983-1992)*. Utrecht: Nationaal Ziekenhuisinstituut.
- Windt, W. van der et al. (2000). *Feiten over verpleging en verzorging in Nederland 2000*. Maarssen, Utrecht: Elsevier Gezondheidszorg, Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging.
- Windt, W. van der et al. (2002). *Feiten over verpleegkundige en verzorgende beroepen in Nederland 2002*. Maarssen, Utrecht: Elsevier Gezondheidszorg, Landelijk Expertisecentrum Verpleging en Verzorging.
- Windt, W. van der, J.T. Bos en A.L. Francke (2007). *Feiten over verpleegkundige en verzorgende beroepen in Nederland 2007*. Utrecht: Landelijk Expertisecentrum Verpleging en Verzorging.
- Windt, W. van der, H. Calsbeek en L. Hingstman (1997). *Feiten over verpleging en verzorging in kaart gebracht*. Utrecht: De Tijdstroom, Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging.
- Windt, W. van der, H. Calsbeek en L. Hingstman (1998). *Feiten over verpleging en verzorging in Nederland 1998*. Maarssen, Utrecht: Elsevier/De Tijdstroom, Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging.
- Windt, W. van der en H. Talma (2005). *De arbeidsmarkt voor verpleegkundigen, verzorgenden en sociaal-pedagogen in de zorgsector 2004-2008. Een verkenning met Regio Marge*. Utrecht: Prismant.
- Winkeler, L. (1980). Verdrijving van de moraal. De discussie rond het proefschrift van mevr. Dr. A.A.A. Terruwe. *Jaarboek van het Katholiek Documentatiecentrum* 10, 118-134.
- Winkels, J. (1982). *Het Instituut voor Sociaal Onderzoek van het Nederlandse Volk. Een bijdrage aan de geschiedschrijving van*

- het sociaal-wetenschappelijk onderzoek in Nederland. *Sociologische Gids* 29, 98-128.
- Winkler-Junius, E. (1947). *Herinneringen van Cornelis Winkler 1855-1941*. Arnhem: Van Loghum Slaterus.
- Wisman, P. en G. Westermann (1993). RIAGG en asielzoekers: een samenwerkingsproject. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 48, 276-281.
- Wit, J. de (1991). Hoe provinciaal is de GGZ? Formele en informele betrokkenheid van de provinciale overheden bij de GGZ, 1884-1991. Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Wit, J. de (1993). De rol van de provincie Overijssel in de GGZ vanaf 1884. In J. Vijselaar (red.), *Over de IJssel, over de schreef. De geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Overijssel en van het Psychiatrisch Ziekenhuis Brinkgreven in het bijzonder* (pp. 41-57). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Wit, R. de (1997). Kabinet wil ambulante dwang en zelfbinding. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 1/12, 9-11.
- Wit, R. de (1998a). Toekomst ggz. *Psychiatrie: gewone gezondheidszorg. Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 2/1, 8-10.
- Wit, R. de (1998b). 50 jaar WFMH. De kracht van een papieren tijger. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 2/11, 22-23.
- Wit, R. de (1999). De angst voor kookboek-geneeskunde. *Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg* 3/3, 19-20.
- Withuis, J. (2001). Geestelijke oorlogsschade. De oorlog in het *Maandblad*, 1945-2000. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 56, 394-451.
- Withuis, J. (2002). *Erkenning. Van oorlogstrauma naar klaagcultuur*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Withuis, J. (2005). *Na het kamp. Vriendschap en politieke strijd*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Witte, B.S. (1978). *Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek*. In P. Nijs (red.), *Hoofdmomenten in de seksuologie (90-97)*. Antwerpen, Amsterdam: De Nederlandsche Boekhandel.
- Witteman, P. (1995). *Opgenomen. Witteman bij de psychiater*. Amsterdam: Balans.
- Wolf, J. (1990). *Oude bekenden van de psychiatrie. Een onderzoek naar een sociaal-psychiatrische hulpverleningspraktijk*. Utrecht: SWP.
- Wolf, J. (1995). *Zorgvernieuwing, een tussenbalans*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 50, 1171-1188.
- Wolf, J., F. van Hoof en L. Neijmeijer (1997). *Sociaal-psychiatrisch verpleegkundigen en psychiatrisch verpleegkundigen*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 52, 1007-1020.
- Wolf, J.R.L.M. (2002). *Een kwestie van uitburgering*. Amsterdam: SWP.
- Wolf, J.R.L.M. et al. (1999). *Sociale pensions: de bewoners. Over een nieuwe woonvoorziening voor dak- en thuislozen met psychische problemen*. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 41, 15-23.
- Wolf, R. (1995). *Nadien. Naar meer samenhang in de Oostbrabantse psychiatrie*. Boekel, Rosmalen: IPZ Oost Brabant.
- Woltjer, J.J. (1992). *Recent verleden. De geschiedenis van Nederland in de twintigste eeuw*. Amsterdam: Balans.
- Woord, B. van der (1961). *De plaats van de Stichting in het sociaal-economisch leven*. In L.J. Hut et al., *De Willem Arntsz Stichting 1461-1961* (pp. 249-430). Utrecht: N.V.A. Oosthoek's Uitgeversmaatschappij.
- Wopereis, M. (1988). *Een dubbeltje op zijn kant. De jaren zestig als keerpunt in de geschiedenis van het Nederlands Instituut van (Practizerende) Psychologen*. *Psychologie & Maatschappij* 12, 340-348.
- Wouters, C. (1990). *Van minnen en sterven. Informalisering van omgangsvormen rond seks en dood*. Amsterdam: Bert Bakker.

- Wurff, A. van der (1987). 'Niet zoo maar een mening, doch een welbewust gegeven psychiatrisch advies'. Aspecten uit de MOB-geschiedenis 1928-ca. 1975. In J. Vijselaar (red.), *Ambulant in zicht. Geschiedenis van de ambulante geestelijke gezondheidszorg in Nederland* (pp. 83-101). Utrecht: Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid.
- Wurff, A. van der (1990). Aspecten van medicalisering en normalisering bij de opkomst van het medisch-opvoedkundig werk in Nederland in het begin van de twintigste eeuw. *Pedagogisch Tijdschrift* 15, 102-110.
- Wurff, A. van der (1993). Dutch non-residential mental health care for children, 1928-1982. The example of a Medical-Pedagogical Institution. In L. de Goei en J. Vijselaar (red.), *Proceedings of the 1st European Congress on the History of Psychiatry and Mental Health Care* (pp. 223-229). Rotterdam: Erasmus Publishing.
- Wyers, S. (1995). Als ik wil kan ik duiken... Brieven van Claartje van Aals, verpleegster in de joods psychiatrische inrichting Het Apeldoornsche Bosch 1940-1943. Amsterdam: Thomas Rap.
- Z
- Zahn, E. (1989). *Regenten, rebellen en reformatoren. Een visie op Nederland en de Nederlanders*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Zandstra, P., J. van der Woude en B. de Ree (2002). *Suïcidaliteit, Van begin tot eind verpleegkundige richtlijn. Opvang van suïcidale patienten in het algemeen ziekenhuis en andere zorgcentra*. Utrecht: Vereniging voor Consultatieve Psychiatrische Verpleegkunde.
- Zandvoort, J.M.E. van (1987) Psychiatrische oordeelsvorming in rapporten. *Medisch Contact* 42, 599-604.
- Zeegers, W. (1988). *Andere tijden, andere mensen. De sociale representatie van identiteit*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Zeegers, W. (1990). *Langs deze mij onsympathieke weg. Contactadvertenties in Nederland 1945-1990*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Zeldenrust-Noordanus, M. (1966). De positie van de NVSH. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 21, 16-24.
- Ziekenfondsraad (1980). *Ziekenfondsraden i.m.p.'en*. Amstelveen: Afdeling externe betrekkingen van de Ziekenfondsraad.
- Ziekenfondsraad (1981). *Besluit ziekenfondsraad bureaus voor levens- en gezinsvragen*. Amstelveen: Afdeling externe betrekkingen van de Ziekenfondsraad.
- Zitman, F.G. (1978). *De Gekkenkrant. Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 33, 446-458.
- Zondag, A. (1995). *Naar Franeker gaan. Herinneringen en reflecties van een oud hoofdverpleegkundige*. Franeker: Van Wijnen.
- Zuithoff, D. (1954). Enkele sociaal-psychiatrische aspecten in de zorg en nazorg van de 'verwaarloosde en ontspoorde' jeugd. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 9, 393-410.
- Zuithoff, D. (1959). Bevolkingsgroep en geestesstoornissen. *Voordrachtenreeks van de Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Dienstverband* 1/1, 2-27.
- Zuring, J. (1954). Psychiatric aspects of the problems of desertion. *Folia psychiatricae, neurologia et neurochirurgica neerlandica* 57, 73-83.
- Zuthem, J.W. van (1994). *Vijfjaar Regionale Instellingen voor Beschermd Wonen*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 49, 3-17.
- Zwanikken, G.J. en A.E.S. Sijben (1991). Psychiaters in zwakzinnigenzorg. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 33, 530-539.
- Zwanikken, P.-H., C. aan de Stegge en G. Herrmann (red.) (2006). *Een passie voor*

verplegen. *Liber Amicorum* voor Joke Zwanikken-
Leenders. 's-Hertogenbosch: BiblioVan-
Gerwen.

Zweden, C. van (1999). Evaluatie klachtwet. Hoge
drempel maakt klagen onaantrekkelijk.
Psy. Tijdschrift over de geestelijke gezondheidszorg
3/12, 16-19.

[ ]

Bijlagen

Bijlage 1a

CHRONOLOGISCH OVERZICHT KRANKZINNIGENGESTICHTEN EN PSYCHIATRISCHE INRICHTINGEN IN NEDERLAND 1884-1940¹

Jaar op- richting (erkenning als genees- kundig gesticht)- opheffing	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Aangewezen (open) afdeling	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/ of vrouwelijke patiënten (M/V); aanwezige klasse(n)
1442 (1848)	Reinier van Arkel (1885: buiten- gesticht Voor- burg te Vught)	Den Bosch	1884: 624 p 1915: 434 p 1935: 527 b		Semipubliek: Godshuizen, gemeente	M/V III
1461 (1841)	Willem Arntsz Huis (1911: buitenge- sticht W.A. Hoeve te Den Dolder)	Utrecht	1884: 429 p 1915: 766 p (inclusief W.A. Hoeve) 1935: 444 b	Zie W.A. Hoeve	Semipubliek: gemeente	M/V I, II, III
1581 (1841)	St. Elisabeths Gasthuis (1878: buiten- gesticht Brink- greven)	Deventer	1884: 246 p 1915: 511 p (inclusief Brinkgreven) 1935: 200 b	1958 ofeerder	Semipubliek: gemeente	M/V I, II,
1599 (1861)- 1909	Gesticht aan de Hooghsstraat; per 1896 Doorgangs- huis (zie verder Maasoord, Deltaziekenhuis)	Rotterdam	1884: 222 p 1896: 50 p 1897: 12 p		Gemeente	M/V I, II, III

Jaar oprichting (erkenning als geneeskundig gesticht)-opheffing	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Aangewezen (open) afdeling	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V); aanwezige klasse(n)
1607 (1888)-1909	Gesticht aan het Slijkeinde (zie vanaf 1900 Oud-Rosenburg)	Den Haag	1884: 188 p 1909: 570 p (inclusief Rosenberg)		Semipubliek: gemeente	M/V I, II, III
1625 (1841)	Krankzinnigengesticht het Oude en Nieuwe Gasthuis (1900: buitengesticht Groot Graffel te Warnsveld)	Zutphen	1884: 478 p 1915: 903 p (inclusief Groot Graffel) 1935: 954 p (inclusief Groot Graffel)	1932 ofeerder	Semipubliek: gemeente	M/V I, II, III
1677 (1855)	St. Joris Gasthuis (1894: buitengesticht Vrijenban; Koninklijk Besluit 1902: samen één gesticht)	Delft	1884: 317 p 1915: 479 p 1935: 811 b		Semipubliek: gemeente	M/V III
1760 (1853)-1898	Krankzinnigengesticht Dordrecht	Dordrecht	1884: 224 p 1897: 193 p 1898: 170 p		Semipubliek: gemeente	M/V III
1822 (1885)	Huize Padua	Boekel	1884: 73 p 1915: 157 p 1935: 391 p	1916	Particulier: Broeders Penitenten	M II,
1843-1973	Calvariënberg (voorheen Zinnelooshuis; zie verder Vijverdal)	Maas-tricht	1884: 74 p 1915: 59 p 1935: 52 p	1958	Semipubliek: gemeente	M/V III
1845-1921	Nederlandsch Israëlitisch krankzinnigengesticht (zie ook Apeldoornsche Bosch (1909))	Amsterdam	1884: 151 p 1915: 124 p		Particulier: joods	M/V III

Jaar op- richting (erkenning als genees- kundig gesticht)- opheffing	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Aangewezen (open) afdeling	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/ of vrouwelijke patiënten (M/V); aanwezige klasse(n)
1849	Meerenberg (vanaf 2 december 1918 Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort) 1888: Meerenberg II	Bloemen- daal/ Santpoort	1884: 922 p 1915: 1376 p 1935: 1517 b	1919	Provincie Noord-Holland	M/V I, II, III
1851	Gesticht aan de Academiestraat (1930: buiten- gesticht Groot Lankum)	Franeker	1884: 222 p 1915: 326 p 1935: 508 b	1935	Gemeente	M/V III
1870	Coudewater	Rosmalen	1884: 603 p 1915: 538 p 1935: 608 p	1928 De Loofert (vrouwen)	Particulier: RK-signatuur	M/V, vanaf 1918 V I, II, III, IV
1878; nieuw- bouw 1894	Brinkgreven: buitengesticht St. Elisabeths Gasthuis	Deventer	1935: 444 b	1918	Semipubliek: gemeente (buitengesticht)	M/V II, III
1884-1923	Rijkskrankzinnigengesticht (zie verder Pro- vinciaal Zieken- huis Medemblik)	Medem- blik	1885: 119 p 1886: 380 p 1915: 192 p		Rijk	M/V III
1885	Voorburg: buitengesticht Reinier van Arkel te Den Bosch	Vught	1886: 382 p 1915: 1004 p 1935: 1118 b	1932	Semipubliek: gemeente (buitengesticht)	M/V I, II, III, IV
1886	Veldwijk	Ermelo	1887: 61 p 1915: 579 p 1935: 582 bed- den + 70 gezins- verpleging	1923 Rustoord	Particulier: Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen (en Zenuwlijders) in Nederland	M/V I, II, III
1887-1895	Gesticht aan de Nieuwe Gracht	Haarlem	1887: 10 p 1895: 20 p		Particulier: neutraal	V gegoede stand

Jaar oprichting (erkenning als geneeskundig gesticht)-opheffing	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Aangewezen (open) afdeling	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V); aanwezige klasse(n)
1892	Bloemendaal	Loosduinen	1893: 97 p 1915: 548 p 1935: 834 b (Ockenburg: 107 b)	1930 Ockenburg	Particulier: Vereniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen (en Zenuwlijders) in Nederland	M/V III
1895	Dennenoord	Zuid-laren	1896: 54 p 1915: 562 p 1935: 843 bedden + 25 gezinsverpleging	1933 Noorder Sanatorium (1935)	Particulier: Vereniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen (en Zenuwlijders) in Nederland	M/V III
1895-1902	Villa Ruimzicht	Ede	1895: 12 p 1902: 17 p		Particulier: neutraal	V Gegoedestand
1896-1903	Noorderhaven	Groningen	1898: 5 p 1903: 3 p		Particulier: neutraal	M/V
1897	Endegeest	Oegstgeest	1898: 238 p 1915: 542 p 1935: 525 b	1948	Gemeente Leiden	M/V III
1898-1973	Rijkskrankzinnigengesticht/ Rijkspsychiatische Inrichting	Grave	1899: 20 p 1915: 95 p 1935: 112 b	na 1936	Rijk	V III
1898-1938	Veldzicht	Gorsseel	1899: 4 p 1915: 9 p 1935: 28 b exclusief Den Oldenhof	circa 1884 Den Oldenhof, (dus begonnen als sanatorium)	Particulier: neutraal	V I

Jaaroprichting (erkenning als geneeskundig gesticht)-opheffing	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Aangewezen (open) afdeling	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V); aanwezige klasse(n)
1900	Oud-Rosenburg (zie eerder: Gesticht aan het Slijkeinde te Den Haag)	Loosduinen	Tot 1910 telling inclusief Gesticht aan het Slijkeinde 1910: 352 p 1935: 475 b (Ramaerkliniek: 100 b)	1926 Ramaerkliniek	Semipubliek: gemeente Den Haag	M/V I, II, III
1900	Het Groot Graffel: buitengesticht van O. en N. Gasthuis te Zutphen	Warnsveld	Telling samen met O. en N. Gasthuis: 1901: 494 p 1902: 658 p	1932	Semipubliek: gemeente (buitengesticht)	M/V
1905-1910	(Tijd.) Gesticht aan de Zwanenburgwal (zie verder Duin en Bosch)	Amsterdam	1906: 127 p 1909: 139 p		Provincie Noord-Holland	V
1907	Wolfheze	Wolfheze	1908: 57 p 1915: 532 p 1935: 591 b + 8 gezinsverpleging	1935 Sanatorium Kliniek Neder Veluwe	Particulier: Vereniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland	M/V III
1907	St. Servatius	Venray	1910: 573 p 1915: 611 p 1935: 781 b	1933 St. Antonius, St. Aloysius	Particulier: Broeders van Liefde	M III
1908	St. Anna	Venray	1910: 211 p 1915: 594 p 1935: 690 b	1933 St. Pieter, Terhagen, Notre Dame, St. Eugène	Particulier: Zusters van Liefde	V I, II, III, IV

Jaar oprichting (erkenning als geneeskundig gesticht)-opheffing	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Aangewezen (open) afdeling	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V); aanwezige klasse(n)
1909-1943	Het Apeldoornse Bosch (zie tot en met 31 december 1921 ook Nederlandsch Israëlitische krankzinnigen-gesticht te Amsterdam)	Apeldoorn	1910: 235 p 1915: 314 p 1935: 638 b	1924 Rustoord Hannah (V), Benjamin (kinderen)	Particulier: joods	M/V I, II, III
1909	Maasoord (vanaf 1958 Deltaziekenhuis)	Poortugaal	1910: 396 p 1915: 750 p 1935: 958 b	1917	Gemeente Rotterdam	M/V III
1909	Vrederust	Bergen op Zoom	1910: 161 p 1915: 407 p 1935: 716 b + 30 gezinsverpleging	1931	Particulier: Vereniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen in Zeeland	M/V III
1909	Duin en Bosch	Bakkum, gemeente Castricum	1910: 407 p 1915: 731 p 1935: 865 b	na 1936	Provincie Noord-Holland	M/V III
1911	Willem Arntsz Hoeve: buitengesticht W.A. Huis te Utrecht	Den Dolder	1912: 534 b 1915: 766 p (inclusief W.A. Huis) 1935: 902 b	1932	Semipubliek: gemeente en provincie (buitengesticht)	M/V I, II, III
1914	St. Bavo	Noordwijkerhout	1915: 100 p 1935: 700 b	na 1936	Particulier: Broeders van Liefde	M III
1918	Rijkskrankzinnigengesticht/Rijkopsychiatrische Inrichting	Woensel/ Eindhoven	1918: 457 p 1935: 1032 b		Rijk	M/V III

Jaaroprichting (erkenning als geneeskundig gesticht)-opheffing	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Aangewezen (open) afdeling	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V); aanwezige klasse(n)
1922	Beileroord	Beilen	1935: 44 b + circa 250 gezinsverpleging	1933 Sanatorium Rustoord	Provincies Drenthe, Groningen, Friesland	M/V I, II, III
1923-1967	Provinciaal Ziekenhuis (zie eerder Rijkskran- zinnigengesticht Medemblik)	Medemblik	1935: 363 b	na 1936	Provincie Noord-Holland	M
1927	St. Joseph	Apeldoorn	1935: 264 b	1927	Particulier: Daniël de Brouwer Stichting, Broeders Penitenten	M I, II, III
1928	Vogelenzang	Bennebroek	1935: 444 b	1928	Particulier: Vereniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland	M/V III
1928	Sancta Maria	Noordwijkerhout	1935: 662 p	1933 St. Liduina	Particulier: Zusters van Liefde	V III
1930	St. Willibrordus- stichting	Heiloo	1935: 450 b	1930 Glorieux	Particulier: Broeders Onze Lieve Vrouwe van Lourdes	M, I, II, III
1930	Groot Lankum: buitengesticht Krankzinnigen gesticht te Franeker; per 1935: Psychi- atrische Inrich- ting Franeker	Franeker	1935: 567 p in Psychiatri- sche Inrichting Franeker	1935	Gemeente en provincie (buitengesticht)	M/V III
1931	Zon en Schild	Amers- foort	1931: 250 b 1935: 495 p (+ 83 p Hebron)	1932 Sanatorium Hebron	Particulier: Vereniging N.H. Stichtingen voor Zenuw- en Geesteszieken	M/V I, II, III

Jaar oprichting (erkenning als geneeskundig gesticht)-opheffing	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Aangewezen (open) afdeling	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V); aanwezige klasse(n)
1935	Licht en Kracht	Assen	1936: 127 p (+ 34 p Port-Natal)	1935 Sanatorium Port-Natal	Particulier: Vereniging N.H. Stichtingen voor Zenuw- en Geesteszieken	M/V I, II, III

1 Bronnen: Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten 1932a; Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en

Krankzinnigengestichten 1938; Huddleston Slater s.a. [1935]; Van der Esch 1975-1980, III.

Bijlage 1b

CHRONOLOGISCH OVERZICHT PSYCHIATRISCHE INRICHTINGEN IN NEDERLAND 1940-2000^{1,2}

Jaar oprichting c.q. erkenning als psychiatrische inrichting	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, P = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V)
1948 op twee paviljoens na, 1960 geheel erkend als psychiatrische inrichting (1895: paviljoen Bethesda erkend als geneeskundig gesticht voor idioten)	Groot Bronswijk	Wagenborgen	1965: 738 b	Particulier: Vereniging tot Christelijke Liefdadigheid (TCL)	M/V
1949	Hulpen Heil (in 1960 ook Scha- kenbosch, 1989: Robert Fleury- stichting)	Leidschendam	1949: 400 b 1965: 536 p 1981: 485 b	Particulier: Vereeniging N.H. Stichtingen voor Zenuw- en Geesteszieken	M/V
In Gids 1958 vermeld als psychiatrische inrichting met alleen open afdeling (1901 geopend; 1910 erkend als aangewezen inrichting)	St. Antonius (1967 Stichting Het Hooghuis)	Leur	1965: 322 b 1969: 322 p 2000: 594 b + 96 dag- behandeling	Particulier: RK Zedelijk lichaam 'Alles voor Allen' (later: een stichting zonder signatuur)	V (tot 1932 M/V)
1960	Sinaïkliniek	Amersfoort	1965: 84 p 1981: 108 b	Particulier: joods	M/V

Jaar oprichting c.q. erkenning als psychiatrische inrichting	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, P = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V)
In 1965 door inspectie vermeld als psychiatrische inrichting (1903 geopend; 1950 erkend als aangewezen inrichting)	Christelijk Sanatorium voor Zenuwzieken (tot 1951: Zenuwlijders)	Zeist	1969: 195 p 1989: 220 b	Particulier: Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken	M/V
1965	St. Franciscushof	Raalte	1965: 200 p 1981: 408 b	Particulier: RK (in Gids '98-'99: Algemeen Christelijk)	V vanaf 1969 M/V
1970	Twents Psychiatrisch Ziekenhuis	Enschede	1997: 288 b 1999: 364 b + 80 dag- behandeling	Stichting	M/V
1972	Psycho-Medisch Streekcentrum Vijverdal (zie eerder: Calvariënberg; Bijlage 5a)	Maastricht	1965: 200 p 1981: 300 b 2000: 374 b + 64 dag- behandeling	Stichting	M/V
1976	PCDe Welterhof	Heerlen	1977: 351 p 1981: 351 b 2001: 426 b + 99 dagbehandeling	Stichting	M/V
1980	APZ Nijmegen	Nijmegen	2001: 327 b + 49 dag- behandeling	Stichting	M/V
1981	PZ Jan Wier	Tilburg	1983: 193 b 1989: 282 b 1997: 364 b 1999: 388 b	Stichting	M/V

Jaar oprichting c.q. erkenning als psychiatrische inrichting	Naam inrichting	Plaats	Capaciteit (b = bedden, P = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/of vrouwelijke patiënten (M/V)
1981	Gereformeerd Psychiatrisch Ziekenhuis De Fontein	Bosch en Duin	1999: 28 + 12 dagbehandeling	Stichting: Gereformeerd	M/V
1982	Psychiatrisch Ziekenhuis Zeeland	Goes (Kloetinge)	1983: 200 b 1989: 241 b	Stichting	M/V
1987 (1910 geopend als Valeriuskliniek)	PC Amsterdam Zuid/Nieuw- West	Amsterdam	1999: 307 b + 90 dag- behandeling	Stichting	M/V
1987	APZ De Grote Rivieren	Dordrecht	1999: 278 b + 90 dagbehandeling	Stichting	M/V
1991	Centrum voor Psychiatrie Langeveld	Noordwijk	1999: 693 b + 44 dag- behandeling	Stichting	M/V
1991	Psychiatrisch Ziekenhuis Amsterdam	Amsterdam	1999: 524 b + 59 dag- behandeling	Stichting	M/V
1993	PCDr. Schroeder van der Kolk	's-Gravenhage	1999: 26 b + 45 dag- behandeling	Stichting	M/V
1997	De Meren	Amsterdam	1999: 393 b	Frederik van Eeden Stichting	M/V

1 Bronnen: Van der Esch 1975-1980, III; *Gidsen voor de Geestelijke Volksgezondheid*: Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid 1958; Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid 1965a; Nationaal Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid 1981;

Trimbos-instituut 1998; Trimbos-instituut 2000; GGZ in getallen: De Haen en Van Lieshout 1985; Jacobs en Ketting 1990.

2 APZ: Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis; PC: Psychiatrisch Centrum; GGZ: Geestelijke Gezondheidszorg

Bijlage 2

CHRONOLOGISCH OVERZICHT IDIOTENGESTICHTEN EN ZWAKZINNIGENINRICHTINGEN IN NEDERLAND 1884-1940^{1,2}

Jaar oprichting- opheffing	Naam gesticht of inrichting ³	Plaats	Capaciteit (b=bedden, p=patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/ of vrouwelijke patiënten (M/V), leeftijd
1857-1919	Gesticht voor minderjarige idioten	Den Haag	1867: 40 p 1884: 58 p	Particulier: Ds. C.F. van Koetsveld	M/V, minderjarige idioten
1863-1907	St. Antonius- gesticht	Rotterdam	1887: 26 p 1894: maximaal 8 p 1907: 2 p	Particulier: Vereeniging van Dienstmaagden des Heeren, later St. Antonius Vereeniging (RK)	V, alle leeftijden en jongens tot 12 jaar, idioten en epileptici
1887	Johannes Stichting	Nieuwveen	1935: 300 b	Particulier: Jo- hannes Stichting (protestants- christelijk)	M/V, hulpbehoeven- den boven 18 jaar
1891	's-Heerenloo	Ermelo	1891: 20 p 1892: 69 p 1936: 471 p	Particulier: Vereeniging tot opvoeding en verpleging van geesteszwakke kinderen (gereformeerd)	M/V; na 1911 M, zwakzinnige kinderen
1895	Bethesda	Wagenborgen	1896: 17 p 1900: 43 p 1915: 56 p	Particulier: Vereeniging tot Christelijke Lief- dadigheid (TCL)	M/V, jeugdige en volwassen idioten

Jaar oprichting- opheffing	Naam gesticht of inrichting ³	Plaats	Capaciteit (b=bedden, p=patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/ of vrouwelijke patiënten (M/V), leeftijd
1897-1902	Het Hooge Huis	Oss	1898: 10 p 1902: 20 p	Particulier: Vereeniging H. Vincentius a Paulo (RK)	M, idiote jongens
1904	Huize Assisië	Udenhout	1905: 47 p 1910: 147 p 1936: 390 p	Particulier: Congregatie der Broeders Penitenten	M, zwakzinnige minderjarigen, 5-15 jaar
1907	Boldershof	Druten	1908: 31 p 1910: 63 p 1936: 299 p	Particulier: Dochteren der wijsheid (RK)	V, idiote meisjes
1907	Huize St. Joseph	Heel	[1979: 378 b]	Particulier: Congregatie der Broeders van de H. Joseph	M, zwakzinnigen en ouden van dagen
1907	Huize St. Anna	Heel	[1979: 751 b]	Particulier: Congregatie van de Kleine Zusters van de H. Joseph	V, vanaf jaren dertig alleen zwakzinnigen
1911	Lozenoord	Ermelo	1912: 67 p 1915: 108 p 1936: 282 p	Particulier: Vereeniging tot opvoeding en verpleging van geesteszwakke kinderen (gereformeerd)	V, Meisjes
1912	Voorgeest (afdeling van Endegeest)	Oegstgeest	1912: 138 p 1936: c. 170 p	Gemeente Leiden	M/V, jongens en meisjes
1923	Willem van den Bergh Stichting (gestichts- en aangewezen afdeling)	Noordwijk	1923: 25 p 1936: 267 p 1940: 750 p	Particulier: Vereeniging tot opvoeding en verpleging van geesteszwakke kinderen (gereformeerd)	M/V, zwakzinnige kinderen en volwassenen

Jaar oprichting- opheffing	Naam gesticht of inrichting ³	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/ of vrouwelijke patiënten (M/V), leeftijd
1925	Huize St. Vincentius	Udenhout	[1979: 240 b]	Particulier: Congregatie van de Dochters van Maria en Jozeph	V, internaat BLO, onderwijs debie- len en imbecielen
1927	Groesbeekse Tehuizen	Groesbeek	[1979: 224 b in 7 huizen]	Particulier: Stich- ting Groesbeek; 1929: Vereniging voor Christelijk Hulpbetoon	M/V, zwakzinnige jongeren en volwassenen
1928	De Sterrenberg	Huis ter Heide	1935: 320 b	Particulier: Johannes Stich- ting (protes- tants- christelijk)	M/V, boven 18 jaar
1929	Huize Angela	Den Haag	[1979: 83 b]	Particulier: St. Joseph-Stichting van de Congrega- tie van de Zusters Ursulinen	Zwakzinnige kinderen
1935	Huize St. Ursula	Nieuwveen	[1979: 451 b]	Particulier: St. Joseph- Stichting van de Congregatie van de Zusters Ursulinen	Zwakzinnige Kinderen
1935	De Heukelom	Haren (Gr.)	[1979: 74 b]	Particulier: Mr. H.P. van Heu- kelom Stichting	M/V, meervoudig visueel gehandi- capte kinderen
1935 of eerder (Gids 1935)	Beth-Azarja	Hilversum	1935: 60 b	Particulier: S.A. Rudelsheim- Stichting	M/V, zwakzinnige joodse kinderen
1935 of eerder (Gids 1935)	Rekkensche Inrichtingen	Rekken, gemeente Eibergen	1935: ruim 200 b	Particulier: Vereniging tot Stichting van Christelijke Inrichtingen voor de Verpleging van Zwakzinnigen	M/V, 16-45 jaar, zwakzinnigen en psychopaten

Jaar oprichting- opheffing	Naam gesticht of inrichting ³	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Verpleging van mannelijke en/ of vrouwelijke patiënten (M/V), leeftijd
1937	Huize Savelberg	Helden	[1979: 145 b]	Particulier: Congregatie der Broeders van de H. Joseph	M, zwakzinnigen en ouden van dagen
1937	Huize St. Josephdal	Eindhoven	c. 1938: 100 p	Particulier: Congregatie van de H. Norbertus, de Broeders van Elshout	M, volwassenen
1938	Huize Piusoord	Tilburg	[1979: 500 b]	Particulier: Congregatie der Broeders Penitenten	M

1 Het betreft de min of meer officiële inrichtingen.
 2 Bronnen: Van der Esch 1975-1980, III. En voorts: Van Anandel 1901; Schuurmans Stekhoven 1922; Huddleston Slater s.a. [1935]; Nederlandsche Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid 1936.

3 De na 1884 in de zin der Krankzinnigenwet als idiotengesticht dan wel als psychiatrische inrichting voor zwakzinnigen (zowel gestichts- als aangewezen afdeling) geopende c.q. erkende instellingen zijn vet gedrukt.

Bijlage 3

CHRONOLOGISCH OVERZICHT SANATORIA EN HERSTELLINGSOORDEN VOOR ZENUWLIJDERS 1884-1940¹

Jaar oprichting- opheffing	Naam sanatorium en dergelijke	Plaats	Capaciteit (b=bedden, p= patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Sekse patiënten	Klasse
1849 tot na 1935	Geneeskundige badinrichting 'Bethesda'	Laag-Soeren		Particulier: neutraal	M/V	
c. 1884-1938	Den Oldenhof, herstellingsoord voor zenuwlijderessen	Gorssele	Klein	Particulier: neutraal	V	
c. 1884 (niet vermeld in Gids 1935)	Christiania en Desideria, tehuis voor zenuwlijderessen (na 1910 neurologische kliniek)	Scheveningen Parkweg 4, 6, 8		Particulier: neutraal	V	
1887	Watergeneesinrichting (na c. 1890 Badhotel met voornamelijk pensionfunctie)	Baarn	c. 60 b	Particulier: neutraal	M/V	
1888-1894	Rustoord, paviljoen voor zenuwlijders	Ermelo (Veldwijk)		Particulier: gereformeerd	M/V	I, II
1891-eind jaren 1960	Boschruyt, sanatorium voor zenuwpatiënten	Apeldoorn, Loolaan	Klein 1965: 45 b	Particulier: neutraal	M/V	
1892-1981 (1981 fusie met Psychiatrisch Centrum Jan Wier te Tilburg)	Overdonk, sanatorium voor zenuwlijders en anderen	Dongen		Particulier: Broeders v.O.L.V. van Lourdes	M	I, II, III
1894-1926	Sanatorium voor zenuwlijders Vogel- en Plantentuin	Arnhem		Particulier: neutraal	M/V	

Jaar oprichting- opheffing	Naam sanatorium en dergelijke	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Sekse patiënten	Klasse
1894-? (niet vermeld in Van Andel, GJ 1901, Gids 1935)	Psychiatrische inrichting Natura Sanat	Scheveningen		Particulier: neutraal	M/V	
1896-1903	Villa's Home en Maria Ottolina, voor zenuwlijderessen	Ede		Particulier: neutraal	V	
1898 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Salem en Pella, sanato- rium voor zenuwlijders	Schevenin- gen, Duinweg 1	1898: 7 p	Particulier: neutraal	M/V	I, II
1898 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Drie paviljoens voor zenuw- en geestes- zieken	Soest	1898: 7 p	Particulier: neutraal	M/V	
1898 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Rustoord, herstellings- oord voor overspannen krankzinnigen- verpleegsters	Voorthuizen	1898: 8	Particulier: neutraal	V	
1899-1908	Veldzicht en Bornia	Driebergen		Particulier: neutraal	?	
1900	Herstellingsoord voor Onderwijzers ²	Lunteren	33 patiënten- kamers	Particulier: neutraal; Bond van Nederlandsche Onderwijzers	M/V	
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Bella Vista, Home voor zenuwpatiënten en rustbehoevenden	Arnhem, Velperweg		Particulier: neutraal	M/V	
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	De Leemkolk, herstel- lingsoord voor pleeg- zusters van de Wilhel- mina-vereniging	Driebergen		Particulier: neutraal	V	
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Villa 'Ingenetta', herstel- lingsoord voor onder anderen zenuwlijders	Ede		Particulier: neutraal	M/V	Bur- ger- stand
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Paviljoen voor zenuwlijderessen	Den Haag, Prinse Vinkenpark 5		Particulier: neutraal	V	

Jaar oprichting- opheffing	Naam sanatorium en dergelijke	Plaats	Capaciteit (b=bedden, p=patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Sekse patiënten	Klasse
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Villa St. Antoine voor mannelijke zenuwlijders	Den Haag, Parkweg 12		Particulier: neutraal	M	
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Villa Mascotte voor mannelijke zenuwlijders	Den Haag Belgisch Park 3,4		Particulier: neutraal	M	
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Manpadshoek, paviljoen voor zenuwzieken	Haarlem		Particulier: neutraal	V?	
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Huize Meteren, inrichting voor dames lijdende aan zenuwen of andere rust- behoevende kwalen	Meteren		Particulier: neutraal	V	I,II
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Villa Bato's wijk, sanatorium voor zenuwlijders	Oosterbeek		Particulier: neutraal	M/V	
1901-1904? (zie 1904 Sanatorium Berkenoord; niet vermeld in Gids 1935)	Paviljoen voor zenuwziekten	Nijmegen, St. Annalaan 31		Particulier: neutraal		
1901 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Inrichting voor zenuwpatiënten en herstellenden	Rotterdam, Vijverlaan		Particulier: neutraal	M/V	
1901 of eerder - na 1935	Villa Ons Genoegen voor verpleging van zwakzinnigen en zenuwlijders	Drempt nabij Doesburg, Rijksweg D 58	1935: 15 p	Particulier: neutraal	M/V	
1903	Sanatorium voor zenuwlijders Rhijngeest (1950: Jelgersmakliniek)	Oegstgeest	c. 90 p, inclusief 20 rijksbedden vanaf 1908	Gemeente Leiden	M/V	I, IIA, IIB
1903	Christelijk Sanatorium voor zenuwlijders (1951: erkend als aan- gewezen inrichting; 1959: erkend als psychi- atrische inrichting)	Zeist	1935: ruim 90 b 1965: 195 b	Particulier: gereformeerd	M/V	I, II, III

Jaar oprichting- opheffing	Naam sanatorium en dergelijke	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Sekse patiënten	Klasse
1904-jaren 1970	Sanatorium Berkenoord (zie 1901 Paviljoen voor Zenuwziekten)	Nijmegen, Graafscheweg 296	1935: 25 1965: 35 b	Particulier: neutraal	M/V	
1905 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Sanatorium Dennenoord	Doorn		Particulier: neutraal	M/V	
1905 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Rust- en herstelli- ngsoord voor rustbehoev- enden, herstellenden en zenuwzwakken	Oosterbeek		Particulier: neutraal	M/V	
1905 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Villa Dolfijn	Scheveningen		Particulier: neutraal	M/V	
1905 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Wageningsche Berg, Christelijke inrichting tot verpleging van ze- nuwzieken en rustbehoevenden	Wageningen		Particulier: protestants- christelijk	M/V	
1905 (niet vermeld in Gids 1935)	Villa Sitio, vermoedelijk zenuwinrichting	Doorn		Particulier: neutraal	M/V	
1907 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Villa Eerma, herstelloord voor zenuwzwakken en rustbehoevenden	De Bilt		Particulier: neutraal	M/V	
?	Villa Jagtlust, herstelloord voor zenuwlijders	De Bilt		Particulier: neutraal	M/V	
1907 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Sanatorium Middenbosch	Doorn		Particulier: neutraal	M/V	
1907 of eerder (niet vermeld in Gids 1935)	Villa Meine Heimath voor onder anderen zenuwzieken	Driebergen, Breutlaan		Particulier: neutraal	M/V	

Jaar oprichting-opheffing	Naam sanatorium en dergelijke	Plaats	Capaciteit (b=bedden, p=patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Sekse patiënten	Klasse
1908 of later	Buitengoed DeDecanije ²	Vorden		Overheid: neutraal; Herstellingsoord Vereeniging 1835-1905 van de Hollandsche Ijzeren Spoorweg Maatschappij	?	
1909 of later	Buitengoed Villandry ²	Nijmegen		Overheid: neutraal; Vereeniging tot Stichtingen Exploitatie van een Herstellings- oord voor Spoor- wegpersoneel	?	
c. 1910-1913	Villa Belle Vue, rusthuis voor onder anderen zenuwzieken	Nijmegen		Particulier: neutraal	M/V	
c. 1911 (niet vermeld in Gids 1935)	GrootSommerzorg	Bloemendaal		Particulier: neutraal	M/V	
c. 1912-na 1935	Villa Gemelli, rustoord	Blaricum, Torenlaan 22		Particulier: neutraal	M/V	
c. 1915	Herstellingsoord voor Rustbehoevende Ambtenaren in Rijksdienst ²	Bennekom		Rijk; Vereeniging HORA, Herstel- lingsoord voor Rustbehoevende Ambtenaren	?	
1920	Herstellingsoord Dennenoord voor Handels- en kantoor- bedienden, enzovoort ²	Ossendrecht		Particulier: neutraal; Nederlandsche Vereeniging tot het oprichten en instandhouden van Herstellings- oorden voor Handels- en Kantoorbedien- den, Handels- reizigers en Handelsagenten	?	

Jaar oprichting- opheffing	Naam sanatorium en dergelijke	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Sekse patiënten	Klasse
1924	De Leemkuil ²	Wageningen		Gemeente Amsterdam; Vereeniging tot Stichtingen Exploitatie van een Herstellings- en Vacantieoord voor Personeel in Dienst der Gemeente Am- sterdam 'Willen is Kunnen'	M/V	
1930	Mgr. Mutsaersoord ²	Venlo		Particulier: rooms-katholiek; RKSpoor- en tramweg- personeel		
1935 of eerder	Rustoord Merelhof	Den Dolder, Paduaweg 16	1935: 8 b	Particulier: neutraal	M/V	
1935 of eerder	De Ark, Rusthuis	Driebergen, Hooge Steeg 8	1935: 8 b	Particulier: neutraal	M/V	
1935 of eerder	De Blauwvoet, rusthuis	Driebergen, Arnhemse Bovenweg 133	1935: klein	Particulier: neutraal	M/V	I
1935 of eerder	Excelsior, rusthuis	Driebergen Burgemees- terpark 10	1935: 10 b	Particulier: neutraal	M/V	
1935 of eerder	Rehoboth, herstellingsoord	Driebergen, Hooge Steeg 10	Gids 1935: 20 bedden	Particulier: christelijk	M/V	
1935 of eerder	Maris Stella, herstellingsoord	Den Haag, Schevening- sche weg 33a		Particulier: Stichting Maris Stella, neutraal	M/V	
1935 of eerder	Huize De Kennemer	Haarlem, Westerhout- park 18		Particulier: neutraal	M/V	
1935 of eerder	'In de Dennen'	Huis ter Heide Duinweg 10	1935: 20 b	Particulier: neutraal	M/V	

Jaar oprichting- opheffing	Naam sanatorium en dergelijke	Plaats	Capaciteit (b = bedden, p = patiënten)	Beheersvorm en signatuur	Sekse patiënten	Klasse
1935 of eerder	Borniakliniek	Huizum bij Leeuwarden Verlengde Schrans	1935: 25 b	Particulier: neutraal	M/V	
1935 of eerder	't Hemeldal	Oosterbeek		Particulier: neutraal	M/V	
1936-1944	Koningsheide	Schaars- bergen		Particulier: neutraal	M/V	

1 Bronnen: Van Andel 1901; Geneeskundig Jaarboekje 1901 (G); Huddleston Slater s.a. [1935] [Gids 1935];

Kerkhoven en Vijsselaar 1993; Vos 2007a.
2 Vermeld in Vos 2007a.

Bijlage 4

OVERZICHT NAAMSVERANDERINGEN EN FUSIES
PSYCHIATRISCHE INRICHTINGEN/ZIEKENHUIZEN IN NEDERLAND 1945-2005,
ALFABETISCH NAAR PLAATSNAAM GERANGSCHIKT¹

Plaats	Oorspronkelijke naam	Jaar oprichting	Naamsverandering met jaar ²	Jaar van de fusie, fusienaam, betrokken instellingen
Amersfoort	Zon en Schild	1931	1997, Prins Hendriksoord te Lage Vuursche en neuropsychiatrische kliniek Juliana-Oord te Laren opgegaan in Zon en Schild	2000, Symfora Groep; PC Zon en Schild, Riagg Gooi en Vechtstreek en Riagg Flevoland in Almere
Amersfoort	Sinaïkliniek	1960		1997, Sinaï Centrum; Joodse Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (JAGG) en de Sinaïkliniek
Amsterdam (zie ook Santpoort)	Frederik van Eeden Stichting	1991	1998, De Meren; APZ Frederik van Eeden stichting, Riagg Zuid-Oost, Divisie Psychiatrie van het AMC via een vennootschap onder firma bij De Meren	2000, De Meren met Riagg Amsterdam Oost
Amsterdam (zie ook Santpoort)	PZ Amsterdam	1991		2000, Mentrum; PZ Amsterdam Centrum/Oud-West/Noord (PZA), Riagg Centrum/Oud-West, Riagg Amsterdam Noord
Amsterdam	Valeriuskliniek	1910	1987, PC Amsterdam Zuid/Nieuw-West	2000, GGZ Buitenamstel; PCA en Riagg Amsterdam Zuid/Nieuw-West
Apeldoorn	St. Joseph	1925	1987, PC De Wellen	2000, Spatie; PC De Wellen en de Riagg Oost-Veluwe. 2007, GGNet; Spatie en GGNet

Plaats	Oorspronkelijke naam	Jaar oprichting	Naamsverandering met jaar ²	Jaar van de fusie, fusienaam, betrokken instellingen
Assen (zie ook Beilen)	Licht en Kracht	1935	1995, APZ Drenthe; PZ Beileroord te Beilen, PZ Licht en Kracht te Assen, verzorgingshuis Altingerhof te Beilen en verpleeghuis de Vierackers te Assen	1999, GGZ Drenthe; APZ Drenthe en Riagg Drenthe, verzorgingshuizen De Boshof en Dekelhem
Bakkum (gemeente Castricum)	Duin en Bosch	1909		2004, GGZ Dijk en Duin; APZ Duin en Bosch, Riagg Midden-Kennemerland, Riagg Zaanstreek/Waterland
Beilen (zie ook Assen)	Beileroord	1922	1995, APZ Drenthe; PZ Beileroord te Beilen, PZ Licht en Kracht te Assen, verzorgingshuis Altingerhof te Beilen en verpleeghuis de Vierackers te Assen	1999, GGZ Drenthe; APZ Drenthe en Riagg Drenthe, verzorgingshuizen De Boshof en Dekelhem
Bennebroek	Vogelenzang	1928		1999, De Geestgronden; Vogelenzang, Instituut voor Geestelijke Gezondheidszorg, Riagg Zuid-Kennemerland
Bergen op Zoom (zie ook Halsteren)	Vrederust	1909		2001, GGZ Westelijk-Noord Brabant te Bergen op Zoom; PZ Vrederust, Riagg Westelijk-Noord Brabant, RIBW Westelijk-Noord Brabant
Bilthoven	Bernard Lievegoed Kliniek	1989		2003, Arta-Lievegoedgroep; Lievegoedgroep (psychiatrie) en Stichting Arta (verslavingszorg)
Bloemendaal (zie Santpoort)				
Boekel (zie ook Rosmalen)	Huize Padua	1885	1990, Instituut voor Psychiatrische Zorg Oost-Brabant; PZ Coudewater en Huize Padua	1998, GGZ Oost-Brabant; Instituut voor Psychiatrische Zorg Oost-Brabant en Riagg Noord-Oost Noord-Brabant en RIBW Oost-Brabant. In 2001 is GGZ Oost-Brabant gefuseerd met Riagg Helmond
Bosch en Duin	PZ de Fontein	1990		2000, Eleos; Gereformeerde PZ de Fontein, Gereformeerde Landelijke Instelling voor Ambulante GGZ, Gereformeerde Landelijke Instelling voor Beschermende Woonvormen

Plaats	Oorspronkelijke naam	Jaar op-richting	Naamsverandering met jaar ²	Jaar van de fusie, fusienaam, betrokken instellingen
Delft	St. Joris Gasthuis	1677	1988, PC Joris	1999, GGZ Delfland; PC Joris, Riagg Delft Westland Oostland, PAAZ, afdeling Reinier de Graaf Gasthuis
Den Bosch (zie ook Vught)	Reinier van Arkel	1442	1990, fusie Reinier van Arkel en Voorburg te Vught	1998, GGZ's-Hertogenbosch; PZ Reinier van Arkel, Riagg en RIBW
Den Dolder (zie ook Utrecht)	Willem Arntsz Hoeve	1911	1992, H.C. Rümkegroep (W.A. Huis te Utrecht, W.A. Hoeve te Den Dolder, Christelijk Sanatorium te Zeist)	2000, Altrecht; H.C. Rümkegroep, Riagg Stad Utrecht, Riagg Westelijk Utrecht
Den Haag (zie Loosduinen)				
Deventer	St. Elisabeth Gasthuis/Brinkgreven	1581/1878		1998, Adhesie; St. Elisabeth gasthuis (APZ Brinkgreven) en Riagg Almelo en RIBW Deventer
Dordrecht	APZ De Grote Rivieren	1987		1998, Stichting De Grote Rivieren; APZ De Grote Rivieren en Riagg/RIBW-combinatie
Eindhoven (zie ook Woensel)	Rijkskrankzinnigengesticht/Rijkspsychiatische inrichting te Woensel/Eindhoven	1918-1986	1986, De Grote Beek	1996, GGzE; Ziekenhuis De Grote Beek, Riagg Eindhoven en de Kempen. In 2002 fuseerde GGzE met RIBW Eindhoven en de Kempen
Enschede	Twents Psychiatrisch Ziekenhuis	1970		1999, Mediant; Twents Psychiatrisch Ziekenhuis, Riagg Enschede, Riagg Midden-Twente
Ermelo	Veldwijk	1886		2000, Meerkanten; PZ Veldwijk, Riagg Flevoland, Riagg Noord-Veluwe, RIBW Noord- en West-Veluwe
Franeker (zie ook Leeuwarden)	Gesticht aan de Academiestraat/Groot Lankum	1851/ 1930	1935, PZ Franeker	1997, GGZ Friesland te Leeuwarden; PZ Franeker, Riagg Friesland, RIBW Friesland, Kinderen jeugdpsychiatrie het Groene Hart te Franeker, APZ Zuid-Oost Friesland in oprichting te Heerenveen

Plaats	Oorspronkelijke naam	Jaar oprichting	Naamsverandering met jaar ²	Jaar van de fusie, fusienaam, betrokken instellingen
Goes	Psychiatrisch Ziekenhuis Zeeland	1981		1996, Emergis; Stichting PZZ, Riagg Zeeland, Zeeuwse instelling Beschermd Wonen. In 2004 is Emergis gefuseerd met Zeeuws CAD.
Halsteren (zie Bergen op Zoom)				
Heerlen	PC Welterhof	1974		2001, Mondriaan Zorggroep; PC Welterhof, Riagg Oostelijk Zuid-Limburg en RIBW Oostelijk Zuid-Limburg
Heiloo	St. Willibrordusstichting	1930	1967, PC St. Willibrord	1997, GGZ Noord-Holland Noord; PC Willibrord, Riagg Noord-Kennemerland, Riagg Kop van Noord-Holland, RIBW Noord-Holland-Noordwest en de PAAZ van Gemini Ziekenhuis te Den Helder
Leidschendam (zie ook Oegstgeest)	Hulp en Heil	1949	1960, Schakenbosch	1989, Robert Fleurystichting; PZ Schakenbosch en Ursula Kliniek te Wassenaar (is inmiddels afgebroken). 2005, Rivierduinen; Rijngroep en Robert Fleurystichting
Leeuwarden (zie Franeker)				
Leur	St. Antonius	1901	1967, Het 3	1999, GGZ Regio Breda; PZ Het Hooghuis, Riagg Breda, RIBW, Stadsgewest Breda, Centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie De Mark en Stichting Arbeidsprojecten
Loosduinen (zie ook Den Haag)	Bloemendaal	1892	1981, Christelijk PC 'Bloemendaal'	1999, Parnassia te Den Haag; PZ Rosenburg en PZ Bloemendaal, drie Haagse Riaggs, CAD Centrum Zeestraat, PC Dr. Schroeder van der Kolken Riagg Haagrand. In 2002 is Parnassia gefuseerd met Riagg Haagrand

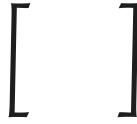
Plaats	Oorspronkelijke naam	Jaar oprichting	Naamsverandering met jaar ²	Jaar van de fusie, fusienaam, betrokken instellingen
Loosduinen (zie ook Den Haag)	Oud-Rosenburg	1900		1999, Parnassia te Den Haag; PZ Rosenburg en PZ Bloemendaal, drie Haagse Riaggs, CAD Centrum Zeestraat, PC Dr. Schroeder van der Kolk en Riagg Haagrand. In 2002 is Parnassia gefuseerd met RIAGG Haagrand
Maastricht	Calvariënberg	1843-1972	1972-2007, Psycho-Medisch Streekcentrum Vijverdal	1993, gefuseerd met Riagg en in 1996 weer ontbonden
Nijmegen	PC Nijmegen	1980		2000, GGz Nijmegen; PC Nijmegen, Riagg Nijmegen
Noordwijkerhout/ Noordwijk (zie ook Leidschendam en Oegstgeest)	Sancta Maria	1928	1991, Centrum voor Psychiatrie Langeveld (Sancta Maria en deel van St. Bavo)	2000, Rijngeest groep; PZ Endegeest, Centrum voor Psychiatrie Langeveld, RIBW Zuid-Holland Noord en Riagg Zuid-Holland 2005, Rivierduinen; Rijngeest groep en Robert Fleurystichting
Noordwijkerhout (zie ook Rotterdam)	St. Bavo	1914	1991, een deel van Bavo ondergebracht in Centrum voor Psychiatrie Langeveld (tezamen met Sancta Maria); de rest van Bavo verhuisde naar Rotterdam	1998, Bavo RNO Groep; Bavo en Riagg Rijnmond Noord-Oost
Oegstgeest (zie ook Leidschendam en Noordwijk)	Endegeest	1897		2000, Rijngeest groep; PZ Endegeest, Centrum voor Psychiatrie Langeveld, RIBW Zuid-Holland Noord en Riagg Zuid-Holland 2005, Rivierduinen; Rijngeest groep en Robert Fleurystichting
Poortugaal (Rotterdam)	Maasoord	1909	1958, Deltaziekenhuis	2003, Delta Bouman; Delta Psychiatrisch Ziekenhuis en Bouman Verslavingszorg te Rotterdam
Raalte (zie ook Zwolle)	St. Franciscushof	1965		2001, Zwolse Poort; St. Franciscushof, PAAZ van Algemeen Ziekenhuis Zwolle en Hardenberg, en Riagg Zwolle

Plaats	Oorspronkelijke naam	Jaar oprichting	Naamsverandering met jaar ²	Jaar van de fusie, fusienaam, betrokken instellingen
Rosmalen (zie ook Boekel)	Coudewater	1870	1990, Instituut voor Psychiatrische Zorg Oost-Brabant; PZ Coudewater en Huize Padua	1998, GGZ Oost-Brabant; Instituut voor Psychiatrische Zorg Oost-Brabant en Riagg Noord-Oost Noord-Brabant en RIBW Oost-Brabant. In 2001 is GGZ Oost-Brabant gefuseerd met Riagg Helmond
Rotterdam (zie Poortugaal en Noordwijkerhout (Bavo))				
Santpoort (Bloemendaal) (zie ook Amsterdam)	Meerenberg	1843-1991 Laatste patiënten vertrokken in 2002	1918, Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort; in 1991 geprivatiseerd en overgedragen aan de Frederik van Eeden Stichting te Amsterdam (later: De Meren) en het Psychiatrisch Ziekenhuis Amsterdam (later: Mentrum)	
Tilburg	PZ Jan Wier	1981		1993, GGZ Midden-Brabant; PC Jan Wier en Riagg Midden-Brabant
Utrecht (zie ook Den Dolder en Zeist)	Willem Arntsz Huis	1461	1992, H.C. Rümkegroep (W.A. Huis te Utrecht, W.A. Hoeve te Den Dolder, Christelijk Sanatorium te Zeist)	2000, Altrecht; H.C. Rümkegroep, Riagg Stad Utrecht, Riagg Westelijk Utrecht
Venray	St. Servatius	1907	1977 PC Venray (St. Servatius en St. Anna); 1992 PZ Vincent van Gogh Instituut	2003, GGZ groep Noord- en Midden-Limburg; Vincent van Gogh Instituut en Stichting zorgcircuits te Venlo. Vanaf 2004 inclusief CAD Noord- en Midden-Limburg
Venray	St. Anna	1908	1977 PC Venray (St. Servatius en St. Anna); 1992 PZ Vincent van Gogh instituut	2003, GGZ groep Noord- en Midden-Limburg; Vincent van Gogh instituut en Stichting zorgcircuits te Venlo. Vanaf 2004 inclusief CAD Noord- en Midden-Limburg
Vught (zie Den Bosch)	Voorburg	1885	1990, fusie Voorburg en PZ Reinier van Arkel	1998, GGZ 's-Hertogenbosch; PZ Reinier van Arkel, Riagg en RIBW

Plaats	Oorspronkelijke naam	Jaar oprichting	Naamsverandering met jaar ²	Jaar van de fusie, fusienaam, betrokken instellingen
Wagenborgen (zie ook Zuidlaren)	Groot Bronswijk	1960		1995, GGZ Groningen; PZ Dennenoord, Psychiatrisch verpleeghuis De Enk, Verzorgingshuis te Annen, PZ Groot Bronswijk, Riagg Gron, RIBW Gron, De Berkenhof te Zuidlaren
Warnsveld (zie ook Zutphen)	Het Groot Graffel (buitengesticht van Oude en Nieuwe Gasthuis te Zutphen)	1900	1998, Psychiatrisch Spectrum Gelderland-Oost	2002, GGNet; APZ Warnsveld, Riagg Oost-Gelderland, RIBW Oost-Gelderland, PAAZ en van streekziekenhuizen Winterswijk, Doetinchem en Zutphen, psychiatrische polikliniek van streekziekenhuis in Zevenaar
Woensel (zie Eindhoven)				
Wolfheze	Wolfheze	1907		1996, De Gelderse Roos; PZ Wolfheze, Riagg Arnhem, Riagg Rivierenland, Herstelingsoord Mens en Samenleving, Kliniek voor psychotherapie en Sticht. Veluweland. 2001 fusie met Riagg Veluwevallei
Zeist (zie ook Utrecht en Den Dolder)	Christelijk Sanatorium voor zenuwzieken	1903	1992, H.C. Rümkegroep (W.A. Huis te Utrecht, W.A. Hoeve te Den Dolder, Christelijk Sanatorium te Zeist)	2000, Altrecht; H.C. Rümkegroep, Riagg Stad Utrecht, Riagg Westelijk Utrecht
Zuidlaren (zie ook Wagenborgen)	Dennenoord	1895		1995, GGZ Groningen; PZ Dennenoord, Psychiatrisch verpleeghuis De Enk, Verzorgingshuis te Annen, PZ Groot Bronswijk, Riagg Groningen, RIBW Groningen, De Berkenhof te Zuidlaren
Zutphen (zie ook Warnsveld)	Krankzinnigen-gesticht Oude en Nieuwe Gasthuis	1625		
Zwolle (zie Raalte)				

- 1 Bronnen: Van der Esch 1975-1980, III; Schermers 1910; Schuurmans Stekhoven 1922; Gidsen voor de Geestelijke Volksgezondheid: Huddleston Slater s.a. [1935]; Nederlandsche Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid 1936; Trimbos-instituut 1998; Trimbos-instituut 2000; Trimbos-instituut 2004. Santpoort/Amsterdam: Blok 1997d. Bavo: Offerhaus 2001.
<http://www.hetdolhuys.nl/apz/>, gezien op 28 juli 2005. <http://www.ggzbeleid.nl/fact-aanbieders-lijst.html>, gezien op 8 augustus 2005.
- 2 APZ: Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis; CAD: Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs; GGZ: Geestelijke Gezondheidszorg; PZ: Psychiatrisch Ziekenhuis; PC: Psychiatrisch Centrum

Inleiding bij de bijlagen 5a tot en met 5d

De bijlagen 5a tot en met 5d bevatten kwantitatieve gegevens over de verpleegden in gestichten en psychiatrische inrichtingen, dan wel psychiatrische ziekenhuizen of algemeen psychiatrische ziekenhuizen.

De bijlagen 5a en 5b bestrijken tezamen de gehele periode vanaf 1884 tot en met 1997, met een overlapping voor de periode 1940 tot en met 1964. Bijlage 5a loopt van 1884 tot en met 1964 en geeft cijfers over de verpleegden in gestichten en psychiatrische inrichtingen, inclusief de zwakzinnigeninrichtingen. Bijlage 5b, over de periode 1940 tot en met 1997, betreft de verpleegden in gestichten en psychiatrische inrichtingen, exclusief de zwakzinnigeninrichtingen. Deze bijlagen zijn voornamelijk samengesteld op basis van verslagen van de Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten (1884-1936) respectievelijk, vanaf 1967, de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG).¹ Tot 1 januari 1988 berustte de PIGG bij de Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid (met ingang van 1983 in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad), waarna de PIGG werd overgedragen aan de Stichting Informatiecentrum Gezondheidszorg (SIG). Zowel de verslagen van de Inspectie van het Staatstoezicht als de PIGG hebben louter betrekking op de onder het Staatstoezicht vallende instellingen.

De in bijlage 5a (inclusief de zwakzinnigeninrichtingen) voor de periode 1940 tot en met 1964 opgenomen gegevens zijn grotendeels ontleend aan de door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gepubliceerde *Armenzorgstatistiek* of *Statistiek der Sociale Zorg*. Anders dan de verslagen van de Inspectie van het Staatstoezicht vermelden deze CBS-publicaties alleen het aantal verpleegden en niet het aantal opgenomen en afgevoerde patiënten. Deze CBS-publicaties bevatten bovendien louter tellingen van zogeheten rijks- en gemeentepatiënten, dat wil zeggen de (mede) van rijks- of gemeentewege gefinancierde patiënten, en niet van particuliere, volledig zelf betalende patiënten (een zeer kleine minderheid op het totaal).

¹ Zie over 140 jaar patiëntenregistratie in de geestelijke gezondheidszorg: Geneeskundige

Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid 1988c.

Onder de in de CBS-tellingen opgenomen gemeentepatiënten waren er ook die in niet onder het Staatstoezicht vallende instellingen waren opgenomen.²

Bijlage 5b (exclusief de zwakzinnigeninrichtingen) is vanaf 1945 geheel gebaseerd gegevens van de Inspectie. Voor de periode 1945 tot en met 1966 is gebruik gemaakt van Baarda's doctoraalscriptie *Sociale Geschiedenis*.³ Hij verwerkte ongepubliceerd statistisch materiaal van de afdeling Bijzonder Onderzoek van de Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid over de periode 1945 tot en met 1975. Een vergelijking tussen de PIGG-gegevens over de jaren 1967 tot en met 1975 en de cijfers in Baarda gaf een grote mate van overeenkomst te zien.

De bijlagen 5c en 5d over de verpleegden in psychiatrische ziekenhuizen in de periode 1969-2000, respectievelijk 1980-1996 bevatten cijfers die enigszins afwijken van de PIGG-cijfers in bijlage 5b. Bijlage 5c is gebaseerd op het *Statistisch Zakboek* of het *Statistisch Jaarboek* van het CBS, terwijl bijlage 5d cijfers opvoert uit het *Jaarboek geestelijke gezondheidszorg: de GGZ in getallen* van het Trimbos-instituut. Niet alleen zijn er verschillen tussen de drie bronnen onderling, ook blijken er in diverse edities van eenzelfde type bron af en toe voor een bepaald jaar uiteenlopende cijfers te zijn opgenomen. Zie voor een nadere uitleg bij de bijlagen 5b tot en met 5d.

2 Bakker en Van der Velden 2004a, 84-85.

3 Baarda 1986.

Bijlage 5a

VERPLEEGDEN IN GESTICHTEN EN PSYCHIATRISCHE INRICHTINGEN,
 INCLUSIEF ZWAKZINNIGENINRICHTINGEN, IN NEDERLAND 1884-1964^{1, 2}

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ³	Opgenomen		Afgevoerd			Overleden
		Totaal ⁴	Overgeplaatst ⁵	Totaal ⁶	Ontslagen		
					Hersteld	Niet hersteld	
1884	4.700	1.127	102	1.057	393	139	423
1885	4.843	1.749	483	1.463	386	135	459
1886	5.129	1.395	140	1.158	360	125	533
1887	5.366	1.436	107	1.112	384	112	509
1888	5.690	1.565	168	1.381	474	229	510
1889	5.874	1.769	295	1.564	462	201	606
1890	6.079	1.500	134	1.564	445	153	602
1891	6.246	1.514	107	1.297	426	192	572
1892	6.463	1.765	287	1.616	512	205	612
1893	6.612	1.583	121	1.428	572	215	520
1894	6.767	1.928	398	1.746	533	212	603
1895	6.949	1.934	363	1.775	567	178	667
1896	7.109	1.947	310	1.731	592	210	619
1897	7.325	2.146	394	1.749	595	182	578
1898	7.722	2.111	453	1.915	612	218	632
1899	7.918	2.084	414	1.863	584	227	638
1900	8.139	2.145	366	1.969	628	295	680

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ³	Opgenomen		Afgevoerd			
		Totaal ⁴	Overgeplaatst ⁵	Totaal ⁶	Ontslagen		Overleden
					Hersteld	Niet hersteld	
1901	8.306	2.470	620	2.169	619	253	677
1902	8.617	2.349	360	2.008	640	211	797
1903	8.959	2.155	233	1.984	708	296	747
1904	9.129	2.141	256	1.934	647	331	700
1905	9.336	2.497	369	2.741	715	874	783
1906	9.592	2.414	321	2.031	649	268	793
1907	9.975	2.984	800	2.571	713	281	777
1908	10.388	3.161	752	2.638	700	368	818
1909	10.920	4.290	1.591	3.452	731	300	830
1910	11.746	3.630	839	2.970	855	315	961
1911	12.390	3.364	481	2.843	921	368	1.073
1912	12.903	3.226	353	2.634	863	447	971
1913	13.488	3.336	439	2.828	874	437	1.078
1914	13.975	4.520	763	3.205	884	427	1.131
1915	14.510	3.912	750	3.409	1.003	417	1.212
1916	15.013	3.626	442	3.287	1.050	374	1.369
1917	15.352	3.901	493	3.689	996	420	1.738
1918	15.564	5.018	1.533	5.166	1.038	447	2.127
1919	15.413	4.768	704	4.287	1.310	553	1.635
1920	15.894	4.750	612	4.275	1.474	676	1.431
1921	16.369	4.907	748	4.242	1.372	688	1.371
1922	17.034	4.342	630	4.049	1.248	602	1.439
1923	17.327	4.445	726	3.992	1.230	679	1.250
1924	17.780	4.432	525	3.798	1.255	699	1.222
1925	18.414	4.774	763	4.123	1.266	761	1.250
1926	19.065	4.384	485	3.785	1.273	696	1.243

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ³	Opgenomen		Afgevoerd			
		Totaal ⁴	Overgeplaatst ⁵	Totaal ⁶	Ontslagen		Overleden
					Hersteld	Niet hersteld	
1927	19.664	4.272	478	3.791	1.195	666	1.386
1928	20.145	4.574	653	4.035	1.256	715	1.364
1929	20.684	4.865	551	4.231	1.344	773	1.498
1930	21.318	5.352	681	4.491	1.570	811	1.366
1931	22.178	5.387	604	4.643	1.615	737	1.638
1932	22.922	5.281	558	4.689	1.701	791	1.527
1933	23.514	5.154	419	4.325	1.674	785	1.362
1934	24.343	5.103	483	4.475	1.779	763	1.390
1935	24.971	5.424	639	4.794	1.802	872	1.467
1936	25.601	5.838	775	5.044	1.922	880	1.441
1937	25.615 ⁷	5.235 ⁸			2.960		1.612
1938	26.219 ⁷	5.893 ⁸			3.364		1.742
1939	26.955 ⁷	5.802 ⁸			3.421		1.792
1940	27.639	6.047		5.589 ⁶	3.470		2.119
1941	28.056	5.237		5.251 ⁶	2.882		2.369
1942	28.139						2.595
1943	28.398	4.124					2.685
1944	26.146						3.277
1945	25.378	7.809					3.736
1946	24.166						
1947	25.439						
1948	26.182						
1949	27.245						
1950	28.106						
1951	29.018						
1952	30.932						

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ³	Opgenomen		Afgevoerd			
		Totaal ⁴	Overgeplaatst ⁵	Totaal ⁶	Ontslagen		Overleden
					Hersteld	Niet hersteld	
1953	31.623						
1954	31.623						
1955	32.439						
1956	33.343						
1957	33.276						
1958	33.126						
1959	33.812						
1960	33.766						
1961	33.498						
1962	33.382						
1963	34.182						
1964	33.822						

1 Bronnen:

1884 tot en met 1914: Schuurmans Stekhoven 1922, 166-169. Tabel V. 'Algemeen overzicht van de beweging in de inrichtingen voor krankzinnigen, 1845-1914'.

1915 tot en met 1936: Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten 1932a, 172-201; Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten 1932b, 172-175; Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten 1933, 120-123; Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten 1938, 126-145. Zie de door het Staatstoezicht voor ieder jaar verstrekte Bijlage 1. 'Algemeen overzicht der beweging in de gestichten en annexe aangewezen inrichtingen' (1915-1929), respectievelijk 'Algemeen overzicht der beweging in de gestichten en psychiatrische inrichtingen' (1930-1931) en 'Algemeen overzicht der beweging in de gestichten, psychiatrische inrichtingen en daarmee verbonden sanatoria' (1932-1936).

1937 tot en met 1939: Pameijer 1940, 191.

1940 tot en met 1945: Aantal patiënten per 1 januari:

Bakker en Van der Velden 2004a, 86-87: Tabel bijlage 1 'Verpleegden en financiering van de intramurale GGZ Nederland, 1900-1963, in guldens'. Zij baseren zich voor de periode 1937-1963 op armenzorgpublicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek, dat op zijn beurt de gegevens ontleent aan opgaven van het Staatstoezicht.

Opgenomen en ontslagen plus afgevoerd totaal (exclusief de overgeplaatsten en als niet-krankzinnig afgevoerden, zie noot 6): Nationaal Archief, Archief van de inspecteurs van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten (2.15.40), inv. nr. 1221: 'Mutaties en sterkte van de gestichten ten behoeve van het jaarverslag 1938-1949'.

Overleden 1940, 1941 en 1943: Archief van de inspecteurs van het Staatstoezicht (zie hierboven) en Archief van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie te Utrecht. In dit niet-geïndexeerde archief bevindt zich een getypt blaadje, getiteld 'Overzicht van de toename van het aantal krankzinnigen, in gestichten verpleegd, in Nederland sedert 1 Januari 1849'.

- Overleden 1942, 1944 en 1945: Archief van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie te Utrecht (zie hierboven).
- 1946 tot en met 1964: Centraal Bureau voor de Statistiek 1949-1966. Betreft *Statistiek der Sociale Zorg* met gegevens over psychiatrische inrichtingen en zwakzinnigeninrichtingen (1946-1963).
- 2 Het betreft de gestichten en inrichtingen zoals bedoeld in artikel 7 van de Krankzinnigenwet van 1884, met inbegrip van de gestichten en inrichtingen die uitsluitend bestemd waren voor zwakzinnigen.
  - 3 Sterkte der bevolking: betreft de bevolking van de gestichten en inrichtingen (zie tabel 2.1) inclusief zij die in bewaring waren, de annexe gezinsverpleging en de tijdelijk met of zonder verlof afwezig. Voor de jaren 1937 tot en met 1939 (zie noot 7) zijn degenen die zich met proefverlof buiten de inrichting bevonden, niet meegeteld. Het aantal in gezinnen verpleegden (krachtens artikel 35a der Krankzinnigenwet) bedroeg in deze jaren 1061, 1077 en 1102. Zie Pameijer 1940, 191. Wij hebben Pameijers opgaven per 31 december van een bepaald jaar overgeboekt naar 1 januari van het daaropvolgende jaar. Hetzelfde is gebeurd met de opgaven van het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de jaren 1940-1964 (zie noot 1 over de bronnen).
  - 4 Totaal opgenomen: betreft, behalve overplaatsingen vanuit Nederlandse gestichten, ook overplaatsingen uit buitenlandse gestichten en uit gevangenis en opnamen van elders (bijvoorbeeld vanuit de thuissituatie). Voor de jaren 1937 tot en met 1939 zijn de onderlinge overplaatsingen niet meegeteld (zie noot 8).
  - 5 Overgeplaatst vanuit een ander gesticht in Nederland.
  - 6 Totaal afgevoerd: betreft, behalve de als hersteld en niet hersteld ontslagen patiënten en de overledenen, tevens de naar een ander gesticht overgeplaatsten en de als niet-krankzinnig afgevoerden. 1940 en 1941 exclusief de overgeplaatsten en als niet-krankzinnig afgevoerden.
  - 7 Exclusief proefverlof.
  - 8 Exclusief overplaatsingen.

Bijlage 5b

VERPLEEGDEN IN GESTICHTEN EN PSYCHIATRISCHE INRICHTINGEN,
EXCLUSIEF ZWAKZINNIGENINRICHTINGEN, IN NEDERLAND 1940-1997^{1,2}

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ³	Opgenomen ⁴		Afgevoerd		
		Totaal ⁴	Heropgenomen ⁵	Totaal ⁴	Ontslagen	Overleden
1940	24.011					
1941	25.200					
1942	25.039					
1943						
1944						
1945		6.482		7.635	4.007	3.628
1946	21.376	7.340		6.580	4.939	1.641
1947	22.374	7.804		6.925	5.077	1.848
1948	23.056	7.978		7.067	5.253	1.814
1949	24.052	8.590		8.022	5.812	2.210
1950	24.786	8.643		7.978	5.947	2.031
1951	25.727	8.527		8.097	5.976	2.121
1952	26.250	8.551		8.058	5.966	2.092
1953	26.841	8.861		7.954	5.825	2.129
1954	27.444	8.877		8.580	6.518	2.062
1955	27.666	8.742		8.575	6.539	2.036
1956	28.000	8.470		8.854	6.740	2.114
1957	27.755	7.999		8.315	6.253	2.062

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ³	Opgenomen ⁴		Afgevoerd		
		Totaal ⁴	Heropgenomen ⁵	Totaal ⁴	Ontslagen	Overleden
1958	27.444	9.109		9.126	7.321	1.805
1959	27.403	9.189		9.608	7.759	1.849
1960	27.251	9.122		9.445	7.805	1.640
1961	26.028	9.274		9.387	7.826	1.561
1962	26.618	8.890		9.036	7.379	1.657
1963	26.529	9.870		9.932	8.245	1.687
1964	26.701	10.584		10.718	9.138	1.580
1965	26.851	10.912		11.181	9.549	1.632
1966	26.449	11.230		11.447	9.742	1.705
1967	26.491	11.596		11.497	9.927	1.570
1968	26.104	11.810		11.571	10.026	1.545
1969	26.352	12.503		12.259	10.504	1.755
1970	26.444	12.829	1.559	13.047	11.357	1.690
1971	25.867	13.671	2.089	13.957	12.257	1.700
1972	25.685	14.882	2.404	15.095	13.446	1.649
1973	25.472	16.288	3.011	17.149	15.503	1.646
1974	24.643	17.467	3.500	18.035	16.522	1.513
1975	24.034	18.534	3.418	18.968	17.425	1.543
1976	23.308	19.347	3.747	19.931	18.384	1.547
1977	22.877	19.321	3.740	19.811	18.461	1.350
1978	22.345	18.672 ⁶	2.848 ⁶	18.668 ⁶	17.263 ⁶	1.405 ⁶
1979	20.437 ⁶	19.280	3.078	19.347	18.028	1.319
1980	20.370	20.163	3.306	20.020	18.558	1.462
1981	21.254	20.663	3.523	20.662	19.206	1.416
1982	21.277	22.466	3.902	22.289	20.731	1.558
1983	21.429	24.781	4.564	24.935	23.343	1.592

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ¹	Opgenomen ⁴		Afgevoerd		
		Totaal ⁴	Heropgenomen ⁵	Totaal ⁴	Ontslagen	Overleden
1984	21.406	24.723	4.845	24.780	23.449	1.331
1985	21.138	25.434	5.075	25.337	23.874	1.463
1986	21.210	26.041	5.468	26.014	24.601	1.413
1987	21.256	26.833	5.615	26.710	25.342	1.368
1988	21.491	26.953	5.665	25.802	24.555	1.247
1989	21.706	27.396	5.961	27.438	26.132	1.306
1990	21.597	27.055	6.005	27.159	25.883	1.276
1991	21.272	28.311	6.488	28.413	27.234	1.179
1992	21.031	30.538	7.216	30.563	29.328	1.235
1993	21.202	33.084	7.747	33.215	31.980	1.235
1994	21.266	33.656	8.789	33.738	32.531	1.207
1995	21.238	34.780	9.031	34.732	33.588	1.144
1996	21.328	36.138	9.487	36.601	35.480	1.121
1997	20.689					

1 Bronnen:
 1940: Centraal Bureau voor de Statistiek 1949, 62.
 1941: Valk 1964, 396.
 1942: Piebenga 1951, 356.
 1945 tot en met 1966: Baarda 1986, 82. Het betreft psychiatrische inrichtingen exclusief zwakzinnigeninrichtingen (1945-1975). Baarda heeft gebruikgemaakt van statistisch materiaal dat de afdeling Bijzonder Onderzoek van de Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid hem ter beschikking stelde.
 1967 tot en met 1977: Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid, Afdeling Onderzoek 1982, 5-6, 10. Zie voor heropnamen (met ingang van 1970): Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad 1983a, 6. Het betreft de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG).

1978 tot en met 1984: Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad 1983a, 4 en 6; Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad 1983b, 4 en 6; Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad 1983c, 4 en 6; Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad 1983d, 5 en 7; Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad 1985, 5 en 7; Geneeskundige Hoofdinspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad 1986, 4-8. Het betreft de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG).

- 1985 tot en met 1990: NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg 1989a, 6 en 9; NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg 1989b, 8 en 11; NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg 1989c, 9 en 12; NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg 1989d, 8 en 11; NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg 1990, [8]; NZR/Nationale Ziekenhuisraad – sectie geestelijke gezondheidszorg en SIG/Informatiecentrum voor de gezondheidszorg 1992, 7 en 10. Het betreft de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGGz).
- 1991 tot en met 1996: Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie s.a. [1993], 6 en 9; Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie s.a.a tot en met s.a.d [betreft PIGGz 1992 tot en met 1995], 6 en 9; Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg en SIG Zorginformatie s.a.e. [betreft PIGGz 1996], 8 en 12. Het betreft de Patiëntenregistratie Intramurale Geestelijke Gezondheidszorg (PIGGz).
- 2 Het betreft de gestichten en inrichtingen zoals bedoeld in artikel 7 van de Krankzinnigenwet van 1884, exclusief de gestichten en inrichtingen die uitsluitend bestemd waren voor zwakzinnigen. Na invoering van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) in 1968 betreft het de instellingen met een AWBZ-erkenning als Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis (APZ).
  - 3 Sterkte der bevolking: betreft de bevolking van de gestichten en psychiatrische inrichtingen. Wij hebben de opgaven per 31 december van een bepaald jaar overgeboekt naar 1 januari van het daaropvolgende jaar. Onduidelijk is of de annexe gezinsverpleging en de tijdelijk met of zonder verlof afwezigen erbij zijn geteld. Het aantal in gezinnen verpleegden (krachtens artikel 35a der Krankzinnigenwet) bereikte in de naoorlogse periode niet meer het vooroorlogse niveau. Hun aantal bedroeg, inclusief de gezinspatiënten van zwakzinnigeninrichtingen, in 1939 ongeveer 1100 (Pameijer 1940, 191), in 1945 350 en in 1954 850 (Veraart 1957, 16). Exclusief de gezinspatiënten van zwakzinnigeninrichtingen bedroeg het aantal gezinspatiënten in 1950 565, in 1954 706, in 1955 726 en in 1965 711 (Van der Esch 1975-1980, III: 96), waarna een geleidelijke daling inzette (Have- man en Maaskant 1990, 637).
  - 4 Vermoedelijk zijn de overplaatsingen vanuit Nederlandse gestichten, buitenlandse gestichten en gevangenissen hierbij inbegrepen.
  - 5 Heropgenomen: betreft het aantal patiënten dat binnen één jaar vaker dan eenmaal in een algemeen psychiatrisch ziekenhuis werd opgenomen.
  - 6 Duidelijk gescheiden verpleeghuis- en/of zwakzinnigenafdelingen van psychiatrische ziekenhuizen zijn met ingang van 1 januari 1978 niet meer in de Patiëntenregistratie Intramurale Gezondheidszorg (PIGG) opgenomen (zie noot 1). Dit resulteerde onder meer in een forse daling van het aantal patiënten per 31 december 1978 (door ons overgeboekt naar 1 januari 1979). Zie Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid in samenwerking met de Nationale Ziekenhuisraad s.a. [1981], 1.

Bijlage 5c

VERPLEEGDEN IN PSYCHIATRISCHE INRICHTINGEN EN PSYCHIATRISCHE ZIEKENHUIZEN IN NEDERLAND 1969-2000, GEBASEERD OP CBS^{1, 2}

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ³	Opgenomen ⁴	Afgevoerd ⁵
1969	25.992		12.503
1970			13.429
1971	26.292		15.469
1972	26.645		17.927
1973	26.553		20.755
1974	25.705		22.238
1975	25.240		23.288
1976	24.541		24.769
1977	23.442		25.403
1978	23.190		25.993
1979	23.106		26.706
1980	22.971		27.457
1981	23.123		29.078
1982	23.379		31.206
1983	23.558		33.353
1984	23.464		32.829
1985	22.955		32.568
1986	22.924		33.916
1987	23.142		35.031

Jaar	Sterkte der bevolking per 1 januari ²	Opgenomen ⁴	Afgevoerd ⁵
1988	23.359	34.951	
1989	23.384	35.626	
1990	23.181	36.241	
1991	23.336	39.343	
1992	23.337	40.236	
1993	23.269	42.208	
1994	23.208	43.426	
1995	23.194	45.115	
1996	22.547	47.911	
1997	22.348	51.913	
1998	21.854	53.387	
1999	21.167	51.833	
2000	20.215	52.316	

- 1 Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek 1972, 33; Centraal Bureau voor de Statistiek 1975, 45; Centraal Bureau voor de Statistiek 1977, 51; Centraal Bureau voor de Statistiek 1979, 54; Centraal Bureau voor de Statistiek 1980, 60; Centraal Bureau voor de Statistiek 1982, 58; Centraal Bureau voor de Statistiek 1983, 59; Centraal Bureau voor de Statistiek 1984, 61; Centraal Bureau voor de Statistiek 1986, 95; Centraal Bureau voor de Statistiek 1988, 96; Centraal Bureau voor de Statistiek 1992, 477; Centraal Bureau voor de Statistiek 1994, 505; Centraal Bureau voor de Statistiek 1996, 521; Centraal Bureau voor de Statistiek 2000, 100; Centraal Bureau voor de Statistiek 2002, 106. Betreft Statistisch Zakboek tot en met 1988 respectievelijk Statistisch Jaarboek tot en met 2002 met gegevens over psychiatrische inrichtingen of psychiatrische ziekenhuizen.
- 2 Het CBS gebruikt zonder nadere toelichting de benamingen 'Psychiatrische inrichtingen' en vanaf midden jaren zeventig 'Psychiatrische ziekenhuizen'. De categorie 'Psychiatrische ziekenhuizen' komt qua omvang ongeveer overeen met de categorie 'Totaal psychiatrische ziekenhuizen' uit GGZ in getallen, waarvan het Algemeen Psychiatrisch

Ziekenhuis (APZ), naast de kinder- en jeugdpsychiatrische kliniek, verslavingskliniek, TBS-kliniek en andere categoriale psychiatrische klinieken, deel uitmaakt (zie Bijlage 5d). Voor zover diverse edities van het Statistisch Zakboek of het Statistisch Jaarboek van het CBS voor eenzelfde jaar uiteenlopende cijfers noemen, is gekozen voor de meest aannemelijke cijfers, bijvoorbeeld op grond van vermelding van eensluitende cijfers in meer dan een editie (zie noot 1).

- 3 Sterkte der bevolking; betreft de bevolking van de psychiatrische inrichtingen respectievelijk psychiatrische ziekenhuizen. Wij hebben de opgaven per 31 december van een bepaald jaar overgeboekt naar 1 januari van het daaropvolgende jaar.
- 4 Vermoedelijk zijn de overplaatsingen vanuit Nederlandse gestichten, buitenlandse gestichten en gevangnissen hierbij inbegrepen.
- 5 Betreft ontslagen, inclusief overleden patiënten. Evenals bij de kolom 'Opgenomen' zijn vermoedelijk de overplaatsingen vanuit Nederlandse gestichten, buitenlandse gestichten en gevangnissen hierbij inbegrepen.

Bijlage 5d

VERPLEEGDEN IN ALGEMEEN PSYCHIATRISCHE ZIEKENHUIZEN (APZ) IN NEDERLAND 1980-1996, GEBASEERD OP GGZ IN GETALLEN^{1, 2}

Jaar	Patiënten per 1 januari ³	Opgenomen ⁴	Afgevoerd ⁵		
			Totaal	Ontslagen ⁶	Overleden
1980	21.804	21.337	22.048	20.630	1.418
1981	21.756				
1982		23.818			
1983	22.139	25.895	27.530	26.124	1.406
1984	21.924	25.751			
1985	21.511	25.639			
1986	21.475	26.651	28.317	26.930	1.387
1987	21.478	28.131			
1988	21.191	28.828			
1989	21.860	30.054	30.115	28.807	1.308
1990	21.675	30.232			
1991	21.664				
1992	21.600	33.436	33.425	32.191	1.234
1993	21.611	35.431	35.628	34.355	1.273
1994	21.266				
1995	21.354	37.623	38.076	36.847	1.229
1996	20.901	39.104	40.088	38.851	1.237

- 1 Bronnen: Jacobs en Ketting 1990, 106-109. Betreft de jaren 1980 en 1982 tot en met 1990.
Have, ten et al. 1995, 14. Betreft de jaren 1980, 1983, 1986, 1989, 1992 en 1993.
Have, ten et al. 1998, 14. Betreft de jaren 1980, 1981, 1989, 1992, 1995 en 1996.
- 2 Voor zover diverse edities van GGZ in getallen voor eenzelfde jaar uiteenlopende cijfers noemen, is de eerste vermelding overgenomen.
- 3 Patiënten per 1 januari: voor zover alleen opgaven per 31 december van een bepaald jaar beschikbaar waren, hebben wij die overgeboekt naar 1 januari van het daaropvolgende jaar.
- 4 Vermoedelijk zijn de overplaatsingen vanuit Nederlandse gestichten, buitenlandse gestichten en gevangnissen hierbij inbegrepen.
- 5 Evenals bij de kolom 'Opgenomen' zijn vermoedelijk de overplaatsingen vanuit Nederlandse gestichten, buitenlandse gestichten en gevangnissen hierbij inbegrepen.
- 6 Ten Have et al. 1995, 14 en Ten Have et al. 1998, 14 (zie noot 1) vermelden onder de rubriek 'aantal ontslagen' het aantal afgevoerde patiënten inclusief het aantal overleden patiënten. Wij hebben hun rubriek 'aantal ontslagen' in onze bijlage 5d overgeboekt naar 'Totaal' (afgevoerd). Voorts vermelden Ten Have et al. 1995 en Ten Have et al. 1998 hoeveel van het 'aantal ontslagen' patiënten waren overleden. De kolom 'Ontslagen' in onze bijlage 5d is het resultaat van een aftreksom: het door Ten Have et al. vermelde 'Aantal ontslagen' (in bijlage 5d dus omgedoopt tot 'Totaal' (afgevoerd)) minus het aantal overleden patiënten.

Bijlage 6

AANTALLEN EN SOORTEN VOORZIENINGEN AMBULANTE GEESTELIJKE GEZONDHEIDSZORG 1936-1994¹

Soorten voorzieningen	1936	1949	1965	1981	1994
Consultatiebureau voor Alcoholisme (en Drugs) ² (Eerste bureau: Amsterdam, 1909)	23	9	19 (95)	25 (91)	16 (90)
Voor- en nazorgdienst/Sociaal-Psychiatrische Dienst ³ (Eerste Dienst: Amsterdam, 1916)	18 ⁴	24 (82)	35 (208)	40 (84)	
Medisch-Opvoedkundig Bureau (Eerste Bureau: Amsterdam, 1928)	6 ⁵	12 ⁶	73 (105)	55 (94)	
Instituut voor Medische Psychologie/Psychotherapie (Eerste instituut: Amsterdam, 1940)		1 ⁷	3	25	
Bureau voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden ⁸ (Eerste Bureau: Rotterdam, 1941)		8 ⁹	67 (72)	43 (67)	
Regionale Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (Eerste instellingen in verschillende plaatsen: 1982)					59 ¹⁰

- Het gaat hierbij om de institutionele en publieke ambulante geestelijke gezondheidszorg: de particuliere praktijken zijn niet geteld. Zie hiervoor Bijlage 7: Aantallen leden en werkplekken psychiatrische beroepsgroep 1900-2000. De aan psychiatrische, academische en algemene ziekenhuizen gelieerde psychiatrische poliklinieken zijn hier evenmin opgenomen. De cijfers hebben betrekking op zelfstandige organisaties en wanneer bekend (tussen haakjes) spreekuuradressen. De gegevens zijn ontleend aan de Gidsen voor geestelijke volksgezondheid respectievelijk geestelijke gezondheidszorg: Nederlandsche Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid 1936; Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid 1949; Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid 1965a; Nationaal Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid 1981 en Trimbos-instituut 2000.
- Ook aangeduid als Medisch Consultatiebureau of Medisch-Maatschappelijk Consultatiebureau voor Alcoholisme, en vanaf 1970 Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs geheten.
- De voor- en nazorgdiensten gingen in 1961 officieel Sociaal-Psychiatrische Dienst heten.
- De Gids van 1936 vermeldt vijftien volwaardige buitendiensten van psychiatrische inrichtingen, maar maakt daarnaast melding van 'spreekuren' in Venray en verschillende plaatsen in Zuid-Holland en Overijssel, alsook van bescheiden nazorgvoorzieningen van vijf inrichtingen; de laatste twee categorieën zijn niet meegeteld. Zie Nederlandsche Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid 1936, 68-74.

- Niet vermeld zijn de aan de GG en GD verbonden voor- en nazorgdiensten in Amsterdam, Den Haag en Haarlem, die hier wel zijn meegeteld. Vergelijk Inspectie van het Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten 1932b, 52-56, 101-103, 138-143.
- Niet meegerekend is verder een twintigtal spreekuren van vrijgevestigde zenuwartsen onder auspiciën van de Centrale Vereeniging ter Behartiging der Maatschappelijke Belangen van Zenuw- en Zielszieken. Zie Nederlandsche Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid 1936, 74-76.
- 5 Daarnaast bestond een vijftiental overwegend katholieke Consultatiebureaus voor Geestelijke Volksgezondheid met spreekuren voor geestelijke moeilijkheden bij kinderen. Zie Nederlandsche Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid 1936, 8-10.
- 6 Daarnaast waren er 28, voor het merendeel katholieke Consultatiebureaus voor Opvoedingsmoeilijkheden. Zie Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid 1949, 54-62.
- 7 Naast het IMP in Amsterdam bood ook het daar gevestigde Psycho-Analytisch Instituut psychotherapie.
- 8 Ook aangeduid als Bureau voor Huwelijks- en Gezinsmoeilijkheden of Spreekuur voor Levensmoeilijkheden. De katholieke voorzieningen op dit terrein heetten Bureau voor Huwelijksvoorlichting en vanaf begin jaren vijftig Bureau voor Huwelijksaangelegenheden. In de jaren zeventig werd de naam van alle bureaus gewijzigd in Bureau voor Levens- en Gezinsvragen.
- 9 De elf Katholieke Bureaus voor Huwelijksvoorlichting, die op dat moment nauwer aan de katholieke kerk dan aan de geestelijke gezondheidszorg waren gelieerd zijn hier niet meegeteld. Vergelijk Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid 1949, 64-65.
- 10 Volgens de Gids van 2000 was het aantal Riaggs in 2000 met de helft gedaald als gevolg van fusies tussen psychiatrische ziekenhuizen, instellingen voor beschermd wonen en Riaggs.

Bijlage 7

AANTALLEN LEDEN EN WERKPLEKKEN PSYCHIATRISCHE BEROEPSGROEP 1900-2000
SAMENSTELLING: P. VAN DRUNEN

Onderstaande tabellen geven een samenvatting van de belangrijkste kwantitatieve gegevens met betrekking tot de ontwikkeling van de psychiatrische beroepsgroep. De gegevens voor de periode 1900-1960 zijn gebaseerd op eigen onderzoek, verricht in het kader van het onderzoeksprogramma *De gestoorde psyche*. De gegevens met betrekking tot de periode 1960-2000 zijn ontleend aan onderzoek van anderen. Voor meer uitgebreide analyses en toelichting verwijzen we naar het interne rapport dat over dit onderzoek is verschenen.¹

Toelichting bij tabel 1

ALGEMEEN

Deze tabel geeft de belangrijkste resultaten weer van een inventarisatie van op het gebied van de psychiatrie werkzame artsen voor de peiljaren 1900, 1920, 1940. Als belangrijkste onderzoeksbron dienden de *Geneeskundig Jaarboekjes* uit de betreffende jaren, aangevuld met de ledenlijsten van de Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie.

Bij de interpretatie van deze tabel moet bedacht worden dat pas vanaf 1932 sprake was van een officiële registratie van medisch specialisten, onder wie 'zenuwartsen'.² Bij ontstentenis van een duidelijke demarcatie is bij de inventarisatie werkzaamheid op het gebied van de psychiatrie als criterium gekozen. Dit kon blijken uit (1) een functie bij een instelling binnen het 'psychiatrisch domein', (2) affichering als vrijgevestigd specialist op dit gebied of (3) affiliatie met een afdeling of polikliniek voor zenuw- en zielsziekten, psychiatrie of neurologie binnen een instelling voor algemene gezondheidszorg, zoals een ziekenhuis, een zelfstandige polikliniek of een GG en GD.

¹ Van Drunen 2004.

² Zie hoofdstuk 2.1, paragraaf 'Het werkveld en de beroepsorganisaties'.

TABEL 1. Op het gebied van de psychiatrie werkzame artsen, 1900-1940.

	1900		1920		1940		1940 (MSR)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Beroepsgroep								
Totaal	107		220		390		208	
Percentage van alle artsen	6,1		6,3		5,9		3,1	
Gemiddeld aantal jaren artsdiploma	14,7		16,8		17,5		24,1	
Vrouwen	0		12	5%	38	10%	16	8%
'Specialisten' ^a	23	58%	91	68%	208			
Lid NVPN	75%		78%		66%		83%	
Werkgebied								
Krankzinnigengestichten/ Psychiatrische inrichtingen	54	50%	96	44%	145	37%	58	28%
Overige intramuraal ^b	22	21%	45	20%	58	15%	31	15%
Totaal intramuraal exclusief dubbelstellingen	75	70%	137	62%	195	50%	83	40%
Universiteitsklinieken	6	6%	32	15%	56	14%	26	13%
Algemene gezondheidszorg ^c	7	7%	27	12%	78	20%	68	33%
Totaal exclusief dubbelstellingen	13	12%	56	25%	123	32%	84	40%
Ambulante GGZ ^d	0	0%	3	1%	60	15%	32	15%
Eigen praktijk ^e	24	60%	74	55%	134	52%	116	55%
Waarvan uitsluitend ^f	16	40%	39	29%	64	25%	56	21%
Overige/onbekend	8	8%	11	5%	32	8%	16	8%

Voor 1940 zijn in de tabel tevens de cijfers opgenomen met betrekking tot het aantal officieel als ‘zenuwarts’ in het Medisch Specialisten Register geregistreerde artsen. Als uitgangspunt fungeerde hierbij het door M. Noordegraaf en I. Weijers samengestelde historisch overzicht van inschrijvingen in dit register.³ Daarbij moet bedacht worden dat inschrijving in dit register pas na de oorlog zou gaan fungeren als criterium voor de demarcatie van de beroepsgroep: vele vooraanstaande leden van de professie waren voor de oorlog niet geregistreerd als specialist. Dit gold vooral voor gestichtsartsen.

SPECIFIEK

- a Artsen die zich afficheerden als specialist op het gebied van zenuw- en zielsziekten, zenuwarts, psychiater of neuroloog. Over het jaar 1900 bevatte het *Geneeskundig Jaarboekje* alleen gegevens over de vier grote steden, plus de universiteitssteden Leiden en Groningen. Gegevens over 1920 en 1940 betreffen 32 grote en middelgrote plaatsen.
- b Hieronder vallen onder andere sanatoria voor zenuwzieken en gespecialiseerde inrichtingen voor epileptici, drankzuchtigen, idioten en zwakzinnigen.
- c Dit betreft artsen die als zenuwarts, psychiater of neuroloog waren verbonden aan een of meer ziekenhuizen en/of zelfstandige poliklinieken. In de regel betrof dit een voortzetting van de eigen praktijk op een andere locatie: particuliere patiënten werden aan huis ontvangen, ziekenfondspatiënten in de polikliniek.
- d Medisch Opvoedkundige Bureaus, andere consultatiebureaus en voor- en nazorgdiensten.
- e Gegevens over eigen praktijken werden alleen vermeld voor grotere plaatsen. In 1900 uitsluitend de vier grote steden, plus de universiteitssteden Leiden en Groningen. In 1920 en 1940 ging het om 32 grote en middelgrote plaatsen.
- f ‘Uitsluitend’: alleen eigen praktijk, eventueel in combinatie met (zelfstandige of ziekenhuis-) polikliniek.

Toelichting bij tabel 2

ALGEMEEN

De cijfers voor 1960 zijn gebaseerd op een inventarisatie van gegevens zoals vermeld in het *Geneeskundig Jaarboek* van dat jaar. In tegenstelling tot de vooroorlogse jaren bleef deze inventarisatie beperkt tot artsen die waren ingeschreven in het

³ Noordegraaf en Weijers 2002a; Noordegraaf en Weijers 2002b.

TABEL 2. Ontwikkeling van de psychiatrische professie, 1940-2000.

	1940		1960		1977 inclusief neurologie		1977 exclusief neurologie		1991		1991 fte's	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		%
Totaal	208		571		1225		938		1598		1508	
Gemiddelde leeftijd	Niet be- kend		47		Niet be- kend		Niet be- kend		48			
Vrouwen	16	8%	78	13%					Niet be- kend	22%		
Krankzin- nigenge- stichten/ Psychiatrische inrichtingen	58	28%	116	20%					461	29%	372	24%
Overige intramuraal ^a	31	15%	39	7%					120	7%	72	5%
Totaal intramuraal exclusief dub- beltellingen	83	40%	142	25%	341	28%	318	34%	566	35%	444	30%
Universiteits- klinieken	26	13%	90	16%					123	8%	94	6%
Algemene gezondheids- zorg ^b	68	33%	162	28%					224	14%	184	12%
Totaal exclusief dub- beltellingen	84	40%	234	41%	484	40%	261	28%	332	21%	278	18%
Ambulante GGZ ^c	32	15%	165	29%	151	12%	136	14%	502	32%	349	22%
Eigen praktijk	116	55%	240	42%	274	22%	248	26%	723	45%	316	20%
Overige/ onbekend	16	8%	76	13%					362	23%	121	8%

specialistenregister voor zenuw- en zielsziekten (aan de hand van overzicht Noordegraaf en Weijers, zie noot 3).

De cijfers over 1977 zijn ontleend aan een onderzoek van het Nederlands Ziekenhuis Instituut uit dat jaar.⁴ Van belang is hierbij de splitsing van het register van zenuwartsen in twee afzonderlijke registers voor neurologen en psychiaters. In de eerste en tweede kolom wordt dezelfde demarcatie gebruikt als in 1960; de gegevens hebben betrekking op alle zenuwartsen, psychiaters en neurologen. De derde en vierde kolom betreffen alleen zenuwartsen en psychiaters.

De cijfers over 1991 zijn ontleend aan een onderzoek van het Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid, het latere Trimbos-instituut.⁵ Dit betreft alleen zenuwartsen en psychiaters. De laatste kolommen geven de cijfers in termen van voltijdsarbeidsplaatsen.

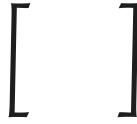
SPECIFIEK

- a In 1940 en 1960 met name zelfstandige sanatoria voor zenuwzieken en gespecialiseerde inrichtingen voor epileptici, drankzuchtigen en idioten en zwakzinnigen. In 1991 vooral klinieken voor kinder- en jeugdpsychiatrie (53 psychiaters), TBS-inrichtingen (28), verslavingsklinieken (20) en medische kleuterdagverblijven (13).
- b In 1940 en 1960 ziekenhuizen en zelfstandige poliklinieken. In 1991 uitsluitend nog ziekenhuizen.
- c De zeer bescheiden aantallen voor 1977 zijn het gevolg van de afwijkende definitie die in dit onderzoek werd gehanteerd. Als werkzaam in de ambulante sector werden hier alleen psychiaters aangemerkt, die uitsluitend daarin werkzaam waren, dus exclusief diegenen die ook intramuraal werkzaam waren of een eigen praktijk voerden (maar inclusief instellingen buiten de GGZ, zoals consultatiebureaus). Het percentage is vergelijkbaar met het aantal zenuwartsen dat in 1960 uitsluitend in de ambulante GGZ of bij een andere extramurale instelling werkzaam was (13 procent).

4 Poelisz 1977.

5 Hutschemaekers, Van de Heuvel en Jacobs 1992.

Lijst met illustraties

- 49 J.L.C. Schroeder van der Kolk.
Foto: Martijn Griffioen, 2008.
- 51 J.N. Ramaer. Portret van J.N. Ramaer
(1817-1887). 1840-1850, maker onbekend.
Olieverf op doek 33 x 25,5 cm. Parnassia,
psychomedische zorg. Den Haag.
Foto: Media Ondersteuning Parnassia
Bavo Groep.
- 53 J.D. Zocher jr. Provinciaal Krankzinnigen-
gesticht Meerenberg, nabij Santpoort,
1844-1849. Pest- en Dolhuys, museum
voor de psychiatrie, Haarlem.
- 55 Oude en Nieuwe Gasthuis, Zutphen,
omstreeks 1863. Pest- en Dolhuys, museum
voor de psychiatrie, Haarlem.
- 71 De Nederlandsche Maagd: 'Excellenties,
gaat binnen! De natie verwacht, dat gij
uw plicht zult doen.' Spotprent naar aanlei-
ding van aanklacht J. Stuten-te Gempt over
de gang van zaken in het Haagse gesticht.
In Bijvoegsel van *De Amsterdammer*,
14 februari 1892. Tekening aangetroffen
in Rense Schuurmans 1990.
- 73 Patiënte in bed met lange, lege gang,
Voorburg, Vught. Stadsarchief Den Bosch.
- 93 Kaart van Nederland met de
krankzinnigengestichten per 1884
naar beheersvorm en signatuur.
- 95 Kaart van Nederland met de
krankzinnigengestichten per 1914
naar beheersvorm en signatuur.
- 99 E.C. Wentinck, ontwerp voor Veldwijk,
Ermelo, 1884. Het Eerste Jaarverslag der
Vereeniging voor Christelijke Verzorging
van krankzinnigen en zenuwlijders in
Nederland, 17 april 1884-15 april 1885.
Bibliotheek Vrije Universiteit, Amsterdam.
- 101 Veldwijk, Ermelo: Heesteroord, pavil-
joen voor halfrustige mannen, eerste- en
tweedeklasse, 1887. Meerkanten, Ermelo.
- 103 Duin en Bosch, Bakkum 1920.
Foto: Aviodrome, Lelystad.
- 105 Dennenoord, Zuidlaren, achterzijde
hoofdgebouw. Lentis, Zuidlaren. 105
- 117 J.H. Schuurmans Stekhoven.
De Goei 2001, 37
- 119 Het verloop van de gestichtsbevolking,
1850-1915. Inspectie van het Staatstoezicht
op Krankzinnigen en Krankzinnigen-
gestichten 1916.
- 127 Slaapzaal Esquirol, Brinkgreven, Deventer.
Adhesie, Deventer.
- 129 Een demonstratie van een natte of
droge inwikkeling in Meerenberg ten
behoefte van opleidingsdoeleinden.
Pest- en Dolhuys, museum voor de psychia-
trie, Haarlem.
- 133 De nieuwe afdeling voor de permanente
baden die in 1904 in gebruik werd genomen
in paviljoen E voor onrustige vrouwen,
Endegeest, Oegstgeest. Foto: H. Jonker,
1907.

- 135 Badbehandeling Brinkgreven, Deventer. Adhesie, Deventer.
- 137 Aardappel schillende vrouwen in gestichtskleding, Endegeest, Oegstgeest. Foto: H. Jonker 1907.
- 139 Patiënten op Brinkgreven, Deventer, trekken een vuilniswagen. Adhesie, Deventer.
- 143 A.W. van Deventer-Stelling met gediplomeerde verpleegsters Meerenberg, nabij Santpoort. Pest- en Dolhuys, museum voor de psychiatrie, Haarlem.
- 145 J. van Deventer. P. van Twuyver (2000). *Meerenberg 150 jaar. Meer dan een gesticht. Een historie in foto's*. Haarlem: Stichting GGZ museum, Pest- en Dolhuys, p. 16.
- 147 Titelpagina *Handboek der krankzinnigen-verpleging* door J. van Deventer (1897). Foto: J. van Hasselt. Met dank aan J. van Hasselt en G.J.C. aan de Stegge.
- 151 Verplegers Rijkskrankzinnigengesticht te Medemblik krijgen les, circa 1912. Cahn 1970, zonder paginanummer.
- 155 J. van der Kolk, van 1905 tot 1927 geneesheer-directeur van Endegeest, Oegstgeest, geeft onderwijs aan leerling-verpleegkundigen in het leslokaal in een torenkamer van het kasteel Endegeest, 1907. Blok en Vijselaar 1998, 2.
- 171 Sanatorium voor zenuwlijders Rhijngeest, Oegstgeest. Blok en Vijselaar 1998, 30.
- 183 Wachtkamer van het Instituut voor Psychotherapie in de Van Breestraat te Amsterdam. Bulhof 1983, 40.
- 187 C. Winkler met assistenten en stafleden in zijn laboratorium aan de Gemeente Universiteit van Amsterdam, 1910. De Waardt 2005, 38.
- 189 G.J. Jelgersma. De Goei 2001, 58.
- 191 E.D. Wiersma. Universiteitsmuseum Groningen.
- 193 Onderricht door L. Bouman in de collegezaal van de Valeriuskliniek, Amsterdam, circa 1910. Pest- en Dolhuys, museum voor de psychiatrie, Haarlem.
- 229 De nieuwe versterkte afdeling van het Rijkskrankzinnigengesticht, Medemblik. Cahn 1970, zonder paginanummer.
- 231 De tuin van de nieuwe versterkte afdeling van het Rijkskrankzinnigengesticht, Medemblik. De verplegers dragen blauwe uniformen. Cahn 1970, zonder paginanummer.
- 251 Leden van de NVPN voor de ingang van de Valeriuskliniek in 1922. Met dank aan het Archief Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (en Neurologie), Utrecht.
- 255 K.H. Bouman. Winkler-Junius 1947, naast 152.
- 257 E.A.D.E. Carp. Rooijmans 1998, 58.
- 259 L. van der Horst. Lindeboom en Van Lieburg 1984, 187.
- 261 W.M. van der Scheer, 1916. Iconografisch Bureau, 's-Gravenhage.
- 263 Kaart van Nederland met de krankzinnigengestichten en psychiatrische inrichtingen per 1935 naar beheersvorm en signatuur. Met dank aan Sopa Bouman.
- 265 St. Willibrordusstichting, Heiloo, met vooraan het hoofdgebouw en de kapel. GGz-Noord-Holland noord, Heiloo.
- 267 Vogelenzang, Bennebroek. Aviodrome, Lelystad.
- 271 Noordersanatorium Zuidlaren. Aerophoto Eelde.
- 285 Fré Domnisse. Briefwisseling tussen Fré Domnisse en Paul van Bork, gevonden in een exemplaar van 'Krankzinnigen', tweede druk, in bezit van de familie Van Bork. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 289 G. Kraus bij zijn promotie in 1933. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge.

- 299 Verpleger Andries Kaptijn, circa 1932. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge.
- 305 D. Schermers, geneesheer-directeur van het Christelijk Sanatorium voor Zenuwlijders te Zeist. Foto werd afgedrukt vlak na Schermers' overlijden in *Refújah* (1930-1931), jaargang 30-31, bij p. 217.
- 307 B-diploma Jilles Oostenrijk, 1918. Foto: J. van Hasselt. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge, die dit diploma kreeg van Jilles Oostenrijks zoon Jaap Oostenrijk.
- 309 Verblijfszaal Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort, met meubels naar voorbeeld van de 'Provinzial Heilanstalt' in Gütersloh, circa 1926. Pest- en Dolhuys, museum voor de psychiatrie, Haarlem.
- 311 Paviljoen St. Antonius, 'refter der heeren', St. Servatius, Venray. Foto te leen van GGZ Groep Noord- en Midden-Limburg, Museumcommissie locatie Vincent van Gogh Instituut, Venray.
- 313 Mattenmakerij St. Servatius, Venray. Foto te leen van GGZ Groep Noord- en Midden-Limburg, Museumcommissie locatie Vincent van Gogh Instituut, Venray.
- 315 Vrouwelijke patiënten ingeschakeld bij de bosarbeid, Dennenoord, Zuidlaren. Lentis, Zuidlaren.
- 325 Nomenclatuurlijst van de NVPN, 1937. Heidema 1938, 13.
- 327 In het 'dokterscollege' van St. Anna, Venray, in 1923 (van links naar rechts): C.A.T. Engelman, H.J. Schim van der Loeff (geneesheer-directeur), J.A.J. Barnhoorn en C.E. Versélewel de Witt Hamer. Gemeentearchief Venray, collectie Foto- en Persbureau Het Zuiden.
- 331 Insulinecomatherapie. Museum Guislain, Gent.
- 333 ECT-kastje plus brochure. GGZ Noord-Holland Noord, Heiloo.
- 347 TBR-gesticht Veldzicht te Avereest, circa 1920. Van de Uitvlugt 1991, foto omslag
- 349 Pauluspaviljoen, Heiloo. Ansichtkaart, St. Willibrordusstichting, Heiloo.
- 357 F.S. Meijers. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge, die deze foto kreeg van een kleindochter van Meijers.
- 365 A. Querido. Foto: Hans van den Bogaard (1991).
- 367 Wijkzusters van consultatiebureaus voor geestelijke volksgezondheid in Nijmegen op fietsen en motorfietsen, vóór de Tweede Wereldoorlog. Katholiek Documentatiecentrum, KDC/KliB Nijmegen/Fotopersbureau Gelderland.
- 387 (Her)oprichtingsvergadering van de NNGV, 5 april 1930. Trimbos-instituut, Utrecht.
- 395 C.T. Kortenhorst. Herkomst: (niet nader vermelde) particuliere collectie.
- 399 J. van der Spek. Trimbos-instituut, Utrecht.
- 455 H.C. Rümke. Stadsarchief Den Bosch, archief Coudewater.
- 457 J.J.G. Prick. Privé-collectie. Met dank aan dr. M.J.J. Prick.
- 463 Th. Hart de Ruyter. Universiteitsmuseum Groningen.
- 467 Claartje van Aals. Met dank aan Suzette M.E. Wyers.
- 469 Luchtfoto van Het Apeldoorsche Bosch. Gemeentearchief Amsterdam.
- 481 Aankomst van geëvacueerde patiënten uit Duin en Bosch in Rosmalen, 1942. Pest- en Dolhuys, museum voor de psychiatrie, Haarlem.
- 483 Santpoortse evacués in gastgesticht. Pest- en Dolhuys, museum voor de psychiatrie, Haarlem.
- 503 Verwoest wasserijgebouw St. Servatius, 16 oktober 1944. Museum van de Psychiatrie, GGZ Groep Noord- en Midden-Limburg, Venray.

- 509 Bevrijding Brinkgreven, Deventer, 10 april 1945: Canadezen op tank. Foto gemaakt door verpleger Hattink (Deventer). Gekregen van voormalig verpleger Herbert Scherpenzeel, op de foto de tweede man van links in de eerste rij, met een donker jasje aan. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge. Met dank aan Herbert Scherpenzeel en Emmy de Graaff-Clay.
- 515 De kapel van Voorburg te Vught, circa 1950, met duidelijk zichtbaar de hoge muur om de seksen van elkaar gescheiden te houden. Foto uit privé-collectie van de Eerwaarde broeder Piet Stevens. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 517 Observatiepaviljoen Maasoord, Poortugaal, 1953. Foto: Wim K. Steffen, Gemeentearchief Rotterdam.
- 519 Sinaï Centrum, Amersfoort, Sinaï Centrum, Amersfoort.
- 529 De tuin van de kliniek Neder-Veluwe, de aangewezen afdeling van Wolfheze. Historisch Museum Wolfheze. Foto: E. de Vries Fotoreportages, Amsterdam
- 531 Het neurosesanatorium De Viersprong, Halsteren. GGZ Westelijk Noord-Brabant, Bergen op Zoom.
- 541 Psychiatrisch dagziekenhuis Velp. Lindeboom en Van Lieburg 1984, 323.
- 543 Sociowoningen Wolfheze. Lindeboom en Van Lieburg 1984, 320.
- 555 Elektro-encefalografie in Bloemendaal te Loosduinen, circa 1960. Foto: Thijs Quispel, Oosthuizen.
- 557 Tekening van een elektroshock-behandeling in de St. Willibrordus-stichting, Heiloo, 1950. Foto: Thijs Quispel, Oosthuizen.
- 559 Franstalige reclame voor Largactil. Fotoarchief Huize Padua, in Museum De Kluis te Boekel.
- 561 Uitstapje van patiënten van Santpoort naar de Hondsbossche Zeewering. De strohoeden zijn ter voorkoming van huidproblemen als bijwerking van Largactil. GGZ Dijk en Duin, Castricum.
- 563 Rondleiding W.M. van der Scheer door Zr. To Slob in tbc-paviljoen Heidezicht van Zon en Schild, Amersfoort, 1949. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge.
- 565 Bewegingstherapie onder leiding van bewegingstherapeut N.P. van Roozendaal in St. Willibrordusstichting, Heiloo, 1956. Spaarnestad Fotoarchief, Haarlem.
- 567 Arbeidstherapie vrouwen met wasknijpers, Groot Lankum, Franeker, eind jaren vijftig. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge.
- 569 Arbeidstherapie vrouwen met pitriet, Groot Lankum, Franeker, eind jaren vijftig. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge.
- 571 H. van der Drift. Foto uit privé-archief van mevr. A. van der Drift-Wely. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 573 Zomerfeest Wolfheze, begin jaren vijftig: geneesheer-directeur Van der Drift speelt viool. Mevr. A. van der Drift speelt piano, patiënten dansen menuetten. Foto gekregen van D. Otterman. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 577 Broeder Piet Stevens (staand achter de eerste man van links, met witte boord en bril) met groepje mannelijke patiënten van verblijfsafdeling Voorburg te Vught op reis in Marken, 1962. Foto uit privé-collectie van P. Stevens. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 579 Mannelijke patiënt in dwangbuis in St. Joris, Delft, circa 1960. Foto gemaakt door verpleger J. Bovelander en gekregen van mevr. K.G. Roos. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 585 Zuster F. Meyboom. Achterzijde boekje Mimi Rijpstra-Verbeek 1962.

- 589 Verpleegsters in uniform voor Kasteel Endegeest, Oegstgeest. Blok en Vijselaar 1998, 183.
- 593 Affiche werving verpleegsters Endegeest, Oegstgeest, 1960. Blok en Vijselaar 1998, 184.
- 617 Stafbespreking in de Van der Hoevenkliniek, Utrecht: P.A.H. Baan, A.M. Roosenburg en J.R.M. van Ratingen (van rechts naar links). Spaarnestad Fotoarchief, Haarlem.
- 631 De openingszitting van het Nationaal Congres voor de Geestelijke Volksgezondheid in het Indisch Instituut te Amsterdam in 1947. Op de eerste rij links: C.T. Kortenhorst, C. van den Bergen en F.S. Meijers. Trimbos-instituut, Utrecht.
- 633 Sectievergadering van het Nationaal Congres voor de Geestelijke Volksgezondheid in Kriterion te Amsterdam in 1947. Trimbos-instituut, Utrecht.
- 635 Omslag van het eerste nummer van het Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid, februari 1946.
- 677 Verpleegster naast solex en arts in auto. Spaarnestad Fotoarchief, Haarlem.
- 679 Verpleegster houdt spreekuur. W.A. Stichting, Utrecht. Foto: Carel Blazer.
- 685 E.C. Lekkerkerker, rond het einde van de Tweede Wereldoorlog. Foto uit Withuis 2001, 399.
- 689 MOB Amsterdam, 1955: gesprek van de psychiatrisch sociaal werkster met de moeder van het kind. Trimbos-instituut, Utrecht.
- 693 J.H. van der Hoop. Universiteit van Amsterdam.
- 695 H.G. van der Waals. Archief van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse.
- 697 Het zeventiende Psychoanalytische Congres, Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam, 6 augustus 1951. Foto uit de nalatenschap van J. Spanjaard.
- 723 C.J.B.J. Trimbos als gespreksleider in de tv-serie 'Gehuwd en ongetrouwd' van de KRO, seizoen 1963-1964. KLIB/KDC, Nijmegen.
- 761 P.C. Kuiper in het COC in discussie met homo's en lesbo's, 1981. Foto: Henk Thomas.
- 763 J. Bastiaans, circa 1985. Rooijmans 1998, 123
- 765 H.M. van Praag. Spaarnestad Fotoarchief, Haarlem.
- 777 Cover van Foudraines boek *Wie is van hout*.
- 779 J. Foudraine. Fotoarchief Spaarnestad, Haarlem.
- 785 Affiche Pandora: 'Ik ben een ex-psychiatrische patiënt, ik doe gewoon', 1973-1974. Stichting Pandora.
- 787 'Baas in eigen brein', affiche Week van de psychiatrie 1978. Uit de nalatenschap van H. Vermaas. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 789 Laatste nummer van de *Gekkenkrant*: 'Dag gekken in Nederland', 1981. Museum Guislain 2001, 247-248.
- 791 Patiëntenbeweging rond 1970. Stadsarchief Den Bosch, archief Voorburg.
- 793 Demonstratie op Binnenhof tegen 'bio-psychiatrie', 1980. Spaarnestad Fotoarchief, Haarlem.
- 813 Zicht vanuit de personeelsflat op het hoofdgebouw van Psycho-Medisch Streekcentrum Vijverdal, Maastricht. Foto: Frans Lahaye, archief Architecten aan de Maas.
- 815 Vervangende nieuwbouw Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort ('West-Friesland'), 1977-1980. Foto: Frank Greiner, Almere.
- 819 Endegeest, Oegstgeest, medio jaren tachtig. Blok en Vijselaar 1998, 246.
- 821 Interieurfoto van Meerenberg II van het Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort in de jaren zeventig. Foto: Pointl, Santpoort-Zuid.

- 867 Anton van Rijswijk, circa 1970. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge.
- 885 Compilatie krantenberichten Aktiegroep Willem, 1970. Krantenberichten gekregen van M. de Vries, in 1970 bedenker van de Aktie. Foto: J. van Hasselt. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 887 Praktijk- en rapportenboekje 1948. Foto: J. van Hasselt. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 899 Teamvergadering in afdeling Westlinge van Duin en Bosch te Castricum, jaren zeventig. Dijk en Duin, Castricum.
- 903 Vergadering van bewonersraad in Endegeest in de jaren zeventig. Blok en Vijselaar 1998, 224.
- 937 Mesdagkliniek, Groningen, 1975. Fotoarchief Spaarnestad, Haarlem.
- 973 IMP in Amsterdam, waarschijnlijk eind jaren zeventig, begin jaren tachtig. Fotoarchief Spaarnestad, Haarlem.
- 975 Therapiegesprek op IMP Nijmegen, waarschijnlijk omstreeks 1980. Fotoarchief Spaarnestad, Haarlem.
- 997 Diploma Sociaal-psihiatrische verpleegkunde, 18 maart 1971. Met dank aan H. Scherpenzeel, de eerste sociaal-psihiatrisch verpleegkundige van Brinkgreven te Deventer. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 1043 R.H. van den Hoofdakker. *De Humanist*, 11, november 1999, p. 12. Foto: R. Fokke.
- 1045 H.G.M. Rooijmans rond zijn afscheid in 1999. Met dank aan H.G.M. Rooijmans.
- 1047 R. Giel. Universiteitsmuseum Groningen.
- 1049 R.S. Kahn tijdens een promotieplechtigheid aan de Universiteit van Utrecht, 24 november 2004. Afkomstig uit niet nader aangeduide privé-collectie. De Waardt 2005, 214.
- 1059 Affiche van Pandora: haan die vooruit wil kijken, waarschijnlijk 1993. Stichting Pandora.
- 1063 Minister Borst-Eilers aan de telefoon voor de Stichting Korrelatie, op de Dag van de Depressie, 10 oktober 1997. Fotopersbureau Hendriksen/Valk, Den Haag. Met dank aan het Fonds Psychische Gezondheid.
- 1077 Affiche demonstratie tegen elektroshock in 1987. Foto: H. Vermaas. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 1081 Demonstratie Jolijn Santegoeds tegen isoleer, 17 september 2003. Foto: L. Sluiter.
- 1087 Psychiatrisch Ziekenhuis Zeeland, Goes. Archief Emergis, Goes.
- 1089 Psychiatrisch Centrum De Grote Rivieren, Gorinchem, oplevering 1992. Smook Architecten, Dordrecht.
- 1091 [BOVEN] Patiëntenhuisvesting Het Hooghuis, Etten-Leur, 1982-1987. Foto: Frank Greiner, Almere.
- 1091 [ONDER] Plattegronden. Greiner van Goor Architecten, Amsterdam.
- 1095 Interieur laagbouw Vijverdal, Maastricht. Archief Vijverdal, Maastricht.
- 1101 Beschermd wonen in Utrecht: woonkamer van De Pauw. Collectie SWBU, Utrecht.
- 1119 Separeerkamer met reglement PVP, 1994. Foto: E. Frankort. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 1121 Separeerkamer met Zweedse band, 1994. Foto: E. Frankort. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.
- 1123 Koken op de woonunit van Vijverdal, Maastricht, 1988. Archief Vijverdal, Maastricht.
- 1125 Een begeleidingsgesprek in hostel Maliehof, Utrecht. Foto: Hans Niezen, Amersfoort.
- 1131 Verpleegster Jeanne Derks, 2007. Bemiddeling via G.J.C. aan de Stegge.

- 1145 G.J.C. aan de Stegge met het eerste bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrische Verpleegkunde, 8 mei 1995. Foto: Hans van den Bogaard, Zwabenburg. Met dank aan G.J.C. aan de Stegge.
- 1157 [BOVEN] TBS-kliniek De Kijvelanden, Poortugaal, 1994-1996. De Jong Gortemaker Algra architecten en ingenieurs, Gouda.
- 1157 [ONDER] TBS-kliniek De Kijvelanden, Poortugaal, 1994-1996. Foto: Robert Oerlemans, Huizen.
- 1175/1177 Reclames voor psychofarmaca. Reclame voor het neurolepticum Navane (thiothixene) in het *Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie* (december 1969). Reclame voor Sarotex (amitriptyline) als inlegvel in het *Nederlands Tijdschrift voor Psychiatrie* (december 1969) en voor hetzelfde product, maar dan in verlengde afgifte (Sarotex retard, amitriptyline) in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* (17 februari 1979). Reclame voor Tolvon (mianserine) in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* (24 mei 1986). Reclame voor het antidepressivum Fevarin (fluvoxamine) in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* (3 september 1994). Met dank aan Toine Pieters.
- 1193 Woning van een van de cliënten van het Team Integrale Zorg in Hoorn. Team Integrale Zorg, Hoorn.
- 1201 A. van Dantzig wordt als laureaat voor de erepenning van het Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid (thans Fonds Psychische Gezondheid) op 17 mei 1998 toegesproken door J.J. Dijkhuis. Foto: Willy Slingerland. Met dank aan het Fonds Psychische Gezondheid.

Lijst met figuren en tabellen

97	FIGUUR 1.1	Bouw/opening van krankzinnigengestichten naar beheersvorm en signatuur 1884-1899 en 1900-1914.	296	TABEL 2.2	Reden voor afvoering uit gestichten en psychiatrische inrichtingen 1915-1936.
97	FIGUUR 1.2	Totale voorraad aan krankzinnigengestichten naar beheersvorm en signatuur per 1884, 1900 en 1914.	521	TABEL 3.1	Capaciteit en bezetting gestichten en psychiatrische inrichtingen 1965 en 1935/1936.
266	FIGUUR 2.1	Opening van krankzinnigengestichten en psychiatrische inrichtingen naar beheersvorm en signatuur 1884-1914 en 1918-1935.	582	TABEL 3.2	Tekorten aan verplegers (M) en verpleegsters (V) in gestichten en psychiatrische inrichtingen over de jaren 1946-1961.
266	FIGUUR 2.2	Totale voorraad aan krankzinnigengestichten en psychiatrische inrichtingen naar beheersvorm en signatuur per 1918 en 1935.	582	TABEL 3.3	Tekorten aan gediplomeerde verplegers in gestichten en psychiatrische inrichtingen over de jaren 1946-1947 en 1961.
104	TABEL 1.1	Verdeling van de uitgaven aan krankzinnigenzorg in guldens (x 1000) en als percentage van de totale uitgaven.	583	TABEL 3.4	Tekorten aan gediplomeerde verpleegsters in gestichten en psychiatrische inrichtingen over de jaren 1946-1947 en 1961.
114	TABEL 1.2	De bevolking der gestichten op 31 december 1909 naar de vorm der psychose.	873	TABEL 4.1	De ontwikkeling van het aantal psychiatrisch verplegenden op 100 bedden in de jaren 1966, 1975 en 1985.
294	TABEL 2.1	Sterkte der bevolking, opnamen, afvoeringen en toename capaciteit gestichten en psychiatrische inrichtingen 1915-1936.	1214	TABEL 5.1	Psychiatrische beddenaantallen in zes Europese landen circa 2000.

Afkortingen

AAW	Algemene Arbeidsongeschiktheidswet voor zelfstandigen	GG en GD	Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder	GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
AGGZ	Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg	GLIAGG	Gereformeerde Landelijke Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg
APZ	Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis	ICD	International Classification of Diseases
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten	IMP	Instituut voor Medische Psychologie/ Psychotherapie
BLGM	Bureau voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden	JAC	Jongeren Advies Centrum
BLGV	Bureau voor Levens- en Gezinsvragen	JAGG	Joodse Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg
BLO	Buitengewoon Lager Onderwijs	KCV	Katholieke Centrale Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid
BOPZ	Wet Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen	KNAW	Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen
CAD	Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs	KNBGG	Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg
COC	Cultuur en Ontspanningscentrum	KNMG	Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst
CONO	Centraal Orgaan Nascholing en Opleiding	MIB	Melding Incidenten Bewoners
COOPV	Centraal Orgaan Opleidingen voor Psychiatrisch Verpleegkundigen	MOB	Medisch Opvoedkundig Bureau
COOSPV	Centraal Orgaan Opleidingen Sociaal Psychiatrische Verpleegkunde	NcGv	Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid
COOV	Commissie van Overleg Onderwijs- Volksgezondheid	NFGV	Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid
DSM	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders	NIP	Nederlands Instituut van Psychologen
ECT	Elektroconvulsie therapie	NIPP	Nederlandsch Instituut van Praktiserende Psychologen
FZA	Federatie van instellingen voor de Zorg voor Alcoholisten		

NISSO	Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek	PC	Psychiatrisch Centrum
NIVEL	Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg	PIGG	Patiëntenregistratie Geestelijke Gezondheidszorg
NMB	Nieuw-Malthusiaanse Bond	PSVG	Protestantse Stichting ter Bevordering van Verantwoorde Gezinsvorming
NMG	Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst	PUK	Psychiatrische Universitaire Kliniek
NOZ	Stichting Nationaal Orgaan Zwakzinnigenzorg	RBVVO	Rijks Bureau voor de Voorbereiding van de Voedselvoorziening in Oorlogstijd
NVAGG	Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg	Riagg	Regionale instelling voor ambulante geestelijke gezondheidszorg
NVGA	Nederlandsche Vereniging van Gestichtsartsen	RIBW	Regionale Instelling voor Beschermende Woonvormen
NVGV	Nederlandsche Vereniging ter bevordering der Geestelijke Volksgezondheid (Vereniging voor Psychische Hygiëne)	RIGG	Regionale Instelling voor Geestelijke Gezondheidszorg
NVN	Nederlandse Vereniging voor Neurologie	RINO	Regionaal Instituut voor Nascholing en Opleiding
NVP	Nederlandsche Vereniging/ Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie	SGA	Sterk Gedragsgestoorde en Agressieve patiënten
NVPA	Nederlandsche Vereniging/ Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse	SPD	Sociaal-Psychiatrische Dienst
NVPN	Nederlandsche Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie	SRC	Specialisten Registratie Commissie
NVPT	Nederlandsche Vereniging voor Psychotherapie	STC	Sociotherapeutisch Centrum
NVPV	Nederlandse Vereniging voor Psychiatrische Verpleegkunde	Stimezo	Stichting voor medisch verantwoorde zwangerschapsonderbreking
NVSH	Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming	STIP	Staffunctionarissen In de Psychiatrie, Vereniging
NVSPV	Nederlandse Vereniging van Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundigen	TBR	Ter beschikking van de regering stellen
NWHK	Nederlandsch Wetenschappelijk Humanitair Komitee	TBS	Terbeschikkingstelling
NZI	Nationaal Ziekenhuis Instituut	TG	Therapeutische Gemeenschap
PAAZ	Psychiatrische Afdeling van Algemeen Ziekenhuis	VNP	Vereniging van Nederlandse Psychiaters
		WAO	Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering voor werknemers
		ZWO	Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek

Personenregister

A			
		Bachrah, L.	1124
		Backer, A.J.	487
Aalberse, P.J.M.	313	Bakker, B.	1209
Aals, Claartje van	465, 466, [467], 468, 470, 474, 493	Bakker, C.Th.	19
		Bakker, N.C.	424
Aardweg, G.J.M. van den	954	Balkenende, J.-P.	1207
Abma, R.	18	Bangma, S.	1140
Abraham, R.E.	759	Banning, W.	381, 638
Achterhuis, H.	1051, 1130	Barendregt, Ad	604, 606, 613, 925
Adler, A.	428, 702	Barendregt, J.T.	460, 699, 976
Agt, A.A.M. van	939, 962, 970	Barnhoorn, J.A.J.	330, 332, 334, 352, [327], 413, 437, 477, 627, 636, 640, 662, 671, 675, 681, 941
Aletrino, A.	181, 224	Bartels, A.J.H.	647, 667, 668, 768, 730, 800, 879
Ameringen, A.L. van	788	Basaglia, F.	778, 822, 1021
Andel, A.H. van	65, 66, 74, 83, 85, 86, 111, 208, 424	Baschwitz, K.	622
Andel-Ripke, O. van	424	Bastiaans, J.	460-462, 575, 625, 699, 755, 758, 759, 762, [763], 768, 770, 781, 851, 954-958, 963
Arendsen Hein, G.W.	527, 554, 575, 620, 909, 963	Bateson, G.	904
Arends, J.	782	Battie, W.	33
Ariëns Kappers, C.U.	198	Beard, G.M.	168
Arndt, J.L. van	954	Beelaarts van Blokland, G.J.Th.	76
Aschner, B.	329	Beel, L.J.M.	637
Asmus, F.	960	Beers, C.W.	438
Assmann, V.C.C.A.	1122	Beijerman, W. (ook Beyerman gespeld)	504
Audier, A.G.	491-493, 501, 513	Bekkers, W.M.	727
B		Bemmelen, J.M. van	350
Baan, P.A.H.	453, 456, 459, 461, 544, 616-619, [617], 698, 805, 886, 888, 890, 938, 963, 980	Bennett, D.	929
Baarda, R.P.	533	Bentham, J.	34
Baar, J. van	817	Berg, C. van den	623, 630, [631]
		Bergh, J. van den	943

Bergh van Eysinga, H.W.Ph.E. van den	420	Bouman, P.J.	647
Berg, J.H. van den	456, 649, 709, 946, 958	Bowlby, J.	462, 692
Berne, E.	904	Braak, M. ter	420
Bernheim, H.	181	Brakel, Coby van	468
Beusekom-Fretz, G. van	950	Bröcker, F.J.	963
Beyaert, F.H.L.	758	Brillenburg Wurth, G.	640
Bühler, C.	983	Brill, W.	927, 928
Bierenbroodspot, P.	794, 906, 907	Brinkgreve, C.	990
Bierens de Haan, P.	165, 184, 373, 374	Brouwer, B.	206, 254, 454
Biesheuvel, J.M.A.	782	Brunt, E.	1173
Bini, L.	330	Buber, M.	616
Binneveld, J.M.W.	102, 110, 122	Buikhuisen, W.	764, 936, 1160
Binswanger, L.	258	Bumke, O.	324
Blankstein, H.	978, 982	Buringh Boekhoudt, H.	217
Blase, T.	788, 790	Buytendijk, F.J.J.	202, 456, 660, 661, 667, 699, 704, 707
Blasius, D.	40		
Bless, H.	394		
Bleuler, E.	254		
Blok, G.	18, 19, 498, 780, 911		
Boer, J.A. den	1041	Calmeyer, H.G.	497, 500
Boer, P. de	356, 368	Calon, P.J.A.	452, 708
Bolland, G.J.P.J.	201	Cals, J.M.L.Th.	647
Bonger, W.A.	226, 227, 362, 374, 389	Cannon, W.	632
Bon, G. Le	622	Canter, B.	420
Booij, J.	462, 464, 762	Cappelle, H. van	66, 76, 109, 110, 195, 208
Borgerhoff Mulder, H.W.	172, 489, 496, 497, 513	Carp, E.A.D.E.	204, 254, 256, [257], 335, 352, 383-386, 391, 393, 401, 421-424, 427, 428, 431, 453-459, 462, 554, 556, 570, 575, 626, 656, 681, 696, 702, 705, 768
Borgesius, E.	1143		
Bork, P. van	494, 506, 512	Casparie, J.	232
Borssum Waalkes, J.B. van	1146	Castel, F.	1014
Borst-Eilers, E.	1061, [1063], 1064, 1066, 1067, 1070, 1073, 1088, 1128, 1147, 1194, 1200-1203	Castel, R.	10, 40, 1014, 1051
Boschma, G.	1049	Cerf, J.F. Le	1051
Bosch, R.J. van den	1041, 1044	Cerletti, U.	330
Boswijk, J.C.	495	Chabot, B.E.	959, 961
Bouman, A.	640, 641, 657, 714, 720	Chiarugi, V.	33
Bouman, K.H.	185, 198, 207, 212, 215, 217, 218, 220, 242, 252, 254, [255], 260, 278, 280, 290, 356, 362, 366, 376, 382, 385, 391-393, 400, 403, 404, 406, 412, 418, 423, 427, 431, 437, 447, 453, 622, 629, 642, 681, 694, 696, 756	Chijs, A. van der	74, 182, 185
Bouman, L.	162, 185, 192, [193], 197, 200, 211, 215, 238, 241, 254, 256, 260, 386, 392, 423	Clay, J.	318
		Cohen, E.A.	955
		Cohen, E.H.	625
		Cohen Stuart, M.H.	865, 1075
		Colaco Belmonte, J.A.F.	979

Conolly, J.	35, 907, 911-913	Dowbiggin, I.	40
Constandse, A.	421,	Drees, W.	630, 646
Cooper, D.	776, 901	Dröes, J.	1194
Coultre, R. le	432	Drift, H. van der	451, 542, 554, 556, 562, [571], 572, [573], 574, 592, 612
Cowan, F.M.	161	Dörner, K.	10, 40
Cox, W.H.	120, 144, 146, 206, 238-240, 302, 316, 323, 339, 356, 373, 376, 386	Droogleever Fortuyn, J.	623
Cremers, J.Th.	698	Drunen, P. van	18, 547
		Duuren, J. van	47
D		Duynstee, W.J.A.J.	394, 423, 705, 706
Dale, J.H.A. van	138	Duyvendak, J.W.	23
Dantzig, A. van	624, 759, 958, 961, 962, 976, 1072, 1073, 1199, 1200, [1201], 1205	Dyck, R. van	1044
		E	
Dardenne Ankring, C.A.	477	Eck, L. van	907, 927
Dassen, T.	1146	Eeden, F. van	165, 181-184, 420
Daumézou, G.	554, 562, 572, 741	Eijk, C. van	600, 606, 782, 783, 792
Dees, D.	862, 1057	Eijk-Osterholt, C.A. van	600, 606, 782, 783
Dekker, E.	943, 1060-1064, 1270	Elias, N.	15, 17, 25, 26, 990, 1251
Deknatel, J.W.	212	Emde Boas, C. van	397, 421, 422, 713, 728, 730, 759, 953, 960, 961
Delden, J. van	214	Emden, J.E.G. van	184, 185
Delhez, F.	401	Engeland, H. van	1041, 1253
Delprat, C.G.	186	Engelhard, C.F.	435, 484, 485, 490, 494, 505, 580, 581, 670, 696
Dercksen, S.J.P.	591, 657, 666, 670	Engelman, C.A.T.	303, [327]
Derks, Jeanne	1130, [1131], 1136	Enschedé, C.J.	961
Deventer, J. van	45, 66, 83, 112, 126, 130-132, 138, 144, [145], [147], 763, 148, 156, 161, 162, 181, 188, 192, 196, 217, 234, 235, 494, 507	Erp Taalman Kip, M.J. van	217, 235, 276
Dewez, J.Th.M.	925	Esch, P. van der	80, 486, 487, 491
Dieren, E. van	421	Esquirol, J.E.D.	33, 913
Dijkhuis, J.H.	456, 699, 977, 1143, 1186	Essen, J. van	202, 260
Dijkhuis, J.J.	546, 698, 699	Esser, P.H.	546, 681-683
Dijk, W.K. van	461, 758, 762, 790, 862	Everts, B.H.	66
Doff, J.	539, 540, 574	Ey, H.	740
Dolk, J.E.	539, 545	Eysenck, H.J.	699
Dommissie, Fré	282, 284, [285], 286, 433	F	
Donders, F.C.	188, 196,		
Donkersloot, N.B.	48, 64-66, 75, 76, 208		
Donk, T. van der	883	Faber, H.	709
Donner, J.	346, 398	Feith, C.J.	44
Donzelot, J.	14, 1051	Feith, Rh.	421
Dosen, A.	1040		

F. Fischer	489	Grinten, T.E.D. van der	11
Fischer, A.A.	759, 981, 998	Grünbaum, A.A.	202
Fünten, F.H. aus der	491, 492	Groen, J.J.	460
Fortanier, A.H.	334, 461, 625	Groen, M.	783
Fortmann, H.M.M.	660, 707, 708	Groot, M.J.W. de	432, 947
Foucault, M.	10, 14-17, 23, 31, 108, 776, 778, 1051, 1251	Grüschke, J.G.	494
Foudraine, J.	460, 754, 755, 765, [777], 778, [779], 780, 794, 795, 851, 870, 901, 907, 1038	Gudden, B. von	197
Francken, G.	1195	Guislain, J.	44
Franke, H.	230	Gunning, J.H.	383, 407
Frederiks, K.J.	292, 336, 491, 493	H	
Frets, G.P.	388-391, 401	Haan, E. de	374, 678
Freud, S.	13, 182-185, 202-205, 256, 334, 384, 420-423, 428, 430, 627, 702, 706, 904	Haars, E.A.	939
Frijling-Schreuder, E.C.M.	452, 461, 758, 759	Hall, G.S.	202
Fromm, E.	901	Hamel, G.A. van	224, 226
Fromm-Reichmann, F.	902	Hamel, J.A. van	235, 237
G		Hamer, B.Chr.	591, 868, 869
Gans, A.	254, 330	Hanedoes van Almkerk, A.N.J.	215, 217
Gasteren, L. van	770, 956	Hanlo, J.	782
Gaupp, R.	254	Hanrath, L.A.	628
Geerlings, P.J.	962	Hardeman, W.	925
Gemmeker, A.K.	491, 492	Hardenberg, L.	391
Gerritsen, H.A.	488	Hare, R.D.	1159
Gersons, B.P.R.	846, 1044, 1133	Harris, T.	983
Geuns, J. van	66, 208	Harster, W.	491, 492
Giel, R.	762, 766, 767, [1047]	Hart de Ruyter, Th.	424, 452, 461, [463], 758
Gits, B.T.	420	Hartsuiker, F.	353, 614, 619
Goei, L. de	11, 18	Haverkate, J.H.	335
Goffman, E.	776, 778	Havermans, F.M.	392, 423, 575, 675
Goldstein, J.	40	Have, T.T. ten	949, 983
Goseling, C.M.J.F.	352	Haxe, A.	491, 495
Goudsmit, W.	758	Heerma van Voss, A.J.	11
Graaff, A.J. van de	494	Heidegger, M.	616, 703
Graaf, L. de	121	Heijden, R. van der	928, 1195
Grelinger, H.	625, 626	Heijermans, L.	355, 362, 363
Grewel, F.	389, 390, 421-424, 452, 453, 460, 462, 759, 771	Heilbronner, K.	184, 192, 197, 234, 237
Griesinger, W.	38, 42, 126, 196	Heldring, O.	63
		Henderson, V.	880
		Hendriks, J.P.M.	794, 800, 804, 891, 1011
		Henselmans, H.	1146
		Herderschêe, D.	372, 404

Herwerden, M.A. van	376, 377, 386-389	205, 207, 211, 215, 217, 224-226, 234, 235, 241,
Heymans, G.	200, 226, 260, 698	254, 256, 324, 334, 335, 360, 361, 386,
Hijzen, P.	1138	389, 390, 423, 428, 546, 756, 851
Hitler, Adolf	464, 474, 580	Jelgersma, H.C. 125, 360-363, 368, 390, 436
Hitzig, E.	197	Jellinek, E.M. 681
Hodges, J.	14	J.H. van der Hoop 461, 693
Hoes, M.J.A.J.M.	921	Jones, M. 554, 618, 737
Hoeven, H. van der	350, 614, 675, 935	Jong, A. de 181, 186, 464, 713, 758
Hoeven, M. van der	376	Jong, E. de 782
Hof, S. van 't	1040	Jongerius, P.J. 906
Hoofdakker, R.H. van den	760, 766, 958, 964,	Jonghe, F.E.R.E.R. de 758
	1041, 1042, [1043]	Jong, J. de 1044
Hoogveld, J.	393	Jong, J.G.Y. de 575
Hoogvliet, W.	353	Jong, monseigneur J. de 475, 477, 485, 490
Hoop, J.H. van der	185, 202, 379, 407, 420, 424, 431,	Jung, C.G. 182, 185, 202, 420, 428, 702
	546, 622, [693], 640, 694, 696, 702	
Horn, E.	35	K
Horst, H. van der	1010	
Horst, L. van der	185, 254, [259], 351, 380, 386, 423,	Kaas, A.J.W. 624
	431, 453, 461, 462, 615, 620, 640, 696, 703, 762, 939	Kahn, R.S. 1036, 1038, 1041, [1049], 1258
Hout, P. van den	816	Kamphuis, M. 686, 720
Houwink, R.H.	713	Kamp, L. 758
Höppener, A.P.J.	1070	Kamp, L.N.J. 452
Huddleston Slater, W.B.	641	Kandou, T.A. 352
Hugenholtz, P.Th.	464, 648, 955, 956	Kaptijn, Andries 298, [299], 482, 578
Huizinga, J.	380, 420	Kastein, G.W. 625
Hurk, W.A. van den	877-880, 886	Kat, J. 136, 148, 215, 217, 358, 413, 415, 632, 634
Hussain, A.	14	Kat, W. 401-403
Hustinx, A.	750	Keilson, H. 957
Hutter, A.	316, 390, 398, 630	Kempe, G.Th. 456, 616
		Keppler, A. 374
J		Kerstens, J.A.M. 891, 1139
Jacobs, D.	866, 877, 878	Ketel, A.P. 681, 682
Janet, P.	185, 202	Keulemans, C. 505
Janse de Jonge, A.L.	456, 464, 663, 713, 714, 759, 953	Klijn, A. 19
Jansen, H.C.M.	360	Klingeren, F. van 818
Jansen, J.J.	945	Klinkenberg, T. van den 846
Janssens, G.J.B.A.	495	Klippe, H. van de 131
Jaspers, K.	202, 616	Kloek, J. 616
Jelgersma, G.	66, 81-84, 164, 166, 169, 172,	Klompé, M. 632, 652, 797
	185, 188, [189], 190, 194, 197, 198, 200, 204,	Kloosterman, G.J. 961
		Kläsi, J. 329, 330

Klungers, J.	1144	Lampl-de Groot, J.A.	432, 694, 759
Kock van Leeuwen, J.A.C.	662	Lande, J.L. van de	495, 896, 908
Koekebakker, J.	662	Lange, J. de	1143, 1146
Koenen, J.H.M.	477	Langeveld, M.J.	456, 653, 1086
Koetsveld, C. van	100	Lasch, C.	1051
Kohnstamm, Ph.	407, 414	Ledeboer, B.Ch.	478, 479
Kol, A. van	704, 705	Leenders, J.	596, 1147
Kolb, G.	440	Leentjes, A.F.G.	1122
Kolk, J. van der	45, 48, 128, [155], 170-174, 195	Leeuw-Aalbers, A.J. de	624
Koppe-de Blaazer, C.	318	Lekkerkerker, E.C.	345, 403, 406-418, 438, 441, 510, 511, 623-625, 629, 630, 636-639, 642, 655-657, 671, 672, [685], 688, 690, 717-720, 941, 1223, 1258
Kortenhorst, C.T.	345, 351, 356, 370, 393, 394, [395], 396, [631], 412, 415	Lendemeijer, B.	1146
Kortmann, F.A.M.	1044	Lenep, D.J. van	456, 699, 713
Korzec, M.	990	Lettink, G.	597
Koster, W.	109	Lewis, A.	262, 438
Kosto, A.	1156, 1159	Liébeault, A.-A.	181, 182
Kouwer, B.J.	456	Lieshout, I. van	16
Kraepelin, E.	197-200, 254, 324	Lietaert Peerbolte, L.	417, 418
Krafft-Ebing, R. von	197	Lindeboom, G.A.	462
Kraft, T.	550, 551	Lindeboom, L.	90, 204, 258, 462
Kraus, G.	116, 288, [289], 290, 291, 376, 435, 447, 453, 459, 474, 487, 511, 512, 539, 549, 550, 587, 717	Linschoten, J.	456
Krauweel, H.J.	682, 683	Linszen, D.H.	926, 1046
Krevelen, D.A. van	452, 462, 759, 771	Liszt, F. von	223
Kruisinga, R.J.H.	799-801, 847, 873, 879, 884, 886, 888, 890, 952	Lit, A.C.	875-879, 890
Kuik, L. van	420	Lith, J.P.Th. van der	66, 186, 195
Kuilman, M.	760, 764	Lobstein, J.	465, 491, 493, 513
Kuiper, P.C.	461, 464, 749, 755, 758, [761], 762, 768, 870, 947, 962, 1132	Lombroso, C.	202, 223-226
Kuyers, G.	782	Londen, J. van	805, 1147
Kuyper, A.	89, 90	Loois, H.	556
Kuysten, H.	421	Loo, monseigneur F.A.H. van de	477
Kwast, S. van der	758, 938	Loon, L. van	669, 880
L		Louter, M.	19, 600
Laan, B. van der	890	Louwes, S.L.	484, 485
Lacassagne, A.	223	Lovell, A.	1014
Ladee, G.A.	758, 962	Lumeij, J.L.J.	669, 674, 950, 956, 968
Laing, R.D.	776, 778, 901, 928	Luyten, A.	72
Lammerts van Bueren, R.	65, 66	M	
		Maanen, C.F. van	46, 76, 242
		Maas, J.R.M.	472, 938

Magnan, V.	211	N	
Mak, G.	783		
Mannheim, K.	650	Nabrink, G.	421
Mans, I.	11, 19, 524	Neisser, C.	126
Marle, H. van	1159	Nieland, C.J.M.	890-893, 1144
Marlet, J.J.C.	650	Nijdam, S.J.	760
Maslow, A.	983	Nijhoff, M.	420
Meduna, L. von	330	Nijssen, Y.	1146
Meer, C.R. van	50, 54, 87, 109, 126, 144, 148, 152, 161, 275, 478, 621, 624, 627, 926	Nolen, W.A.	896
Meerlo, A.M.	401	Nonnekes, J.	506, 507
Meester, E.	770	Nordheim, J. von	888
Meijel, B. van	1146	Nye, R. 40	
Meijer, L.S.	232	O	
Meijers, F.S.	228, 316, 345, 352, 355-363, [357], 368, 375, 376, 385, 393, 407, 412, 415, 418, 616, 629, [631], 644, 673, 675, 939, 1156, 1159	Obersteiner, H.	196
Meijsing, G.	1173	Oerlemans, A.C.	397, 421, 422
Melchior Jr., F.A.	140	Ongerboer, N.	686, 720
Melchior, T.	140, 1146	Oort, A.H.	172, 177
Melster, E.J.A.	72	Ophuijsen, J.H.W. van	184, 185, 412, 431, 432, 546
Mens, N.	269, 421, 859, 1090, 1156	Ormel, J.	1044
Mesdag, S. van	232, 350, 356, 615, 620, 935, 936, 1156, 1159, 1160	Oss, J. van	1044
Meulenbelt, A.	983, 1130	Osterholt, Mies	606
Meurs, P.	1143	Overbosch, J.F.A.	334, 359, 360
Meyboom, F.	581, [585]	P	
Meyer, A.F.	185	Palazolli, M.S.	904
Meyering, W.L.S.	628	Palies, A.L.C.	352, 353, 619, 656
Meynert, T.	196	Pameijer, J.H.	332, 358-360, 366, 371, 389, 412-415, 436, 437, 474, 489, 493, 535
Miranda, S.R. de	374	Pannenburg, W.A.	226
Mitchell, S.W.	169	Parsons, T.	24
Moltzer, M.J.A.	389, 412	Paull, E.	792
Moniz, E.	459, 564	Pavlov, I.P.	14
Mooy, A.M.	495	Peper, B.	848
Morel, B.A.	211	Peplau, H.	892
Muller, C.	846	Peplinkhuizen, L.	958, 1042
Muller, N.	406	Perquin, N.	653, 707, 708
Musaph, H.	628, 728, 730, 759, 956, 958	Petry, D.	1124
		Piebenga, P.J.	280, 329, 494, 534-538, 552, 560, 584, 586

Pierson, H.	63	Reckman, P.	848
Pieters, T.	19	Ree, F. van	70, 840, 892, 896, 913, 923, 926, 959, 962, 963, 1178, 1205
Pinel, P.	32, 33, 37, 44	Reekum, A.C. van	1178
Pinto, A.A. de	76	Reeling-Brouwer, S.	70
Pippel, H.J.	50	Reich, W.	421
Pirella, A.	822	Reijden, J.P. van der	808, 810, 824, 826, 834, 1056, 1057, 1069, 1073, 1078, 1138, 1269
Ploegsma, W.	623	Reijnvaan, A.	144
Plokker, J.H.	461, 497, 764	Reil, J.C.	35
Poel, E.G.T. van der	823, 825	Reinsberg-Ypes, Doetje	74
Pompe, W.P.J.	348, 350, 356, 393, 456, 616, 637	Reitsma, E.	269
Poole, J. le	956	Rengelink, A.	844
Poslavsky, A.	701, 780, 847, 884, 888	Renterghem, A.W. van	165, 181-185
Powell, E.	737	Reuter, F.	491
Praag, H.M. van	755, 760, 764, [765], 786, 1037, 1041, 1042, 1258	Rhijn, A.A. van	644
Premsele, B.	350	Rhijn, C.H. van	575, 963
Presser, J.	475	Richartz, M.M.W.	755, 760
Pröhl, I.S.	495	Rijksen, N.	717,
Prick, J.J.G.	192, 450, 452, 456, [457], 459, 546, 749, 760	Rijswijk, Anton van	866, [867], 868, 872
Prins, A.	224	Ritzen, J.J.M.	1141
Q		Rümke, C.	759
Querido, A.	22, 81, 273, 362-366, [365], 371, 373-375, 390, 412, 415, 421, 436, 438, 453, 549, 584, 591, 627, 629, 632, 634, 636, 651, 652, 654, 662, 663, 670, 671, 674, 675, 680-682, 717, 720, 728, 798, 800, 879, 880, 941, 948	Rümke, H.C.	185, 202, 249, 254, 260, 386, 401, 407, 423, 426, 431, 448, 453, 454, [455], 459, 621, 624, 640, 648, 654, 656, 681, 692, 702, 708, 713, 756, 941, 1086
R		Roelofs, S.M.	1163
Raa, M.J. ten	506	Roels, F.	393
Rademaker, A.C.A.	489, 496	Rogers, C. zie ook Rogeriaanse therapie	698, 709, 901, 983
Rademaker, G.G.J.	254	Rombouts, J.M.	182
Rademakers, Ans	601-603, 606, 612, 613	Romme, M.A.J.	755, 760, 766, 767, 823, 825, 1133
Ramaer, J.N.	[51], 54, 64-66, 76, 160, 161, 180, 186, 195, 196, 199, 208, 214, 221, 353	Rooijackers, P.	890
Ranitz, J.C.G. de	407	Rooijmans, H.G.M.	762, 769, 1035, 1042, [1045]
Ratingen, J.R.M. van	[617], 618	Roorda, J.	621
Ravelli, D.P.	1094	Roosenburg, A.M.	[617], 618, 619
Rüdin, E.	391	Rooyen, C.W. van	494
		Rooy, P. de	378, 1156
		Rosen, J.	902
		Rosenstein, P.H.	354, 356
		Rosier, Frans	234, 235
		Rothman, D.J.	10

Roupe van der Voort, F.J.M.	755, 756	Schroeder van der Kolk, J.L.C.	44-50, [49], 54,
Rozeboom, J.	495		65, 195, 196, 490
Rütte, J.L.Ch.G.A. Le	84, 280, 336, 414, 415	Schudel, W.J.	766, 958, 1044
Rubinstein, R.	848	Schuurman, C.J.	963
Ruiter, C. de	1118, 1159	Schuurmans Stekhoven, J.H.	86, 109, 110, 113,
Rutten, F.J.Th.	393, 662	[117], 120, 122, 130, 131, 262, 269, 272, 273, 278,	
Ruygers, H.J.C.M.G.	707, 708, 726		280, 287, 292, 354
Ruysch, W.P.	111, 210, 211, 216, 217, 221	Scull, A.	10, 39
Ruys de Beerenbrouck, C.J.M.	303, 310	Searles, H.	902
Ruyter van Steveninck, R.N. de	496	Sengers, W.J.	943, 953, 954
		Shepherd, G.	929
s		Shirer, W.L.	476
		Shorter, E.	20, 39
Sakel, M.	329, 330	Sijp, A.	1144
Sanders, J.	350-352, 389	Sikkens, O.L.J.	497
Sanders-Woudstra, J.A.R.	759, 771	Sillevis Smitt, W.G.	203, 450, 454, 945
Santegoeds, J.	[1081], 1108	Simon, H.	314, 316, 334, 404, 440, 538, 553, 556, 590
Sartre, J.-P.	616, 703	Simons, D.	224, 237
Schagen, S.	985	Simons, H.J.	1040, 1060, 1064, 1066, 1068, 1073,
Schaik, C.Th. van	961		1078, 1090, 1141, 1194, 1198, 1202, 1203
Schaik, J.R.H. van	351, 352, 393	Sivadon, P.	554, 562, 572, 618, 739, 741, 882
Scheer, W.M. van der	163, 254, 260, [261], 278, 280,	Slaakweg, W.H.	494
	284, 314-319, 326, 332-339, 351, 354, 362, 376,	Slijkhuis, J.	19
	377, 385, 389, 413-415, 433, 434, 437, 453, 454, 459,	Slotemaker de Bruïne, J.R.	398
	538, 553, 558, 560, 562, [563], 564, 570, 590	Smet, J.P. de	330, 540, 552, 553, 556, 594
Scheffer, J.C.Th.	172	Smit, N.W. de	758
Scheff, T.	778	Smulders-Aghina, M.J.	881
Schelven, T. van	425	Smulders, J.N.J.	398, 881
Schene, A.	1044, 1071, 1072	Soesman, F.J.	213, 214, 348, 380
Schenk, V.W.D.	489	Spaink, P.F.	215
Schermerhorn, W.	638	Speijer, N.	352, 453, 491, 540, 542, 681, 766, 847,
Schim van der Loeff, H.J.	302, [327]		947, 959
Schüle, H.	197	Spek, J. van der	328, [399], 475, 622, 640, 643,
Schmeets, M.G.J.	1178		656, 715
Schmidt, F.	486	Spek, P.A.F. van der	632, 643, 656
Schnabel, P.	11, 21, 22, 983, 1008, 1013, 1033, 1051,	Stack Sullivan, H.	902
	1052, 1072	Stam, F.C.	464, 759, 760
Schnitzler, J.G.	758	Stegge, G.J.C. aan de	18, 153, 154, 156, 308, 317,
Schoevers, R.	960		471, 475, 477, 488, 496, 498, 506, 584, 586,
Schoot, E. van der	709		595-599, 1143, [1145]
Schornagel, W.H.L.	1122	Stekel, W.	423
Schrameijer, F.	781, 783	Stelling, A.W.	144

Stenvers, H.W.	430	Treffers, Ph.D.A.	771
Stevens, Piet (broeder Sergius)	575, 576, [577], 578, 588, 594, 842	Treub, H.	212, 215
Stokvis, B.B.	458, 621	Trienekens, G.M.T.	484, 486
Stolk, P.J.	926, 927, 1000	Trier, W.G.J.M. van	575
Stotijn, C.P.J.	454, 458, 460	Trimbos, C.J.B.J.	10, 11, 453, 649, 660-672, 680, 704, 707, 710, 713, 721, 722, [723], 727-730, 755, 766-769, 823, 825, 941-955, 958, 961, 968, 1128, 1148
Stärcke, A.	184, 185, 316, 329, 334, 337, 350, 389, 414, 421, 425, 546	Tromp, S.	706
Stärcke, J.	185	Tuke, S.	33
Strop, A.	494	Tuke, W.	33
Struik, J.J.	595	Tussenbroek, C. van	212
Stuten-te Gempt, Johanna	70, [71], 72, 80, 82, 96	Tuyt, J.Ph.	397
Stuurman, F.J.	320, 321, 493, 496, 497		
Suchtelen, N. van	420	v	
Sunier, A.	591	Vaessen, M.L.J.	562, 568, 570, 575, 907
Swaan, A. de	16, 23, 25, 26, 1051, 1130, 1239	Valkenburg, C. van	206, 254
Swinkels, J.	1078	Valk, J.A.	534
Szasz, T.S.	10, 776, 851	Valk, J.M. van de	460
		Varenkamp, J.H.	220
T		Veder-Smit, E.	1136
Tammenons Bakker, S.P.	345	Veeneklaas, G.M.H.	759, 781
Tas, J.	624	Velden, H. van der	19
Tellegen, A.O.H.	66, 70, 82, 141, 160, 164, 190, 196, 211	Veld, Jan ter	849-852, 855, 904
Tellegen, E.	600, 607, 611, 613, 782	Veldkamp, G.M.J.	668, 728, 800, 879
Tenhaeff, W.H.C.	420	Venings, A.	630
Terpstra, E.	824, 825	Veraart, J.B.M.	542, 876
Terruwe, A.	705, 706	Verbeek, C.A.M.	889
Tervoert, J.B. (broeder Dorotheus)	150	Verbeek, K.	318
Teuns, S.	759, 781, 783	Verhagen, H.J.A.	805, 980
Tex, G.M. den	218	Verkerk, J.	674
Thiadens, A.J.H.	881	Verkouteren, H.	213
Thiel, F.J.F.M. van	650	Vermaas, H.	892
Thiel, J.H.	759	Versélewel de Witt Hamer, C.E.	327
Thorbecke, J.R.	210	Vestdijk, S.	782
Tibout, P.H.C.	407-412, 687, 688, 690	Vijselaar, J.	11, 18, 19, 121-128, 134, 136, 341-343, 433, 434, 560, 575, 600, 612, 613, 1238
Tilburg, W. van	760, 1035, 1042, 1044, 1046	Visser, A.P. de	1000
Timmer, A.P.	590, 591	Visser, K.	540, 564
Tol, D. van	956, 958	Voorhelm Schneevoogt, G.E.	64, 66, 186, 195, 196, 207-209
Tolsma, F.J.	562, 574, 591, 714, 868, 869, 953		
Tonkens, E.	23, 523		

Voorthuijsen, A. van	373, 376, 385	Windt, E. de	624, 955
Vorriink, K.	381	Winkler, C.	66, 164, 184, [187], 188, 190, 192, 196-200, 206, 207, 211, 224-226, 234, 237, 241, 253, 254
Vos, W.	138	Wirdum, P. van	844
Vries, E. de	245	Witteman, P.	1038
Vries, H.F. de	423	Woude, T.W. van der	218-220
Vries, M. de	1200	Wouters, C.	983, 990
w		Wuite, J.J.G.	352, 708
Waals, H.G. van der	424, 431, 453, 622, 694, [695], 703	Wundt, W.	200, 202
Waardt, J.H.M. de	18	z	
Wagner von Jauregg, J.	197, 254, 329, 330	Zeegers, M.	714, 758, 788, 955, 958
Walsem, G.C. van	148, 268	Zeegers, W.	991
Wardt-Kikkert, N.M. van de	562	Ziehen, Th.	192, 197, 200
Waterink, J.	626, 669	Zijlstra, R.	495
Wayenburg, G.A.M. van	404	Zöpf, W.	492
Weijde, Bert	600, 609-613	Zuithoff, D.	652, 654, 675, 963
Weijel, J.A.	943, 946, 950, 953, 956	Zuring, J.	628
Weijers, I.	18	Zwanikken, G.J.	913, 1044, 1126
Weinberg, J.	759	Zwanikken-Leenders, J.G.M.	1126
Wendeburg, F.	440	Zwiep, D.	304
Wertenbroek, T.J.H.M.	551, 564		
Wertheim Salomonson, J.K.A.	207		
Westerhuis, B.P.	345		
Westerman Holstijn, A.J.	182, 424, 430-432, 454, 461, 694, 696, 703		
Whitaker, C.	902		
Wibaut, F.M.	374		
Wieg, R.	1173		
Wiersma, D.	453		
Wiersma, E.D.	[191], 197, 207, 226, 254, 348, 404, 407, 453, 546		
Wijffels, A.J.A.M.	619		
Wijngaard, A.	477		
Wijngaarden, H.R.	698		
Wijsman, J.W.H.	83, 85		
Wildschut, W.	497		
Wilk, H. van der	790, 792, 823, 825		
Willis, F.	33		
Wilmanns, K.	324		
Wimmer, F.	493		

Zakenregister

24-uursdiensten	674	888, 890
A		
Aangewezen afdelingen, zie ook Open afdelingen en Sanatoriumafdelingen	86, 98, 123, 142, 194, 238-240, 245, 269-278, 286, 287, 290, 329, 341, 343, 370, 384, 437, 516, 520, 526, [529], 530, 537, 618, 732, 1254	
ABC-therapieën (arbeids-, bewegings- en creatieve therapie), zie Behandelmethoden		
Abortus provocatus	960	
Actie Huisvesting Psychiatrie, zie ook Actie Moratorium Nieuwbouw Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen en Projectgroep Huisvesting Psychiatrie	786, 820, 823-826	
Actie Moratorium Nieuwbouw Algemene Psychiatrische Ziekenhuizen, zie ook Actie Huisvesting Psychiatrie en Projectgroep Huisvesting Psychiatrie	767, 823, 918	
Actiecomité Beveiliging Pompekliniek	938	
Actievree therapie, zie Behandelmethoden		
Adviesbureaus voor Geslachtsleven, Huwelijk en Geboorteregeling, zie ook Rutgershuizen en Aletta Jacobshuis	397	
Afzondering, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen		
Afzonderingskamer, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen		
Aktiegroep Willem	781, 784, 883, [885], 886,	
Alcoholisme	30, 39, 40, 62, 100, 212-219, 376-378, 400, 401, 417, 439, 447, 681, 682, 1002, 1227	
Sanatoria voor alcoholisten	100, 274, 527	
Aletta Jacobshuis, Adviesbureau voor Geslachtsleven, Huwelijk en Geboorteregeling te Amsterdam, zie ook Adviesbureaus voor Geslachtsleven, Huwelijk en Geboorteregeling en Rutgershuizen	397, 960	
Algemeen Centraal Bureau voor de Geestelijke Volksgezondheid	667, 729, 806, 963	
Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis Nijmegen, te Nijmegen	825	
Algemene Arbeidsongeschiktheidswet voor zelfstandigen (AAW), zie Wetgeving		
Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, zie Wetgeving		
Algemene Bijstandswet, zie Wetgeving		
Algemene Vereniging van Verpleegkundigen en Verzorgenden	1137	
Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ), zie Wetgeving		
Alienists	37	
Allgemeine Aerztliche Gesellschaft für Psychotherapie	430	
Alternatieve hulpverlening	167	
Ambulante geestelijke gezondheidszorg (AGGZ)	7, 9, 13, 17-19, 28, 443-446, 450, 552, 629, 658, 664-668, 672, 684, 718, 731-734, 740-747, 751, 795-798, 802, 805-807, 918, 941, 942,	

947-949, 953, 965-967, 971, 979, 999-1004, 1009, 1012-1015, 1022, 1026, 1028-1032, 1055, 1068, 1071, 1161, 1163, 1166, 1168, 1172, 1184, 1197, 1211, 1215, 1221, 1228, 1229, 1233, 1234, 1242-1247, 1252, 1260-1263, 1273	
Amentia	113
American Psychiatric Association	948
Amersfoort	
Psychiatrische inrichting	
Zon en Schild	264, 298, 303, 326, 330, 504, 505, 513, 518, 532, [563], 666, 877, 1103
Psychiatrisch ziekenhuis	
Sinaïkliniek	513, 518, [519], 956
Amstelland, Jeugdafdeling, therapeutische gemeenschap van het Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort	906-911, 927, 928
Amstelveen	
Kinder- en jeugdpsychiatrische instelling	
Triversum	911
Amsterdam	
Adviesbureau voor Geslachtsleven, Huwelijk en Geboorteregeling	
Aletta Jacobshuis	397, 960
Algemeen ziekenhuis	
Wilhelminagasthuis	192, 206, 355, 401, 609, 623, 625, 699, 762
Amsterdams Instituut voor Multidiscipli- naire Psychotherapie	1072
Amsterdams Psychoanalytisch Instituut	982
Buitengasthuis	44, 47, 64, 144, 156, 149
Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst	218
Gemeente Universiteit	165, 188, 204, 224
Gemeente Universiteit/Universiteit van Amsterdam	186, 206, 227, 254, 421, 424, 452, 453, 459, 461, 530, 675, 699, 758, 759, 927, 950, 976, 985, 1046
Inrichting voor epileptici	
Gasthuis tegen Vallende Ziekte	275
Instituut Liébeault voor psychotherapie	181
Instituut voor Epilepsie	206
Instituut voor Medische Psychologie/ Psychotherapie (IMP)	665, 692, 694, 699, 700, 702, 972, [973], 984, 987, 994
Kleinschalige woon- en zorgvoorziening Kempering, De	930
Krankzinnigengesticht Nederlandsch Israëlitisch Krankzinnigengesticht	89
Psychiatrische inrichting Frederik Van Eeden Stichting	1086
Psychiatrisch Ziekenhuis Psychiatrisch Ziekenhuis Amsterdam	1086
TBS-kliniek Flevo Future	1156
Vrije Universiteit	190, 192, 201, 204, 241, 254, 258, 424, 452, 453, 456, 461, 462, 530, 758-762, Valeriuskliniek, psychiatrische Universiteitskliniek
	91, 179, [193], 194, 203, [251], 254, 258, 543, 511, 609, 613, 760, 786, 1086
Amsterdams Instituut voor Multidisciplinaire Psychotherapie	1072
Amsterdams Model	846, 930
Amsterdams Psychoanalytisch Instituut	982
Amsterdamsch Joodsch Psychiatrisch Gezelschap	432
Amsterdamsch Paedologisch Gezelschap	404
Amsterdamsche Neurologen- vereniging	198, 252
Amsterdamsche Bond voor Wetenschappelijke Arbeiders	795
Analytisch-synthetische methode, zie ook Rümke, H.C.	431
Andragologie	949, 950
Anna St., 'liefdegesticht' te Heel	94, 100, 302, 316, 330, 480, 501, 513, 518, 526, 542, 580, 816, 835, 839, 841
Anna St., krankzinnigengesticht/psychia- trische inrichting te Venray	94, 100, 302, 316, [327], 330, 480, 501, 513, 518, 526, 542, 580, 816, 835, 839, 841

- Anoïksis, vereniging van mensen met een schizofrene of psychotische stoornis 1146, 1195
- Anorexia nervosa 853, 929, 1111, 1171
- Antabus, zie Medicijnen
- Antipsychotica, zie Medicijnen
- Antonia Wilhelmina Fonds 280, 281
- Antonius St., aangewezen psychiatrische inrichting te Leur 276, 473, 516, 518, 580
- Antropologische psychiatrie, zie Psychiatrie
- Antropologische psychiatrie, zie Psychiatrie
- Antropologische psychotherapie, zie Behandelmethoden
- Apeldoorn
- Inrichting voor zwakzinnige en moeilijk opvoedbare kinderen
- Paedagogium Achisomog 492
- Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting
- Apeldoornsche Bosch, Het 92, 98, 106, 264, 316, 358, 361, 369, 444, 465-468, [469], 470, 471, 488, 491-493, 498-500, 512-514, 632
- Neurosesanatorium
- Boschrust 528
- Psychiatrische inrichting
- Josephstichting St. 262, 268, 482, 518
- Sanatorium
- Huize Henriëtte 527, 682
- Apeldoornsche Bosch, Het, krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting te Apeldoorn, zie ook Nederlandsch Israëlitisch Krankzinnigengesticht 92, 98, 106, 264, 316, 358, 361, 369, 444, 465, 466, 468, [469], 470, 471, 488, 491, 492, 493, 498, 499, 500, 512, 513, 514, 632
- Apomorfine, zie Medicijnen
- Arbeidsongeschiktheidsverzekering 1170
- Arbeidsschool voor Geestelijk Zwakken 356
- Arbeidstherapie, zie Behandelmethoden
- Arbeidswet, zie Wetgeving
- Ariënsvereniging Dr., Vereniging tot Bevordering van de Verpleging van Katholieke drankzuchtigen 216, 221, 275
- Armenwet, zie Wetgeving
- Armenzorg 9, 34, 40-44, 52, 57, 61, 62, 96, 102, 116, 122, 164, 180, 240, 290, 359, 391, 419, 420, 686, 796-799, 949, 1228, 1232
- Arnhem
- Sanatorium voor zenuwlijders
- Vogel- en Plantentuin 82, 204, 276
- Artsen-Geheel-Onthouders-Vereeniging voor Nederland en zijn koloniën, zie ook Vereeniging van geheelonthouders-geneeskundigen in Nederland en zijn koloniën 215, 401
- Artsenkamer 454, 476, 496
- Assen
- Psychiatrische inrichting
- Licht en Kracht 264, 303, 494, 499, 507, 508, 513, 517, 532, 540, 564, 836, 839, 870, 930, 1086, 1110
- Assertiviteitstrainingen 905, 952
- Associatiepsychologie 202, 204
- Association of Medical Officers of Asylums and Hospitals for the Insane 37
- Association of Medical Superintendents of American Institutions for the Insane 37
- Asylering 290
- Asyleringscoëfficiënt 288
- Athenaeum Illustre 186, 207
- Attachment 692
- Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) 604, 1028, 1171, 1173
- Austerlitz
- Militair Neurose Hospitaal 527, 554, 570, 627, 905
- Autisme 462, 771, 1039, 1041
- Auto-suggestieve behandelmethoden, zie Behandelmethoden
- Automutilatie 1171
- Avereest
- Psychopatenasiel
- Veldzicht 346, [347], 352, 353, 615, 619, 935, 1156, 1160
- Averroës, Stichting 1165

- B
- Bakkum
- Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting
- Duin en Bosch 96, [103], 140, 262, 278, 312, 319, 330, 340, 473, 479, [481], 494, 499, 500, 505, 506, 518, 536, 545, 551, 562, 570, 574, 832, [899], 915
- Bavo St., krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting te Noordwijkerhout 94, 264, 310, 480, 482, 518, 580, 832, 836, 840, 864, 915, 916, 1086
- Bedverpleging, zie Behandelmethoden
- Beekbergen
- Sanatorium voor vrouwelijke drankzuchtigen
- Henriëtte Hartsen-kliniek 216
- TBR-instelling
- Hoogeland, kolonie het 616
- Beginselenwet Gevangeniswezen, zie Wetgeving
- Behandelmethoden
- ABC-therapieën (arbeids-, bewegings- en creatieve therapie) 554, 562, [567], [569], 570, 597
- Actievere therapie, zie ook Scheer, W.M. van der; Gemeenschapstherapie; Simon, H. 260, 284, 286, 304, 314-318, 329, 330, 334-340, 354, 371, 376, 385, 414, 425, 433-440, 535, 537, 553-564, 570, 572, 575, 588, 590, 592, 670, 732, 735, 741, 837, 895-897, 900, 929, 1256, 1258, 1266
- Antabus, zie Medicijnen
- Antropologische psychotherapie 703
- Apomorfine, zie Medicijnen
- Arbeidstherapie, zie ook Actievere therapie 33, 34, 39, 44, 48, 50, 58, 60, 126, 134, 136, 141, 148, 157, 168, 196, 199, 208, 216, 286, 303, 306, 314-319, 335-338, 340, 342, 348, 353, 371, 375, 377, 393, 394, 425, 433, 434, 467, 487, 511, 553, 560, [567], [569], 572, 575, 592, 597-599, 605, 612, 618, 627, 638, 639, 642, 644, 647, 655, 657, 662, 698, 837, 853, 854, 876, 897, 909, 936, 946, 952, 1115, 1170, 1203, 1256, 1266
- Auto-suggestieve behandelmethoden 458
- Bedverpleging 42, 126, 128, 131, 132, 156, 175, 199, 286, 317, 568, 598
- Bewegingstherapie 317, 537, [565], 575, 598, 612, 618, 877
- Bezigheidstherapie 317, 433, 598, 599, 603, 916, 1116, 1256
- Bio-energetica 974, 980, 1167
- Broom, zie Medicijnen
- Cardiazolshock 262, 317, 598, 896
- Chloorpromazine, zie Medicijnen
- Client-centered counseling 901
- Clozapine, zie Medicijnen
- Community psychotherapy 628
- Creatieve therapie 458, 553, 554, 562, 575, 606, 618, 732, 849-853, 870, 897, 906
- Crisistherapie 1068, 1143, 1176
- Culturele therapie 537, 574
- Danstherapie 1176
- Depotmedicatie, zie Medicijnen 461, 898
- Designer drugs, zie Medicijnen
- Directieve therapie 431, 905, 1185
- Disulfiram, zie Medicijnen
- Dwangmiddelen 42, 48, 78, 126, 130-132, 240, 286, 304, 317, 338, 339, 592, 594, 595, 598, 599, 860, 863, 864, 893, 912, 1080, 1106, 1137, 1143, 1255, 1268
- Afzonderingskamer, zie ook Single room 130-134
- Afzondering, zie ook Isolatie 33, 41, 48, 78, 80, 126, 130, 132, 169, 233, 293, 304, 339, 592, 795, 1080, 1255, 1266, 1267, 1268
- Dwangbuis 130, 304, 560, 564, [579], 599, 602
- Dwangjak 130, 863
- Dwangmedicatie 792, 860, 864, 866, 1080, 1107, 1255
- Inwikkeling [129], 131-134, 338, 590, 599

Isolatie, zie ook Afzondering	132, 134, 304, 319, 339, 794, 844, 1114-1117	Interapie/Interapy	1176
Registratie	131, 338, 863, 1255, 1268	Koolzuurinhalatie	620
Single room,		Koolzuurtherapie	575
zie ook Afzonderingskamer	132, 134	Koortstherapie	317, 598
Spanzeil	863	Largactil, zie Medicijnen	
Vastbinden	130, 590, 864, 1106	Librium, zie Medicijnen	
Zweedse band	863, [1121]	Lobotomie	459, 564, 738, 741, 896, 898, 1256, 1257, 1266
Elektroconvulsie therapie (ECT)	262, 3340, 332, [333], 459, [557], 566, 786, 1120, 1122, 1256	LSD, zie medicijnen	
Elektrotherapie	168, 169	Malaria kuur	253, 254, 262, 1256
Encountertherapie	904, 974	Massage	164, 168, 169, 173
Fase-therapie	905	Medicijnen, zie Medicijnen	
Gedragstherapie	698, 699, 905, 931, 979, 908, 986, 1171, 1174, 1178, 1258	Methedrine, zie Medicijnen	
Gemeenschapstherapie,		Milieutherapie	537
zie ook actievare therapie	329, 335, 511	Morele behandeling,	
Generatietherapie	1176	zie ook Non-restraint-behandeling	33-37, 41, 50, 195, 208, 242, 437, 1253
Gesprekstherapie	458, 597, 598, 1025, 1048, 1169, 1179, 1180	Multimodale therapie	905
Gestalttherapie	905, 974, 980, 1167	Muziektherapie	562, 1176
Gezinstherapie	9, 31, 123, 124, 125, 665, 678, 687, 715, 717, 725, 904, 912, 974, 1027, 1176, 1206, 1233	Narcoanalyse	770
Gezinsverpleging	42, 54, 90, 91, 138, 140, 262, 268, 269, 281, 291, 294, 339, 341, 358, 366, 368, 497, 508, 533, 532, 801, 833, 930, 966, 1055, 1165	Non-restraint-behandeling,	
Groepsdynamica	904	zie ook Conolly, J.,	
Groepstherapie	431, 458, 564, 570, 572, 597, 606, 681, 816, 850, 907, 910, 925	zie ook Morele behandeling	35, 50, 54
Huishoudelijke arbeid	317	Orap, zie Medicijnen	
Hydrotherapie	42, 50, 164, 168	Paraldehyd, zie Medicijnen	
Hypnose	181-184, 202, 204, 425, 426, 431, 458, 974, 1258	Partnertherapie	904
Imap, zie Medicijnen		Permanente badbehandeling	126, 128, 130, 132, [133], 134, [135], 286, 317, 337, 568, 590, 598, 1256
Individual-psychologische		Phenergan, zie Medicijnen	
behandelmethoden	458	Prazine, zie Medicijnen	
Instructietherapie	458	Prozac, zie Medicijnen	
Insulinecomatherapie	262, 317, 330, [331], 568, 570, 598	Psychagogische behandelmethoden	458
		Psycho-cathartische behandelmethoden	458
		Psychodrama	431, 458, 554, 570, 572, 628, 850, 854, 905, 910, 974
		Psychotherapie	6, 9, 13, 26, 169, 180, 181, 246-253, 329, 334, 337, 352, 412, 425-431, 438, 440, 441, 446, 448, 450, 451, 458, 461, 527, 553, 562, 570, 575, 598, 605, 612, 613, 619, 622, 626, 632, 670, 674, 683, 692-710, 719, 721,

- 725, 731, 735, 736, 742, 745-754, 760, 770, 772,
806, 829, 845, 850, 851, 878, 895, 906, 910, 912,
925, 927, 936, 938, 945, 950, 971, 972, 974-987,
990, 996, 998, 1000, 1003, 1006-1009, 1027,
1028, 1032, 1035, 1037, 1039, 1042, 1044, 1054,
1070-1073, 1120, 1167, 1169, 1172, 1174, 1176,
1178, 1179, 1185-1188, 1216, 1221, 1223, 1225,
1242, 1258, 1260, 1262
- Psychotraumattherapie 1176
- Rationeel-emotieve therapie 1176
- Refusal, zie Medicijnen
- Regressietherapie 905
- Reichiaanse bio-energetica 905
- Relatietherapie 687, 904, 986, 1176
- Ritalin, zie Medicijnen
- Rogeriaanse (psycho)therapie 618, 698, 974,
980, 981
- Schreeuwtherapie 905
- Schrijftherapie 1176
- Selectieve serotonine-heropname
remmers, zie Medicijnen
- Sensitivity-training 904, 974
- Serpasil, zie Medicijnen
- Slaapkuur 317, 330, 603, 604, 896
- Sociaal-pedagogische
behandelingsvormen 245, 254, 260, 371,
383, 410, 653, 666, 668, 670, 732, 735, 741,
847, 848, 900, 949, 967, 1054, 1126, 1138, 1149,
1153, 1154, 1202, 1224, 1257
- Sociale therapie 537
- Sociotherapie 7, 256, 458, 545, 553-556, 564,
570, 572, 575, 597, 612, 619, 628, 734, 736,
737, 738, 741, 845, 878, 893, 906, 908, 936,
1149, 1258, 1266
- Somatische behandelingsvormen 180, 245, 558
- Somnifeenbehandeling 262, 329, 330, 334,
425, 433, 566
- Suggestietherapie 182, 184, 431
- Suggestieve behandelmethoden 184, 458,
626, 1258
- Temesta, zie Medicijnen
- Tofranil, zie Medicijnen
- Tranquillizers, zie Medicijnen
- Transactionele Analyse 851
- Trilafon, zie Medicijnen
- Universele therapie 1176
- Verstehende methode 258
- Wijsgerige therapie 202, 256, 644, 1176, 1222
- Zedenkundige behandeling,
zie ook Morele behandeling 50, 54, 90, 126,
314, 1256
- Behaviorisme 316, 698, 1258
- Beilen
Krankzinnigengesticht/psychiatrische
inrichting
Beileroord 140, 262, 268, 269, 339, 500, 508,
518, 833, 836, 840, 1086, 1116, 1117
- Beileroord, Krankzinnigengesticht/
psychiatrische inrichting te Beilen 140, 262,
268, 269, 339, 500, 508, 518, 833, 836, 840,
1086, 1116, 1117
- Beleidspsychiatrie, zie Psychiatrie
- Bennebroek
Psychiatrische inrichting
Vogelenzang 91, 262, [267], 300, 473, 480,
482, 499, 500, 505, 510, 518, 682, 840, 868,
913, 916, 923, 926, 959
- Afdeling Zuideroord 913
- Bergen op Zoom
Krankzinnigengesticht/psychiatrische
inrichting
Vrederust 92, 98, 304, 326, 332, 361, 473,
479, 506, 518, 527, 605, 606, 817, 833, 836, 840, 906
- Berkenoord, neurosesanatorium te
Nijmegen 528
- Bernard Lievegoed Kliniek, psychiatrisch
ziekenhuis te Bilthoven 1085
- Beschutte woonvormen,
zie ook Sociowoningen 832
- Besluit inzake registratie van
psychotherapeuten 981, 1179
- Bestwilargument 35, 858, 859, 865, 1079, 1104,
1105, 1249

Bethesda, idiotengesticht te Wagenborgen	98, 274, 275, 477, 508, 526	Bond van Zaterdagvliegers	576
Bethesda-Sarepta, inrichting voor epileptici te Haarlem	275	Bosch, Den Gevangenis	
Bewaarplaatsen	41, 45, 48, 75, 78, 107, 141, 1235	Bijzondere Strafgedangenis	232, 233, 345
Bewaringswet, zie Wetgeving		GGZ	1086
Beweging voor geestelijke volksgezondheid	26, 28, 253, 385, 386, 400, 406, 412, 419, 436, 437, 441, 443, 444, 461, 510, 549, 636, 637, 640, 659, 662, 728, 733, 738, 1010, 1233, 1235, 1236, 1247, 1249, 1257	Krankzinnigengesticht Reinier van Arkel	94, 96, 268, 361, 518, 836, 886, 1086
Bewegingstherapie, zie Behandelmethoden		Bosch en Duin Psychiatrisch ziekenhuis	
Bezigheidstherapie, zie Behandelmethoden		Fontein, De	1085
Bijzondere Strafgedangenis, gedangenis voor gedetineerden met geestelijke problemen te Den Bosch	232, 233, 345	Boschrust, neurosesanatorium te Apeldoorn	528
Bilthoven Psychiatrisch ziekenhuis		Boston-model	931
Bernard Lievegoed Kliniek	1085	Boulimia nervosa	929, 1171
Binet-Herderschêe-test	404	Breda Inrichting voor epileptici	
Binet-Simon intelligentietest	372	Klokkenberg, De	526
Bio-energetica, zie Behandelmethoden		Sanatorium voor drankzuchtigen	
Biologische psychiatrie, zie Psychiatrie		Villa Wilhelmina	216
Biomedisch model	20, 38, 195, 203, 205, 206, 241, 1038, 1190	Brinkgreven, krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Deventer, zie ook St. Elisabeths Gasthuis	84, 96, 111, [135], [139], 144, 153, 239, 280, 300, 310, 316, 318, 326, 329, 336, 414, 480, 494, 499, 507, [509], 518, 575, 857, 871, 907, 911, 913, 916
Bloemendaal, krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Loosduinen	48, 91, 98, 109, 128, 131, 146, 154, 162, 185, 192, 269, 323, 326, 480, 482, 496, 498, 499, 508, 513, 518, [555], 604, 605, 786, 868-870, 897, 900, 1003, 1086	Conolly, opnamekliniek	35, 907, 911-913
Boekel Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting		Esquirol, paviljoen	33, [127], 913
Huize Padua	86, 89, 94, 98, 239, 269, 302, 326, 472, 480, 482, 501, 518, 843, 1086, 1132-1135	Broeders van Liefde	94, 310, 482, 580, 1242, 1257
Boldershof, idiotengesticht te Druuten	100, 274	Broeders van Onze Lieve Vrouwe van Lourdes	1242
Bond van Protestants Christelijke Vereenigingen voor Wijkverpleging in Nederland, zie ook Oranje-Groene Kruis-vereniging	416	Broom, zie Medicijnen	
		Buitengasthuis, te Amsterdam	44, 47, 64, 144, 156, 194
		Buitengewoon Lager Onderwijs (BLO)	356, 368, 371-373, 377, 385, 404, 441, 665, 673, 967
		nazorg	356, 368, 372, 373, 377, 404, 441, 665, 673, 967
		Bureau voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden (BLGM), zie ook Bureau voor Levens- en Gezinsvragen (BLGV)	400, 445, 622, 623, 640,

664-671, 687, 714-720, 727, 731, 735, 742, 743, 949, 951, 954, 966, 971, 994, 998, 1004, 1006, 1180, 1229, 1233-1235	Centraal Orgaan Opleidingen Psychotherapie	757, 1179
Bureau voor Levens- en Gezinsvragen (BLGV), zie ook Bureau voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden (BLGM) 799, 965, 967, 972, 979, 989, 995-998, 1004, 1005, 1029, 1161	Centraal Orgaan Opleidingen Sociaal Psychiatrische Verpleegkunde (COOSPV)	1151
Bureaus Vertrouwensarts inzake Kinder- mishandeling 966, Bureaus voor Huwelijksaangelegenheden, zie ook Bureaus voor Huwelijksvoorlichting 445, 666-668, 719-722, 724, 951, 1259	Centraal Orgaan Opleidingen Verpleegkunde	1149
Bureaus voor Huwelijksvoorlichting, zie ook Bureaus voor Huwelijks- aangelegenheden 396, 397, 622, 714, 720, 721	Centraal Orgaan Opleidingen voor Psychiatrisch Verpleegkundigen (COOPV)	1144, 1151
Burn-out 1170	Centraal Orgaan Opleidingen voor Verpleegkundigen in de GGz	1151
c	Centraal Orgaan Tarieven Gezondheidszorg	804, 1062
Calvariënberg, krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Maastricht, het voormalige Zinneloohuis, zie ook Vijverdal 89, 268, 518, 814, 835	Centraal Orgaan voor de Militair Psychiatrische Dienst	626
Cardiazolshockbehandeling, zie Behandelmethoden	Centraal Orgaan Ziekenhuistarieven	802, 904
Casemanagement 1065, 1124, 1127, 1141, 1259	Centrale Raad voor de Volksgezondheid	799, 800, 805, 884, 889
Castratie 226, 348, 350-353, 441, 641, 862, 936, 1266	Centrale Vereeniging ter Behartiging der Maatschappelijke Belangen van Zenuw- en Zielszieken, zie ook Meijers-Vereeniging, dr. F.S.	355, 616, 672, 673, 939
Catharinahuis St., inrichting voor drankzuchtige vrouwen te Zwolle 275	Centrale Vereeniging ter Behartiging van de Belangen van Zwakzinnigen	372
Cellebroederenhuis, krankzinnigen- gesticht te Nijmegen 47	Centrum '45, behandelcentrum voor oorlogsslachtoffers te Leiden	770, 956, 1165
Centra voor vrouwentherapie 967	Centrum Gezondheidszorg Vluchtelingen	1165
Centraal College voor de Erkenning en Registratie van Medisch Specialisten 449	Centrum Katholieke Alcoholistenbureaus	683, 806
Centraal Instituut voor Hersenonderzoek, te Amsterdam 198, 206	Centrum Katholieke Huwelijksbureaus	724, 806
Centraal Orgaan Nascholing en Opleiding (CONO) 1142, 1143, 1148, 1149, 1150	Child Guidance Clinic	403, 406, 407, 439, 1259
Centraal Orgaan Opleidingen Agogische Beroepen 1149	Chloorpromazine, zie Medicijnen	
	Christelijk Sanatorium voor Neurosen en Psychosen, te Zeist, zie ook Christelijk Sanatorium voor Zenuwlijders	91, 109, 166, 398, 472
	Christelijk Sanatorium voor Zenuwlijders, te Zeist, zie ook Christelijk Sanatorium voor Neurosen en Psychosen	[305], 528

Christelijke Vereniging van Natuur- en Geneeskundigen	201	Commissie van Overleg Onderwijs- Volksgezondheid (COOV)	875, 876
Christelijke Vereniging Zedenopbouw	640	Commissie Verpleegsterstekort	590, 880
Chronisch vermoeidheidssyndroom (ME)	1170	Commissie Westerhuis	875, 877
Civil society	6, 32, 57, 1250, 1264	Commissie Ziekenhuispsychiatrie	1040
Civilisatietheorie, zie ook Elias, N.	15, 26, 990	Commissie Ziekenverpleging B	892
Client-centered counseling, zie Behandelmethoden		Communicatietheorie	904
Cliëntenbond in de Geestelijke Gezondheidszorg, zie ook Cliëntenbond in de Welzijnszorg	783	Community Mental Health Center	739, 805, 1015, 1020-1022, 1027, 1029, 1259
Cliëntenbond in de Welzijnszorg, zie ook Cliëntenbond in de Geestelijke Gezondheidszorg	782, 783, 944	Community psychotherapy, zie Behandelmethoden	
Clozapine, zie Medicijnen		Conolly, opnamekliniek, krankzinnigen-gesticht/psychiatrische inrichting van Brinkgreven te Deventer	35, 907, 911-913
COC (Cultuur en Ontspanningscentrum)	713, 714, [761], 768, 954	Consilium Neuro-Psychiatricum	449
Code Civil	43	Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs (CAD), zie ook Consultatiebureau voor Alcoholisme en Medisch-Maatschappelijk Consultatiebureau voor Alcoholisme en Medisch Consultatiebureau voor Alcoholisme	751, 799, 966, 967, 972, 994-996, 1002, 1003, 1164, 1166, 1203
Cognitieve stoornissen	113, 122	Consultatiebureau voor Alcoholisme, zie ook Medisch-Maatschappelijk Consultatiebureau voor Alcoholisme en Medisch Consultatiebureau voor Alcoholisme en Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs (CAD)	242, 275, 402, 417, 445, 527, 651, 665-668, 681, 682, 1112, 1224, 1233, 1257, 1259
College Specialismen Verpleegkunde	1137	Consultatiebureau voor drankzuchtigen	218
College voor Ziekenhuisvoorzieningen	802, 803, 804, 812, 820, 1057, 1062, 1146	Consultatiebureau voor geestelijke volksgezondheid	[367], 370, 409, 419
Comité Zedelijk Herstel Amsterdam	640	Consultatiebureau voor Joodse Zenuw- en Zielszieken	358
Commissie Hogere Beroeps Opleiding Verplegenden, zie ook Commissie Van Loon	880, 881	Consultatiebureau voor Zenuw- en Zielszieken	355
Commissie Kwalificatiestructuur	1147	Consultatieve psychiatrie, zie Psychiatrie	
Commissie Onderzoek Medische Praktijk inzake Euthanasie	960	Contactcommissie voor sociaal-medische Consultatiebureaus voor Alcoholisme	683
Commissie Psychopatenzorg	939		
Commissie Structuur en Financiering Gezondheidszorg (Commissie Dekker)	1270		
Commissie ter Vereenvoudiging en Coördinatie van de Wetten voor Oorlogsgetroffenen (Commissie Van Dijke)	958		
Commissie tot Contact en Advies voor Consultatie-Bureaux voor Alcoholisme in Nederland	682		
Commissie Van Dijk, zie ook Werkgroep Rechtspositie Patiënten in Psychiatrische Ziekenhuizen	792, 863, 893		
Commissie Van Loon, zie ook Commissie Hogere Beroeps Opleiding Verplegenden	880		

- Coördinerend Orgaan voor Nascholing en Opleiding 1076, 1188
- Coudewater, krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting te Rosmalen 48, 89-94, 264, 479, 480, 501, 518, 595, 836, 875, 1086
- Creatieve therapie, zie Behandelmethoden
- Criminele antropologie 30, 40, 190, 221-227, 236, 1258
- Crisistherapie, zie Behandelmethoden
- Culturele therapie, zie Behandelmethoden
- Curium, kinderpsychiatrische kliniek te Oegstgeest 452, 462, 530, 759, 771
- D
- Dagziekenhuizen 444, 532, [541], 613, 770
- Danstherapie, zie Behandelmethoden
- Deconcentratie 826, 834, 845, 917, 932, 1026, 1069, 1085, 1086, 1090, 1094, 1103, 1136
- Degeneratie 38, 126, 201, 205, 211-215, 223, 236, 401, 1235, 1258
- Deinstitutionalisering 7, 737, 767, 820, 822-825, 1013, 1014, 1017-1026, 1232, 1257, 1259, 1260
- Delft
- Buitengesticht
- Vrijenban 96
- Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting
- Joris Gasthuis St. 810, 484, 504, 518, [579], 596, 841, 844, 900, 905, 926
- Delirium tremens 220, 342
- Delta Psychiatrisch Ziekenhuis, te
- Poortugaal, zie ook Deltaziekenhuis 1092, 1104, 1156
- Deltaziekenhuis, psychiatrisch ziekenhuis te Poortugaal, zie ook Delta Psychiatrisch Ziekenhuis en Maasoord 518, 520, 545, 604, 605, 613, 836, 844, 845, 898, 916, 925
- Dementia organica 113
- Dementia paralytica 39, 82, 113, 167, 195-198, 253, 330, 566, 869, 1222, 1256
- Dementia praecox, zie ook Schizofrenie 113, 167, 200
- Dementia secundaria 113
- Dementie, seniele 113, 115
- Democratische psychiatrie, zie Psychiatrie
- Den Dolder
- Instelling voor verstandelijk gehandicapten
- Dennendal 784, 846-848, 1132
- Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting
- Willem Arntsz Hoeve 96, 206, 316, 318, 329, 350, 425, 479, 480, 482, 490, 493-495, 499, 500, 504, 518, 560, 574, 596, 670, 682, 780, 784, 818, 847, 882, 884, 886, 916, 1086
- Dennendal, instelling voor verstandelijk gehandicapten te Den Dolder 784, 846, 847, 848, 1132
- Dennenoord, krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting te Zuid-Laren 91, [105], 131, 154, 269, [315], 316, 323, 326, 479, 480, 508, 510, 518, 520, 532, 539, 545, 574, 916, 1086, 1117
- Depotmedicatie, zie Medicijnen
- Derde lijn 1006
- Designer drugs, zie Medicijnen
- Deutsche Gesellschaft für Psychiatrie und Gerichtliche Psychologie 37
- Deventer
- Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting
- Brinkgreven 84, 96, 111, [135], [139], 144, 153, 239, 280, 300, 310, 316, 318, 326, 329, 336, 414, 480, 494, 499, 507, [509], 518, 575, 857, 871, 907, 911, 913, 916
- Conolly, opnamekliniek 35, 907, 911-913
- Esquirol, paviljoen 33, [127], 913
- Elisabeths Gasthuis St. 153, 507
- Deviantiesociologie, zie ook Etiketteringstheorie 778
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM) 767, 1037, 1039, 1042, 1078, 1148, 1172, 1186, 1197

Diakonessenhuis, te Utrecht	89	Dwangbuis, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen
Dienstweigeringswet, zie Wetgeving		Dwangjak, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen
Directeurenoverleg van de Instituten voor Medische Psychotherapie (IMP)	806	Dwangmedicatie, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen
Directieve therapie, zie Behandelmethoden		Dwangmiddelen, zie Behandelmethoden
Disciplineringstheorie, zie ook Foucault, M.	15, 23	Dwangopname 164, 222, 360, 786, 792, 858-860, 865, 893, 1017, 1080, 1084, 1103-1107, 1155, 1204, 1205, 1252, 1254
Districts Forensisch-Psychiatrische Dienst	1154	
Districtspsychiatrische dienst	615	
Disulfiram, zie Medicijnen		
Doetinchem		E
TBR-instelling		
Kruisberg	615, 935	
Dolhuys, Nationaal Museum voor Psychiatrie te Haarlem	11	Echelonnering 800, 801, 1006, 1070, 1190, 1246
Dongen		Ederveen
Herstellingsoord		Neurosesanatorium/therapeutische gemeenschap
Overdonk	166	Veluweland 527, 554, 570, 575, 852, 907
Doorbraakbeweging	632, 638, 659	Educatieve groeps gesprekken, zie Behandelmethoden
Doorgangshuis, te Rotterdam	96	Eelde
Dordrecht		Sanatorium voor drankzuchtigen
Algemeen psychiatrisch ziekenhuis		Hoog-Hullen 215-217, 220, 275, 527, 682
Grote Rivieren, De	1085, [1089]	Eerste lijn 1006, 1134, 1162, 1167, 1211
Drugsgebruik	962, 963	Eibergen
Druuten		Psychopatenasiel
Idiotengesticht		Oldenkotte 346, 615, 1156, 1160
Boldershof	100, 274	Eindhoven
Duin en Bosch, krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Bakkum	96, [103], 140, 262, 278, 312, 319, 330, 340, 473, 479, [481], 494, 499, 500, 505, 506, 518, 536, 545, 551, 562, 570, 574, 832, [899], 915	Psychiatrisch ziekenhuis
Duitsland, psychiatrie in	7, 10, 35, 37, 38, 40, 42, 54, 69, 91, 100, 112, 169, 176, 190, 192, 195, 196, 199, 202, 212, 219, 241-243, 324, 351, 352, 380, 386, 388, 390, 401, 426, 430, 431, 432, 439, 440, 468, 470-475, 478, 484, 485, 492, 623, 625, 656, 735, 736, 740, 741, 743, 749, 772, 778, 859, 936, 1013, 1016-1028, 1107, 1213-1216, 1225, 1247, 1253, 1254, 1257, 1260, 1261	Grote Beek, De 1156
Elektroconvulsie therapie (ECT), zie Behandelmethoden		Elektrotherapie, zie Behandelmethoden
Elektrotherapie, zie Behandelmethoden		Elisabeths Gasthuis St., krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting
Elisabeths Gasthuis St., krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting		te Deventer, zie ook Brinkgreven 153, 507
te Deventer, zie ook Brinkgreven	153, 507	Encefalografie 258, [555]
Encfalografie	258, [555]	Encountertherapie, zie Behandelmethoden
Encountertherapie, zie Behandelmethoden		Endegeest, krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Oegstgeest
Endegeest, krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Oegstgeest	96, 98, 121-124, 128, 130, [133], 134, 136, [137], 153, [155], 166, 170-178, 194, 205, 256, 334, 341,	
Dwangbuis, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen		

360-362, 369, 433, 434, 454, 458, 460, 461, 480, 484, 487, 493, 496-500, 504, 518, 560, 566, 574, 575, [589], [593], 600, 670, 768, [819], 820, 839, 841, 898, 900, [903], 916, 962, 1041, 1086, 1184		Federatie Verpleegkunde in de GGz in oprichting, zie ook Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland	1136
Enschede		Feministische therapie	61, 961, 983, 1176
Psychiatrisch Ziekenhuis		Fenomenologie	203, 256, 258, 260, 335, 371, 386, 437, 439, 445, 456, 459, 461, 616, 658-661, 734, 735, 762, 766, 1040, 1257, 1258
Helmerzijde	812, 817	Fenomenologische psychiatrie, zie Psychiatrie	
Ermelo		Figuratiesociologie, zie ook Elias, N.	23, 25
Idiotengesticht		Filadelfia, TBR-instelling te Vries	616
Lozenoord	100, 274	Fiom, Nederlandse Vereniging van Organisaties voor Hulpverlening bij Zwangerschap en Alleenstaand Ouderschap	966
Krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting		Fixatie, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen	
Veldwijk	74, 90-92, [99], [101], 106, 111, 136, 138, 148, 149, 153, 154, 300, 310, 323, 335, 480, 482, 499, 505, 518, 545, 849-852, 870, 871, 916, 925	Flevo Future, TBS-kliniek te Amsterdam	1156
Etiketteringstheorie, zie ook		Fluwelen psychiatrie, zie Psychiatrie	
Deviantiesociologie	23, 778	Fontein, De, psychiatrisch ziekenhuis te Bosch en Duin	1085
Etnopsychiatrie, zie Psychiatrie		Forensisch Selectie-Instituut, te Utrecht	935
Eugenetica	243, 253, 350, 351, 374, 377, 378, 384-392, 412, 439, 441, 475, 632, 656, 735	Forensisch-psychiatrische instellingen	444, 615, 616
Euthanasie	958	Forensische districtpsychiatrische diensten	940
Evidence-based medicine	1037, 1070, 1078, 1084, 1094, 1173, 1187, 1190	Forensische klinieken	1
Existentialisme	258, 445, 456, 659, 734, 739, 1258	Forensische psychiatrie, zie Psychiatrie	
Experimentele psychologie	200, 201, 207, 408	Franciscushof St., psychiatrisch ziekenhuis te Raalte	514, 811-816, 835, 922, 1144
Externe differentiatie	274, 277, 444, 516, 526, 528, 536, 538, 542, 731, 746, 826, 829, 831, 916, 1018, 1222	Franeker Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting	Groot Lankum
Extramurale voorzieningen	9, 240, 247, 248, 444, 552, 629, 680, 739, 740, 743, 798, 802, 811, 822, 826, 965, 1016, 1018, 1022-1026, 1065, 1190, 1224, 1234, 1271		262, 269, 510, [567], [569], 832
F		Frankrijk, psychiatrie in	7, 10, 14, 31-42, 46, 52, 54, 75, 108, 112, 169, 190, 211, 212, 222, 223, 241, 242, 471, 638, 734, 739, 740, 741, 749, 772, 778, 859, 1013-1027, 1213-1216, 1225, 1253, 1258, 1260
Fase-therapie, zie Behandelmethoden		Frederik Van Eeden Stichting, psychiatrisch ziekenhuis te Amsterdam	1086
Federatie van Instellingen voor de Zorg van Alcoholisten (FZA)	682, 806, 1002	Freudomarxisme	421
Federatie van Reddingswerk voor Alcoholisten	402		

G		
Gasthuis tegen Vallende Ziekte, inrichting voor epileptici te Amsterdam	275	
Gedragstherapie, zie Behandelmethoden		
Geestelijke afwijkingen	68, 110, 126, 215, 374, 377, 440	
Geestelijke volksgezondheid, zie ook		
Psychische hygiëne	7, 8, 13, 27, 28, 246, 247, 252, 281, 370, 372, 376, 377, 382, 383, 386, 391-419, 425, 427, 436-445, 460, 511, 513, 549, 621, 622, 629-632, 640, 642, 643, 647, 648, 651, 655, 659, 662, 664, 666, 670, 671, 678, 681, 696, 713, 716, 728, 731, 734, 907, 947, 951, 953, 956, 962, 969, 979, 1032, 1069, 1071, 1197, 1198, 1199-1202, 1211, 1221-1223, 1230, 1236, 1247-1253, 1263, 1264	
Gemeenschapstherapie, zie Behandelmethoden		
Gemeentelijke Geneeskundigen		
Gezondheidsdienst (GG en GD)	218, 352, 355, 362, 369, 407, 416, 528, 540, 609, 613, 622, 666, 672-675, 680, 702, 844, 954, 1001, 1002, 1183, 1191, 1192, 1203	
Afdeling Geestelijke Hygiëne	363	
Afdeling voor Geestes- en Zenuwzieken	362, 363	
Gemengde Commissie Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg	805	
Geneeskundige gestichten	36, 45, 48, 50, 78, 109, 141, 142, 1235	
Geneeskundige Staatsregeling	210	
Geneeskundige Vereniging tot Bevordering van het Ziekenhuiswezen	877	
Generatietherapie, zie Behandelmethoden		
Gerechtelijke geneeskunde	221	
Gerechtelijke psychiatrie, zie Psychiatrie		
Gereformeerde Landelijke Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (GLIAGG)	1161	
Gereformeerde psychiatrie, zie Psychiatrie		
Gereformeerde Psychologische Studievereniging	204, 258	
Gerlach St., sanatorium te Heer	216	
Gesellschaft von Deutschen Irrenärzten	37	
Gesprekstherapie, zie Behandelmethoden		
Gestalttherapie, zie Behandelmethoden		
Gestichtsartsen, zie ook Nederlandsche Vereniging/Nederlandse Vereniging van Gestichtsartsen (NVGA)	29, 36, 37, 42, 54, 56, 64-70, 109, 111, 126, 131, 138, 140, 141, 150, 156-162, 180, 186, 211, 221, 230, 234, 235, 238, 239, 244, 249, 250, 252, 262, 268, 273, 277, 280, 286, 293, 298, 304, 314, 319-328, 334, 338, 346, 359, 388, 393, 396, 419, 448, 545, 547, 1219-1223, 1242	
Groep der Gestichtsartsen	548	
Gevaarscriterium	31, 43, 47, 125, 174, 179, 230, 363, 858-860, 865, 1079, 1104-1107, 1235, 1248	
Gevangenispsychose	232	
Gezelschap voor Klinische Psychologie	698	
Gezinsoorden voor Maatschappelijk Onaangepaste Gezinnen, zie ook Rijksevacuatiekampen voor Oorlogsslachtoffers	652	
Gezinstherapie, zie Behandelmethoden		
Gezinsverpleging, zie Behandelmethoden gezinsvervangende tehuizen	807	
Gezondheidscommissies	210	
Gezondheidsraad	210, 324, 623, 643, 786, 804, 865, 955, 1071, 1204	
Gezondheidswet, zie Wetgeving		
GGz-agogen	1149	
GGZ Drenthe	1086	
GGZ Groningen	1086	
GGZ-thermometer	1108, 1270	
Goes		
Psychiatrisch ziekenhuis Zeeland	812, 817, [1087]	
Grave		
Rijks Psychiatrische Inrichting	96, 136, 138, 227, 326, 472, 518, 811, 888	
Groei groepen	904, 974, 983	
Groene Kruis-vereniging (Algemene Nederlandsche Vereeniging Het Groene Kruis)	369	

Groep Gestichtsartsen der Ambtenaren		H	
Organisatie, zie ook Nederlandsche			
Vereeniging/Nederlandse Vereniging		Haag, Den	
van Gestichtsartsen (NVGA)	320	Haagse gestichtsschool voor idioten	100
Groepsdynamica, zie Behandelmethoden		Instituut voor Medische Psychologie/ Psychotherapie (IMP)	971
Groepstherapie, zie Behandelmethoden		Krankzinnigengesticht	
Groningen		Gesticht aan het Slijkeinde	70
Instituut voor Medische Psychologie/ Psychotherapie (IMP)	971	Psycho-medisch Centrum	
Jeugdpsychiatrische kliniek		Parnassia	1086
Wenakker	1118	TBR-instelling	
Rijksuniversiteit	85, 188, 190, 194, 254, 459, 530, 760, 764, 930, 1041	Kogelenbergh	615, 935
TBR-instelling		Haagse gestichtsschool voor idioten, te Den Haag	100
Mesdagkliniek, Dr. S. van	615, 935, [937]	Haarlem	
Groningse School	226, 348	Inrichting voor epileptici	
Groot Batelaar, reclasseringsgemeenschap		Bethesda-Sarepta	275
van het Leger des Heils, te Lunteren	554, 615, 619, 908, 935	Spaarnestichting	362
Groot-Brittannië, psychiatrie in	7, 10, 33, 34, 36, 39, 54, 75, 100, 107-109, 156, 190, 222, 241, 388, 409, 432, 438, 439, 445, 471, 566, 624, 627, 734-743, 824, 859, 945, 1013-1021, 1026, 1039, 1107, 1122, 1124, 1213-1215, 1225, 1247, 1253, 1257-1263	Hafakker, De, woonvorm voor verstandelijk gehandicapten te Noordwijkerhout	832
Groot Bronswijk, aangewezen inrichting/ psychiatrische inrichting voor chronici te Wagenborgen, zie ook		Halfway homes	807, 833
Bethesda	518, 832, 1008, 1086	Halsteren	
Groot Graffel, krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Warnsveld	96, 473, 479-482, 494, 499, 501, 506, 507, 518	Neurosesanatorium	
Groot Lankum, Krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Franeker	262, 269, 510, [567], [569], 832	Viersprong, De	527, [531], 850-852, 904, 906, 907, 924
Grote Beek, De, psychiatrisch ziekenhuis, te Eindhoven	920	Harde psychiatrie, zie Psychiatrie	
Grote Rivieren, De, algemeen psychiatrisch ziekenhuis te Dordrecht	1085, [1089]	HBO-V-opleiding	881, 888, 894
		Hechtingstheorie, zie ook Bowlby, J.	462
		Heel	
		Liefdegesticht	
		Anna St.	94, 100, 302, 316, 330, 480, 501, 513, 518, 526, 542, 580, 816, 835, 839, 841
		Joseph St.	100, 262, 268, 482, 518, 597, 886
		Heemstede	
		Inrichting voor epileptici	
		Koningin Emma-Kliniek	275, 527
		Meer en Bosch	275, 477, 511, 527, 866, 868, 869
		Heer	
		Sanatorium	
		Gerlach St.	216

Heerlen			Hoogeland, kolonie het, TBR-instelling	
Psychiatrisch Centrum			te Beekbergen	616
Welterhof, De	812, 816, 817, 835, 840,		Hoog-Hullen, sanatorium voor	
	898, 915		drankzuchtigen te Eelde	215-220, 275, 527, 682
Heeze			Hoorplicht	859
Inrichting voor epileptici			Hospitalisatiesyndroom	776
Kempshaeghe	526		Hospitium, particulier (christelijk)	
Heiloo			sanatorium te Veendam	216
Psychiatrische inrichting			Hostels	802, 806, 808, 833
Willibrordusstichting St.	262, [265],		Huisjes, Stichting	1195
	330, 332, 346, 353, 413, 473, 477, 479, 480,		Huisjes van Veraart	542
	546, 552, 556, [557], 558, 560, 562, [565],		Huis van Bewaring, psychiatrische	
	568, 570, 575-580, 594, 615, 619, 620, 835		afdeling, te Amsterdam	614
Psychopatenasiel			Huis van Bewaring, TBR-instelling in het	
Pauluspaviljoen St.	346, [349], 615		noodasiel voor vrouwelijke psychopaten,	
Heilpädagogik, zie ook Orthopedagogiek	404, 407		te Maastricht	616
Helden			Huishoudelijke arbeid, zie Behandelmethoden	
TBR-instelling			Huize Assisië, idiotengesticht te Udenhout	100,
Koningslust, Algemene				274, 472
R.K. Landkolonie	616		Huize Esch, sanatorium te Vaals	275
Helmerzijde, Twents Psychiatrisch			Huize Henriëtte, sanatorium voor	
Ziekenhuis, te Enschede	812, 817		alcoholisten te Apeldoorn	527, 682
Hendrik Pierson Vereniging, zie ook			Huize Padua, krankzinnigengesticht/	
Zedenopbouw	714, 722		psychiatrische inrichting te Boekel	86, 89,
Henriëtte Hartsen-kliniek, sanatorium				94, 98, 239, 269, 302, 326, 472,
voor vrouwelijke drankzuchtigen te				480, 482, 501, 518, 843, 1086, 1132-1135
Beekbergen, zie ook Uniehuis en			Huize Pascalis St., verslavingskliniek	
Nederlandsche Christen Vrouwen			voor alcohol te Oostrum, Venray	480
Geheel-Onthouders Unie	216		Huize Providentia, inrichting voor	
Hermeneutiek	659, 1040		epileptici te Sterksel	275, 526
Herstellingsoorden voor zenuwlijders,			Huize Ursula St., zwakzinnigengesticht	
zie ook Neurosesanatoria en Sanatoria			te Nieuwveen	274
voor zenuwlijders	1, 165		Huizen van barmhartigheid	100
Hervormde Stichting voor Geestelijke			Hulp en Heil, psychiatrische inrichting	
Volksgezondheid	657, 666, 702		te Leidschendam, zie ook Schakenbosch	
Hoeve Boschoord, TBR-instelling van de			en Robert Fleurystichting	513, 518
Maatschappij van Weldadigheid,			Human Relations-benadering, zie ook Sociatrie	
te Vledder	615, 935, 936, 1156		Humanistische psychologie	725, 901, 904, 982,
Hoevenkliniek, Dr. H. van der, particuliere				1028, 1258
TBR-instelling te Utrecht	615		Humanistische Stichting voor de	
Homoseksualiteit	13, 15, 63, 64, 352, 423, 575,		Geestelijke Volksgezondheid	806
	641, 706-714, 728, 768, 952-957, 970, 972,		Human Relations-benadering, zie ook Sociatrie	
	983, 987, 1165			662

Hydrotherapie, zie Behandelmethoden		Instituut voor Medische Psychologie/ Psychotherapie (IMP)	444, 445, 622, 666, 668, 692, 694, 696, 700, 702, 718, 719, 731, 732, 735, 742, 743, 799, 966, 967, 971, 972, [973], [975], 976-989, 994-998, 1004-1006, 1028, 1161, 1176, 1180, 1186, 1188, 1225, 1233-1235, 1241
Hygiënisme	30, 208-211, 216, 238, 242, 424, 1221, 1247	Instituut voor Praeventieve Geneeskunde	581
Hygiënisch Genootschap	213	Instituut voor Psychiatrische Zorg Oost Brabant, psychiatrisch ziekenhuis te Rosmalen	1086
Hypnose, zie Behandelmethoden		Instructietherapie, zie Behandelmethoden	
Hysterie	83, 163, 167, 168, 179, 185, 198, 204	Insulinecomatherapie, zie Behandelmethoden	980
I		Interactionele benadering	627
Idiotengestichten, zie ook zwakzinnigen- gestichten/-inrichtingen	86, 87, 98, 100, 102, 107, 113, 287	Inter-Allied Psychological Study Group	627
Idiotie, zie ook Zwakzinnigheid	67, 81-83, 86, 91, 98, 100, 113, 118, 287, 372, 1227	Interapie/Interapy, zie Behandelmethoden	
Ilpendam		Interdepartementale Reorganisatie- commissie Geestelijke Volksgezondheid	549
Welgelegen, Hoeve	355	Interdepartementale Werkgroep Beschermden Woonvormen	808
Imap, zie Medicijnen		Interdisciplinair Genootschap voor Biologische Psychiatrie	753, 764
Imbecillitas	86, 113, 235, 1227	Interkerkelijke Commissie voor Bijzondere Kerkelijke Gezinszorg	716
Individual-Psychologie	431	Internationaal Congres voor Psychiatrie, Neurologie, Psychologie en Krankzinnigenverpleging	184
Individual-psychologische behandelmethoden, zie Behandelmethoden		International Classification of Diseases (ICD)	767, 1037, 1078
Industriële therapie, zie Behandelmethoden		International Council of Nurses	308
Informalisering, zie ook Psychologisering	857, 990, 993	Internationale Federatie van Eugenetische Organisaties	386
Initiatiefgroep Geestelijke Volksgezondheid	781	Internationale Kriminalistische Verein	224
Insania cyclica	120	Internationale Psychoanalytische Vereeniging/Vereniging	185, 694
Insania epileptica	113	Inwendige Zending	59
Insania moralis (morele waanzin)	40, 222, 224, 228, 230	Inwikkeling, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen	
Insania periodica	113, 167	Isolatie, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen	
Inspectie, zie Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid en Geneeskundig Staatstoezicht en Genees- kundig Toezicht op de Volksgezondheid en Staatstoezicht op Krankzinnigen en Krankzinnigengestichten en Staatstoezicht op de Volksgezondheid		Italië, psychiatrie in	7, 112, 212, 380, 749, 778, 786, 820, 822, 824, 1013, 1017-1021, 1026, 1027, 1213-1215, 1254, 1259, 1260
Instituut Liébeault voor psychotherapie, te Amsterdam	181		
Instituut voor Epilepsie, te Amsterdam	206		

J			
Jacobusstichting St., psychiatrisch-neurologische kliniek te Wassenaar	276	Katholieke Vereniging van Inrichtingen voor Behandeling en Verpleging van Geestelijk Gestoorde	667
Jan Wier, psychiatrisch ziekenhuis te Tilburg	812, 817, 836, 1092	Kempenhaeghe, inrichting voor epileptici te Heeze	526
Jelgersmakliniek, psychiatrisch-neurologische universiteitskliniek, te Oegstgeest, zie ook Rhijningeest	194, 458, 530, 572, 768, 851, 852, 1041, 1044	Kempering, De, kleinschalige woon- en zorgvoorziening in Amsterdam	930
Jeugdpsychiatrie, zie Psychiatrie		Kerngroep Biologische Psychiatrie	1038
Johannes Stichting, huis van barmhartigheid te Nieuwveen	100	Kijvelanden, De, TBS-kliniek te Poortugaal	1156, [1157]
Jongeren Advies Centrum (JAC)	795, 966, 1165	Kinder- en jeugdpsychiatrische voorzieningen	1
Joodse Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg	956, 1161	Kinderpsychiatrie, zie Psychiatrie	
Joods Psychiatrisch Consultatiebureau	432	Kinderwetten, zie Wetgeving	
Joris Gasthuis St., krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Delft, zie ook Vrijenban	180, 484, 504, 518, [579], 596, 841, 844, 900, 905, 926	Klassieke School	227
Joseph St., 'liefdegesticht' te Heel	100, 262, 268, 482, 518, 597, 886	Klinische psychologie	258, 252, 464, 698, 699, 705, 974, 976, 980
Josephstichting St., psychiatrische inrichting te Apeldoorn	262, 268, 482, 518	Klokkenberg, De, inrichting voor epileptici te Breda	526
K		Kogelenbergh, TBR-instelling als onderdeel van de strafgevangenis, te Den Haag	615, 935
Karaktertheorie, zie ook Heymans, G.	200	Kollektief Landelijke Acties in de Psychiatrie	784
Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg (KNBGG)	647, 649, 667, 668, 724, 728, 806	Koningin Emma-Kliniek, inrichting voor epileptici bij Meer en Bosch te Heemstede	275, 527
Katholieke Centrale Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid (KCV)	41, 660, 666, 683, 707, 708, 720, 721	Koningsheide, particulier sanatorium te Schaarsbergen	276
Katholieke Nederlands-Vlaamse werkgroep voor psychotherapie	708	Koningslust, Algemene R.K. Landkolonie, TBR-instelling te Helden	616
Katholieke opleiding voor krankzinnigenverpleging	302	Koninklijk Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst (KNMG), zie ook Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst (NMG)	449, 548, 776, 752, 1179
Katholieke Stichting voor Geestelijke Volksgezondheid	666, 669, 710	Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW)	198
		Koolzuurinhalatie, zie Behandelmethoden	
		Koolzuurtherapie, zie Behandelmethoden	
		Koortstherapie, zie Behandelmethoden	
		kosthuizen	807
		Kraamkamerthese	734, 744
		Krankzinnigen, <i>passim</i>	

Krankzinnigengesticht, <i>passim</i>		254, 262, 424, 452, 461, 540, 696, 758, 766,
Krankzinnigenwet, zie Wetgeving		1041, 1042
Krankzinnigenzorg, <i>passim</i>		
Krankzinnigheid, <i>passim</i>		
Betekenis	30, 36, 40, 78, 81-83, 196, 1227	
Kritische psychiatrie, zie Psychiatrie		
Kruisberg, TBR-instelling te Doetinchem	615, 935	
Kwaliteitswet Zorginstellingen, zie Wetgeving		
L		
Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging		
	1147	
Landelijke Commissie Geestelijke Volksgezondheid	1070, 1202	
Landelijk Patiënten/Consumenten Platform, zie ook Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie	794	
Landelijke Patiënten Raad	1082	
Landelijke Patiëntenraaddagen	857	
Landelijke Psychotherapeuten Vereniging	753	
Landelijke Stichting voor Thuislozenzorg en Onderdak	1166	
Landelijke Vereniging van Artsen in Dienstverband	548, 1035	
Landelijk Overleg Zorgvernieuwing	1067	
Landelijk Platform Preventie Geestelijke Volksgezondheid	1203	
Langeveld, centrum voor psychiatrie te Noordwijkerhout	1086	
Largactil, zie Medicijnen		
Leerplichtwet, zie Wetgeving		
Leeuwarden		
Instituut voor Medische Psychologie/ Psychotherapie (IMP)	700	
Leger des Heils	615, 1166	
Leiden		
Behandelcentrum voor oorlogsslachtoffers Centrum '45	770, 956, 1165	
Rijksuniversiteit Leiden	166, 188, 194, 241,	
Leidschendam		
Psychiatrische inrichting		
Hulp en Heil	513, 518	
Schakenbosch	518, 1086	
Psychiatrische inrichting/Organisatie voor Geestelijke Gezondheidszorg		
Robert Fleurystichting	1086	
Leidsche Vereeniging voor Psychopathologie en Psychoanalyse, zie ook Nederlandsche Vereeniging voor Psychopathologie en Psychiatrische Psychoanalyse	205, 252, 334, 425	
Leur		
Psychiatrische inrichting		
Antonius St.	276, 473, 516, 518, 580	
Liaison-psychiatrie, zie Psychiatrie		
Librium, zie Medicijnen		
Licht en Kracht, psychiatrische inrichting te Assen	264, 303, 494, 499, 507, 508, 513, 518, 532, 540, 564, 836, 839, 870, 930, 1086, 1110	
Limmen		
Neurosekliniek		
Oosthoek, De	833, 906, 907	
Lobotomie, zie Behandelmethoden		
logementen	807	
Long stay-afdelingen	1158, 1159, 1160	
Loosduinen		
Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting		
Bloemendaal	48, 91, 98, 109, 128, 131, 146, 154, 162, 185, 192, 269, 323, 326, 480, 482, 496-499, 508, 513, 518, [555], 604, 605, 786, 868-870, 897, 900, 1003, 1086	
Ockenburg, Kliniek	269, 498, 499, 604-606, 613	
Oud-Rosenburg	96, 269, 480, 488, 489, 496-499, 506, 607, 611, 613, 626	
Ramaerkliniek	269, 488	
Lozenoord, idiotengesticht te Ermelo	100, 274	
LSD, zie medicijnen		

Lunteren		Medicijnen	
Reclasseringsgemeenschap van het		Antabus	682
Leger des Heils		Antipsychotica	562, 603, 605, 739, 912
Groot Batelaar	554, 615, 619, 908, 935	Apomorfine	682
M		Broom	122, 126, 564, 601
Maasoord, krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te		Clozapine	898
Poortugaal, zie ook Deltaziekenhuis	96, 268, 269, 293, 312, 316, 328, 330, 332, 358-362, 369, 388, 401, 472, 475, 484, 497, 500, 501, 504, [517], 520, 532, 548, 562, 570, 574, 604, 605, 613, 670, 682, 836	Designer drugs	1174
Maastricht		Disulfiram	682
Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting		Imap	898
Calvariënberg	89, 268, 518, 814, 835	Largactil (chloorpromazine)	514, 535, 553, [559], [561], 562, 591, 592, 599, 604, 606, 610, 612, 739, 741
Psycho-Medisch Streekcentrum		Librium	564, 849
Vijverdal	19, 812, [813], 814, 816, 835, 925, 1088, 1092, [1095], [1123], 1143	Methedrine	620
Rijksuniversiteit Limburg	755, 759, 760, 766, 930, 1041	Neuroleptica	562, 898
TBR-instelling		Orap	898, 1115
Huis van Bewaring	616	Paraldehyd	564
Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	59, 353	Phenergan	612
Malariakuur, zie Behandelmethoden		Prazine	612
Malthusianisme, Nieuw-	63, 397, 641	Prozac	1173
Mania	113, 120, 175	Refusal	682
acuta	120, 175	Ritalin	1173
Manifest patiëntenrecht in de geestelijke gezondheidszorg	792	Selectieve serotonine-heropname remmers	1173
Marcel Rivière Instituut	882	Serpasil	535, 562, 591, 592, 612
Maria Regina, TBR-instelling te		Temesta	849
Stevensbeek	616	Tofranil	564, 849
Massage, zie Behandelmethoden		Tranquillizers	564, 603, 678, 920
Masturbatie	208, 706, 707	Trilafon	898
Medemblik		Medisch Consultatiebureau voor Alcoholisme, zie ook Consultatiebureau voor Alcoholisme en Medisch-Maatschappelijk Consultatie- bureau voor Alcoholisme en Consultatie- bureau voor Alcohol en Drugs (CAD)	682
Provinciaal Ziekenhuis	300, 301, 479, 484, 495, 500, 504, 505	Medisch Contact	476, 478, 494, 496, 947, 1075
Rijkskrankzinnigengesticht	77, 87, 94, 148, [151], 215, 227, [229], 230, [231], 233, 235, 262, 264, 301, 330, 495, 518, 574, 811	Medisch Front	485-487, 491
		Medisch Opvoedkundig Bureau (MOB)	403-418, 436-438, 445, 461, 462, 636, 642, 657, 660, 664-671, 684, 687-691, [689], 700, 717-719, 731, 735, 742, 743, 759, 781, 799, 944, 948, 949, 965-972, 979, 994-998, 1004-1006, 1029, 1161, 1180, 1225, 1229, 1233-1237, 1241, 1258

Medisch Specialisten Register	248, 446-448, 545, 552, 751	N	
Medische kindertehuizen	1801	Narcoanalyse, zie Behandelmethoden	
Medische psychiatrie, zie Psychiatrie		Nationaal Comité ter Bestrijding van de Zedeloosheid	640, 641
Meer en Bosch, inrichting voor epileptici te Heemstede	275, 477, 511, 527, 866-869	Nationaal Congres voor de Geestelijke Volksgezondheid	656
Meerenberg, krankzinnigengesticht nabij Santpoort, zie ook Provinciaal Ziekenhuis	35, 48, 52, [53], 83, 88, 91, 92, 96, 98, 102, 116, 126, [129], 136, 138, [143], 149, 150, 153, 157, 158, 204, 215, 262, 310, [821], 1245, 1253	Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid	1071, 1144, 1199, 1200, [1201]
Meervoudige persoonlijkheidsstoornis	929, 1028, 1171	Nationaal Protestants Centrum voor de Geestelijke Gezondheidszorg in Nederland	667, 806
Meijers-Instituut, F.S., te Utrecht	1156, 1159	Nationaal Protestants Centrum voor de Geestelijke Volksgezondheid	727, 730
Meijers-Vereniging, dr. F.S., zie ook Centrale Vereeniging ter Behartiging der Maatschappelijke Belangen van Zenuw- en Zielszieken	355, 616, 672, 673, 939	Nationaal Ziekenhuis Instituut (NZI)	581
Melancholia	113, 167	Nationale Anti Shock Actie 120 volt	786
Melding incidenten bewoners (MIB)	1270	Nationale Bond van Verplegenden	308
Mental Hygiene Movement	412	Nationale Commissie voor Huwelijksvoorlichting	667, 720
Mesdagkliniek, Dr. S. van, TBR-instelling te Groningen	615, 935, [937]	Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid (NFGV)	417, 418, 438, 445, 539, 549, 581, 622, 623, 629, 630, 634, 639, 642, 652-657, 662-671, 682-684, 717, 720, 728, 782, 797, 806, 944, 950, 955, 956, 963, 1223, 1245
Methadonbrief	964	Nationale Raad voor de Volksgezondheid	804, 808, 918, 1057, 1060, 1203
Methedrine, zie Medicijnen		Nationale Ziekenhuisraad	788, 804, 824, 827, 857, 924, 1138
Middernachtzending	211, 400, 640	Nazorg	9, 245-248, 275, 278, 281, 286, 291, 292, 317, 342, 353, 356-362, 366-377, 384-390, 396, 404, 407, 410, 413-419, 435-438, 441, 445, 446, 510, 539, 549, 609, 616, 629, 632, 636, 637, 665-680, 731, 742, 766, 833, 948, 966, 967, 999, 1001, 1015, 1019, 1023, 1027, 1188, 1221, 1224, 1228-1233, 1235, 1237, 1238, 1257, 1259, 1260, 1266
Milanese School	904	Neder-Veluwe, sanatorium, kliniek behorend bij Wolfheze te Wolfheze	269
Milieutherapie, zie Behandelmethoden		Nederlands Centrum Buitenlanders	1166
Militair Neurose Hospitaal, te Austerlitz	527, 554, 570, 627, 905	Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid (NcGv), zie ook	
Militaire psychiatrie, zie Psychiatrie			
Monomanie	40, 222		
Morele behandeling, zie Behandelmethoden			
Multifunctionele Eenheid, zie ook Regionaal GGZ-Centrum	811, 1012, 1056, 1057, 1066, 1067, 1086, 1088, 1103, 1209, 1232, 1236		
Multimodale therapie, zie Behandelmethoden			
Multipele sclerose	167, 197		
Muziektherapie, zie Behandelmethoden			

Trimbos-instituut	10, 806, 823, 850, 956, 985, 1005, 1198	Nederlandsche Eugenetische Federatie	368, 392
Nederlands Consortium voor Consultatieve Psychiatrie	769, 1040	Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst (NMG), zie ook Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst (KNMG)	64, 65, 68, 190, 208, 217, 233, 248, 320, 449, 621, 959, 1223
Nederlands Gesprekcentrum	647, 659, 654	Nederlandsche Vereeniging Nazorg	
Nederlands Hervormde Stichting voor Geestelijke Volksgezondheid	667	Buitengewoon Onderwijs	372
Nederlands Instituut van (Praktiserende) Psychologen (NIP[P])	698, 976	Nederlandsche Vereeniging tegen Vallende Ziekte	275
Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg (NIVEL)	1270	Nederlandsche Vereeniging ter Bevordering der Geestelijke Volksgezondheid (Vereeniging voor Psychische Hygiëne) (NVGV)	279, 376-379, 383, 385, [387], 389, 392, 393, 396, 401, 406, 412-414, 426, 623, 629, 630, 651
Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde	662	Nederlandsche Vereeniging ter Bevordering van Consultatiebureaux voor Moeilijke Kinderen	252, 407
Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek (NISSO)	729	Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken	217
Nederlands-Duitse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg	753	Nederlandsche Vereeniging tot Bestrijding van Geslachtsziekten	400
Nederlandsch Congres voor Openbare Gezondheidsregeling	210, 216, 640	Nederlandsche Vereeniging tot Christelijke verzorging van Drankzuchtigen	216
Nederlandsch Consultatiebureau voor Moeilijke Kinderen, zie ook Medisch Opvoedkundig Bureau (MOB)	403	Nederlandsche Vereeniging voor de Geestelijke Volksgezondheid	252
Nederlandsch Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen	220, 406	Nederlandsche Vereeniging voor Psychoanalyse (NVPA)	185, 427, 431, 432,
Nederlandsch Hervormde Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid, Nederlandsch	398	Nederlandsche Vereeniging voor Psychologie	252
Nederlandsch Instituut voor Psychoanalyse	431	Nederlandsche Vereeniging voor Psychopathologie en Psychiatrische Psychoanalyse, zie ook Leidsche Vereeniging voor Psychoanalyse en Psychopathologie	425
Nederlandsch Israëlitisch Krankzinnigen- gesticht, te Amsterdam, zie ook Apeldoornsche Bosch, Het	89	Nederlandsche Vereeniging voor Psychotherapie (NVPT)	252, 253, 430, 431, 622, 692, 696, 699, 753, 972, 974, 976, 979-981, 985
Nederlandsch Wetenschappelijk Humanitair Komitee (NWHK)	64	Nederlandsche Vereeniging voor Wetenschappelijk Onderzoek der Therapie van Zenuw- en Zielsziekten	278
Nederlandsche Afdeeling van den Internationalen Bond tegen Vallende Ziekte	275		
Nederlandsche Bond voor Ziekenverpleging	149, 154, 156		
Nederlandsche Christen Vrouwen Geheel Onthouders Unie, zie ook Henriëtte Hartsen-kliniek en Uniehuis	216		

Nederlandsche Vereeniging voor Zedelijke Volksgezondheid	400	Nederlandse Federatie voor Ziekenhuispsychiatrie	1040
Nederlandsche Vereeniging/Nederlandse Vereniging van Gestichtsartsen (NVGA), zie ook Groep Gestichtsartsen der Ambtenaren Organisatie	162, 252, 253, 316, 319-323, 360, 373, 388, 448, 547-551, 587	Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers	166
Nederlandsche Vereeniging/Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie (NVPN), zie ook Nederlandsche Vereeniging/Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVP)	67-69, 131, 138, 148-156, 159-162, 184, 185, 192, 203, 206, 207, 211, 217, 233, 237-243, 246-253, [251], 268, 302, 303, 312, 318, 319, 323, 324, [325], 332, 345, 358, 389, 428-431, 447-452, 477, 489, 511, 512, 549, 550, 587, 588, 597, 621, 624, 696, 748, 749, 752-754, 945, 948, 961, 962, 974, 976, 1222-1224, 1242	Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie, zie ook Landelijk Patiënten/Consumenten Platform	1082
Commissie Beroepsuitoefening	752	Nederlandse Vereniging van Gestichtsartsen (NVGA), zie ook Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Dienstverband	448, 546, 547
Commissie Sociale Belangen	448	Nederlandse Vereniging van Instellingen voor Verslavingszorg	1068, 1165
Opleidingscommissie	752	Nederlandse Vereniging van Psychiaters in Dienstverband, zie ook Nederlandse Vereniging van Gestichtsartsen (NVGA)	548, 552, 752
Nederlandsche Vereeniging/Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVP), zie ook Nederlandsche Vereeniging/Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie (NVPN)	27, 29, 56, 65-70, 74, 75, 83, 142, 144, 148, 150, 153, 154, 158, 160, 161, 164, 181, 186, 188, 196-199, 221, 240, 320, 447, 549, 748-757, 770, 824, 825, 865, 918, 959, 960, 962, 976, 978, 981, 982, 1033-1037, 1040, 1046, 1078, 1122, 1154, 1204, 1219, 1222, 1224, 1242	Nederlandse Vereniging van Psychiatrische Tussenvoorzieningen, zie ook Nederlandse Vereniging voor Beschermende Woonvormen	807
Sectie Ziekenhuispsychiatrie	1040	Nederlandse Vereniging van Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundigen (NVSPV)	1143, 1150
Nederlandsche Vereeniging/Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse (NVPA)	185, 205, 252, 427, 471, 694, 759, 982, 1161, 1186	Nederlandse Vereniging van Sociaal-Psychiatrische Diensten	680, 806
Nederlandsche Verplegers Vakvereniging	149	Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (NVAGG)	806, 823, 967, 998, 1002-1005, 1067, 1150, 1203
Nederlandse Federatie van Bureaus voor Levens- en Gezinsvragen	806	Nederlandse Vereniging voor Beschermende Woonvormen, zie ook Nederlandse Vereniging van Psychiatrische Tussen voorzieningen	807, 1067
Nederlandse Federatie van Medisch Opvoedkundige Bureaus	806	Nederlandse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg	1067
Nederlandse Federatie van Reclasseringsinstellingen	1166	Nederlandse Vereniging voor Groepstherapie	974
		Nederlandse Vereniging voor Neurologie (NVN)	750
		Nederlandse Vereniging voor Psychiatrische Verpleegkunde (NVPV)	1144, [1145], 1147, 1150
		Nederlandse Vereniging voor Seksuele/ Sexuele Hervorming (NVSH)	350, 713, 720, 726, 728, 954, 960, 966

Nederlandse Vereniging voor Sociaal Pedagogische Hulpverleners	1149	TBR-instelling	
Nederlandse Vereniging voor Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundigen (NVSPV)	889, 1143	Pompekliniek, Prof. mr. W.P.J.	651, 935-937, 1156, 1160
Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie	959, 1166	Nomenclatuur-lijst voor de psychiatrische inrichtingen in Nederland	324
Neder-Veluwe, sanatorium, kliniek behorend bij Wolfheze te Wolfheze	269, [529]	Non-restraint-behandeling, zie Behandelmethode	
Neofreudianisme	904	Noorder Sanatorium, behorend bij Dennenoord, krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting te Zuidlaren	269, [271], 272, 274, 479, 508
Nervositeit	198, 987	Noordwijk	
Neurasthenie, zie ook Zenuwzwakte	83, 163, 167-169, 172, 198	Zwakzinnigengesticht	
Neuroleptica, zie Medicijnen		Willem van den Bergh Stichting	274, 480
Neurologische stoornissen	113, 115	Noordwijkerhout	
Neuropathologie	68, 186, 258, 1042	Centrum voor psychiatrie	
Neurosen	83, 84, 163, 167-174, 180, 211, 260, 276, 426, 427, 444, 528, 540, 621-626, 636, 639, 647, 660, 669, 692, 704-707, 714, 768, 856, 1070, 1222, 1231	Langeveld	1086
Neurosesanatoria, zie ook Herstellings-oorden voor zenuwlijders en Sanatoria voor zenuwlijders	527, [531], 554, 906	Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting	
Neurosyfilis	39	Bavo St.	94, 264, 310, 480, 482, 518, 580, 832, 836, 840, 864, 915, 916, 1086
Nieuw-Malthusiaanse Bond (NMB)	64, 396, 397, 400, 421	Sancta Maria	94, 262, 310, 326, 475, 480, 518, 580, 606, 1086
Nieuwe Richting	223-236, 242, 344, 347	Woonvorm voor verstandelijk gehandicapten	
Nieuwveen		Hafakker	832
Huis van barmhartigheid		Nosokómos, belangenorganisatie van verplegend personeel	149, 308
Johannes Stichting	100	o	
Zwakzinnigengesticht		Observatiestations	233
Ursula, Huize St.	274	Ockenburg, Kliniek, krankzinnigen-gesticht/psychiatrische inrichting behorend bij Bloemendaal te Loosduinen	269, 498, 499, 604-606, 613
Nijmegen		Oegstgeest	
Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis Nijmegen	825	Inrichting voor zwakzinnige jongeren	
Katholieke Universiteit Nijmegen	192, 254, 252, 459, 461, 530, 709, 938, 1040, 1041, 1044	Voorgeest	166
Krankzinnigengesticht		Kinderpsychiatrische kliniek	
Cellebroederenhuis	47	Curium	452, 462, 530, 759
Neurosesanatorium		Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting	
Berkenoord	528	Endegeest	96, 98, 121-124, 128, 130, [133],

- 134, 136, [137], 153, [155], 166, 170-178, 194,
205, 256, 334, 341, 360-362, 369, 433, 434,
454, 458, 460, 461, 480, 484, 487, 493,
496-499, 504, 518, 560, 566, 574, 575, [589],
[593], 600, 670, 768, [819], 820, 839, 841, 898,
900, [903], 916, 926, 1041, 1086, 1184
- Psychiatrisch-neurologische
universiteitskliniek
Jelgersmakliniek 194, 458, 530, 572, 768,
851, 852, 1041, 1044
- Psychosomatisch Centrum 458
- Rijngeest groep, Organisatie voor
Geestelijke Gezondheidszorg 1086
- Sanatorium voor zenuwlijders
Rhijngeest 82, 128, 166-179, [171], 194,
256, 275, 334, 425, 458, 487, 489, 496-500,
528, 530, 626, 768, 1226
- Oldenkotte, psychopatenasiel, onderdeel
van de Rekkensche Inrichtingen te Eibergen
346, 615, 1156, 1160
- Ondercuratelestelling 80, 218, 40
- One flew over the cuckoo's nest 786, 820
- Ongevallenwet, zie Wetgeving
- Onmaatschappelijkheid 359, 373-375, 638, 639,
651-654, 715, 1228, 1235
- Ontoerekeningsvatbaarheid 81, 228, 236, 345,
934, 1227
- Ontspanningstherapie, zie Behandelmethoden
- Oorlogstrauma's 956
- Oosthoek, De, neurosekliniek te Limmen 833
- Open afdelingen, zie ook Aangewezen
afdelingen en Sanatoriumafdelingen 76, 86,
239, 270-273, 520, 854, 861, 1235
- Opiumwet, zie Wetgeving
- Opleiding voor krankzinnigenverpleging 142
- Oranje-Groene Kruis-vereniging (Protestants-
Christelijke Landelijke Vereeniging
Het Oranje-Groene Kruis) 398
- Orap, zie Medicijnen
- Ordnungs-psychiatrie, zie Psychiatrie
- Organisatorische Eenheden Psychotherapie,
zie ook Regionale Instelling voor Ambulante
Geestelijke Gezondheidszorg (Riagg) 980,
1005, 1185
- Organische psychiatrie, zie Psychiatrie
- Organische zenuwziekten 163, 167, 170, 173,
174, 269
- Orthopedagogiek 378, 404, 877
- Oud-Rosenburg, krankzinnigengesticht/
psychiatrische inrichting te Loosduinen,
zie ook Gesticht aan het Slijkende 96, 269, 480,
488, 489, 496-499, 506, 607, 611, 613, 626
- Oude en Nieuwe Gasthuis,
krankzinnigengesticht te Zutphen [55],
328, 499, 506
- Overdonk, herstellingsoord te Dongen 166
- P
- Paedagogium Achisomog, inrichting voor
zwakzinnige en moeilijk opvoedbare
kinderen, te Apeldoorn 492
- Palo Alto Mental Research Institute 904
- Pandora, zie Stichting Pandora
- Paraldehyd, zie Medicijnen
- Paralysis cerebri 118
- Paranoia 113, 167, 622
- Parnassia, psycho-medisch centrum te
Den Haag 1086
- Partnertherapie, zie Behandelmethoden
- Passantenprobleem 615
- Pastorale Bureaus 710, 711, 987
- Pastorale psychiatrie, zie Psychiatrie
- Patiënten
- Ans 1113
- Barendregt, Ad 604-606, 613, 699
- Beers, C.W. 438
- Bert 1110, 1112
- Boris 1112, 1115
- Clemens 1114, 1117
- Constance, H. 852-855, 923
- Dommissie, Fré 282, 284, [285], 286, 433

Funda, Sam	1114, 1116	833, 966, 971, 972, 995, 999, 1006, 1012, 1016,
Henk	1111, 1112	1021-1025, 1053, 1068, 1158, 1162-1166,
Hepie	1112	1169, 1172, 1173, 1176, 1182, 1187, 1190, 1232,
Luyten, A.	72	1234, 1238
Melster, E.J.A.	72	Pompekliniek, Prof. mr. W.P.J., TBR-instelling
Osterholt, Mies	606	te Nijmegen 615, 935-938, 1156, 1160
Rademakers, Ans	601-603, 606, 612, 613	Poortugaal
Reinsberg-Ypes, Doetje	74	Krankzinnigengesticht/psychiatrische
Stuten-te Gempt, Johanna	70, [71], 72, 80,	inrichting
	82, 96	Maasoord 96, 268, 269, 293, 312, 316, 328,
Tellegen, Egbert	70, 82, 141, 142, 160, 190,	330, 332, 358-362, 369, 388, 401, 472, 475,
	211, 607-613	484, 497, 500, 501, 504, [517], 520, 532, 548, 562,
Theo	1109, 1113	570, 574, 604, 605, 613, 670, 682, 836
Veld, Jan ter	849-855, 904	Psychiatrisch ziekenhuis
Weijde, Bert	600, 609-613	Deltaziekenhuis 518, 520, 545, 604, 605,
Wiske	1111, 1112	613, 836, 844, 845, 898, 916, 925
zenuwlijders in Rhijngeest	169	Delta Psychiatrisch Ziekenhuis 1092,
Patiëntendossiers	46, 120, 128, 134, 166, 173, 174,	1104, 1156
	177, 179, 341, 410, 434, 600, 612, 770, 869,	TBS-kliniek
	911, 1162, 1238	Kijvelanden, De 156, [1157]
Patiëntenfront	795	Post-concentratiekampsyndroom 955
Patiëntenregistratie Intramuraal		Posttraumatische stressstoornis 957, 1188
Geestelijke Gezondheidszorg (PIGG)	855, 1104	Prazine, zie Medicijnen
Patiëntenvertrouwenspersonen	57, 1084, 1270	Preventiefonds, zie ook Prophylaxefonds 664, 665,
Pauluspaviljoen St., psychopatenasiel,		672, 682-684, 691, 717, 728
onderdeel van de St. Willibrordus-stichting		Prison-asile 230, 233, 236
te Heiloo	346, [349], 615	Pro Juventute-verenigingen 405
Paviljoenstelsel	88-92	Probleemcultuur 3, 16, 23, 25
Pedologie	404	Professionalisering 13, 19, 23-25, 28, 54, 56, 207,
Permanente badbehandeling,		246, 248, 449, 523, 524, 536, 686, 746, 755, 806, 932,
zie Behandelmethoden		970, 977, 980, 986, 1135, 1179, 1211, 1220, 1274
Personalisme	445, 456, 616, 638, 658, 661, 734,	protoprofessionalisering,
	739, 1258	zie ook Swaan, A. de 16, 26, 702, 719, 1174, 1239
Persoonlijkheidsstoornissen	256, 427, 641, 834,	Projectgroep Huisvesting Psychiatrie,
	856, 919, 936, 1070, 1072, 1103, 1155, 1169,	zie ook Actie Huisvesting Psychiatrie en
	1222, 1231, 1238, 1273	Actie Moratorium Nieuwbouw Algemene
Pest- en dolhuis te Rotterdam	50	Psychiatrische Ziekenhuizen 818
Phenergan, zie Medicijnen		Prophylaxefonds, zie ook Preventiefonds 409, 417,
Pieter Baan Centrum, te Utrecht	1156, 1159	623, 640, 664, 717
Poliklinieken	2, 68, 180, 246-248, 275, 328, 377,	Protestants-Christelijke Landelijke
	410, 414, 424, 427, 429, 439, 444, 446, 526,	Vereeniging Het Oranje-Groene Kruis,
	532, 544, 680, 688, 701, 731, 732, 740, 799, 810,	zie ook Oranje-Groene Kruisvereniging 416

- Protestantse Stichting ter Bevordering van
Verantwoorde Gezinsvorming (PSVG) 727,
730, 966
- Provinciaal Ziekenhuis te Medemblik 300, 301,
479, 484, 495, 500, 504, 505
- Provinciaal Ziekenhuis, nabij Santpoort,
zie ook Meerenberg 116, 162, 168, 272, [309],
314, 319, 326, 336, 340, 474, 480, 497, [815],
[821], 828, 845, 907, 917, 919, 927, 930, 1086
- Prozac, zie Medicijnen
- Psychagogie, zie ook Carp, E.A.D.E. 431
- Psychagogische behandelmethoden,
zie Behandelmethoden
- Psychasthenie 167, 198
- Psychiater, passim
ontstaan van de term 68
- Psychiatrie, passim
Anti-, zie ook kritische 10, 23, 745, 748, 754,
760, 766, 767, 776, 778, 781, 782, 792, 823,
838, 851, 852, 908, 948, 1009, 1014, 1019, 1028,
1122, 1232, 1259, 1260
- Antropologische 223, 258, 438, 1256
- Beleids- 866, 1034
- Betekenis van de term 7, 1036
- Biologische 757, 760, 762, 766, 769, 771, 786,
1022, 1036-1042, 1075, 1172, 1174, 1178,
1209, 1258, 1250
- Consultatieve 769
- Democratische 778, 786, 822, 925, 1017, 1259
- Etno- 1184
- Fenomenologische 202, 203, 241, 256, 260
- Fluwelen 984, 1000
- Forensische 9, 11, 28, 228, 246, 254, 343, 356,
437, 448, 452, 453, 614-616, 746, 753, 772,
934, 1032-1034, 1151, 1154, 1158, 1159, 1176,
1258, 1266
- Gerechtelijke 30, 40, 190, 216, 221, 222, 227,
228, 232-238, 242, 277, 346, 355, 1258
- Gereformeerde 203, 256, 453, 459
- Harde 984, 994, 1000
- Jeugd- 751, 753, 770, 772, 911, 1024, 1093,
1151, 1176
- Kinder- 253, 409, 423, 424, 437, 448, 452, 453,
461, 462, 749, 758-760, 771, 911
- Kritische, zie ook Antipsychiatrie 20, 544,
746, 754, 773, 775, 780, 781, 784, 786, 790, 794,
796, 809, 817, 820-824, 835, 842-846, 858,
865, 900-905, 914, 916, 926, 948, 1010, 1011,
1019, 1025, 1068, 1079, 1082, 1083, 1208, 1232,
1249, 1255, 1257, 1280
- Liaison- 9, 830, 1040
- Medische 258, 412, 422, 431, 658, 750, 762, 780,
898, 929, 941, 1005, 1009, 1028, 1038, 1051
- Militaire 11, 244, 444, 621, 626, 627, 629, 731,
734, 737
- Ordnungs- 40
- Organische 464
- Pastoraal 394
- Sociale 7, 13, 19, 22, 245, 253, 254, 279, 281,
317, 335, 356, 363, 366, 375, 376, 384, 385, 388,
389, 392, 435, 436, 440, 441, 448, 453, 513,
540, 588, 591, 627, 629, 644, 651, 670, 674-678,
702, 732, 737, 748, 749, 753, 755-758, 762-767, 772,
823, 844, 900, 930, 947, 954, 959, 1000, 1001,
1005, 1006, 1008, 1011, 1023, 1027, 1037, 1042,
1044, 1046, 1074, 1172, 1182, 1200, 1228, 1230,
1233, 1260, 1266
- Sociopsychobiologische benadering 1074
- Wetenschappelijke 199, 201, 772
- Psychiatrisch centrum 539, 831, 836, 866
- Psychiatrisch dagziekenhuis 526, 532, 544, 613,
1238
- Psychiatrisch verpleegkundigen, passim
- Psychiatrisch Ziekenhuis Amsterdam,
te Amsterdam 1086
- Psychiatrisch Ziekenhuis Zeeland,
te Goes 812, 817, [1087]
- Psychiatrisch ziekenhuis, passim
- Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap 215, 220, 235,
236, 252, 253, 350, 388, 753
- Psychiatrische Afdeling van Algemene
Ziekenhuizen (PAAZ) 1, 12, 42, 444, 528, 530,
532, 537-542, 626, 672, 731, 737, 739, 741, 801,
803, 817, 822, 829, 830, 834, 853, 920, 924, 966, 995,

1012-1023, 1040, 1053, 1062, 1066, 1083,	Psychologisering, zie ook Informalisering	994
1086, 1092, 1096, 1122, 1150, 1163, 1176, 1190, 1213,	Psychoneurosen	239
1214, 1226, 1231, 1232, 1265	Psychopatenasiel	246, 274, 277, 343, 346, 616, 1227
Psychiatrische inrichting, <i>passim</i>	Psychopathennoodwet, zie Wetgeving	
Psychiatrische klinieken van universitaire	Psychopathenwetten, zie Wetgeving	
ziekenhuizen (PUK)	Psychopathie	40, 167, 178, 222, 224, 346, 373, 374, 616
Psychiatrische markt	Psychosen	68, 84, 113, 115, 118, 122, 125, 126, 128, 130, 163, 167, 169, 170, 173, 174, 200, 205, 211, 214, 239, 256, 269, 276, 278, 334, 341, 425, 444, 497, 516, 527, 621, 626, 734, 760, 768, 769, 794, 845, 856, 898, 910, 913, 914, 915, 919, 927, 930, 963, 1038, 1039, 1046, 1098, 1103, 1113, 1120, 1155, 1156, 1185, 1197, 1222, 1226, 1231, 1238, 1256, 1273
Psychiatrische Observatiekliniek van het	affectieve	118, 856
Gevangeniswezen, te Utrecht	Psychosomatiek	258, 452
Psychiatrische Revolutie	Psychosomatisch Centrum, te Oegstgeest,	
Derde	zie ook Jelgersmakliniek	458
Eerste	Psychosynthese	1167, 1176
Tweede	Psychotherapeuten, niet-medische	2, 981, 1164, 1179, 1186, 1212, 1216
Psychiatrisering	Psychotherapeutische gemeenschappen	1, 850, 852, 907, 908, 924, 927, 1120
Psychische Curmethode, zie ook Reil, J.C.	Psychotherapie, zie Behandelmethoden	
Psychische hygiëne	Psychotraumattherapie, zie Behandelmethoden	
7, 13, 211, 214, 246, 252, 281,	Psycomplex	14
370, 376-392, 400, 406, 412-419, 435, 438-445,	Psydeskundigen	15
591, 629, 632, 636, 639, 640, 642, 646, 649, 650, 654,		
655, 659-663, 668-672, 684, 709, 715, 716,	Q	
720-722, 727, 729, 731, 733, 738, 743, 941-948, 952,	Querulantenwaanzin	35
954, 964, 1001, 1015, 1016, 1221, 1228, 1229, 1233,		
1244, 1258-1261	R	
Psycho-cathartische behandelmethoden,	Raad voor de Volksgezondheid en Zorg	1069
zie Behandelmethoden	Raalte	
Psycho-Hygiënisch Team voor Jongeren	Psychiatrisch ziekenhuis	
Psychoanalyse	Franciscushof St.	514, 811-816, 835, 822, 1144
6, 13, 14, 20, 168, 179, 182-185,	Ramaerkliniek, behorend bij krankzinnigen-	
203-207, 241, 246, 252, 253, 256, 260, 334, 335,	gesticht/psychiatrische inrichting	
371, 385, 394, 420-432, 437-439, 458-462, 658, 667,	Oud-Rosenburg te Loosduinen	269, 488
687, 694, 698, 699, 702, 703, 705, 708, 725, 736,		
737, 748, 758-762, 766-772, 901, 904, 909, 974,		
980-985, 1014, 1041, 1176, 1185, 1229, 1256-1258		
Psychoanalytisch Genootschap		
462, 694, 759,		
1161, 1186		
Psychoanalytisch Instituut		
432, 447, 625, 694,		
699, 700, 1161		
Psychodrama, zie Behandelmethoden		
Psychofarmacologische revolutie		
553		
Psychogene verklaringen		
21		
Psychogeriatrische verpleeghuizen		
1, 528, 826,		
1026, 1034, 1096, 1106, 1213		
Psychologische Dienst van het Ministerie		
van Oorlog		
626		
Psychologisering		
13		

- Rationalisering 650, 775, 993, 1032, 1037, 1054, 1056, 1075, 1076, 1124, 1129, 1208, 1274, 1275
- Rationeel-emotieve therapie, zie Behandelmethoden
- Reductionisme 25, 200, 206, 258, 703, 1042
- Refusal, zie Medicijnen
- Regionaal GGZ-Centrum, zie ook Multifunctionele Eenheid 1066, 1067, 1086, 1088, 1103, 1232, 1236
- Regionaal Instituut/Regionale Instelling voor Nascholing en Opleiding (RINO) 976, 1076, 1179
- Regionaal Patiënten en Consumenten Platform 1080, 1082
- Regionale Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid 924
- Regionale Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (Riagg) 2, 13, 669, 747, 757, 802, 805, 809, 823, 930, 981, 995, 999, 1001-1008, 1011, 1012, 1025, 1026, 1056, 1078, 1110, 1133, 1143, 1161-1169, 1173, 1180-1187, 1190, 1203, 1209, 1216, 1233, 1234, 1246, 1259, 1260
- Regionale Instelling voor Beschermende Woonvormen (RIBW) 930, 1034, 1057, 1065, 1092, 1100, 1102, 1162
- Regionale Instellingen voor Geestelijke Gezondheidszorg (RIGG) 810, 1056, 1057
- Regionalisatie 106, 800, 803, 814, 817, 834-836, 932, 999, 1006, 1007, 1022, 1086, 1215, 1246, 1273
- Registratie, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen
- Regressietherapie, zie Behandelmethoden
- Reichiaanse bio-energetica, zie Behandelmethoden
- Reinier van Arkel, krankzinnigengesticht te Den Bosch 94, 96, 260, 361, 518, 836, 886, 1086
- Rekken
TBR-instelling
Rekkense Inrichtingen 935, 936
- Rekkense Inrichtingen, particuliere TBR-instelling te Rekken 935, 936
- Relatietherapie, zie Behandelmethoden
- Release 795, 966, 1002, 1165
- Renteneurose 624
- Reorganisatiecommissie voor de Geestelijke Volksgezondheid 632, 641, 656
- Retreat, te York, zie ook Tuke, W. 33
- Réveil 59
- Revisionisme 10, 20, 23
- Rhijngheest, sanatorium voor zenuwlijders te Oegstgeest, zie ook Jelgersmakliniek 82, 128, 166, 167, 168, 169, 170, [171], 172, 173, 174, 175, 176-179, 194, 256, 275, 334, 425, 458, 487, 489, 496-500, 528, 530, 626, 768, 1226
- Riagg en Religie, werkgroep 1168
- Rijdende psychiater 363-366, 674
- Rijks Bureau voor de Voorbereiding van de Voedselvoorziening in Oorlogstijd (RBVVO) 484
- Rijks Psychiatrische Inrichting te Grave 96, 136, 138, 227, 326, 472, 518, 811, 888
- Rijksevacuatiekampen voor Oorlogsslachtoffers, zie ook Gezinsoorden voor Maatschappelijk Onaangepaste Gezinnen 651
- Rijkskrankzinnigengesticht, te Medemblik 77, 87, 94, 148, [151], 215, 227, [229], 230, [231], 233, 235, 262, 264, 301, 330, 495, 518, 574, 811
- Rijkswerkinrichting, te Veenhuizen 232
- Rijngheest, Organisatie voor Geestelijke Gezondheidszorg te Oegstgeest 1086
- Rijnland, therapeutische gemeenschap, afdeling van het Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort 854, 906-908, 913, 924, 927
- Ritalin, zie Medicijnen
- Rivierduinen, De, Organisatie voor Geestelijke Gezondheidszorg 1086
- Robert Fleurystichting, psychiatrische inrichting/Organisatie voor Geestelijke Gezondheidszorg te Leidschendam, zie ook Hulp en Heil en Schakenbosch 1086

- Roermond
 Sanatorium voor alcoholisten
 Schöndeln 275, 682
- Rogeriaanse (psycho)therapie, zie
 Behandelmethoden
- Roomsch-Katholieke Artsenvereniging 322, 352,
 394-397
- Roomsch-Katholieke Charitatieve Vereniging
 voor Geestelijke Volksgezondheid 393
- Rorschachtest 546
- Rosmalen
 Krankzinnigengesticht/psychiatrische
 inrichting
 Coudewater 48, 89-94, 264, 479, 480, 501,
 518, 595, 836, 857, 1086
- Psychiatrisch ziekenhuis
 Instituut voor Psychiatrische Zorg
 Oost-Brabant 1086
- Rotterdam
 Doorgangshuis 96,
 Erasmus Universiteit Rotterdam 453, 461, 758,
 759, 766, 767, 771, 945, 958, 961, 1041, 1042
- Pest- en dolhuis 50
- Rotterdamsche Vereniging ter
 Behartiging van de Maatschappelijke
 Belangen van Zenuw- en Zielszieken 539
- Rümkegroep, H.C. 1086
- rusthuizen 807, 1226
- Rutgershuizen, zie ook Adviesbureaus
 voor Geslachtsleven, Huwelijk en Geboorte-
 regeling en Aletta Jacobshuis 397, 966
- Ruyterstee, De, jeugdpsychiatrische
 instelling 1118
- s
- Sanatoria voor zenuwlijders, zie ook
 Herstellingsoorden voor zenuwlijders
 en Neurosesanatoria 82, 91, 100, 121, 123,
 166-170, 216, 217, 240, 527, 1227, 1237
- Sanatorium voor alcoholisten en
 neurasthenici te Voorst 216
- Sanatoriumafdelingen, zie ook Aangewezen
 afdelingen en Open afdelingen 86, 240, 262,
 269-273, 276, 488, 1226
- Sancta Maria, krankzinnigengesticht/
 psychiatrische inrichting gesticht te
 Noordwijkerhout 94, 262, 310, 326, 475, 480,
 518, 580, 606, 1086
- Santpoort
 Krankzinnigengesticht
 Meerenberg 35, 48, 52, [53], 83, 88-92,
 96, 98, 102, 116, 126, [129], 136, 138,
 [143], 149, 150, 153, 157, 158, 204, 215, 262,
 310, [821], 1245, 1253
- Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort 116,
 262, 268, 272, [309], 314, 319, 326, 336,
 340, 474, 480, 487, [815], [821], 828, 845, 907,
 917, 919, 927, 930, 1086
- Therapeutische gemeenschap van het
 Provinciaal Ziekenhuis nabij Santpoort
 Amstelland, jeugdafdeling 906-911,
 927, 928
- Rijnland 854, 906-908, 913, 924, 927
- Therapeutische gemeenschap van het
 Provinciaal Ziekenhuis Santpoort,
 jeugdafdeling
 Amstelland 907
- Schaarsbergen
 Sanatorium
 Koningsheide 276
- Schakenbosch, psychiatrische inrichting
 te Leidschendam, zie ook Hulp en Heil
 en Robert Fleurystichting 518, 1086
- Schizofrenie, zie ook Dementia praecox 39, 113,
 176, 330-334, 342, 461, 568, 856, 870, 902,
 917, 919, 926-929, 1008, 1037-1041, 1046, 1103,
 1109, 1112-1115, 1132, 1195, 1197
- Schöndeln, sanatorium voor alcoholisten
 te Roermond 275, 682
- Schorerstichting, Jhr. Mr. J.A. 954, 972, 1165
- Schreeuwh therapie, zie Behandelmethoden
- Schrijfftherapie, zie Behandelmethoden
- Schuurmans Stekhoven, Instituut 238, 239

Sectie voor Geestelijke Gezondheidszorg, onderdeel van de Inspectie Geneeskundige Dienst der Koninklijke Landmacht	627	Sociaal-Pedagogische Diensten, zie ook Nazorg	673
Seksuele perversie	40, 423	Sociaal-Psychiatrisch Studiegezelschap	675, 753
Selectie-Instituut voor TBR-gestelden, te Utrecht	615	Sociaal-Psychiatrische Dienst (SPD)	445, 446, 528, 532, 539, 540, 568, 665, 668, 671, 673, 675, 678, 680, 751, 766, 799, 834, 855, 949, 966, 967, 972, 994-1001, 1004, 1006, 1008, 1161, 1203, 1233
Selectieve serotonine-heropname remmers, zie Medicijnen		Social casework	658, 671, 682, 684, 686, 687, 691, 719, 725, 735, 949, 1028, 1241, 1258
Semimurale voorzieningen		Sociale homeostase	632
Beschermende woonvormen	799, 808, 811, 825, 832, 845, 846, 917, 918, 1012, 1026, 1032, 1053, 1055-1058, 1062, 1065, 1067, 1085, 1090, 1099, 1100, [1101], 1102, 1126, 1128, 1129, 1140, 1195, 1213, 1214, 1236, 1238, 1272	sociale pensions	807, 1102
Crisis- en opvangcentra	1068	Sociale psychiatrie, zie Behandelmethoden	
Instellingen voor deeltijdbehandeling	799-803, 814, 816, 825, 833, 846, 930, 1012, 1055, 1066, 1068, 1126, 1176	Sociale psychiatrie, zie Psychiatrie	
Sensitivity-training, zie Behandelmethoden		Sociale therapie, zie Behandelmethoden	
Serpasil, zie Medicijnen		Sociatrie, zie ook Human Relations- benadering	662, 671
Servatius St., krankzinnigengesticht/ psychiatrische inrichting te Venray	94, 98, [311], [313], 322, 326, 392, 471, 480, 482, 500-502, [503], 518, 520, 545, 580, 816, 835, 839, 840, 898	Société médico-psychologique	37
SGA-afdelingen, zie ook Sterk gedragsgestoorde en agressieve patiënten	920	Sociopsychobiologische benadering, zie Psychiatrie	
Shellshock	439, 624	Sociotherapeutisch Centrum (STC)	542, 574
Sinaïkliniek, psychiatrisch ziekenhuis te Amersfoort	513, 518, [519], 956	Sociotherapie, zie Behandelmethoden	
Single room, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen		Sociowoningen, zie ook Beschutte woonvormen	807, 808, 832, 1056, 1090, 1102
Slaapkuur, zie Behandelmethoden		Solidariteitscomité Socialistische Patientenkollektiv	795
Slijkeinde, Gesticht aan het Slijkeinde, krankzinnigengesticht te Den Haag	96	Somatische behandelingsvormen, zie Behandelmethoden	
Sluisinternaten	444, 526, 532, 544, 574, 613, 678, 731, 732, 802, 807, 833, 1238	Somnifeenbehandeling, zie Behandelmethoden	
Sociaal-Analytische Werkgroep	421	Sosjale Joenits	795, 1002
Sociaal-constructivistische benadering, zie ook Foucault, M.	23	Socialistische Patientenkollektiv	778
Sociaal-darwinisme	212	Spaarnestichting te Haarlem	362
Sociaal-pedagogische behandelingsvormen, zie Behandelmethoden		Spanzeil, zie Behandelmethoden, Dwangmiddelen	
		Specialisten Registratie Commissie (SRC)	248, 249
		Staatscommissie Euthanasie	959
		Staatscommissie Vorming en Erkenning van Medische Specialisten	449
		Staatstoezicht, zie Geneeskundige Inspectie voor de Geestelijke Volksgezondheid en Geneeskundig Staatstoezicht en Genees- kundig Toezicht op de Volksgezondheid en Staatstoezicht op Krankzinnigen en	

Krankzinnigengestichten en Staatstoezicht op de Volksgezondheid		Stichting voor Geestelijke Volksgezondheid in Noord-Holland	369, 666
Staffunctionarissen in de Psychiatrie, Vereniging (STIP)	1143, 1146	Stichting voor medisch verantwoorde zwangerschapsonderbreking (Stimezo)	961
Standaardisering	304, 766, 932, 1034, 1037, 1075, 1076, 1038, 1094, 1129, 1211, 1257	Stichting voor Studie en Documentatie op het gebied van het Alcoholisme	683
Stemmingsstoornissen	113, 115, 122, 126, 128, 130, 829	Stopwet, zie Wetgeving	
Stepped care	1066,	Stress	460, 608, 931, 946, 1006, 1028, 1046, 1070, 1167, 1171, 1200
Sterk gedragsgestoorde en agressieve (SGA) patiënten	920	Stress-kwetsbaarheidsmodel, interactief	931, 1046
Sterksel		Structureel-functionalisme, zie ook Parsons, T.	24
Inrichting voor epileptici		Studiegroep van leidinggevende verplegenden	875, 877
Huize Providentia	275, 526	Stuurgroep Toekomstscenario's Gezondheidszorg	1038, 1198
Stevensbeek		Substitutie	809, 811, 918, 1012, 1055-1057, 1067, 1183
TBR-instelling		Substitutieproject Drenthe	930
Maria Regina	616	Suggestietherapie, zie Behandelmethoden	
Stichting Beschermende Woonvormen		Suggestieve behandelmethoden, zie Behandelmethoden	
Utrecht	809	Systeemtheorie	904
Stichting Centrum Katholieke Medisch Opvoedkundige Bureaus	691, 806	Szondi-test	546
Stichting Centrum Katholieke Psychiatrische Voor- en Nazorgdiensten	680, 806		
Stichting Informatie- en Coördinatieorgaan		T	
Dienstverlening Oorlogsgetroffenen	956	Tabes dorsalis	39
Stichting Landelijke Patiënten- en Bewonersraden	792, 857	Taskforce Vermaatschappelijking	1069
Stichting Nationaal Orgaan		TBR (ter beschikking van de regering stellen)	246, 343-346, [347], 352, 353, 403, 437, 441, 498, 614, 615, 618-620, 828, 861, 934-940, 1093, 1096, 1154, 1155, 1227
Zwakzinnigenzorg (NOZ)	524	TBS (terbeschikkingstelling)	936, 1154-1156, 1159, 1160, 1213, 1227
Stichting Nederlands Volksherstel	638, 715	TBS-wet, zie Wetgeving	
Stichting Pandora	[785], 788, 790, 792, 823, 845, 929, [1059], 1082	Temesta, zie Medicijnen	
Stichting Patiënten Vertrouwens Persoon	1107	Therapeutische Gemeenschap (TG)	7, 444, 527, 540, 554, 570, 592, 628, 735, 737, 739, 746, 795, 845, 850, 854, 904-916, 921, 923, 931, 938, 1003, 1134, 1160, 1256, 1258, 1261
Stichting Patiëntenvertrouwenswerk		Tijdelijke Commissie TBS-beleid	1160
Geestelijke Gezondheidszorg	857		
Stichting Pharos	1165		
Stichting Protestants-Christelijk			
Landelijk Bureau voor de Geestelijke Gezondheidszorg in Nederland	667		
Stichting tot Oprichting en Instandhouding van Joodse Psychiatrische Consultatiebureaus en MOB's	672		

Tijdelijke Commissie van Advies voor de Psychopathenzorg	615	Uniehuis, sanatorium voor vrouwelijke drankzuchtigen te Beekbergen, zie ook Henriëtte Hartsen-kliniek en Nederlandsche Christen Vrouwen	
Tijdelijke Stimuleringsregeling Regionale Instellingen Geestelijke Gezondheidszorg	810	Geheel-Onthouders Unie	216, 275
Tijdelijke Subsidieregeling Maatschappelijke Dienstverlening	808, 830	Universele therapie, zie Behandelmethoden	
Tilburg Psychiatrisch ziekenhuis		Universiteitsklinieken	1, 85, 88, 123, 142, 164, 194, 240, 276, 321, 328, 526, 528, 530, 532, 549, 1021, 1220, 1226, 1227
Jan Wier	812, 817, 836, 1092	Universiteitspsychiatrie	
Tofranil, zie Medicijnen		Erasmus Universiteit Rotterdam	453, 461, 758, 759, 766, 767, 771, 945, 958, 961, 1041, 1042
Totale institutie	41, 776, 778	Gemeente Universiteit Amsterdam/ Universiteit van Amsterdam	165, 186, 188, 204, 206, 224, 227, 254, 421, 424, 452, 453, 459, 461, 530, 675, 699, 758, 769, 927, 950, 976, 985, 1046
Tranquillizers, zie Medicijnen		Katholieke Universiteit Nijmegen	192, 254, 452, 459, 461, 530, 709, 938, 1040, 1041, 1044
Transactionele analyse	904	Rijksuniversiteit Groningen	85, 188, 190, 194, 254, 459, 530, 760, 764, 930, 1041
Transactionele Analyse, zie Behandelmethoden		Rijksuniversiteit Leiden	166, 188, 194, 241, 254, 262, 424, 452, 461, 540, 696, 758, 766, 1041, 1042
Transinstitutionalisering	1018	Rijksuniversiteit Limburg te Maastricht	755, 759, 760, 766, 930, 1041
Trilafon, zie Medicijnen		Rijksuniversiteit Utrecht	44, 185, 186, 188, 190, 192, 194, 200, 254, 260, 348, 452, 456, 461, 530, 626, 758, 764, 766, 771, 852, 1041, 1044
Trimbos-instituut, zie ook Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid (NcGv)	10, 11, 1128	Vrije Universiteit te Amsterdam	190, 192, 201, 204, 241, 254, 258, 424, 425, 463, 456, 461, 462, 530, 758, 759, 760, 762
Triversum, kinder- en jeugdpsychiatrische instelling te Amstelveen	911	Ursulakliniek St., psychiatrisch ziekenhuis te Wassenaar	840, 853, 1086
Tucht-Unie	381	Utrecht	
Tulpenburg, kinder- en jeugdpsychiatrische kliniek te Amstelveen	911	Diakonessenhuis	89
Tussenvoorzieningen	801, 807, 1105	Forensisch Selectie-Instituut	935
Gezinsvervangende tehuizen	807	Instituut voor Medische Psychologie/ Psychotherapie (IMP)	694, 699, 701
Halfway homes	807, 833	Frankzinnigengesticht	
Hostels	802, 807, 808, 833	Willem Arntsz Huis	96, 186, 477, 480, 504, 556, 574, 854, 855, 924, 948, 1086
Kosthuizen	807		
Logementen	807		
Rusthuizen	807, 1226		
Sluisinternaten	802, 807, 833, 1238		
Sociale pensions	807, 1102		
Tweedelij	1006, 1173		
U			
Udenhout			
Idiotengesticht			
Huize Assisië	100, 274, 472		
Unie van Nederlandse Herstelingsoort-organisaties	830		

Meijers-Instituut, F.S.	1156, 1159	Veldzicht, psychopatenasiel, voormalig	
Pieter Baan Centrum	1156, 1159	Rijksopvoedingsgesticht te Avereest	346,
Psychiatrische Observatiekliniek van het		[347], 352, 353, 615, 619, 935, 1156, 1160	
Gevangeniswezen	614, 615, 934	Velp	
Rijksuniversiteit Utrecht	44, 185, 186, 188,	Psychiatrisch dagziekenhuis	
190, 192, 194, 200, 254, 260, 348, 452, 456, 461,		Welgelegen	355, 532, 613
530, 626, 758, 764, 766, 771, 852, 1041, 1044		Veluweland, neurosesanatorium/therapeu-	
Selectie-Instituut voor TBR-gestelden	615	tische gemeenschap te Ederveen	527, 554,
TBR-instelling		570, 575, 852, 907	
Hoevenkliniek, Dr. H. van der	615	Venray	
Utrechts Nederlands Psychoanalytisch		Huize Pascalis St.	480
Genootschap	982	Krankzinnigengesticht/psychiatrische	
Utrechtse School	456, 459, 544, 616-619, 639, 659,	inrichting	
1258, 1262		Anna St.	94, 100, 302, 316, [327], 330, 480,
Utrechtse Werkgroep Arts en Maatschappij	795	501, 513, 518, 516, 542, 580, 816, 835, 839, 841	
v		Servatius St.	94, 98, [311], [313], 322, 326,
		392, 471, 480, 482, 500-502, [503], 518,	
		520, 545, 580, 816, 835, 839, 840, 898	
		Psychiatrisch ziekenhuis	
		Vincent van Gogh Instituut	1156, 1190
Vaals		Vereeniging Centraal Israëlietisch	
Sanatorium		Krankzinnigengesticht in Nederland	
Huize Esch	275	(en andere Joodsche Instellingen)	92, 358
Valeriuskliniek, psychiatrische		Vereeniging Dr. Schroeder van der Kolk	362
universiteitskliniek van de Vrije		Vereeniging Nederlandsch Hervormde	
Universiteit te Amsterdam	91, 179, [193],	Stichtingen voor Zenuw- en Zielszieken	400
194, 203, [251], 254, 258, 453, 511, 609, 813,		Vereeniging tot Bevordering van	
760, 786, 1086		Gereformeerde Ziekenverzorging	89
Valeriuskring	203, 256, 258	Vereeniging tot Bevordering van het	
Vastbinden, zie Behandelmethoden,		Herstel van Drankzuchtigen	217, 220, 275
Dwangmiddelen		Vereeniging tot Christelijke Liefdadigheid	98
Vaste Commissie van Advies en Bijstand		Vereeniging tot Christelijke Verzorging	
inzake de Verpleging	889	van Krankzinnigen en Zenuwlijders	
Vecordia	118	in Nederland	90, 148, 150, 154, 166, 192,
Veendam		201, 203	
Sanatorium		Vereeniging tot Christelijke Verzorging	
Hospitium	216	van Krankzinnigen in Nederland,	
Veenhuizen		zie ook Vereniging Bennekom	90, 92, 148, 150,
Rijkswerkinrichting	232	154, 166, 192, 201, 203, 256, 282, 302, 303,	
Veldwijk, Krankzinnigengesticht/		316, 322, 760	
psychiatrische inrichting te Ermelo	74,	Vereeniging tot Christelijke Verzorging	
90-92, [99], [101], 106, 111, 136, 138, 184, 149,		van Zenuwlijders in Nederland	166
153, 154, 300, 310, 323, 335, 480, 482, 499, 505,			
518, 545, 849-852, 870, 871, 916, 925			

Vereeniging tot Instandhouding van het Consultatie Bureau voor Alcoholisme	220	Vereeniging GGz Nederland	1068
Vereeniging tot Opvoeding en Verpleging van Geesteszwakke Kinderen	98	Vereeniging tegen Kindermishandeling	1165
Vereeniging tot Stichting van Christelijke Inrichtingen ter Verpleging van Zwakzinnigen	346	Vereeniging ter Bevordering Sociotherapie	1149
Vereeniging van Christelijke Psychiaters	398	Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken	300, 400, 597, 672
Vereeniging van Christelijke Psychologen	398	Vereeniging van Directeuren Basisgezondheidsdiensten	1203
Vereeniging van geheelonthouders- geneeskundigen in Nederland en zijn koloniën, zie ook Artsen-Geheel-Onthouders- Vereeniging voor Nederland en zijn koloniën	215	Vereeniging van Nederlandse Psychiaters (VNP)	753, 978
Vereeniging van Krankzinnigengestichten in Nederland	323, 484, 485, 1223	Vereeniging van Vlaamse Zenuwartsen	752
Vereeniging van Maatschappelijk Werk bij Zenuwlijden en Krankzinnigheid	245, 278, 281, 354	Vereeniging van Werkers in Psychotherapeutische Gemeenschappen	889
Vereeniging van Onderwijzers en Artsen	372	Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid op Gereformeerde Grondslag	669
Vereeniging van Psychoanalytici in Nederland	431	Vereeniging voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie	753
Vereeniging van R.K. Gestichten en Inrichtingen voor Krankzinnigen en Zwakzinnigen	322, 323, 398, 1223	Vereeniging voor Polikliniekmedewerkers van Psychiatrische Instellingen	753
Vereeniging van Rooms-Katholieke Gestichtsartsen	322	Vereeniging voor Psychogeriatric	916
Vereeniging voor Geestelijke Volksgezondheid op Gereformeerde Grondslag	398, 640	Vereeniging voor Rogeriaanse Therapie	698
Vereeniging voor Wetenschappelijk Onderzoek der Therapie van Zenuw- en Zielsziekten	252	Vereeniging voor Werkers in Psychotherapeutische Gemeenschappen	906
Vereenigde Staten, psychiatrie in	7, 10, 14, 36, 37, 100, 107, 163, 212, 352, 390, 406, 407, 409, 412, 432, 438, 439, 441, 445, 566, 575, 645, 646, 658, 659, 662, 686, 687, 696, 734, 736-743, 749, 767, 788, 805, 824, 931, 936, 945, 982, 1013-1021, 1026-1028, 1038, 1039, 1042, 1122, 1124, 1173, 1213, 1257-1263	Vergadering van Directeuren van Inrichtingen voor Zwakzinnigheid	523
Vereeniging Bennekom, zie ook Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen in Nederland	760	Verlengde-arm-constructie	1179
		Verlichting	31, 32, 222
		Vermaatschappelijk	28, 794, 925, 1010, 1011, 1031, 1032, 1039, 1055, 1056, 1068, 1069, 1074, 1128, 1149, 1151, 1189-1197, 1202, 1205, 1209-1213, 1216, 1232, 1236, 1246, 1249, 1252, 1259, 1272
		Verpleegkundig artikel 3	1137
		Verpleegkundig specialist artikel 14	1137
		Verpleegkundigen	
		Aals, Claartje van	465-470, [467], 474, 493
		Brakel, Coby van	468
		Clay, J.	318
		Derks, Jeanne	1130, [1131], 1136
		Kaptijn, Andries	298, [299], 482, 578
		Koppe-de Blaazer, C.	318
		Leenders, J.	596, 1147
		Lettink, G.	597

- Rijswijk, Anton van 866, [867], 868, 872
 Stevens, Piet (broeder Sergius) 575-578, [577], 588, 594, 842
 Verbeek, K. 318
 Verpleegsters/verplegerskwes- 144, 146, 149
 Verpleger- of verpleegsterloze ruimten 340
 Verplegingsbesluit 312, 321
 Verplegingsgestichten 141, 142
 Verslavingszorg 681, 684, 803, 827, 1002, 1003, 1033, 1055, 1067, 1068, 1086, 1092, 1096, 1112, 1151, 1165, 1169, 1171, 1180, 1191, 1233
 Verstehende methode, zie Behandelmethoden
 Vervalpsychose, zie ook
 Onmaatschappelijkheid 375
 Verwenzorg 1126
 Verzorgingssociologie, zie ook Swaan, A. de 23, 25
 Viersprong, De, neurosesanatorium te
 Halsteren 527, [531], 850, 951, 852, 904, 906, 907, 924
 Vijverdal, Psycho-Medisch Streekcentrum
 te Maastricht, zie ook Calvariënberg 19, 812, [813], 814, 816, 835, 925, 1088, 1092, [1095], [1123], 1143
 Villa Wilhelmina, sanatorium voor
 drankzuchtigen te Breda 216
 Vincent van Gogh Instituut, psychiatrisch
 ziekenhuis te Venray 1156, 1190
 Vledder
 TBR-instelling
 Hoeve Boschoord 615, 935, 936, 1156
 Vogel- en Plantentuin, sanatorium voor
 zenuwlijders te Arnhem 82, 204, 276
 Vogelenzang, psychiatrische inrichting
 te Bennebroek 91, 262, [267], 300, 473, 480, 482, 499, 500, 505, 510, 518, 682, 840, 868, 913, 916, 923, 926, 959
 afdeling Zuideroort 913
 Volksbeweging, Nederlandse 638
 Volksbond tegen Drankmisbruik 216, 218
 Voogdijcomplex 14
 Voorburg, krankzinnigengesticht/
 psychiatrische inrichting te Vught 92, 94, 96, 98, 111, 112, 121-124, 128, 130, 134, 141, 150, 153, 160, 268, 330, 332, 341, 360, 361, 370, 394, 396, 433, 434, 480, 482, 495, 500-502, [515], 518, 520, 545, 566, 568, 576, [577], 578, 595, 596, 600-603, 606, 613, 817, 836, 877, 886, 893, 913, 916, 1086
 Voorgeest, inrichting voor zwakzinnige
 jongeren, te Oegstgeest 166
 Voorlichtingsdienst voor niet-confessionele
 psychiatrische inrichtingen 581
 Voorst
 Sanatorium voor alcoholisten en
 neurasthenici 216
 Voorzorg 9, 245-248, 275, 278, 281, 286, 291, 292, 317, 342, 353, 356, 358-362, 366, 368-372, 375-377, 384-386, 390, 396, 407, 413-419, 435, 436, 438, 445, 446, 510, 539, 549, 616, 629, 632, 636, 637, 665-680, 731, 742, 766, 833, 948, 966, 999, 1001, 1015, 1027, 1221, 1224, 1228-1230, 1233, 1235, 1237, 1238, 1257, 1259, 1260, 1266
 Vrederust, krankzinnigengesticht/
 psychiatrische inrichting te Bergen op Zoom
 92, 98, 304, 326, 332, 361, 473, 479, 506, 518, 527, 605, 606, 817, 833, 836, 840, 906
 Vriendendiensten in de geestelijke
 gezondheidszorg 1126
 Vries
 TBR-instelling
 Filadelfia 616
 Vrijenban, buitengesticht te Delft,
 zie ook Joris Gasthuis St. 69
 Vrijgevestigde psychiaters/zenuwartsen 180, 185, 245, 249, 277, 369, 437, 448, 636, 674, 676, 700, 735, 736, 751, 753, 799-802, 817, 834, 855, 977-979, 1012, 1016, 1021-1027, 1162, 1164, 1166, 1169, 1172, 1223, 1228, 1237, 1260
 Vught
 Krankzinnigengesticht/psychiatrische
 inrichting
 Voorburg [73], 92, 94, 96, 98, 111, 112, 121-124, 128, 130, 134, 141, 150, 153, 160, 268, 330, 332, 341, 360, 361, 370, 394, 396, 433, 434,

	480, 482, 495, 500-502, [515], 518, 520, 545, 566, 568, 576, [577], 578, 595, 596, 600-603, 606, 613, 817, 836, 877, 886, 893, 913, 916, 1086	
w		
Waanzin	30-33, 37, 43, 195, 209, 224, 334, 778, 924, 1248	
Wagenborgen		
Aangewezen inrichting/psychiatrische inrichting voor chronici		
Groot Bronswijk	518, 832, 1008, 1086,	
Idiotengesticht		
Bethesda	98, 274, 275, 477, 508, 526	
Warnsveld		
Krankzinnigengesticht/psychiatrische inrichting		
Groot Graffel	96, 473, 479, 480, 482, 494, 499, 501, 506, 507, 518	
Wassenaar		
Psychiatrisch-neurologische kliniek		
Jacobusstichting St.	276	
Psychiatrisch ziekenhuis		
Ursulakliniek St.	840, 853, 1086	
Wederopbouwwet, zie Wetgeving		
Wegloophuizen	820, 845, 967	
Welgelegen, Hoeve, te IJpendam	355	
Welgelegen, psychiatrisch dagziekenhuis te Velp	532	
Welterhof, De, Psychiatrisch Centrum te Heerlen	812, 816, 817, 835, 840, 898, 915	
Wenakker, De, jeugdpsychiatrische kliniek te Groningen	1118	
Werkgroep 2000	881	
Werkgroep Herziening B-opleiding	1139	
Werkgroep Krankzinnigenwet	790	
Werkgroep Kwaliteit en Doelmatigheid Psychiatrische Ziekenhuizen	924	
Werkgroep Pastorale Hulp aan Homofielen	953	
Werkgroep Profielschets Psychiater	1035	
Werkgroep Psychiatrie Rotterdam	845	
Werkgroep Rechtspositie Patiënten in Psychiatrische Ziekenhuizen, zie ook Commissie van Dijk		790, 862
Werkgroep Verdovende Middelen		963
Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering voor werknemers (WAO), zie Wetgeving		
Wet Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen (BOPZ), zie Wetgeving		
Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid, zie Wetgeving		
Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening, zie Wetgeving		
Wet Klachtrecht Cliënten Zorgsector, zie Wetgeving		
Wet Medezeggenschap Cliënten Zorgsector, zie Wetgeving		
Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering, zie Wetgeving		
Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst, zie Wetgeving		
Wet op de Uitoefening van de Geneeskunst, zie Wetgeving		
Wet op het Mentorschap, zie Wetgeving		
Wet op het Voortgezet Onderwijs, zie Wetgeving		
Wet Tarieven Gezondheidszorg, zie Wetgeving		
Wet tot bescherming op het Diploma Ziekenverpleging, zie Wetgeving		
Wet tot Voorziening tegen Besmettelijke Ziekten, zie Wetgeving		
Wet tot Wettelijke Bescherming van het Diploma Ziekenverpleging, zie Wetgeving		
Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers, zie Wetgeving		
Wet Uitoefening Geneeskunst, zie Wetgeving		
Wet Voorzieningen Gezondheidszorg, zie Wetgeving		
Wet Ziekenhuis Voorzieningen, zie Wetgeving		
Wet Ziekenhuistarieven, zie Wetgeving		
Wetenschappelijke psychiatrie, zie Psychiatrie Wetgeving		
Algemene Arbeidsongeschiktheidswet	830,	971, 987

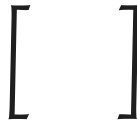
Algemene Arbeidsongeschiktheidswet voor zelfstandigen (AAW)	971	Psychopathenwetten	218, 274, 277, 343, 344, 345, 346, 386, 1221, 1227
Algemene Bijstandswet	797, 807, 949, 971, 978, 987	Stopwet	348, 614
Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)	525, 528, 798, 800, 802, 808, 809, 818, 826, 838, 882, 933, 972, 977-981, 984, 996, 1003, 1004, 1012, 1054, 1055, 1058, 1060-1067, 1070, 1071, 1074, 1102, 1179, 1192, 1202, 1231, 1237, 1246	TBS-wet	1154
Arbeidswet	310, 312, 321	Wederopbouwwet	514
Armenwet	44, 62, 102, 106, 241, 270, 290, 415, 419, 530, 634, 672, 797, 1233, 1253	Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering voor werknemers (WAO)	852, 952, 971, 1171
Beginselenwet Gevangeniswezen	614	Wet Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen (BOPZ)	75, 550, 858-861, 865, 1079, 1104, 1105, 1107, 1204, 1205, 1252
Bewaringswet	344	Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid	1203
Dienstweigeringswet	628	Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening	804
Gezondheidswet	210, 373	Wet Klachtrecht Cliënten Zorgsector	1079, 1080
Kinderwetten	237, 242, 344	Wet Medezeggenschap Cliënten Zorgsector	1079, 1080
Krankzinnigenwet		Wet op de Arbeidsongeschiktheids- verzekering	798
België	35, 46	Wet op de Geneeskundige Behandelings overeenkomst	1079, 1107
Frankrijk	35, 37, 46, 76, 1254	Wet op de Uitoefening van de Geneeskunst	429, 1076
Groot-Brittannië	737, 1014	Wet op het Mentorschap	1079
Italië	1017	Wet op het Voortgezet Onderwijs	874, 881
Nederland, zie ook Wet Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen		Wetsontwerp Bescherming Geestelijk Gestoorden	858
Eerste (1841)	35, 36, 45, 46, 47, 52, 67, 76, 78, 87, 141, 243, 858, 1226	Wet Tarieven Gezondheidszorg	804, 1062
Tweede (1884)	74, 76, 78, 80, 81, 84, 86, 87, 96, 102, 141, 164, 194, 227, 230, 240, 338, 341, 630, 634, 784, 858, 865, 1079, 1104, 1211, 1226, 1267, 1269	Wet tot bescherming op het Diploma Ziekenverpleging	879
Wijziging (1904)	85, 107	Wet tot Voorziening tegen Besmettelijke Ziekten	210
Wijziging (1916)	370	Wet tot Wettelijke Bescherming van het Diploma Ziekenverpleging	303, 321, 1224
Wijziging (1929)	322	Wet Uitkeringen Vervolgingssslachtoffers	956
Wijziging (1963/1970)	549	Wet Uitoefening Geneeskunst	188
Kwaliteitswet Zorginstellingen	1083, 1084, 1270	Wet Voorzieningen Gezondheidszorg	804, 811, 1002
Leerplichtwet	371, 378, 404	Wet Ziekenhuistarieven	802
Ongevallenwet	798		
Opiumwet	963		
Psychopathennoodwet	348		

Wet Ziekenhuis Voorzieningen	802, 818, 1058, 1062	480, 501, 505, 513, 518, [529], 532, 542, [543], 554, 556, 560, 562, 570, 572, [573], 574, 600-603, 606, 609, 611-613, 732, 733, 832, 839, 843, 905, 917, 1132
Ziekenfondswet, Verstrekkingbesluit	798	
Ziektewet	417	
Wetsontwerp Bescherming Geestelijk		Sanatorium, kliniek
Gestoorden, zie Wetgeving		Neder-Veluwe 269
Wiardi Beckman Stichting	943, 946	Wolfheze, krankzinnigengesticht/ sociotherapeutisch centrum te Wolfheze 91, 121, 122, 128, 130, 134, 269, 298, 300, 302, 323, 340, 341, 433, 434, 480, 501, 505, 513, 518, [529], 532, 542, [543], 554, 556, 560, 562, 570, 572, [573], 574, 600-603, 606, 609, 611-613, 732, 733, 832, 839, 843, 905, 917, 1132
Wijsgerige therapie, zie Behandelmethoden		
Wilhelmina Stichting	672	
Wilhelminagasthuis, algemeen		
ziekenhuis te Amsterdam	192, 206, 355, 401, 609, 623, 625, 699, 762	
Willem Arntsz Hoeve, buitengesticht van		
Willem Arntsz Huis te Den Dolder	96, 206, 316, 318, 329, 350, 425, 479, 480, 482, 490, 493-495, 499, 500, 504, 518, 560, 574, 596, 670, 682, 780, 784, 818, 847, 882, 884, 886, 916, 1086	World Federation of Mental Health 654 World Health Organization 545, 824, 1271
Willem Arntsz Huis, krankzinnigengesticht		Y
te Utrecht	96, 186, 477, 480, 504, 556, 574, 854, 855, 924, 948, 1086	Ypsilon, vereniging voor verwanten van lijders aan schizofrenie 928, 929, 1110, 1146, 1195
Willem Arntsz Stichting	44, 340, 361, 435, 484, 490, 505, 537, 560, 566, 570, 580, 615, 618, 842, 846, 848, 890	Z
Willem van den Bergh Stichting, zwakzinnigen-		
inrichting te Noordwijk	274, 480	Zaalraden 556, 570, 572
Willibrordusstichting St., psychiatrische		Zedenkundige behandeling, zie Behandelmethoden
inrichting te Heiloo	[265], 262, 330, 332, 346, 353, 413, 473, 477, 479, 480, 546, 552, 556, [557], 558, 560, 562, [565], 568, 570, 575, 576, 578, 580, 594, 615, 619, 620, 835	Zedenopbouw, zie ook Hendrik Pierson-stichting 713, 714
Wit-Gele Kruis-vereniging (Rooms-Katholieke		Zeist
Nationale Federatie Het Wit-Gele Kruis)	369	Sanatorium
Witte Kruis-kopopleiding in		Christelijk Sanatorium voor Neurosen en Psychosen/Christelijk Sanatorium voor Zenuwlijders 91, 109, 166, [305], 389, 472, 528
krankzinnigenverpleging	154	Zelfontplooiing 8, 15, 23, 27, 556, 661, 663, 698, 712, 724, 732-734, 773, 774, 796, 837, 848, 884, 897, 901, 902, 905, 917, 913, 942, 943, 949, 950, 954, 970, 981, 984, 987, 994, 1008, 1009, 1044, 1048, 1050, 1118, 1174, 1196, 1206, 1221, 1244, 1250, 1251, 1261, 1264
Woensel		Zenuw- en zielsziekten, specialisme 68, 180, 211, 248-250, 443, 448-450, 748, 749, 1033
Rijkskrankzinnigengesticht	233, 262, 268, 326, 345, 346, 473, 480, 495, 500, 501, 520	
Wolfheze		
Krankzinnigengesticht/psychiatrische		
inrichting		
Wolfheze	91, 121, 122, 128, 130, 134, 269, 298, 300, 302, 323, 340, 341, 433, 434,	

- Zenuwartsen 68, 69, 85, 168, 180, 197, 213, 215,
217, 221, 248, 321, 328, 348, 354, 358, 374, 380,
397, 401, 402, 421, 426, 430, 446, 448-451,
545-547, 550, 609, 618, 627, 628, 670, 696, 749,
752, 757, 907, 1221, 1226, 1227, 1238
- Zenuwzwakte, zie ook Neurasthenie 163, 168, 213
- Ziekenfonds 664, 670, 682, 700, 798, 977,
1060, 1180
- Ziekenfondsraad 804, 805, 808, 823, 825, 978,
979, 981, 984, 1004, 1060, 1062, 1065, 1067, 1100
- Ziekenfondswet, zie Wetgeving
- Ziektewet, zie Wetgeving
- Zinneloosheid 30, 43
- Zon en Schild, psychiatrische inrichting
te Amersfoort 264, 298, 303, 326, 330, 504, 505,
513, 518, 532, [563], 666, 877, 1103
- Z-opleiding 524, 873
- Zorg op Maat, zie ook Zorgvernieuwingsfonds
1067
- Zorgvernieuwing 848, 1031, 1065, 1066, 1069,
1108, 1127-1129, 1149, 1208, 1209
- Zorgvernieuwingsfonds, zie ook
Zorg op Maat 1067
- Zorgvernieuwingsregio 1067, 1151
- Zotheid 30
- Zuid-Hollandsche Neurologische
Vereeniging 252
- Zuidlaren
Sanatorium
Noorder Sanatorium 269, [271], 272, 274,
479, 508
- Zuid-Laren
Krankzinnigengesticht/psychiatrische
inrichting
Dennenoord 91, [105], 131, 154, 269, [315],
316, 323, 326, 479, 480, 508, 510, 518,
520, 532, 539, 545, 574, 916, 1086, 1117
- Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO) 771
- Zutphen
Krankzinnigengesticht
Oude en Nieuwe Gasthuis [55],
328, 499, 506
- Zwakzinnigengestichten/-inrichtingen,
zie ook idiotengestichten 1, 86, 264, 274, 287,
288, 326, 472, 508, 1230, 1232
- Zwakzinnigenzorg 9, 12, 19, 28, 250, 372, 377,
385, 523, 524, 526, 532, 533, 636, 1040, 1130,
1225, 1227, 1231
- Zwakzinnigheid 86, 113, 211, 215, 232, 352, 372,
373, 379, 413, 439, 523, 524, 636, 771, 910, 1227
- Zweedse band, zie Behandelmethoden,
Dwangmiddelen
- Zwolle
Inrichting voor drankzuchtige vrouwen
Catharinahuis St. 275

Over de auteurs

MARIJKE GIJSWIJT-HOFSTRA (1940) studeerde van 1959 tot 1965 sociologie aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde in 1984 aan de Faculteit der Letteren van deze universiteit. Ze was sinds 1970, aanvankelijk als ‘huissocioloog’ en sinds 1997 als hoogleraar Sociale en Culturele Geschiedenis, werkzaam bij de afdeling geschiedenis van de Faculteit der Letteren, later de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. In 2005 ging zij met emeritaat. Zij was tevens verbonden aan het Huizinga Instituut, Onderzoekschool voor Cultuurgeschiedenis. Van 1999 tot 2007 coördineerde zij samen met Harry Oosterhuis het onderzoeksprogramma ‘De gestoorde psyche’ over de twintigste-eeuwse geschiedenis van de psychiatrie en geestelijke gezondheidszorg in Nederland. Zij publiceerde onder andere over de vrijplaatsen Culemborg en Vianen, afwijking en tolerantie, toverij, de receptie van homeopathie, en neurasthenie en samenleving. Op het gebied van de geschiedenis van de psychiatrie redigeerde zij, samen met R. Porter: *Cultures of Psychiatry and Mental Health Care in Postwar Britain and the Netherlands* (Amsterdam, Atlanta: Rodopi, 1998) en *Cultures of Neurasthenia from Beard to the First World War* (Amsterdam, New York (NY): Rodopi, 2001). Voorts redigeerde zij, samen met H. Oosterhuis, J. Vijselaar en H. Freeman: *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2005).

HARRY OOSTERHUIS (1958) studeerde van 1976 tot 1983 geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en promoveerde in 1992 in de sociale wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. Sinds 1992 is hij als universitair docent geschiedenis verbonden aan de Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit Maastricht. Daarnaast is hij gelieerd aan het Huizinga Instituut, Onderzoekschool voor Cultuurgeschiedenis. Van 1999 tot 2007 coördineerde hij samen met Marijke Gijswijt-Hofstra het onderzoeksprogramma ‘De gestoorde psyche’ over de twintigste-eeuwse geschiedenis van de psychiatrie en geestelijke gezondheidszorg in Nederland. Hij publiceerde tal van artikelen en boeken, vooral op het gebied van de geschiedenis van seksualiteit en gender,

en van de psychiatrie, waaronder: *Homoseksualiteit in katholiek Nederland. Een sociale geschiedenis 1900-1970* (Amsterdam: Sua, 1992); *Homosexuality and Male Bonding in Pre-Nazi Germany: The Youth Movement, the Gay Movement and Male Bonding Before Hitler's Rise* (New York: The Haworth Press, Harrington Park Press, 1992) en *Stepchildren of Nature: Krafft-Ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity* (Chicago, Londen: The University of Chicago Press, 2000). Hij redigeerde, samen met M. Neve, een themanummer van *Medical History* (48/4, 2004): *Social Psychiatry and Psychotherapy in the Twentieth Century. Anglo-Dutch-German Perspectives*. Voorts redigeerde hij, samen met M. Gijswijt-Hofstra, J. Vijselaar en H. Freeman: *Psychiatric Cultures Compared. Psychiatry and Mental Health Care in the Twentieth Century: Comparisons and Approaches* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2005).